ACA NAZIONALE
6
40/A
37
RIO EMANUELE

Digitized by Google

C.1.

FASCICULUS SECUNDUS
OPUSCULORUM
Quæ ad
HISTORIAM
ac
PHILOLOGIAM SACRAM
Spectant.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE

IN QUO CONTINENTUR

VI. *Johannis Hopkinſoni deſcriptio Paradiſi.*
VII. *Herm. Conringius de Nummis Hebræorum.*
VIII. - - - - - - - - *de Republica Hebræorum.*
IX. - - - - - - - - *de Initio Anni Sabbathici.*
X. *Staniſl. Grſepſius de Siclo & Talento Hebr.*

Omnia doctorum virorum judiciis recenſita, & concinnis indicibus aucta.

ROTTERODAMI,
Apud PETRUM VANDER SLAART.
M DC XCIII.

Digitized by Google

Digitized by Google

TYPOGRAPHUS
LECTORI
S.

Quam vides, Lector candide, ſecundam diſſertationum Philologiam Sacram ſpectantium partem, eam ſimul cum tertia, peculiari tamen volumine edere volui, propterea quod ſingulæ tres forma & mole ſic magis ſimiles ſibi videntur. Quum vero id in principio operis mihi nondum certum fuerit, facile percipias, quamobrem index utrique huic parti poſteriori inſerviat. Hoc unum te monitum velim. Vale.

Digitized by Google

Seneca *ad Lucil. Ep.* 2.

Diſtrahit animum librorum multitudo. Probatos itaque ſemper lege: & ſi quando ad alios divertere libuerit, ad priores redi.

Et Ep. 45.

Non refert quam multos, ſed quam bonos habeas libros.

Digitized by Google

I.

SYNOPSIS
PARADISI:

SIVE,

PARADISI DESCRIPTIO,

EX

Variis diverſarum tum Linguarum tum Ætatum ſcriptoribus deſumpta;

Cum Chorographica ejuſdem Tabula.

PER

JOANNEM HOPKINSONUM,

Anglum.

Digitized by Google

Reverendiſſimo in Chriſto Patri,

D. JO. WHITGIFTO,

Archiepiſcopo Cantuarienſi, *&c.*

S. D. J. J.

DUm vixit Jo. Hopkinsonus ſacrarum literarum ſtudioſis plurimùm prodeſſe ſtuduit: neque ſtudio & voluntati ejus facultas defuit, à linguis potiſſimùm, quæ illis rectè cognoſcendis magna ſubſidia præſtant. Et incredibile prorſus quanta fuerit viri induſtria. Atque hiſce artibus plurimis profuit, quà docendo, quà ſcribendo. Docuit ille linguas Orientales annos duos & viginti pari dexteritate & ſucceſſu. Ad ſcribendum verò his poſtremis annis intentiùs ſe comparabat: quòd fortaſſe non longè à meta vitæ ſuæ curſum abeſſe præſagiret, velléque poſteritati, quoad poſſet, conſulere. Atque eò etiam, uti erga bonos & bene de ſe meritos (quod ipſe ſæpe dictitabat) hoc remunerationis genere animum gratum, & beneficiorum memorem in vita declararet. In quibus principem locum tibi, Reverendiſſ. Præſul, tribuebat; cujus inſigne ſtudium in literas & literatos, in ſe verò eximiam humanitatem & beneficentiam, frequentibus ſermonibus prædicabat. Itaque omnino cogitabat partem aliquam ſuo-

ſuorum laborum tuo merito non indignam tibi dare, dedicare. Et quid dignius ſacrâ profeſſione tuâ, quàm eſt hic de re ſacra & perantiqua commentarius? In quo plurimùm ille deſudavit, multos, varióſque, nec ità vulgo notos ſcriptores perquirendo, evolvendóque; ut veritatem in hoc argumento varietate opinionum jam laborantem erueret, & ſtabiliret. Quam an aſſecutus ſit, tuum erit, R. P. pro polito judicio tuo cum doctis judicare: quos æquiores illi ſperemus, ſi reputabunt Dominum non omnia uni contribuiſſe. Vale.

DE

JOH. HOPKINSONO

qui dum PARADISUM Terreſtrem inveſtigat, Cœleſtem invenit.

Quis locus in terris PARADISUS, *quóve ſub axe,*
Scilicet eſt cunctis ſcire, referre, labor.
Montibus hic celſis, medióque ſub aëre; at ille
Nuſquam ait, aut ſolâ mente animóque capi.
Atque alius terræ per tractus dividit omnes:
Alter ad Eoas Occiduáſque plagas.
His Hopkinſonus *medium ſeſe addit, & unum hoc*
Dum ſatagit pernox, perdius & ſatagit;

Epitaphium ejuſdem.

En! Deus æthereâ PARADISO *collocat: ille*
Jámque novi admirans ſingula quæque loci,
O fluxas (inquit) curas quin ponitis? huc vos
Mortales: quanta hîc gaudia, quale decus!

De eodem.

Qui modò terreſtrem PARADISUM *tam bene pinxit,*
Quam pluviæ & venti, quam fera pulſat hiems,
Atráque tempeſtas tantùm non ſedibus imis
Egerat, antè orbem quæ dedit exitio:
Quàm bene cæleſtem modò pingere poſſe putatis,
Quam puram puris combibit uſque oculis?
Hic Hopkinſonus *tenui compôſtus in urna eſt,*
Cùm vitæ implêſſet vix bene luſtra decem.
Cui faciles animi mores, cui pectus honeſtum,
Tréſque cui linguæ commeruere decus:
Bis quas undenos docuit feliciter annos
Aſſiduâ curâ, dexteritate, fide.
Profueratque ſuis multum: monimenta loquantur
Quantum aliis: multi quàm cecidiſſe dolent!

JOH. JONS. ad memoriam
viri amiciſſimi F.

SYN-

SYNOPSIS PARADISI: SIVE PARADISI DESCRIPTIO.

Quoniam de Paradiſo, ejúſque ſitu (quem nunc exponere aggredimur) variæ ſunt & controverſæ ſententiæ; operæ pretium fuerit ſingula verba expendere, prout apud Moſen Chorographum noſtrum habentur, eorúmque veſtigia ſequi: ex quibus aliquid lucis ad præſentis loci deſcriptionem, & totius rei dijudicationem elici poſſit.

ET *conſeverat Jehovah*] Quoto die conditus ſit Paradiſus, hoc loco non commemorat Moſes. Sed præteritum perfectum, quo ſæpe utuntur Hebræi pro pluſquam perfecto, ſatis denotat Paradiſi plantationem ante hominis creationem eſſe factam: ut ea ſit verborum Moſis ſententia; Jam priùs plantaverat Deus Paradiſum cùm formaviſſet hominem, ideóque ſtatim ut conditus homo eſt, in Paradiſum à Deo eſt introductus. Moſes Bar-Cepha Syrus tertio die & conditum & conſitum eſſe Paradiſum exiſtimat, quo nimirum die terra creata & ornata eſt. Id quod colligit ex verbis, *Producat terra herbam teneram, &c.* Gen. II. 8.

 Baſi-

Baſilius autem, aliâ viâ incedens, ait Paradiſum conditum eſſe à Deo poſt creationem hominis, hac fortaſſe ratione ductus, quòd videret mentionem Paradiſi, nonniſi poſt hominis creationem, à Moſe fieri. Verùm id propterea factum eſt, quòd Moſes nondum ad ſatis explicatam de Paradiſo conſito narrationem ſibi revertendum putârit. Nam cùm ab iis de quibus in ſex diebus loquebatur, nondum perfectâ narratione, digreſſus fuiſſet, redit nunc ad abſolvendam ſuperiorem illam hiſtoriam: eâque ratione agit hîc poſt creatum Adamum de Paradiſo, qui alioqui ante illum fuerat conditus. Vis Hebræi verbi nobis hîc conſideranda venit. De aliis enim plantis & herbis dixerat Dominus תדשא *germinet terra herbam*: De iis verò quæ in Paradiſo, dicitur, ויטע & *plantaverat*, ſeu *conſeverat*: quo verbo præſtantia & excellentia loci indicatur, quem apparet Dominum ſummo ſtudio ac diligentiâ paraviſſe, ac totâ reliquâ terrâ præſtantiorem effeciſſe. Ut enim regio Eden cunctas reliquas terras; ità & ejus ea pars, in qua ſitus eſt Paradiſus, cætera omnia, quæ Eden complectitur, loca ſuperat. Volebat enim Deus ibi hominem feliciſſimè habitare. Hieronymus ab Oleaſtro, quoniam verbum נטע apud Eſaiam de cœlis uſurpari videt, ubi dicitur
Cap. LI. 16. לנטע שמים *ut firmem Cœlos*; ex eo ille contendit, hîc eodem ſenſu accipiendum, ut ſit vertendum, *Et firmavit Dominus hortum*; videtur enim Dominus (ut ait

ille)

ille) eo modo hortum, quo & cœlos, plantâſſe, id eſt, produxiſſe & firmâſſe: neſcio an id ſatis congruenter. Non malè Chryſoſtomus exponit; προσέταξεν (inquit) ἐν τῇ γῇ παράδεισον γίνεσθαι hoc eſt, *Imperavit* (Deus) *terræ, ut Paradiſum produceret.*

Hortum] * Hebræi duo tantùm agnoſcunt vocabula, quæ hortum ſignificant; גן & פרדס. גן derivatur à verbo גנן, quod eſt *protegere, abſcondere*; unde ſignificat non qualemcunque hortum, ſed eum in quo ſunt arbores denſæ & obumbrantes: quod fit cum in magna copia ſunt, & à ſe invicem non longè diſtant. פרדס viridarium amœnum, pomarium & hortum fructiferis arboribus oblectationis cauſâ conſitum ſignificat. Erat in medio magnorum fluminum nemus opacum, florens omnigenis denſiſſimiſque arboribus, diverſorum animalium plenum, quibus nomina indidit Adam. Notat quidem Aben Ezra nomine פרדס in lingua Arabica deſignari viridarium unico arborum genere conſitum. Exſtat locus Cantic. IV. 13. qui hanc ſententiam firmare videtur; ubi dicitur פרדס רמונים hortus malorum punicorum. Fuiſſe autem florentiſſimis arboribus conſitum Paradiſum apertè docet locus ille Ezech. in quo Regis Aſſyriorum felicitas Edenis arboribus comparatur. Septuaginta vocem גן hîc παράδεισον verterunt, quæ primo aſpectu Græca quidem forma videtur eſſe, ſed origine & reipſa eſt ab Hebræorum פרדס: etſi Græci ob

* Vide hîc D. Joh. Conr. Dieteric. in Antiqvitat. Biblic. p. 73. b.

ob præpoſitionem παρὰ videantur originem ejus occultare voluiſſe: & quidem contendit Suidas Paradiſum vocem eſſe origine Græcam, & derivari à παρὰ *juxta*, & δεύω *irrigo*, proinde Paradiſum hortum eſſe irriguum ac frugiferum. Sed falli eum in etymologia, Hebræi facilè vident. Alii παρὰ τὴν δεῖσαν ποιεῖσθαι à collectione herbarum deducunt. Julius Pollux, lib. 11. τῶν ὀνομάτων, tradit Paradiſum Perſicam eſſe vocem, & ex conſuetudine Perſica fluxiſſe in uſum Græcorum. Quod verum eſſe poteſt, ſi Hebræorum regula conſtat, docentium, nomina quatuor diverſarum literarum, cujuſcemodi eſt nomen פרדס, non ab Hebræorum fontibus fluxiſſe, ſed peregrina eſſe, & aliunde invecta. Narrat porrò Philoſtratus in vita Apollonii, olim Perſarum Reges ſuos hortos habuiſſe, in quibus leones, urſos, & pantheras incluſos venari ſolebant, quos Paradiſos nominâſſe ait. Fortaſſe à Paradiſi noſtri ſimilitudine, cujus nomen celebre fuiſſe apud Orientales, necdum exoleviſſe ejus memoriam; vel ex hoc ipſo apparet. Teſtatur Aulus Gellius lib. 2. cap. 20. quæ ſuo tempore vulgò dicebantur vivaria, ea nominari Græcè Paradiſos.

In Eden] De Edene ferè tot ſunt opiniones, quot ſunt interpretes. Hieronymus pro nomine appellativo ſumens interpretatur; *Paradiſum voluptatis*. Sed quia Hebraicè legitur בעדן, ad verbum verti deberet *in voluptate*, quod durum eſt. Quid enim ſibi

ſibi vult *plantavit Dominus Paradiſum in voluptate?* Et quis ſenſus eſſet, *Et fluvius egrediebatur ex voluptate ad irrigandum hortum?* Rectius itaque Septuaginta, qui nomen ipſum Hebræum retinentes, ἐν ἐδὲν tranſtulerunt. Nam עדן eſt proprium regionis nomen ſitæ in Telaſſar, hoc eſt, in ſuperiore parte Chaldææ, ut διακριτικῶς in ſacris appellatur. Hujus ſententiæ approbatores habeo R. David Kimchi, Aben Ezram, & R. Salomonem: atque id mirificè convenit cum narratione Moſis. † Locus autem ille in quo erat Paradiſus nomine * עדן appellatur ab ubertate & deliciis, uti revera talis erat: Hebræi enim ſignificantiſſimi ſunt in nominum impoſitione, dantque operam ut cum rebus ipſis quam-proxime conveniant. Eſt igitur quaſi dicas, *plantavit Dominus paradiſum* ἐν τρυφερῷ τόπῳ καὶ καλῷ hoc eſt, in loco delicato & amœno, ut ait Severinus. Et fuſius perſequitur ejus amœnitatem Damaſcen. lib. II. De fide Orthodoxa, cap. 11. ubi ſic ſcribit, *Paradiſus eſt locus ** Dei manibus in Eden ad orientem mirabiliter conſitus, omnis lætitiæ ac voluptatis promptuarium, optima temperie cœli, aere ſubtiliſſimo & puriſſimo, plantis ſemper virentibus ſuaviſſimumque odorem ſpirantibus, plenus lumine, univerſæ ſenſibilis venuſtatis & pulchritudinis excellens intelligentiam. Divinus profectò locus optimè primi hominis dignitati congruens.* In quo, ut ſcribit Baſilius, *nulla erat immodica ventorum vis,*

2 Reg. XIX. 12. Eſa. XXXVII. 12.

† Vide hic rurſus Jo. Conr. Dieteric. in Antiqv. Bibl: p. 74. b.

* Fortaſſe Græcorum ἡδονή, i. e. voluptas, à עדן, quicum in ſono literarum convenit, deſumptum videri poteſt.

** Hebraiſmus, quo ſignificatur immediata Dei opera factum eſſe.

vis, nulla tempeſtatum procella, nullus hyemis horror, non nimia veris humiditas, non torrens æſtatis ardor, non moleſta & noxia autumni ſiccitas; ſed temperata & pacifica omnium temporum inter ſe conſonantia: ita ut quod in quaque anni tempeſtate optimum & jucundiſſimum eſt in ſe haberet, ſcilicet veris amœnitatem, ubertatem æſtatis, autumni hilaritatem, hyemis otium & quietem: ejus terra pinguis erat & mollis, omniumque bonorum &
Cap. II. 3. *voluptatum fertilis.* Quocirca propheta Joel terram Iſraël ob lætam fertilitatem, qua floruit antequam à rege Babyloniorum everteretur, Paradiſo Dei ſimilem fuiſſe dicit.
I. * Putarunt nonnulli, Chaldæorum errorem ſecuti, Eden extra hunc terrarum orbem fuiſſe, & à ſenſibus planè remotum. Quibus quid eſt quod reſpondeam melius, quam quod Epiph. in hac pulcherrima gradatione?

* Variæ opiniones de Paradiſi ſitu.

εἰ τοίνυν οὐκ ἔνι παράδεισος αἰσθητὸς, οὐκ ἔνι πηγή· εἰ οὐκ ἔνι πηγὴ, οὐκ ἔνι ποταμός· εἰ οὐκ ἔνι ποταμὸς, οὐκ εἰσὶ τέσσαρες ἀρχαί· οὐκ ἔνι Φησὼν, καὶ Γηὼν, καὶ Τίγρις, καὶ Εὐφράτης· οὐκ ἔνι συκῆ, οὐκ ἔνι φύλλα· οὐκ ἔφαγεν ἀπὸ τοῦ ξύλου Εὔα, οὐκ ἔνι Ἀδὰμ, οὐκ εἰσὶν ἄνθρωποι, ἀλλὰ μῦθος λοιπὸν ἡ ἀλήθεια, καὶ ἀλληγορεῖται τὰ πάντα· hoc eſt, *Si Paradiſus non eſt ſenſibilis, non eſt etiam fons; ſi non eſt fons, non eſt flumen; ſi non eſt flumen, non ſunt 4. principia, non Piſon, non Gion, non Tigris, nec Euphrates; non eſt ficus, non folia, non comedit Eva ex arbore,*

non eſt Adam, non ſunt homines, ſed veritas jam fabula eſt, & omnia ad allegorias revocantur. Nec diſſimile reſponſum legitur apud Dionyſium Alexandræum: *Si in cœlo eſſet Paradiſus, quomodo* (inquit) *terrenum hominem Deus illuc introduxiſſet? quomodo ibi animantes è terra volucreſque creaſſet? ubi vir & mulier? ubi lignum fuit* θανατηφόρον *& ſerpens deceptor? quæ quidem in cœlo eſſe non poſſunt.* Alii in eandem ſententiam ſimilia ſcripſerunt. Philo tamen Judæus, neſcio quo malo genio afflatus, eo loco ubi de plantis diſſerit, omnino negat Paradiſum eſſe terreſtrem. Hanc opinionem ſequitur Strabus, nec ab illa diſſentit magiſter ejus Rabanus. Sed ex ipſo contextu clarè arguitur Paradiſum fuiſſe in terris. Et in hoc errore refellendo omnes propemodum Patres, tam Græci quàm Latini, multùm laborarunt, qui concordi ſententia Paradiſum locum fuiſſe terreſtrem prodiderunt. Planè ridiculum eſſet, voluiſſe Moſen deſcribere Paradiſum per ea loca quæ ſunt in noſtro orbe, ſi Paradiſus extra hanc noſtram terram fuiſſet. Cur de Paradiſi fluminibus ſcripſerit Moſes? Cur eorum origines, curſus, terraſque quas præterlabebantur, minutatim enarrarit, niſi ut pateret omnibus, paradiſum fuiſſe locum corporeum & terreſtrem? Sunt alii qui dicunt Paradiſum fuiſſe in monte altiſſimo, orbi Lunæ proximo: id quod manifeſtè falſum eſſe convincitur. Nam intervallum quod eſt à terra ad orbem

Hiſtoria ſcholaſt. ſuper XIII. cap. Gen.

2.

bem Lunæ, ut Ptolemæus & Alphraganus docent, terræ diametrum ſepties ac decies ferme excedit, hoc eſt, 327381. milliaribus Anglicanis. Si igitur Paradiſus culmine ſuo attingit cœlum, neceſſe eſt ipſum habuiſſe pro baſi univerſam terræ amplitudinem. Præterea tanta Paradiſi altitudo ad orientem nobis oppoſita undique conſpicua eſſet, magnaque ex parte Solis lumen nobis eriperet. Sed Thomas Aquinas videns manifeſtam iſtius ſententiæ abſurditatem, ut tamen aliquo fuco eam coloret, ait ab iis authoribus id dictum fuiſſe; non quòd rem ità eſſe crederent, ſed per hyperbolen, quod Paradiſi locus amœnitate & tranquillitate ſimilis eſſet regioni cœleſti. Joan. Toſtatus non multum à priori ſententia recedens, affirmat Paradiſum non pervenire uſque ad orbem Lunæ, ſed excedere tamen oras noſtri aeris caliginoſi, & in tertia regione aeris eſſe locatum, celſioremque eſſe omnibus aliis terræ montibus viginti cubitis; ità ut aquæ diluvii eum attingere non potuerint. Hæc quoque opinio non minùs ridicula eſt quàm vana. Eſt enim tertia aeris regio ob nimiam ejus ſiccitatem & ingentem ardorem (ſi philoſophis credimus qui ſolerter Naturam perſerutati ſunt) homini omnino inhabitabilis. Sunt qui cenſent duos eſſe Paradiſos, alterum corporeum, incorporeum alterum: Sed hoc nihil ad Moſaicam Paradiſi deſcriptionem. Scimus quidem Paradiſi nomen nonnunquam in ſacris literis allego-

Prima par. quæſt. XCIII.

3.

legoricè accipi pro æterna beatorum vita:
qua notione uſus eſt Dominus noſter, cùm
dixit latroni, Hodie mecum eris in Paradiſo. Luc.
Sed eſſe duplicem propterea Paradiſum, XXIII. 43.
corporeum & incorporeum, non eſt ne-
ceſſe: quaſi revera ſit aliquis locus incor- 4.
poreus. Alii * crediderunt Paradiſum fuiſſe
in orbe terrarum, ſed nunc judicio Dei a-
demptum eſſe. Quod an admittendum plane
ſit, ambigo. Patres aliter omnino ſtatuunt,
& contra illam ſententiam eunt. Potuit
quidem variis caſibus mutari ejus facies:
ſed ejus locum ſedemve non amplius exſta-
re, quis propterea auſit dicere? Et fuit
Paradiſus caſibus obnoxius, ſicut & cætera
mortalia omnia. Ea enim eſt hortorum
natura, ut facilè poſſint ſquallescere. Atque
hæc eſt cauſa fortaſſe quod hortus ille, qui
nunc incultus ac informis jacet, à noſtri ſe-
culi hominibus non ſine magna difficultate
inveniatur. Nec mirum alicui hoc videri
debet. Jeruſalem enim civitas Dei floren-
tiſſima nunc everſa eſt, & Sion mons Dei:
ſacroſancta quoque Dei arca jamdudum ve-
tuſtate contabuit. Putant nonnulli Eden 5.
fuiſſe regionem Damaſci in Syria, hortúm-
que in ea ſtatuunt ubi oppidum à priſcis
auctoribus Paradiſus appellatum eſt. Et
hæc ſententia apud plurimos Judæos re-
cepta fuit, qui Adam ibi ſepultum fuiſſe
narrant ubi creatus fuerat, & ex eo
דמשק *Dammesbek* pro אדם־משק *Adam-
mesbek* appellatam. Sed hoc cum ſitu Pa-
radiſi

* Vide iterum Jo. Conr. Dieteric: dictô locô p. 4. b.

radiſi convenire non poteſt, quia in ſacra
6. hiſtoria alibi ponitur. Eodem errore involvuntur illi qui Paradiſum ſub æquinoctiali conſtituunt. Non enim videntur accuratè ſacras literas conſideraſſe. Nam apud Ezechiëlem * recenſentur ſimul Eden & Charan. Eſt autem Charan civitas Meſopotamiæ cis Euphratem. Igitur Eden & Charan propinquas eſſe neceſſe eſt. Hæc cùm ità ſint, fieri non poteſt ut Paradiſus ſit ſub æquinoctiali. Sic * Thomas Aquinas argumento regionum, quæ ob vicinitatem Zonæ torridæ Solis ardore infeſtantur, ut Æthiopia & interiora Africæ ac Libyæ, hanc opinionem refellit.
7. Alii Eden rectè Babyloniâ includunt; ſed ejus faciem diverſam factam diluvio volunt: cujus tamen ergo rationem non video. † Nam Moſes, qui poſt diluvium ſcripſit, regionem Eden ut ſuo ſeculo cognitam proponit. Præterea, ſi Eſaiæ & Ezechielis temporibus fuit illa nota, certè temporibus Moſis notior eſſe potuit, quibus nondum acciderant tantæ ruinæ & mutationes nationum quantæ poſtea ſunt conſecutæ. Quamobrem etſi dicamus ornatum & elegantiam Paradiſi cum tempore aut duluvio ſublatam eſſe: non tamen terræ flumina & loca quæ diſerte à Moſe deſcribuntur unà interiiſſe exiſtimandum eſt.
8. Non deſunt qui Moſaicam Paradiſi deſcriptionem prorſus inexplicabilem eſſe putaverunt. Ex quorum numero ſunt Hebræorum Kabbaliſtæ, ſecretioris Theo-
lo-

* C. XXVII, 23

* 1. Part. quæſt. X.

† Lege hîc M. Joh. Herbinium in Diſſertatione de Cataractis Paradiſiacis C. I. §. 6.

logiæ magiſtri habiti, † qui non tantum de Paradiſo, ſed etiam de univerſo creationis opere hoc videntur affirmare. Sic enim illi: להגיד כח מעשה בראשית לבשר ודם אי אפשר *Impoſſibile eſt carni & ſanguini explicare virtutem operis de Bereſchith.* Nec ipſe Ambroſius id diffitetur, imo initio libri ſui de Paradiſo propè deſperat à ſe explicari poſſe. Non eſt tamen exiſtimandum Dei ſapientiam in ejus deſcriptione fruſtra laboraſſe. Quæcunque enim in libro Dei ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt. Si ad doctrinam, ergo ad intelligentiam. Non igitur ſunt inexplicabilia quæ traduntur de operibus Dei; etſi operum ratio formatioque & creandi vis ac potentia nobis occulta ſit, neque ita manifeſta ut omnia in ea perſpicere valeamus; quam fortaſſe occultam potentiam & virtutem intellexerunt Kabbaliſtæ voce כח. Quod ſi ita eſt, non abſurda eſt eorum ſententia. Obſervandum eſt porro, diverſam eſſe hanc noſtram Eden ab illa Eden Cœleſyriæ ad Damaſcum, quæ à propheta Amos διακριτικῶς appellatur בית עדן *Beth Eden.*

† Vide hîc rurſus Herbinium in Diſſertatione de Cataractis Paradiſiacis c. I. §. 3.

Cap. 1. 5.

Sed Latinus interpres de ſuo more nomen proprium Eden pro appellativo ſumpſit. Nec video † quomodo Beroaldus, alioqui homo ſatis perſpicax, confundat Eden Cœleſyriæ & hanc Chaldææ, cum longiſſime loco diſtent, & adjectione apud prophetam diſcernantur. Septuaginta, literarum ſimilitudine decepti, pro Eden apud Prophetam

† Inſpice hîc iterum Herbinium dictô locô C. I. §. 8.

De magnitudine Paradiſi diverſæ ſententiæ.

tam legerunt Charan: quos mirum tamen
eſt literam in ע in ח vertiſſe. Quærunt
nonnulli, ut de cæteris, ita etiam de ma-
gnitudine Paradiſi. Ephræm Syrus, D. Ba-
ſilii coætaneus, dicit Paradiſum ambire uni-
verſam terram, atque ultra Oceanum ita
1. poſitum eſſe, ut totum terrarum orbem ab
omni circundet regione, non aliter atque
Lunæ orbis Lunam cingit. Hæc autem
falſa eſſe monſtrat tota narratio & deſcri-
2. ptio Paradiſi apud Moſen. Alii dicunt Pa-
radiſum non adeo amplum fuiſſe, ſed tamen
admodum ſpatioſum, per Syriam, Arabiam
& Meſopotamiam diffuſum. Sed hi qui
hæc tam lata ſpatia Adamo cuſtodienda &
colenda tribuunt, & naturam rerum & com-
modum communis noſtri parentis videntur
convellere: cujus exemplo nos docuit Do-
minus Naturæ, naturam parvo eſſe conten-
3. tam. Moſes Bar-Cepha Paradiſi amplitudi-
nem à fluvii magnitudine quo rigabatur pro-
bare nititur. Si (inquit) fluvius ipſe ma-
gnus erat, neceſſe eſt Paradiſum quem ri-
gabat magnum ac ſpatioſum fuiſſe. Quod
tamen non neceſſario ſequitur. Non enim
fluvii amplitudinem exæquabat magnitudo
Paradiſi, ſed parte tantum fluvii cingeba-
4. tur rigabaturque. Exiſtimat Joannes To-
ſtatus Paradiſi longitudinem fuiſſe circiter
duodecim milliarium: ambitum verò ejus
triginta ſex, vel quadraginta. Sed hoc un-
de ille didicit? aut unde hoc nobis probet?
5. Alii putant Paradiſum non fuiſſe locum

ſpa

ſpatioſum, cum Scriptura eum appellet hortum, dicatque locatum fuiſſe in regione Edenis ad plagam eius orientalem. Sed de amplitudine Paradiſi, ut incerta, nec ſcitu valde neceſſaria, inanis erit omnis hæc conjectura.

Ab oriente.] במזרח של עדן, in parte orientali ipſius Eden, juxta Ramban & Rab. Salomonem. Hieronym. poſt Aquilam, Symmachum & Theodotionem, vocem קדם ad tempus refert, opinatus ante cœlum & terram factum eſſe hortum Edenis, ideoque מקדם *à principio* tranſtulit. Sed certum eſt eum non ſemper in ea ſententia perſtitiſſe. LXX vertunt κατ' ἀνατολὰς *ad orientem*; quem ſenſum omnes penè Græci patres ſecuti ſunt. Non ignoro vocem קדם dubiæ eſſe ſignificationis: quia vel ad locum, vel ad tempus poteſt referri. Monet tamen R. Abraham קדם hîc פאת מזרחי, id eſt, plagam ſeu angulum orientalem, propriè ſignificare. Idem docet Kimchi in lib. Rad. Nequaquam igitur ad tempus referenda erit ejus ſignificatio, ut voluit Hieron. qui hanc ſententiam à Rabbinis quibuſdam videtur hauſiſſe, qui tradunt contra fidem Scripturarum, ſeptem res creatas eſſe ante mundum: גן עדן תורה צדיקים ישראל כסא הכבוד ירושלם משיח *Hortum Edenis*; *Legem*, *Juſtos*, *Iſraelem*, *Solium gloriæ*, *Jeruſalem*, *Meſſiam*. Sed ſunt iſta ineptiora quàm ut refelli mereantur. Alii exponunt ab oriente reſpectu Cananææ,

vel

vel reſpectu Iſraëlitarum in deſerto verſantium quo tempore illis Cananæam petentibus hæc ſcripſit Moſes. Nam בני־קדם, id eſt, filii orientis, in ſacris literis dicuntur, qui reſpectu Judææ Syriam, Arabiam, Armeniam, Meſopotamiam & Perſidem incolebant. Quas regiones orientales eſſe tradunt quoque prophani poëtæ. Gentes quoque his regionibus propiores comparatione Judæorum, Orientales dicuntur; ſicut Idumæi, Amalekitæ, Madianitæ, Ammonitæ, & Moabitæ, nec non mare rubrum, ac mare ſalſum. Baſilius, Gregorius, Severus, & complures alii, orientem appellant illum tractum Orientalem ex quo ſol oboritur, ibique Paradiſum poſitum eſſe dicunt. Atque hinc factum eſſe autumant, ut olim templa & ædes ad orientem itâ conſtructa fuerint, ut ad ſolem in menſe * Niſan orientem obverſa eſſet fabrica; nimirum, quia illo menſe ſol ſupra Paradiſi locum oriatur. † Damaſcenus vetuſtiſſimæ conſuetudinis convertendi ſe in orando ad orientem hanc rationem aſſignat, quod Paradiſus ex quo Adam propter peccatum dejectus eſt, in regione orientali fuerit. Certum eſt tamen hanc conſuetudinem ab Ægyptiorum ſuperſtitione, quæ gentibus habita eſt religio, irrepſiſſe. Hi enim Solem pro numine adorabant: unde permanſit ille orandi mos. Cùm nihilo-minus traditum ſit, ſtructuram templi Salomonici itâ fuiſſe conſtitutam, ut ſacerdotes ad oc-

Ovid. Metam.

* Qui ex patre Martio reſpondet.

† Lib. IV. de fide Orthodoxa Cap. XIII.

occidentem, non ad orientem, converſi orarent, & ſacrificarent. Ad ſummam igitur integra *hujus* loci Moſis ſententia hæc erit, « Plantavit Dominus Paradiſum in « regione Eden, ad plagam ejus orienta« lem.

Fluvius ex Eden procedit.] His verbis diſertè oſtendit Moſes fluvium unum eſſe, qui in quatuor partes dividitur. Quod non niſi ſuperiori parti Babyloniæ attribui poteſt. Quapropter ut meliùs intelligantur, quæ de quatuor Paradiſi fluviis reſtant dicenda, ſciendum eſt Babyloniam in tres partes diſtribui: harum ſumma eſt, quam Auranitidem vocant ad Euphratem fluvium, contermina Meſopotamiæ. Mediana, quam Chaldæam ad Arabiam deſertam vocant. Infima, quæ Amordacia vocatur, ad ſinum Perſicum. Auranitidem autem rectiùs Audanitidem appellandam exiſtimant viri docti. Quo nomine dicta eſt meâ ſententiâ ab Eden regione, quæ in illa ſita erat; ut ſit Audanitis quaſi Edenitis, ſono literarum nonnihil variato; quibus in literis manifeſta cernas cognatæ appellationis veſtigia. Viſum eſt quibuſdam נהר, fluvium, hoc loco dici pro נהרים fluviis, poſito ſingulari numero pro plurali: & ſic reddunt, *Et fluvii egrediebantur ex Eden.* Sed ex narrationis filo apparet hanc verſionem eſſe coactam. Ego quidem ſenſerim non temerè recedendum à ſimplicitate verborum, quæ ſpiritus Dei dictavit; nec quicquam

Gen. II, 10.

Vide M. Joh. Herbinium locô paullò antè adductô c. I. §. VII.

Lege Joh. Conr. Dieteric. Antiquitat. Biblic. p. 83. b.

Digitized by Google

mutandum ſine ratione evidentiſſima, quam hîc non animadverto. Quare nec illorum ſententiæ accedo, eòque magìs, quòd ne unum quidem ex claſſicis ſcriptoribus ità ſenſiſſe videam.

Et indè] id eſt, ex Eden regione, vel ex quo proceſſit in Edenem. Nam relativum remotius reſpicit.

Dividitur, éſtque in IV. *capita*] id eſt, Euphrates, qui ex Eden procedit, ſe in quatuor alveos dividit: ut enim Eden ampliſſima erat, ità in varias terras mittebat diviſos amnes.

Gen.II. 11. *Nomen unius eſt Piſon, &c.*] Quod nomen hîc fluvius habeat apud profanos authores, planè ignoramus, quia regionum illarum ratio Græcis & Latinis ſcriptoribus non ſatìs cognita fuit. Hebræis dicitur פישון, quòd *fertilitatem*, ſeu *abundantiam* ſonat, à פשה, *excreſcere*; quaſi piſcibus plenus; abundat enim (teſte Plinio) anguillis triginta pedum longitudinis: vel, quoniam terram, per quam fluit, fœcundat. Tradunt nonnulli vocabulum *Piſchon* ſignificare immutationem vultûs. Sed qua origine & compoſitione diſſimulant, aut ipſi eruere non potuerunt. Ego verò, ſi quid judicare poſſum, à פי & שונה veniſſe exiſtimârim, quod eſt, quaſi dicas, *mutans faciem*; quia ſæpe eſt ſui diſſimilis in curſu, vel in quantitate, aliquando latiſſimè fuſus, & aliquando in anguſtum coarctatus: vel in colore, alicubi fluens pellucidus,

Vide hîc iterum Herbinium dictô locô c. II. §. VII. & Jo. Conr. Dieterici Antiqvit. Biblic. p. 84. a.

Digitized by Google

cidus, alicubi turbidus: vel in qualitate, alicubi frigidus, alicubi calidus. Iſidorus lib. XIII. Etymolog. cap. XXI. vult Piſon ſignificare catervam, propterea quòd decem magna flumina aquas ſuas in ipſum exonerent, ut tradit ille: cui ſine ſenſu aut ratione ulla hoc aſſerenti quis credat? Sunt qui putent *Piſon* appellatum eſſe à verbo ܦܫ quod Syris *ceſſare* ſignificat; propterea quòd ceſſet à fluxu aſpectabili, leniſſimo ſcilicet fluens agmine. Non autem ideo, ut exiſtimant quidam, quòd ſub multis pelagis majorem ſui curſûs partem conficiat, quod frivolum eſt. Græcè Φισῶν vocatur teſte Moſe-Bar-Cepha. Sed unde hoc nomen habeat, Andr. Maſius vir doctiſſimus fatetur ſe neſcire. Ego verò diligentiùs & curioſiùs inquirens videor aliquid vidiſſe. Quid ſi in Syriaco exemplari, quod ſequutus eſt Maſius, erroris latebra ſit? Fieri enim poteſt, ut *Jud* cacographiâ irrepſerit pro *Nun*: lapſu valde proclivi, propter affinitatem harum literarum in hâc linguâ. Nam *Nun*, ſi paulùlum à capite inflectatur ad ſiniſtram ad trianguli penè formam, literæ *Jud* figuram refert; quod Maſius non animadvertens legit ܕܝܘܒܝܣ *dijobis* pro ܕܢܘܒܝܣ *dinobis*, vel rectiùs *danubis* per quintam vocalem in ſecunda ſede. Quid autem eſt Danubis? nempe uti ego quidem conjicio, Danubius. Sunt enim ex Græ-

BIBLIOT. VITT. EM.

cis, referente Steucho, qui Piſon dicunt eſſe Danubium. Ex quo planè venio in eam ſententiam, lectionem Syriacam Danubium nobis deſignare: quod quàm longè abſit à vero, fruſtrà dixerim. Hic fluvius cum Tigri junctus eſt, inde ab Apamea ad ſinum uſque Perſicum: unde factum eſt, ut ab incolis dictus fuerit Paſitigris, ſeu

Ammianus.

potiùs Piſo-Tigris. Ab Aſſyriis נהר-מלכא, id eſt, *βασίλειος ποταμὸς regium flumen* nuncupatur, quod regum opere ex Euphrate deductus eſſet. A Rabbinis falſò putatur Nilus. Cæterùm Aben Ezra non audet illud quidem affirmare, ſed ex ſententia R. Sahadiæ ità refert אמר הגאון כי פישון יאור מצרים, id eſt, *Inquit Haggaon Piſon eſſe fluvium Ægypti.* Origo autem Nili adeò incerta eſt, ut in proverbium venerit, illum Nili caput quærere, qui

* Lucanus cecinit Nili originem incompertam eſſe.

rem inventu impoſſibilem quærit. * Joſephus, Epiphanius, Auguſtinns, Hieronymus, aliique nonnulli Piſon faciunt Gangem Indiæ flumen, quod nullis rationibus confirmari poteſt. Nam Ganges, teſte Strabone, in Caucaſo Indiæ monte oritur, ac ultra Parthorum montes per campos Indiæ decurrit. Piſon autem alluit totam regionem Chavilæ, id eſt, protenditur ſecundùm longitudinem totam Suſianes, indè fermè ab ara Herculis ad ſinum uſque Perſicum, atque in eum defertur multis ambagibus. Satis enim notum eſt inter Gangen & Piſon intervallum intercedere

70. cir-

70. circiter graduum. Multum aberrant igitur à vero qui dicunt Chavilam eſſe Indiam. Non me præterit Moſen Bar-Cepha Syrum longè diverſum ſentire, qui in libro de Paradiſo docet Chavilæ nomine totam ſignificari Indorum regionem. Quod ne illi concedam prohibet rei ipſius veritas. In promptu eſt enim ex ſacris literis oſtendere regionem Chavilam longiſſimè abfuiſſe ab India: nec hôc ſolùm, ſed vicinam etiam fuiſſe Euphrati fluvio, & proinde non procul fuiſſe Palæſtinâ. In XXV. cap. Gen. 18. ſic legitur, *Habitârunt à Chavila uſque Sur, quæ reſpicit Ægyptum introeuntibus Aſſyriam.* Ex quo loco liquidò conſtat Chavilam inter Aſſyriam & Palæſtinam fuiſſe locatam. Huic ſimile ſcriptum invenitur 1 Reg. cap. XV. 7. ubi dicitur Saul percuſſiſſe Amalek à Chavila uſque Sur. Quis ſanæ mentis dicet Saulem perſecutum eſſe Amalekitas uſque ad Indiam? Nec quia in terra Chavila erat copia auri optimi, propterea ſequitur, quod quidam contendunt eam fuiſſe Indiam. Nam in aliis Syriæ locis fuiſſe auri copiam teſtantur ſacræ literæ. In exordio libri Deut. v. 1. traditur, trans Jordanem in campeſtribus Moab inter Tophel & Haſeroth auri fuiſſe plurimum. Sunt qui regionem *Ophir*, ex qua Salomonis tempore aſportatum eſt aurum ad [illegible] ſtru-

Credunt Indi Gangem è Paradiſo originem trahere, itaque ab illis magnâ veneratione frequentatur: qui eô lavandi gratiâ confluunt, atque eâ lotione à peccatorum ſordibus luſtrari ſibi perſuadent: etiam mortuos ad genua uſque demergunt, ut eô rectà ad beatorum ſedes demigrent. Vide hîc denuò Herbininm d. l. c. II §. 6.

De Havilab, quam Piſon alluere dicitur, & an ea ſit Ophir: de qua hac re plurium opiniones. Vatabl. ſuper IX. c. III. lib. Reg. Ar. Mont. in ſacro Apparatu ad Biblia Regia.

ſtructuram templi, vel ipſam Chavilam, aut certè Chavilæ vicinam fuiſſe omnino exiſtimant. Hanc ſententiam ſequitur Steuchus. Vatablus & Arias Montanus arbitrantur terram Ophir in Scriptura celebratam, eandem eſſe, quæ nunc vulgò *Peru* in novo orbe appellatur, unde tanta vis auri advehitur in Hiſpaniam. Hoc autem colligunt ex III. cap. II. lib. Paralip. 6. ubi legitur פרוים in duali numero, ad deſignandum utrumque Peru, majus, & minus, ſeu quod propriè dicitur Peru, & quod appellatur Mexico. Idem advertérunt, Lutherus, Neander, Genebrardus, Pleſſæus, & Poſtellus, quem citat Ortelius in ſuo Theatro. Contrà affirmat Pererius ſcriptor haud malus, Ophir non eſſe regionem nunc dictam Peru: quia in Peruana regione nec Elephanti, nec Pavi, nec Simiæ, nec Ligna pretioſiſſima inveniuntur; quæ omnia ex Ophir aſportari ſolita, narrat Scriptura. Non eſt enim (inqvit) veriſimile Salomonem ex mari rubro (in cujus littore erat Aſeon-Gaber, unde ſolvebat claſſis Salomonis) relictâ regione viciniori, multarúmque rerum pretioſarum fertiliori, immenſo circuitu navigationem inſtituiſſe ad regionem Peru: cùm ad eam regionem commodiùs ex Joppe, vel alio portu maris Mediterranei per fretum Gaditanum, multò breviori navigatione, ſpatio circiter quinque menſium, pervenire potuiſſet. Legimus porro (inquit) in

3 Reg. IX. 26.

in Evangelio veniſſe Magos ab oriente, portantes aurum: quod in Chavilam, ſive Chavilæ, vicinas regiones inclinat. Scribit Hieronymus in Epiſt. IV. ad Ruſticum Monachum, in regione Chavilæ eſſe montes aureos, quos adire propter gryphas, dracones, aliáque immenſorum corporum monſtra, hominibus impoſſibile eſt; ut oſtendatur nobis, quales cuſtodes habeat avaritia. Nec tantùm in terra Chavilæ, ſed etiam in ripa & arena fluvii Piſontis aurum probum, gemmáſque admirandas ubertim reperiri, teſtis locuples eſt Moſes Bar Cepha. Cuius ſententiam approbat Rabbi Moſes Bar-Nachman his verbis, בחול אשר בו ועל שפתו ימצא הזהב הטוב hoc eſt, *In arena Piſontis, & in littore ejus invenitur aurum præſtans.* Idem quoque legitur in libro, qui inſcribitur Akidoth-Iſaak. Porrò, ne quid prætermittamus, ſciendum eſt, Chavilam alio nomine Suſianam eſſe dictam, à *Suſan* regia Perſarum urbe, quæ ab amœnitate hoc nomen ſortita eſt, ut doctè obſervavit Franciſcus Junius, omni eruditionis genere inſtructiſſimus.

Illìc Bdelium.] Dubia eſt Hebræis & Gen. II. 12.
noſtris, vocis ברלח ſignificatio. Hebræi communiter dicunt eſſe cryſtallum. LXX. vertunt ἄνθρακα, id eſt, carbunculum: quamvis iidem alibi cryſtallum interpretati ſint. Scribit R. Sahadia Gaon ברלח lapillos eſſe perexiguos ac rotundos, qui ex

aquis prodeant ; de qua re Aben Ezra, ויאמר הגאון כי הבדלח האבנים הקטנים עולים היוצאים מהמים שהם רקים. Tradit Kimchi in lib. Rad. Bdelium lapidem eſſe pretioſum quem יהלום, id eſt adamantem, vocant : dicit tamen alios aliter ſentire. יש אומרים שהיא אבן לבנה עגולה שנוקבין אותה ומחברין ממנה אבנים ועושים מהן ענקים : hoc eſt, *Sunt qui dicunt lapidem eſſe albicantem, rotundum, ex quo perforato, & ſimul colligato, aptant torques.* Unde apparet nonnullos ex Rabbinis putâſſe Bdelium eſſe Margaritam, quam noſtrates vulgò dicunt 𝔓𝔢𝔞𝔯𝔩. Id quod collegiſſe videntur ex Mannæ colore, quia cap. XI. Numer. 7. dicitur, Mannæ colorem imitari colorem Bdelii. At legimus Manna fuiſſe album: Ergo Bdelium fuiſſe album ſubinferunt. Sed hæ conjecturæ ſunt, & quidem tales, ut nulla earum mihi faciat ſatis. Nam בדלח hoc loco lignum ſignificare, non autem gemmam ullam, vel ex eo apparet, quòd Moſes nomen lapidis huic non appoſuit : quod proculdubio fuiſſet præpoſiturus, ſi eſſet de gemmarum genere. Plin. lib. XII. cap. IX. Bdelium ità deſcribit : In Bactriana Bdelium eſt nominatiſſimum, quæ arbor nigra eſt, magnitudine oleæ, folio roboris, fructu caprifici naturâque. Deinde ſubdit naſci quoque in Arabia, India, Media, ac Babylone. Alicubi etiam dicit hujus arboris lacrymam lucidam eſſe, ac boni odoris, atque congelando lapideſcere

Quod

Quod diſplicet Steucho. Si enim (inquit ille) hoc verum eſt, quod ait Plinius, quomodo in fluminibus naſcitur, ut hîc à Moſe traditur? At Steuchus debebat priùs verba contextûs inſpicere, atque expendere, quàm Plinii ſententiam reprehendere. Nam apud Moſen nihil hujuſmodi reperitur. Neque ut hoc ità eſſe doceam, ullis mihi rationibus opus eſt; cùm verba Moſis adeò ſint clara, ut interprete non egeant. Lyra Bdelium arborem aromaticam eſſe ſentit: cujus ſententia mihi viſa eſt ad veriſimilitudinem valde inclinare.

Et lapis Sardonyx.] Quid propriè ſignificet שהם quod habet textus Hebræus, incertum eſt. Secundùm R. Sahadia eſt, אבן יקרה לבנה והיא צחה *lapis pretioſus, candidus, ac impermiſtus,* R. quoque Moſes lapidem album facit. Quod Aquila, Symmachus, Theodotion, Hieronymus, & Pagninus ſecuti ſunt: qui omnes unanimiter Onychem vertunt, quia (ut illi inquiunt) candorem habet unguis humani, qui Græcè ὄνυξ dicitur. Sed cùm Onyx gemma ſit vulgaris, nec tanto in pretio, aliiſque in locis plurimis luxuriet, horum ſententiam probare nequeo: quin potiùs cum Joſepho planè exiſtimârim eſſe Sardonycha. Atque ità Græci aliique recentiores nonnulli XXVIII. cap. Exod. interpretati ſunt. Præterea Suſiana celebratur & commendatur à Sardonyche, ut conſtat ex Plinio & Solino; quibus ſuffragatur Strabo

Gen. II. 12.

Plin. lib. VI. c. XXVII. Solin. cap. LXVIII.

Strabo Geographorum diligentiſſimus. Eſt autem Sardonyx lapis rubei ſplendoris, & interdum albi, vel nigri coloris, ex Sarda & Onyche compoſitus, teſte Plinio. Septuaginta reddunt λίθον ϖράσινον, id eſt, *lapidem porraceum*, qui, ut nomen indicat, viridis eſt coloris. Chaldæus Paraphraſtes vertit בורלא, id eſt, Βηρύλλιον, cui aſtipulatur Epiphanius. Arabibus vocatur البلور *albelor*, teſte Kimchi. Aben Ezra fatetur ſe hunc lapidem ignorare. Nec mirum, quia multa ſunt in Scriptura Hebraica nomina propria lapidum, fluminum, arborum & animalium, de quibus nihil certi tradi poteſt.

Gen. II, 13. *Nomen ſecundi fluvii eſt Gihon*] Hebræa vox eſt גיחון, à verbo, גוח, *educere*, *exire*, ut ſonet ſcatentem longéque manantem fluvium: atque hoc modo interpretatur R. Dav. Kimchi; נקרא גיחון לפי שהוא יוצא ומתפשט הרבה. *vocatur* (inquit) *Gichon*, *quòd poſtquam exîerit* (ab alveo ſuo) *admodum ſe diffundat*. A Chaldæis enim totus ferme educebatur rigandis agris, quamobrem ab illo uſu נהר סרים, id eſt, *fluvius diductus*, appellatur. Ptolemæo corruptè Baarſares; Straboni & Plinio Maarſares; Ammiano corruptiùs Marſias. Græcis nuncupatur Γεών, ex quo Latinus dixit *Geon*: & additâ interdum aſpiratione, *Gehon*. Situm hujus fluenti ab adjacente regione quam alluit ità deſcribit Moſes: *hic*

alluit

alluit univerſam regionem Cuſch. Eſt autem hîc ἀμφιβολία in voce כוש *Cuſch*, quæ multis viris alioqui doctis negotium faceſſit. Eſt autem Cuſch aut nomen proprium viri, Gen. X. 6. 7. aut gentile ex proprio ductum, Æthiopem ſignificans; aut denique regionis nomen, à Cuſch filio Chami deſumptum. Quocirca ut rem ab ipſis initiis repetam, ſciendum eſt duplicem eſſe regionem de nomine כוש *cuſch* appellatam; unam orientalem, alteram occidentalem. Cuſch orientalis infimum Chaldææ tractum, qui ſubeſt paludibus, & Arabias tres, Deſertam, Petræam & Felicem complectitur. Cuſch occidentalis omnium Geographorum conſenſu eſt vera Æthiopia in Aphrica, quæ hodie Presbyteri Joannis imperio ſubjacet, in quam olim poſteri Cuſch tranſnavigaverunt ex Arabia Felice, quæ anguſto freto ab Æthiopia diſtinguitur. Nam è mari rubro duo finduntur latera, quorum alterum cadit in ortum, alterum in occaſum, inter quæ labitur ſinus Arabicus: quo fit ut ob propinquitatem (ſolo enim mari dividuntur, ut ex ipſa Coſmographia perſpicitur) utráque כוש *Cuſch* dicta ſit Æthiopia, & utriuſque incolæ כושים *Cuſchim*, Æthiopes: atque ità ſicut Hebræorum כוש *Cuſch* commune eſt pluribus regionibus & inter ſe diſtinctis, ità etiam Latina, *Æthiopia* & *Æthiopes*, diſtinctas gentes & populos ſignificant. Hujus rei teſtis eſt Hom. Odyſſ. *α*. v. 23.

Αἰθίο-

Αἰθίοπας τοὶ διχθὰ δεδαίαται ἔσχατοι ἀνδρῶν,
Οἱ μὲν δυσομένου Ὑπερίονος. οἱ δ᾽ ἀνιόντος.

Æthiopes extremi homines geminíque coloni, Námque ſub occaſum hi degunt, aliíque ſub ortum. Huic ſententiæ ſuffragatur Strabo lib. I. Geographiæ, & Plinius lib. V. cap. VII. LXX. Interpretes כוש Æthiopiam reddiderunt. Sed veram in Africa Æthiopiam non intelligunt, ut putavit Beroaldus, ſed alteram illam orientalem Arabiæ & Meſopotamiæ vicinam. Et hanc cauſam eſſe arbitror quòd multi Gihon putârunt eſſe Nilum, quia dicitur apud Septuaginta Gihon alluere totam Æthiopiam. Sed Gihon non eſſe Nilum multa & clara ſunt indicia. Primò, Nilus cum Tigri & Euphrate nullam habet affinitatem, hi enim profluunt è ſeptentrione, ille autem aquas vehit ex meridie. Exitus quoque eorum disjunctiſſimi ſunt; nam Tigris & Euphrates in ſinum Perſicum aquas exonerant, Nilus verò deſinit in mare Mediterraneum. Deinde, ſi Gihon eſt Nilus, cur Scriptura toties Nili mentionem faciens, nuſquam eo nomine eum appellat? Certo itaque certius eſt Gihon non eſſe Nilum. Tradit Kimchi eoſdem eſſe Æthiopas, Madianitas, & Iſmaelitas. Sic enim ille: הכושים והמדינים והישמעאלים כלם אחדים ושכנים יחד, id eſt, *Cuſchæi,*

Cuſchæi, *Madianitæ*, *& Iſmaelitæ omnes unum ſunt*, *& ſimul habitant*; id eſt, vicinas regiones incolunt. Nam Madianitæ ſunt ad ſinum Arabicum, proinde Arabes: qui iidem etiam Cuſchim ſive Æthiopes appellantur. Cui concordat hoc; quod uxor Moſis, filia Jethro ſacerdotis Madian, dicitur fuiſſe Cuſchith, hoc eſt, Æthiopiſſa, ut poſt LXX interpretes doctiſſimi quique interpretantur. Huc pertinet etiam illud ex Pſal. LXXXVII. 4. *Ecce Palæſtina & Tyrus cum Æthiopia.* Tres gentes Palæſtinorum, Tyrrorum, & Æthiopum, tanquam confines & vicinæ, hoc loco à Davido memorantur. In 2. lib. Paralip. capite XIV. 9. narrat Scriptura Zaram regem Æthiopum veniſſe adversùs Judæos cum incredibilis multitudinis exercitu. Non eſt autem credibile illos veniſſe uſque ex Æthiopia Meridionali: nulla erat enim ratio cur ex tam remotis regionibus ad belligerandum cum Judæis proficiſcerentur. Cuſch itaque non ſemper videtur illam Æthiopiam ſignificare quæ eſt ad Nilum fluvium, ſed etiam Arabiam omnémque eam oram quæ Oceanum ſpectat. Quocirca planè ſum in ea ſententia, ut putem כוש Cuſch Arabiam denotantem, rectè Æthiopiam verti poſſe. Si tamen iſta ut argutiora commenta reſpuat aliquis, teneat ſuam ſententiam, mihi relinquat meam. Per me enim licet ut quiſque ſuiipſius fruatur opinione. Mirum eſt Aben Ezram Gihon Paradiſiacum pro illo Gihon accepiſſe de

quo

Digitized by Google

1 Reg. 1. 33. 38. quo liber Regum loquitur, cùm de rege Salomone ungendo pater mandat, *Ducite eum in Gihon.* Nam hic noſter Gihon à Gihon illo Jeroſolymitano qui civitatem Davidis alluebat magno intervallo diſtat. Præterea ſi Gihon Paradiſi flumen aliquatenus attigiſſet terram Chanaan, Moſes ipſum declarans dixiſſet, *Qui alluit terram Chanaan.* Sed hæc opinio cùm ſit manifeſtè falſa, nullâ refutatione opus habet. Sed quibuſdam fortaſſe durum videtur quòd Moſes hoc in loco univerſalem addat particulam כל cùm ait; *Alluit univerſam terram Cuſch.* Quod commodè ſic accipiendum eſt. Primo, quatenus omnem Babyloniam, ſuperiorem, mediam & infimam, interluit: deinde quatenus alluit & quaſi incingit Arabiam, quà ſpectat Aſſyriam, ſeu quà contermina eſt Chaldææ. Non enim interluit omnem Arabiam: nam ubi Chaldæam reliquit, breviori curſu ſeſe exonerat in ſinum Perſicum. Arabia autem longè latéque indè diffunditur ad Arabicum uſque ſinum, & ad iſthmum qui mare Mediterraneum à ſinu Perſico diſterminat. Porrò Gihon & Piſon his nominibus à Coſmographis hodie non commemorantur, vel quòd minùs ſint cæteris hodie conſpicua hæc flumina; vel quòd temporis diuturnitate nomina ſua apud accolas amiſerint, ut permultis non modò fluminibus, ſed etiam regionibus & gentibus vetuſtis uſu venit; vel fortaſſe etiam quòd horum alvei vel deductione, vel æſtu nimio exaruerint.

Nomen

Digitized by Google

Nomen fluvii tertii Chiddekel.] Tertium hoc fluentum, quia ad Babyloniæ terminum pertinet, à Moſe accuratius exponitur. Nomen eſt חדקל quod è duabus vocibus compoſitum videtur, שמימיו חדין וקלין quod ejus aquæ ſint veloces, & impetuoſæ: ut ſcribit R. Sal. Secundùm Rupertum & Iſidorum à celeritate τίγρις appellatus eſt, ducta ſimilitudine à Tigride animalium velociſſimo. Tradiderunt autem Plinius, Quintus Curtius, & Strabo, Tigrim dictum eſſe à celeritate ſagittæ, quam Medorum lingvâ Tigrim appellari dicunt. Hôc nomine vocatur ab eo loco ubi naſcitur, uſque ad locum ubi Euphrati commiſcetur, quia ibi concitatior fertur. Syris vocatur ܕܩܠܬ *Diklath* à ܕܩܠ *dekal* fervere, bullire, quod rapidus ſurſum deorſum feratur, non ſecus ac homo violentus ac fervidus, qui ad perrumpendas anguſtias, nunc ſe ſubrigit, nunc demittit. Locum, ubi tardior fluit, veteribus *Diglito* appellari, teſtatur Pin. lib. VI. quod cum Chaldaico דגלת maximè congruit. Ab accolis nunc *Tiglath*, vel, ut vult Ortelius *Tegil* appellatur. Hujus fontem circiter bis mille & quingenta ſtadia ab Euphratis fonte diſtare tradit Strabo. Quod clarius exponit Procopius: πηγαὶ δύο ἐνθένδε ἐξίασι ποταμοὺς δύο ποιοῦσαι αὐτίκα· εὐφράτην μὲν ἡ ἐν δεξιᾷ· ἡ δὲ ἑτέρα τίγρην ὄνομα· id eſt, *Ex hoc monte* (nempe Tauro) *duo fontes oriuntur,*

Gen. II. 14

Plin. lib. VI c. XXVII. Quint. Curt. lib. IV Strab. lib. XI.

qui ilicò duo efficiunt flumina: dexter quidem fons Euphratem, lævus autem Tigrim. Igitur ambo ex uno loco non prodeunt, niſi fortè alibi oriantur, ſubtérque terram perfluentes inde ex monte Tauro emergant. Situs hujus fluenti his verbis deſcribitur, *vadit ante Aſſyriam*, id eſt, למורח של אשור ad tractum orientalem Aſſyriæ, juxta R. Sal. Nam Meſopotamiam ab Aſſyria, & Suſianes principium à ſuperiore parte Chaldææ diſterminat. Conjungitur cum Euphrate in finibus Meſopotamiæ ad Seleuciam. Sed priuſquam conjungitur in duos alveos dividitur: Altero, dextro ſcilicet, ad Meridiem Seleuciam verſus abit; altero ad Septentrionem flexus, campos Cauchas interſecat: ac poſtquam anflexu ſuo inſulam confecit, in qua Cteſiphon (uti Gaſparus Vopelius in ſua Mappa ad oculum demonſtravit) rurſus coëunt infra Seleuciam, illincque per plana fluunt multis mæandris in ſinum Perſicum: priuſquam verò in ſinum Perſicum illabuntur, ſeſe in duo capita dividunt, atque duobus oſtiis in illum ſeſe exonerant, inſulâ in medio relicta. Inter hæc duo oſtia 25000. aut, ut tradunt alii, 7000 paſſuum fuerunt: & utrùmque oſtium navigabile fuiſſe perhibent.

Gen. II.14. *Fluvius quartus eſt Euphrates.*] Quartum fluentum nomine tantùm diſcretum, urbem Babylonem permeat, & κατ' ἐξοχὴν Euphratis nomen retinet: quippe qui tripartitus per omnes rivos eſt navigabilis: atque

hâc

hâc de cauſa à Moſe נהר גדול, id eſt, flumen magnum, meritò appellatur, non, ut ineptè Talmudici quidam autumant, quòd terram Iſraël terminet. Hebræum eſt פרת *perath*, quod Hebræorum doctores in Bereſchith Rabba quæ Rabbi Oſaias congeſſit, ſic enodant, quaſi à verbo פרה formatum, fertilitatem ſignificet: nec id abſurdè. Sed cur Græci εὐφράτην dicerent, cùm tamen Hebraicè Perath ſit ejus nomen, quaſi φράτην dicas? Id inde eveniſſe videtur, quòd Græci interpretes voculam ὑπαρκτικὴν הוא, quæ ferè ſonat εὐ, nomini Perath adjunxerint, & ex duabus partibus הוא פרת hu-perath, nomen Euphratis corruptè fecerint. Strabo lib. XII. his ferè verbis Euphratem deſcribit; *Eſt* (inquit) *Euphrates Tigride major, pluſquam terræ peragrat; ex iis Tauri partibus quæ ad Aquilonem vergunt, confragoſo ortu promanans: unde ad occidentem verſus per majorem quam vocant Armeniam fluit uſque ad minorem; & hâc à dextris, Liſcena verò à ſiniſtris relicta, intorquet ſe deinde ad meridiem, ſimulátque Cappadociæ montes attigit: quos atque etiam Commagenes dextrâ, lævâ verò Aſicinſinen & Sophenen, majoris Armeniæ regiones, præterlabens, proripit ſe in Syriam: rurſúſque reflectitur verſus Babyloniam Perſicúmque ſinum.* Hæc Strabo: *Olim quidem* Plin. lib. VI.
Euphrates (inquit Plinius) *in ſinum Perſicum* c. XXVI.
influxit donec accolæ, ut commodiùs rigarent agros, eum præcluſerunt, adeò ut jam non niſi

 per

per Tigrim feratur in mare. Quod confirmat Dion in Trajano. Hîc quidam obſervant hæc nomina his fluminibus non fuiſſe tum indita, cùm crearentur, ſed poſtmodum; & Moſen ad ſua tempora reſpexiſſe: quod tamen nullo certo argumento adſtruunt, ut nobis fidem faciant. Præterea in Euphratis deſcriptione non eſt prætereunda mentio inclytæ Hebræorum ſcholæ, quam ad Euphratis ripam Judæi tempore deportationis Babylonicæ condiderunt, & נהר דעא *Nehardea*, id eſt, *ſcientiæ flumen*, appellabant. Cujus ſitum in Chorographica deſcriptione videbis. Quidam depravato nomine Naarda dixerunt, non attendentes Hebrææ vocis originem, aut ſignificationem. Fuit hæc ſchola adeò celebris, ut ad eam Judæi ſtudiorum cauſâ ſuos filios ex Palæſtina, Ægypto, Aphrica, Hiſpania, & toto occidente certatim tranſmitterent. Hujus ſcholæ moderatores erant Talmudicæ rhapſodiæ interpretes numero ſexaginta, quos גאונים *Geonim*, hoc eſt, *excellentes*, vocant: à quibus Talmud Babylonicum LX. tractatibus comprehenſum conſcriptum fuiſſe Hebræorum doctores conſtanter prodiderunt. Hæc igitur de Paradiſo ejúſque antiquo ſitu, déque IV. Paradiſi fluentis, eorum fluxu & nominibus, dicta ſunto pro inſtituti noſtri ratione, in quo brevitatis & perſpicuitatis rationem præcipuè habendam duximus: ut quæ ab aliis partim diffuſè, partim etiam confuſè tradita ſunt, ſuccinctè & apertè ob

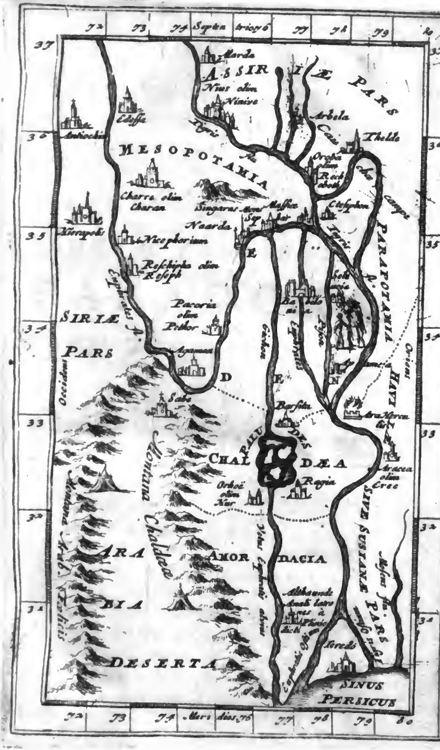
ocu-

oculos ponerentur. Ex quibus intelligimus Paradiſum non eſſe locum imaginarium, aëreum, inſenſilem, & incorporeum in aëre ſuſpenſum; ſupra aut ultra terrarum orbem, &, ut ait ille, extra ſolis cœlique vias, ut multi ſtultè commenti ſunt; néque eſſe latè diffuſum per magna terrarum ſpacia, ut alii non minus ſtultâ perſuaſione crediderunt: ſed eſſe in terris, & terrarum aliqua parte ſitum, certóque loco circumſcriptum, nempe in Babylonia Meſopotamiæ contermina: & quidem non in tota Babylonia, ſed in ejus parte ſuperiore, quæ in ſcriptura Eden, & apud alios probatos auctores Audanitis appellatur, procul dubio ſic dicta ab Eden, quaſi Edenitis, ut antea obſervatum eſt. In qua hortus Eden ad ejus plagam orientalem à Deo ipſo conſitus erat. Unde ejus tum dignitatem, tum antiqvitatem animadvertere licet: erátque omnigenis arboribus ornatus, tam ad utilitatem quàm voluptatem comparatis; quas in tres ordines ſcitè diſtingvit Bonaventura. Primum ordinem earum facit quæ ad corporis pabulum pertinent; ut ſunt omnes fructiferæ arbores, quæ fructum ferunt ad eſum uſúmque hominis commodum. Secundum earum quæ ad animum pertinent, ut arbor ſcientiæ boni & mali. Tertium earum quæ ad totum hominem ſpectant; ut erat arbor vitæ, ſymbolum ſcilicet vitæ æternæ, ſi homines in obedientia erga Deum perſtitiſſent. Sin verò ſitum horti ſpectes, erat locô opor-

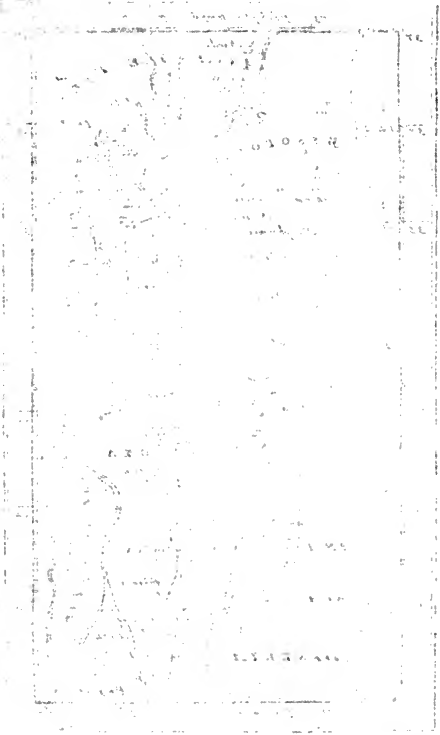
tuniſſimo conſitus ſub cœlo pulcherrimo, ſolo lætiſſimo & fœcundiſſimo, fluminibus ad aſpectum amœniſſimis, ad guſtum ſuaviſſimis undique irriguo. Tradit enim præter alios Moſes Bar-Cepha flumina Paradiſi guſtatu fuiſſe gratiſſima ſuaviſſimáque; inde autem progreſſa plurimum ſvavitatis amittere, acredinis verò contrahere: *cùm illud* (inquit) *Paradiſi ſolum læta Dei benedictione beatum ſit, at hoc noſtrum contrà exſecratione infœlix.* Sunt qui ex hac Paradiſi & quatuor fluviorum deſcriptione multas allegorias exſtruunt, quas aliis apud alios legendas & excutiendas relinquo. Et apud hunc ipſum Moſen Bar-Cepha Syrum extant plures. Is magnum fluvium comparat Chriſto: & ejus IV. fluenta, IV. Evangeliſtis. Deinde ea comparat IV. virtutibus cardinalibus, ut vocant. Si qui his & huiuſcemodi delectentur, ipſos auctores inſpiciant. Ego tantùm indicare volui, non curioſè indagare, multò minus de iis judicare. Judicium enim de his & de toto opere theologis & viris doctis libens permitto.

Sed ut hæc omnia quæ expoſuimus clariùs pateant; χωρογραφικὴν, *BABYLONIÆ TABULAM hîc ſubjicimus, quam ex probatis autoribus tam vetuſtis quàm novis, factâ inter ſe ſententiarum diverſarum collatione, concinnavimus.*

Digitized by Google

II.

HERM. CONRINGII

PARADOXA

DE

NUMMIS EBRAEORUM.

Digitized by Google

SERENISSIMI PRINCIPIS
AC DOMINI

D. ANTONII ULRICI,

DUCIS BRUNSVICENS. ET LUNEBURGENS. &c.

DOMINI SUI CLEMENTISSIMI

FILIO PRIMOGENITO

D. AUGUSTO
FRIDERICO

Summæ exſpectationis Principi

FELICIA OMNIA

ANIMO DEVOTO
APPRECATUR

HERMAN. CONRINGIUS.

Magna felicitas juveni contingit, ſi claro ſit natus genere: major, ſi animi, corporis, & rerum dotes illum inſtruxerint: maxima, ſi ad virtutem, atqve ad illud vitæ genus, quod jam adultus poſt-

hac

hac obibit, probè educatus fuerit. Nihil horum Tibi deſit, PRINCEPS OPTIME: *omnium eſt affatim. Natus quippe es iſthâc domô, quæ Ducalis dignitatis vetuſtate nulli in univerſa Europa eſt ſecunda, Cæſarum adhoc Regúmqve ſangvine ſubinde nutrita fuit. Quæ proinde majores agnatóſque Tibi plurimos dedit, pacis ſimul bellique artibus illuſtriſſimos, & geſtarum togâ ſagóqve rerum magnitudine in exemplum quod imitere clariſſimos Duces: acre ad omnem virtutem calcar. Rerum ea ſuppetit copia, quæ tanto gener par eſt, ad magna quævis idoneum ſatis inſtrumentum. Corporis illa forma, qvalem Græci laudavêre,* εἶδος ἄξιον τυραννίδος: *eáque ſanitas, quæ magni avi inuſitatam vitæ diuturnitatem polliceatur. Animi cumprimis dotes illas natura ipſa liberali manu largita eſt, ut liquidò jam tum appareat, deſtinatum Te à Deo priùs etiam qvàm naſcerêre ad ingens aliquod faſtigium. Sapiente poſtremo Sereniſſimi Parentis ductu, à teneris ad pietatem, prudentiaque civilis ſtudia univerſa ita es inſtitutus, ut jam octavo decimo hoc ætatis anno ipſiuſmet Auguſti Imperatoris* LEOPOLDI, *magni utique & acris ingeniorum virtutúmque æſtimatoris, calculo dignus*

Digitized by Google

dignus ſis judicatus, cujus imperio integra legio concrederetur. Deus Te ſervet, PRINCEPS, ut pacis bellique artibus pergas eminere, atque ad majorum gloriam aſſurgere; imo ut illos omnes quamvis maximos poſſis aliquando virtute felicitatéque ſuperare. Etiam hoc enim fas eſt, nec illis fiet ægrè ferentibus. Haud equidem dubito, votum illud meum non futurum irritum; ne ſim verò aliquando tantæ Tuæ ſpectator fortunæ, probibebit fortaſſis ætas jam tum ſeptuagenario proxima. Quamdiu tamen vixero, non deſinam Deo Te & res Tuas commendare, imo pro virili, ceu hactenus, fideli conſilio atque opera Tibi inſervire. Illius autem mei animi publicam arrham equidem cupio eſſe boſce libellos: quos nunc adeo perfeci, dum Tu, PRINCEPS OPTIME, ex Italico itinere redux Sereniſſimos Parentes propediem inviſere habes propoſitum, & heic locorum tenero omnium deſiderio exſpectaris. Quamvis enim jam arma tractes, etiam chartacea tamen ſcio nequaquam te impoſterum dedignaturum; quia abunde ſatis noviſti, armis quoque ipſis literas eſſe longe & utiliores in publicum & ſuaviores. Et verò haud dubiè obverſatur animo Tuo ſaltem Avi & Parentis ſacro-

ſancta

ſancta veneratio: quorum uterque maximam voluptatem ex libris hauſit, imo etiam ipſi præclara ingenii ſui monumenta orbi ac poſteritati tradiderunt: ne nunc quidem agere hoc deſinit Pater, Avus adhoc verè Auguſtâ conditâ Bibliothecâ immortale ſibi & exemplo carens nomen comparavit. Cæterum & argumentum hujus operis cura Principali haud indignum eſſe arbitror; Tibi certè, PRINCEPS, *non poſſe ingratum eſſe. Enimvero primus ejus libellus, agens* de Nummis Ebræorum, *ſaltem ſtudium Antiquariæ rei, quo in exemplum Sereniſſimi Parentis jam tum puer afficiebaris, poterit delectare. Etiam nimirum magnam ſatis veterum omnis generis nummorum vim collegit Parens, eaque* κειμηλιάρχιον *ſuum, perinde atque theſauris aliis, ut eſt* φιλόκαλος, *exornavit. Cùm autem Italiam omnem nuper, non proletariâ ratione ſed uſque adeo exactâ diligentiâ volueris luſtrare, ut meo etiam in id conſilio uti placuerit, non equidem dubito, præter alia, ſacra cumprimis ac civilia, naturæ item atque artis opera, nummorum quoque veterum thecas, quales Roma præſertim & Florentia habet ditiſſimas, juſtâ attentione Tibi ſpectatas eſſe: imo & Vindabonæ viſam abs Te Cæſaream*

id

id genus gazam incomparabilem. Igitur cùm Cæſares, Reges, Principes, inque his ipſe Sereniſſimus Parens, hoc liberale atque ingenuum ſtudii genus noluerint ab ſeſe alienum eſſe, non equidem dubito; cum annis etiam Tibi, PRINCEPS, creviſſe aliquam hujus quoque rei æmulationem; ac proinde neutiquam infra Celſitudinis Tuæ curam haſce quoque meas de Ebræorum vetuſtiſſimis nummis meditationes extiſtimatum iri. Alterum de Ebræorum republica *libellum non ingratum fore, vel ſola pietas Tua & Sacræ Scripturæ à puero culta veneratio, credere me jubent. Etſi enim non interſit ſalutis æternæ comparandæ, reipublicæ illius formam ſtatúmque pernoviſſe; ad meliorem tamen veteris divini fœderis monumentorum intelligentiam plurimum adjuvat; ſaltem delectabit promtè animum Sacri codicis ſtudioſum. Et verò, quod pium pectus non afficiat cognoviſſe: ipſummet* Optimum *Maximum Numen ab initio uſque Regio more & condidiſſe Ebræorum rempublicam & adminiſtrâſſe, donec inſano populo placuit ex humano genere Reges ſibi petere; illorum quammultos verò & heriliter imperâſſe, & ſeduxiſſe populum partim exemplo, partim vi ab unius Dei recto cultu & legibus in dæ-*

monum

monum idolorumque adorationem? Hoc omne autem, contra vulgi ſententiam, probavi ego non vanis, quantum arbitror, argumentis iſthoc meo libello. Quidni verò, PRINCEPS, *divinam hanc rempublicam velis noviſſe, cum omnium hujus orbis rerum publicarum notitiam magnô ſtudiô Tibi comparaveris? Quæ ultimô locô* de Anni Sabbatici initio & Meſſis Ebræorum tempore *diſſerui, non eâdem ſeſe utilitate commendare quidem idonea ſunt; faciunt tamen & illa ad quamplurium quæ Sacrô codice continentur rectiorem explicationem. Non etiam infra dignitatem eſt Principum, aut belli imperatorum, ſementis & meſſis tempora noviſſe. Imò verò, teſte Plinio*, fuit *quondam* & apud exteros, *ſive non Romanos*, Principale, de cultura agri præcipere: Siquidem & Reges id fecêre, Hiero, Philometor, Attalus, Archelaus, & Duces Xenophon & Pœnus etiam Mago: *apud Romanos autem magni utique fuêre duces Cato & Varro, quorum de re ruſtica libri etiam nunc ſuperant, & quod ex Romanæ gentis hiſtoria pridem didiciſti*, PRINCEPS, ab aratris *quondam* & raſtris Senatores Conſules Dictatores accerſiti ſunt. *Quando-*

M. i i   *qui-*

quidem vero hæc eorum quæ volumine hoc continentur argumenta ſunt, audeo equidem mihi jam tum polliceri, benignis Te oculis excepturum mea iſthæc omnia. Quin imo, quantum mihi perſpecta jamdudum eſt Tua, PRINCEPS, *ſingularis morum ſuavitas, erga me autem cumprimis magna benevolentia, penitus mihi eſt perſuaſum, quamvis leviora hæc fuerint, accepta tamen futura, quoniam veniunt ab illo animo, qui multos jam annos fidele obſequium Sereniſſimæ domui univerſæ, & ſeorſim æternæ memoriæ atque incomparabili Avo, conſiliis & opera comprobavit. Ea ſane & coram & per literas abſens documenta Principalis Tui erga me meosque affectus jam præbuiſti, ut ſequius quid ſuſpicari fuerit nefas. Ideoque de gratia quidem Tua ſecurus, Deum duntaxat, ceu feci hactenus, venerabor, ut quem patriæ bono magnis quondam rebus gerendis & naſci & hactenus educari fecit, cæleſti auxilio ſuo protegat porro in Neſtoriam Avi uſque ſenectutem. Helmeſtadii in Academia Julia Anno* CIↃ IↃC LXXV *die* XXIV *Auguſti menſis: quem natalem Tuum decimum nonum fauſtum felicemque velit jubeat Optimus Maximus Deus.*

HERM.

Herman. Conringius

BENEVOLO LECTORI

S. P. D.

EXhibeo hoc volumine libellos tres, argumenti ejuſdem ſi Ebræos veteres ſpectes, quorum de rebus agitur, reliqua autem multum diverſos. PRIMUS circa *nummos* verſatur *Ebræorum*; ſed non ex ſententia eorum qui hactenus occupaverant hunc locum, quamvis magnâ doctrinâ pariter atque induſtriâ. Occaſionem ſcribendi jam tum primo ac ſecundo capitibus ita propoſui, ut liqueat, niſi fallor, etiam neceſſitate quadam me huc adductum; ne videar ſcilicet ſcientiam jactaſſe quæ reapſe mihi defuerit. An ſat firmis rationibus ſubnixus à trita via diſceſſerim, judicandum aliis, id qui poſſunt, relinquo; non omnino vanis me iſthuc compulſum, fueram pridem profeſſus, ſaltim id ſcio nunc abs me eſſe evictum. Præter omnem verò exſpectationem jam tum typis excuſo hoc libello incidi forte fortuna in nonnulla, quæ ſi vera ſint omnem ego in conficiendo iſthoc ſcripto operam perdidiſſem. Quamvis enim nummos illos qui Aſſyriis literis & humana effigie ſunt inſigniti etiam ipſemet mprobaſſem, illos tamen qui Samaritanos cha-

 racteres

Digitized by Google

racteres habent inſcriptos tantum non omnes agnoveram eſſe genuinos; neque hactenus videram quempiam, qui non idem mecum ſtatuiſſet. Inſpiciendum videlicet mihi conceſſit amicus doctrina & candore plane eximius Gerhardus Titius, Theologus hodie Academiæ noſtræ primarius & longe eruditiſſimus, præclarum ſane volumen, quo proximo anno edito ſuos in Ebræa aliaque varia doctrina inſignes progreſſus orbi literato oſtendit Joannes Chriſtophorus Wagenſeilius: complectitur autem librum illum Miſchnicum *de Uxore adulterii ſuſpecta*, cui *Sota* nomen, à viro illo præſtante, una cum libri *En Jacob* Excerptis Gemaricis Ebraice Latineque editum, ac perpetuo doctiſſimoque commentario illuſtratum. In illis autem Annotatis p. 575. non dubitavit Clariſſimus Auctor profiteri, *veroſimile ſibi videri, non extare ullam amplius, veræ antiquitatis Ebræorum monetam, uſquam gentium, ſed omnem omnino pridem periiſſe funditus.* Reapſe autem non duntaxat *veriſimile* id ipſi *videri*, ſed omnino certum, ſatis indicavit iis quæ ſubjungit verbis: *Provocamus ad judicium univerſorum, qui veterem & genuinam à nova, atque ad ſimilitudinem ejus efficta valent diſtingvere, & multis evidentiſſimiſque ſignis probatum dabunt, omnes qui vulgo circumferuntur, ſive Siclos, ſive alterius notæ nummos Judaicos, opus recens &* καινȣ̃ κόμματος *eſſe. Sufficit unum hic, cum omnibus aliis in eo eruditionis genere palmam facile præripiat laudare, præſtantiſſimum clariſſimumque virorum Carolum Patinum. Hic vir exi-*

mius

mius & Antiquitatum promus condus, iſtud magna aſſeveratione nobis confirmavit: non reperiſſe ſe in omnibus illis gazis Nummum Ebræum, qui fidem male ambulantem potuiſſet obtegere. Solum ajebat, famam eſſe, in Scorialenſi Baſilica, ſuperſuiſſe aliquem verè antiquum, à Carolo *V. Imperatore olim in cimeliis habitum, at non conſtare ſibi, num incendium, quo anno præterito ſtupenda fabrica conflagravit, evaſerit. Enimvero, fortaſſe ſi & hunc vir ſolertiſſimus oculis uſurpaſſet, continuo deprehenſurus erat, ejuſdem ac cæteros illum valoris eſſe. Nam & Regibus frequenter accidere poteſt, ut, quod ait ille, pluribus veris denariis unus adulterinus ipſis ematur. Hæc ille,* Poſt alia autem nonnulla interjecta, multis oppugnat nummos illos qui adſcribi vulgo ſolent, alter Abrahamo, alter Davidi, quorum ectypos ipſe dederat ſpectandos. *Pagina* 578. conjecturam ſuam depromit de nummorum horum origine. A Judæis nempe effictos & credulis Chriſtianis eſſe venditos, ex quo tempore in Palæſtinam à Chriſtianis religioſæ peregrinationes ſunt inſtitutæ. Denique explodit nummos qui Salvatoris noſtri imaginem exhibent.

Verumenimvero, *νοθείαν* nummorum Abrahami, Davidis, & Salvatoris noſtri, jam tum etiam nos demonſtravimus. Non etiam negamus, Siclos alioſque nonnullos Ebraicis characteribus inſcriptos nummos à falſaria eſſe Judæorum manu: quoſdam tamen potius impoſtoribus Chriſtiani nominis ferendos acceptos, itidem jam probavimus. Omnes vero in univerſum, etiam Samaritanis literis inſignitos,

à Judæis effictos eſſe, nihil omnino habet veriſimilitudinis. Ex adverſo nempe pauci Judæorum Samaritanam ſcripturam vel legere poſſunt. Saltem plerique igitur extra culpæ ſunt ſuſpicionem. Quid contigerit ſibi in Palæſtina, is qui primus omnium Siclum ejuſmodi memoravit Moſes Nachmanides Gerundenſis, jam ante quingentos circiter annos non diſſimulavit. Narratio ipſius Latine ſic verſa eſt. *Benedixit mihi Deus hucuſque, quod dignus habitus fui, & perveni Acho* (eſt Ptolomais Tyro vicina) *&* *inveni in manu ſenum terræ illius monetam. Et oſtenderunt ſcripturam Cuthæis, qui ſtatim legerunt eam. Nam ſcriptura erat Ebræa, quæ relicta fuit Cuthæis.* Alii idem narrant. Ne temere etiam tale quid de Judæis ſuſpicemur, jubet odium quo proſequuntur illi Samaritana omnia. Eadem vero de cauſſa nec Samaritani facile finxerint monetam profitentem Hieroſolymitanæ Urbis ſanctitatem. In univerſum præterea ea pridem cum Judæorum tum Samaritanorum fuit ruditas, & rerum veterum imperitia, ut ævo Haſmonæorum attemperare nummos non potuerint. Taceo nunc, Samaritanis characteribus inſcriptos nummos in Chriſtianorum notitiam ſero admodum perveniſſe, & quidem demum ſuperiore ſeculo, longe citius autem verſatos Judæorum manibus, & habitos ab illis theſauri pretio. Hæc omnia ſane vetant nos fraudem ſuſpicari. Quem Carolus id nominis quintus Imperator in cimeliis habuit, genuinus fuerit nec ne, incertum eſt. Quid ni enim & illi Optimo Cæſari potuerit imponi?

Quæ

Quæ ſane Hiſpanus Guevara de ſuis nummis Carolo probatis jactat, deceptum fuiſſe Principem illum ab impoſtore iſthoc, liquido oſtendunt. Antonius Auguſtinus *Undecimo de Nummis antiquis dialogo*, de Guevara ita ſcripſit interprete Andræa Schotto. *Impreſſi ab eo nummi omnes falſi mihi quidem videntur: ut artem oſtentaret in fictis hiſtoriis, auctoribus, nummis, & interpretationibus ex tempore adferendis. Imo puto, Carolum V. Cæſarem nummos ſuos veteres minime illi, ut ad voluptatem jactat, oſtendiſſe.* Ut magnates hac parte ab impoſtura ſibi caveant, non permittit illorum ingenuus candor occupationumque gravitas ac multitudo. Lepidum eſt quod de Paulo IV. Pontifice idem Auguſtinus iſthoc ipſo dialogo perhibet, ac proinde nec Wagenſeilio haud dubie ingratnm fuerit ſi etiam hic recitetur. *Finxerunt*, ait, *Neronis nummum cum literis* PETRUS GALILÆUS: *quem nummum ingenti pretio Paulo IV. Pontifici impoſtores obtruſerunt. Cuderant ipſi hinc quidem Neronis caput cum ſolitis titulis, in averſa autem parte S. Petri faciem, qualis in plumbis Bullarum ac Diplomatum Pontificiorum ſpectatur: adſcriptumque erat* PETRUS GALILÆUS. *Addebant repertum nummum juxta S. Petri Sacellum, S. Sylveſtro ſacrum. Hoc amplius, Pontificem S. Petro perſimilem eſſe aſſerebant.* Tale quid quin potuerit & Carolo Imperatori accidere, quis negaverit? At accidiſſe, ne Patinus quidem auſus eſt affirmare. Itaque ſatius fuiſſet *fortaſſis*, nihil ſiniſtri poſt virum tantum ſuſpicari. Et vero laudem maxi-

mam deberi Patino ob præſtantiſſimam nummariæ rei veteris peritiam, omnino etiam ipſe agnoſco. Scio autem ſimul, non ægre laturum, ſi ſibi ſaltim Antonius Auguſtinus, imo ſi Ezechiel Spanhemius componatur, uterque ejuſdem doctrinæ ſummatum unus, & quibus itidem nihil non veterum nummorum cum cura expenſum jure dixeris. At vero ille Siclum Samaritano charactere & laudavit & pictum bis exhibuit dialogo ſecundo: hic præclari operis de *Nummorum veterum præſtantia & uſu*, idem fecit *Diſſert. IV. pag.* 334. editionis Batavicæ, *pluresque id genus nummos Samariticis literis inſcriptos, & cum aliis etiam ſymbolis ſuppeditare Cimeliarchium Mediceum*, teſtatus eſt. Fortaſſis etiam elegantiſſimo Patino in animo fuerunt ſoli nummi iſti, qui Ebræos habent characteres inſcriptos, quoniam hi κατ' ἐξοχὴν Ebræi audiunt: aut exacti ſunt iſti quos vidit nummos, ad ævum illud quod ſolet iis vulgo adſcribi, Abrahami nempe Joſuæ Davidis aut Salomonis: & verò hactenus me quoque habet conſentientem, neutiquam eos magnæ eſſe vetuſtatis. Agnoſco etiam, multos id genus nummorum ſuppoſititios eſſe: atque adeo ipſum meum Samaritanis literis inſcriptum Siclum pridem faſſus fui, ectypum eſſe non autem genuinum. Miror vero, non dubitaſſe eximium Wagenſeilium provocare *ad univerſos* genuinæ nummorum vetuſtatis arbitros, quum hactenus quidem nemo illorum non diverſum pronunciaverit, nec temere liceat futurum *univerſorum* conſenſum promittere. Velim ſanè, jam tum indicaſſet nobis

vir

vir præſtans ſigna illa mentitæ antiquitatis, aut impoſterum hac parte orbem literatum reddat ſolito cautiorem. Nec vero nobis exſpectandum eſt divinum miraculum: quale non defuit olim Iſraëlitis ad prodendam adulteram uxorem. Equidem ingenue fateor, etſi hoc antiquariæ rei ſtudium haud paucas mihi horas occupaverit, nec ſine cura in eo fuerim verſatus, non deprehendiſſe me tamen hactenus quidpiam, quod in novam hanc ſententiam me poſſit adducere. Imò verò, quum in quammultis illorum nummorum concurrant omnia omnino quæ vetuſtatis genuinæ certa à viris doctiſſimis habentur indicia, nefas exiſtimo novo illi placito adſentiri. Enimverò ἀδύνατον arbitror, potuiſſe imperitis ſeculis (qualia utique fuerunt aliquot centenis annis) effingi nummos Samaritanis inſcriptionibus inſignitos, qui undequaque reſpondeant rebus Ebræorum; quales fuiſſe Haſmonæorum ævo, veterum indubitatæ fidei monumentis accepimus.

Quin licebit igitur etiam impoſterum ſecuros nos eſſe de benigno futuræ tempeſtatis judicio; neque luſimus operam, quando de Ebræorum nummis fuimus ſolliciti. Fortaſſis etiam mitigabitur aſpera ipſa viri præſtantiſſimi cenſura, re exactius expenſa. Exſpectabimus duntaxat judicia doctorum de noſtris Paradoxis, deque iis quæ in eorum defenſionem hoc libello diſſeruimus. Unum alterumque his additum cupimus. Etſi forte alii quidam nummi Ebræi fuerint ab Herode Magno ejuſque filio Archelao cudi juſſi, Siclos tamen aut nullos, aut certe non

maræ capitis primi Sotæ pag. 332. ad Excerpta item Gemaræ capitis ſeptimi pag. 717. laudati ante voluminis, perquam docta & eximia eſſe in medium producta, de variis ſententiis Judaicis circa preces quas ſolent etiam illi fundere in locis ſepulchrorum, ut & quæ in capitis VII. §. 6. Excerptis ipſis habentur de Calebo invocante animas avorum ſuorum. Habet vero etiam nonnulla de Angelorum & mortuorum invocatione Judæis uſitata Joſ. Voiſin *Theol. Judaic. l. 1. cap. V.* Operæ ſane fuerit pretium jungere illa cum iis quæ nos diximus ſub finem undecimi capitis.

ALTER hujus voluminis liber eſt EXERCITATIO ACADEMICA DE REPUBLICA EBRÆORUM. Cum ante hoſce viginti ſeptem amplius annos Politicum Ariſtotelis opus auditoribus explicarem, quavis præbita occaſione ſubinde verba feci de Ebræorum republica, qualis illa fuerit cum ante, tum poſt ex mortalium ordine conſtitutos Reges, uſque ad dominatum & Aſſyriacum & Babylonicum. Cumprimis autem latior de illa diſſerendi campus mihi datus fuit, agenti de optima republica, de qua in Ariſtotelico lacero opere doceri nonnihil cæptum libris ſeptimo & octavo. Oſtendi autem, contrà quam vulgo creditur, ſummam reipublicæ poteſtatem ſemper fuiſſe penes unum: illum verò unum initio fuiſſe ipſummet Deum, deinceps humani ſanguinis Reges: ac Deum quidem rexiſſe omnia in populi commodum, poſt autem mutaſſe illam divinam παμβασιλείαν in δεσποτείαν,

 id

id eſt, herilem dominatum, ſive Regni illud genus quod Ariſtoteli Barbaricum appellatur. Ad id autem perſvadendum uſus fui & invictis Sacræ Scripturæ teſtimoniis, & ſimul confutatione eorum quæ vel à Flavio Joſepho, vel à Thalmudicis magiſtris, vel à recentioribus quoque nonnullis, ſequius ſunt prodita. Oſtendi præterea, divino beneficio obtigiſſe genti Iſraëliticæ regionem, plane ex voto aptam ad vitam vere beatam in hiſce terris degendam: quæ nempe conſiſtit in virtutis exercitio μέτ' ἀυταρκείας: ingenium autem populi non fuiſſe undequáque optimum, atque adeo hactenus non potuiſſe civitatem condi omni ex parte perfectam, propter illam nempe civium σκληροκαρδίαν; quantum tamen permiſit gentis κακοήθεια, iis legibus à Deo omnia fuiſſe compoſita, ut etſi non ex voto optimam, tamen optimæ proximam civilem vitam, licuerit in republica illa, originariis ſaltim civibus, ſive poſteritati Iſraëlis, ſine difficultate impetrare, aliis vero, proſelytis nempe, ſic ſatis commode vivere. Et verò aliarum rerumpublicarum inſtituta, ne Romanis quidem exceptis, compoſita cum ſint vel ad regentium felicitatem primariò, ad populi autem non niſi ſecundariò, ut & vel ad divitias conquirendas, vel ad amplam parandam potentiam, vel etiam ad voluptates; demonſtravi ego, longe aliam eſſe divinarum legum rationem, ſpectare eas populi utilitatem primò ac per ſeſe, non promiſcue tamen & æqualiter omnis ſed potiſſimum ejus quæ originem ſuam maſculam debebat Abrahamo:

hamo: eamque utilitatem neutiquam collocare in amplis civium latifundiis, aut divitiis per commercia comparandis, ſed potius occaſionem ipſis ejuſmodi cupiditatibus præcidere: ad potentiam quoque bello acquirendam minime omnium eſſe aptatas leges, non enim vel defenſioni armatæ eſſe commodas, quoniam ipſemet Rex Deus hoc ſibi curandum ſumſiſſet: cœterum ad id, ut primarii illi cives, quos dixi, poſſent vera frui civili beatitudine, hoc eſt pietatis ſtudio cum modica rerum neceſſariarum, ſufficiente tamen, copia conjuncto: adeòque hactenus haud reperiri ullius gentis civilia inſtituta quæ cum Ebræorum legibus mereantur venire in contentionem. Quum hæc vero, prout ferebat tunc inſtitutum, latius deduxiſſem, ex iis quæ de forma reipublicæ diſſerueram, additis propria induſtria nonnullis, confecta ab induſtrio auditore protinus tunc eſt illa quam diximus *De Politia Ebræorum Exercitatio*, & more Academico publicè ventilata; ſcripta autem calamo maximam quidem partem ejus qui Reſpondentem egit, paſſim tamen, ne quid diffitear, etiam meo, quod ſtyli diſſimilitudo ſtatim prodidit. Tametſi autem ſententiæ illæ meæ multum ſint paradoxæ, non dubitaverunt tamen illas ex eo propugnare cum alii, tum duo longe doctiſſimi viri, honoris cauſſa hîc nominandi: alter Joannes Vorſtius libro *De Synedriis*, tertio pòſt anno Roſtochii, alter Joannes Friſchmuthus libro *De Rege eligendo & deponendo* Jenæ quinquennio ſerius, publicato. Nec vidi hactenus, qui refellere

illas

illas ſententias vel conatus fuerit. Prodiit enim quidem in lucem anno quinquageſimo quinto *liber tertius & ultimus de Synedriis* Joannis Seldeni, cui ſcribendo fuit immortuus, & fine capitis XII. non probatus quidem eſt Friſchmuthi liber, nec tamen niſi pauca verba illi ſunt oppoſita: quaſi nempe *Juridicis* Rabbinorum *ſcriptis* Clariſſimus Friſchmuthus *minime ſatis inſtructus fuerit*, judicio aliis permiſſo. Id quod reapſe eſt nihil agere. Præſertim quia Rabbinorum ſententia ſatis fuerat à Friſchmutho propoſita, doctis autem rationibus impugnata. Sed & ipſe ille Seldenus, quo forte nemo alius magis Thalmudicis commentis fuit deditus, etſi de Synedrii in regenda republica ſumma auctoritate, operoſe plurima, Thalmudicos ſecutus, toto illo de Synedriis opere docuiſſet, non tamen auſus fuit accedere Thalmudicorum, *de Rege Ebræorum à Synedriis magnis judicando*, aſſertionibus, ceu liquet ex *libri illius Tertii cap.* IX. §. 5: quantumvis Cromwellicis tunc prævalentibus in Anglia partibus haud parum addictus.

Quomodo autem cunque habeat ſeſe hic veritas, ab eo tempore quo inſtituta fuit in Academiæ noſtræ palæſtra *Exercitatio* illa, iſthoc de argumento vix cogitare me paſſæ ſunt innumeræ longéque diverſiſſimæ occupationes; ut ipſe ille Exercitationis libellus memoria ferè exciderit, donec nuper demum edenti mea de *Nummis Ebræorum Paradoxa* redierit in manus, viſumque eſt haud futurum abſque pretio operæ, ſi nova cura recenſitus publici

fiat

fiat juris. Et vero iſthac præbita mihi occaſione uſus, addo jam primo de Nummis libro iſtum *de Republica Ebræorum*. Quia præſertim haud forſan injuria mihi illum omnem vindicare nunc licet; utpote jam olim ex meis potiſſimum diſſertationibus & planè ad mentem meam conſcriptum, jam verò infinitis locis recenſitum, & novis paſſim inſertis plurimis acceſſionibus locupletatum. Fateor multa etiamnum manſiſſe intacta: nec niſi obiter ferè aliquid dictum de ſtatu regiminis, quale fuit poſt ſolutam Babylonicam captivitatem: multò minus quidquam allatum, de illa forma reipublicæ, quam Thalmudici aliique Judæorum magiſtri poſt Romanum excidium in Babylone alibique ſupereſſe, non erubuerunt profiteri: fortaſſis autem dabitur aliquando otium & facultas plenius iſthæc omnia perſequendi. Interim confido, etiam hæc haud indigna lectu expenſûque judicatum iri; & commentario, *quamvis nondum* plene elaborato, ſi non aſſenſum, ſaltem veniam meliorum doctiorùmque audeo polliceri. Velim verò, ſaltem duo heic nunc etiam adjici, quæ tangere ipſe libellus neſcio qua incuria neglexit. Joſephus nempe l. XIV. cap. v. Ἀρχαιολογίας, narrans diſputationem coram Pompejo Magno habitam duorum fratrum Hyrcani & Ariſtobuli de regno contendentium, memorat, plebem ab utroque diſſenſiſſe; ſe nolle eſſe ſub Regibus, patrio enim inſtituto parere Sacerdotibus Dei, quem venerabantur, ſe oportere; & hoſce ambos Sacerdotum quidem eſſe genere natos, in aliud

autem

autem regimen velle populum conjicere, ut in ſervitutem ille redigatur. Notatu ſcilicet digna hæc duco, quoniam hinc etiam apparet, populi judicio Regium imperium, quale fratrum illorum patruus Ariſtobulus introduxerat, viſum eſſe herilem dominatum, alium ab illa benigniore ἐθναρχία, quæ ſub primis Haſmonæis erat inſtituta. Eodem Joſephi libro cap. X. narratur, Gabinium Pompeji (à quo cum eſſet Hieroſolyma occupata, dixerat præcedente capite, libertatem amiſſam & Judæos Romanis ſubjectos eſſe) legatum, Hyrcano juſſo Pontificatum curare, quinque conſtituiſſe Synedria in æquales partes populo diviſo. καὶ ἐπολιτεύοντο, ait, οἱ μὲν ἐν Ἱεροσολύμοις, οἱ δ᾽ ἐν Γαδάροις, οἱ δ᾽ ἐν Ἀματοῦντι, τέταρτοι δ᾽ ἦσαν οἱ ἐν Ἱεριχοῦντι, καὶ τὸ πέμπτον ἐν Σαμφόρεις τῆς Ἰουδαίας, addens tandem: καὶ οἱ μὲν ἀπηλλαγμένοι τῆς Δυναστείας ἐν Ἀριστοκρατίᾳ διῆγον. Etiam hinc nimirum diſcere eſt, hactenus δυναστείαν ſive dominatum obtinuiſſe, inſtituta autem illa nova Synedria habuiſſe Ariſtocarticum quid: non tamen Hieroſolymitano Synedrio reliqua quatuor fuiſſe à Gabinio ſubjecta, ſed omnibus æqualem attributam eſſe poteſtatem. Sed & haud improbabile hinc videatur, Synedrii inſtitutum uſque adeò Thalmudicis laudatum, hoc potiſſimum tempore incœpiſſe. Certè hæc prima Synedrii apud Joſephum exſtat commemoratio. Quanquam etiam antehac ſemper Juridicos aliquos fuiſſe conſeſſus, ſed aliis nominibus appellatos, nemo negaverit: quoniam nulla

nulla reſpublica poteſt Judiciis carere. Ex Gabinii autem inſtituto demum videtur illis quinque Synedriis partem regendæ reipublicæ conceſſam: Hyrcani poteſtate plurimum limitata. Ab Herode tamen jam Rege facto Synedrio ipſi Hieroſolymitano penè omnem iterum detractam auctoritatem eſſe, jam tum ex Joſepho docuimus. Ut proinde non niſi poſt Archelaum illi Synedrio redierit precaria aliqua & momentanea ſub Romano dominatu exiſtimatio.

Verum de forma Reipublicæ Ebræorum etiam hæc, nunc quidem, ſufficiant. Quantumvis autem hæc opera non carebit ſuo fructu; fateor tamen, longe eſſe majoris momenti reliqua, in quæ olim digitum intendi, diſſerens de ſcopo reipublicæ Ebræorum, & legum divinarum in id latarum ſummâ & alias inuſitata ſapientiâ. Hæc videlicet exacte pernoviſſe conjunctum eſt cum veneratione Optimi Maximi Dei; utpote cujus divina non benignitas duntaxat in illam Ebræorum gentem, ſed mortalis ingenii vim ſuperans ferendarum legum prudentia, ita demum fiat conſpicua. Qui Legum illarum ſenſum interpretati ſint, reperiuntur plurimi: at Politicam interpretationem qui dederit repertus hactenus eſt nemo, quod equidem ſciam; neque dari poteſt, niſi ab eo qui Civilem Philoſophiam & τὴν νομοθετικὴν exacte callet. Et tamen pactum illud quod Deus cum Iſraëlitico populo inivit quondam, & Legumlatio illa divina omnis, reapſe Politicum aliquod opus eſt: ut proinde etiam in ipſis

ſacris

ſacris ceremoniis definiendis lateat ſimul arcana quædam civilis commodi ratio: id quod de annuo trino conventu populi coram Deo, prudenter etiam Joſephus annotavit. Omnium ſcriptorum ſuperſtitum primus Philo quædam non inania obſervavit : plærumque tamen in Moralibus meditationibus eſt occupatus. Flavius Joſephas longè præclariora nos docuit Ἀρχαιολογίας libri tertii variis capitibus, quarti verò capite VIII, quo epitomen exhibuit τῶν νόμων τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν πολιτείαν, Libro item utróque, cumprimis autem ſecundo, contra Apionem ſcripto. Promiſit quidem & Ἀρχαιολ. l. IV. cap. VIII. ἀπόδοσιν περὶ ἐθῶν καὶ αἰτιῶν, ac totum illud opus hiſce verbis clauſit: προήρημαι δὲ συγγράψαι καὶ τὰς ἡμετέρας δόξας τῶν Ἰουδαίων, ἐν τέσσαρσι βίβλοις, περὶ θεοῦ καὶ τῆς οὐσίας αὐτοῦ, καὶ περὶ τῶν νόμων, διὰ τί κατ᾽ αὐτοὺς τὰ μὲν ἔξεστιν ἡμῖν ποιεῖν, τὰ δὲ κεκώλυται, verum illi libri ad nos non pervenerunt: fortaſſis etiam non ſunt confecti. Quæ ex Thalmudicis ſcriptis hactenus Latinè verſa ſunt nihil omnino hîc nos juvant: eſtque poinde veroſimile, nihil ejus ſive in Miſchnæ ſive in Gemaræ libris reperiri. Par ratio & aliorum eſt Rabbinicorum voluminum. Imò ne Chriſtianorum quidem, quamvis doctrina excellentium, commentarii apti ſunt explere hoc deſiderium. Ex noviſſimis Petrus Cunæus ſuo de *Republica Ebræorum* opere eximia nonnulla

tradidit

tradidit quidem, non niſi pauca tamen, & ſcriptione *tumultuaria*; quod ipſe agnoſcit *l. I. cap.* XII. Neque nobis licuit hactenus, per occupationes & ſtudia diverſiſſima, hoc agere: etſi pridem id in votis fuerit & hujus ſpes aliqua à nobis ſit facta. Ut proinde hic quidem campus adhuc ſit integer, in quo Politicarum rerum ſcientiam quis exerceat: exemplum nempe ſecutus Platonis, cujus de Legibus opus ſuperat etiam nunc in admirationem.

Quem ultimo loco exhibeo DE INITIO ANNI SABBATICI ET TEMPORE MESSIS EBRÆORUM Commentariolum, caput eſt ſecundum affecti libri de Anno Sabbatico & Jubilæo, cum proxime anteceſſiſſent verba Legis ex viceſimo quinto Levitici capite repetita. Inſtitui videlicet divinam in utroque condendo anno ſapientiam oſtendere, ſaltim in exemplum Politicæ Legum iſtarum Moſaicarum interpretationis, & quoniam in nulla civitate alicujus populi ſimiles leges reperire eſt. Et verò, ut hoc unum nunc tangam, in Juſtinianeo Romanarum legum corpore nihil omnino ſancitum eſt, faciens ad originariorum civium conſervationem quod non diſſimulavimus jam tum *capite ultimo libri de Civili-Prudentia*: (nam Fideicommiſſa non præcepta ſed cujuslibet arbitrio privato permiſſa ſunt duntaxat, multis etiam fœcunda incommodis) alibi ſatis prudenter quædam in illum uſum ſunt decreta, nuſquam tamen illud obſervatum eſt, quod anno Jubilæo obtineri potuit. Fortaſſis aliàs perficiemus quod agere in-

cepimus, ubi plus otii fuerimus nacti. Ut hoc ἀποσπασμάτιον nunc demus, occaſionem præbuit, ne quid diffiteamur, & Tuylpſtediani & Sisbequiani mei meſſis, per divinam munificentiam exſpectatione uberior. Dum nimirum illuſtro quæ de tempore meſſis Ebræorum Sacer codex commemorat, videor mihi rem Deo placentem præſtare, & quaſi publicas agere illi gratias pro accepto meſſis beneficio. Forte etiam interfuit, liberare complura Scripturæ dicta ab interpretum nonnullorum ſequioribus ſententiis.

QUANTUMVIS autem confidam, ſaltim à bonis quibuſque non improbatam iri hanc meam operam, imô non ſine fructu Lectoris illam futuram, ſimul tamen prævideo, ſi non alia ſaltim duo à nonnullis minus benigne exceptum iri. *Alterum* eſt, quod de Ebræorum rebus diſputare fuerim auſus non inſtructus linguæ illius gentis peritia. *Alterum*, quod à Thalmudicis traditionibus diſſentire non dubitaverim. Ideóque videtur quaſi neceſſitas quædam mihi impoſita in utráque accuſatione me nonnihil purgandi. Nec vero ego defenſioni boni nominis mei deero: cumprimis quia conjunctam eſſe cenſeo cauſam veritatis & utilium ſtudiorum.

Primum ergo quod attinet, ante òmnia dari mihi experto; poſſe interdum etiam per interpretem ſatis certo accipi mentem eorum quæ aliâ ſunt lingvâ pronunciata, cumprimis quidem ſi conſtet de interpretis & peritia pariter & bona fide: quam maxime autem utrúmque

reddi

reddi certum, ſi multi quos inter nulla eſt in cujuſquam deceptionem conſpiratio, eodem interpretentur modo. Et verò quæ teſtimoniorum in facti quæſtionibus, illa eſt interpretationum ratio: una eſt eadémque & horum & illorum certitudo, unus idémque dignoſcendi veritatem in hiſce quidem modus eſt. Hoc etiam concedi poſtulo, quamvis optimum ſit & tutiſſimum, nullo egere interprete; attamen ſi nonniſi in levioribus aberraverit fortaſſis interpretatio, conſtet autem illi in potiſſimis poſſe ſecurè credi, ſufficere hoc oportere ſaltim illi qui non ſectatur minutias ſed rerum ſumma. Omnia hæc & oſtenſiva & indirecta ἀποδείξει confirmare, facillimum effectu fuerit, ſi opus ſit. Ideóque jam tum alibi hiſce innixus docui, & Chriſtianum quemque idiotam, & iſti ordini docendo præpoſitos Presbyteros, tutò ſatis quæ ad ſalutem æternam ſunt neceſſaria fidei & morum negotia per interpretationes conſequi poſſe: atque adeò poſſe illos probe officio fungi, etſi peritia Ebræi ſermonis non ſint imbuti. Neque nunc ſentio aliter; quoniam non niſi furioſas συκοφαντίας Waſmuthus, Aſſecla vero ejus, quem ſua Joannis & Benedicti nomina debuiſſent ad modeſtiam & bona verba componere, atrocia tantum, non in me duntaxat, ſed etiam Calixtum quondam noſtrum τὸν πάνυ, imò hanc Academiam Juliam univerſam, pari ideóque homine Chriſtiano indigna iniquitate, ſparſa convitia, meis oppoſuerint: uterque ſtudiorum quæ ad Eccleſiæ ſalutem quàm maximè faciunt multum rudis,

ſola autem ſuâ aliqua Ebraiſmi peritia perquam inflatus. Potuiſſet verò illos rectiora docere, vel ſola catholicæ, hoc eſt omnis ab initio ſtatim, Chriſti inquam Apoſtolorúmque ætate, & poſt per univerſum orbem uſque ad noſtra hæc tempora diffuſæ Eccleſiæ, perpetua mecum faciens conſvetudo. Cui conſentiunt & Germaniæ noſtræ Eccleſiæ meliores omnes: uſque adeò ut Maledicus ne ad ſuæ Miſniæ quidem noviſſima ſacra inſtituta potuerit provocare, ſed coactus fuerit confugere ad ſolos Occidentales Friſios: quos tamen Schiſmatici zelotæ alias ſolent Eccleſiæ limitibus excludere. Sed illis quidem hominibus parcat Deus, ſi eos pœniteat facti, & iſta ignobilis controverſia eſto jam ſepulta. Ut veniam autem ad meam quæ nunc moveri poſſit cauſam: omnia illa Ebræa de quibus & ex quibus à me eſt diſputatum, accepta mihi ſunt per linguæ Ebrææ ſcientia claros interpretes, nec ſemper unum ſed interdum multos, eóſque nulli factioni obnoxios, nullo vel amicitiæ vinculo connexos. Potui ergò illis verſionibus ſecure ego confidere. Quod ſi aberraverint nonnunquam illi, ſum ego quidem extra culpam: poterunt quoque illi errores indicari ab iis qui rectius hîc ſapiunt, imò id ut velint illi agere, etiam atque etiam peto; tantùm abeſt laturum id me ægre: modò ſane id fiat ea quâ par eſt lenitate. Haud dubiè vero non niſi in perquam paucis forte fuerit erratum, inque iis quæ non ſunt momenti magni. Non ſoli porro Ebræi ſcriptores conſulendi fuerunt in diſputationibus meis, ſed plæ-

ráque ab aliis ſunt tradita, cum in Antiqui ac Novi Fœderis, Philonis, Joſephi & aliorum monumentis, tum in libris avorum patrum & noſtra memoria editis. Ad quæ proinde intelligenda non opus mihi fuit interprete. Quamvis autem fuerim aliena opera hîc ſatis ſecure uſus, magnas tamen omnibus interpretibus gratias ago: utpote abs quibus ſi fuiſſet nec ego nec alii multi inſtitui potuiſſent. Eximium profecto uſum Eccleſiæ pariter & reipublicæ præſtant interpretes: eſtque illa linguarum peritia annumeranda utiliſſimis bono publico ſtudiis; adeóque *ſumma* contentione laborandum, ut, cum omnibus hoc agere non liceat, ſaltim aliqui ſemper in eo ſint occupati, atque adeò nunquam deficiant qui hac parte commodo publico proſint. Non eſt tamen quod ab omnibus hoc exigas. Satis eſt, ſi aliqui id agant. Pertinent ſane huc divinæ S. Apoſtoli Pauli Corinthiis quondam factæ admonitiones de variis Sancti Spiritus *donis*, eorúmque omnium in Eccleſia uſu. Laudare Ebrææ linguæ peritiam præ ſtudiis ſacris omnibus, aut tanquam unicè & promiſcuè omnibus neceſſariam; φιλαυτίαν arguit (ut quod ſentio pronunciem) & ineptam ſuperbiam; cum maximarum rerum inſcitia conjunctam. Perinde atque non vacat gravi culpa, illam peritiam aſpernari. Eccleſia videlicet & Reſpublica multis indigent; nec omnia omnes poſſumus. Cæterum hac de re pro dignitate agere non patitur inſtitutum. Et verò ſi qui mihi exorti fuerint hac in cauſa accuſatores, illis, niſi fallor, abunde jam à me eſt itum obviam.

Thalmudicarum narrationum fidei pridem ab omnibus omnino eſt Chriſtianis detractum: ſaltim itáque communis ille conſenſus etiam me excuſaverit. Nec enim me gravat, quod Chriſtianorum, præſtantium quoque virorum, nonnulli interdum videantur alia docere: potius vero hoc illorum inconſtantiam arguit, aut certè non ſatis circumſpectam admiſſionem teſtium quos ipſi alias rejiciunt imò explodunt. Verba ipſa Scaligeri, Caſauboni, Cunæi, jam adducta ſunt in Exercitatione de Republica Ebræorum §. LXXVI. Plura & illorum & aliorum nullo negotio poſſint adduci, ſi opus ſit. Notum porrò eſt, ſaltim ab illis Judæis, qui Carrajim vocantur, Thalmud univerſum rejici, apud eos qui in Palæſtina & locis vicinis degunt ſolam Miſchnam in pretio eſſe. Obſervavi quoque, adduci ex nonnullorum Europæorum Rabbinicis monumentis, & quidem ex ipſomet Abarbinele, liberas diſputationes adverſus Gemaræ placita. Ut proinde etiam Judæorum quorumdam, & quidem magnorum, conſenſu, licuerit etiam mihi ſaltim à Gemaricis diſſentire. Quorundam inquio: quia vulgò Thalmud univerſum non æquiparatur duntaxat Sacris literis ſed etiam præfertur: ceu apertum eſt cum ex aliis tum vel ex iis quæ docuit Chriſtianus Gerſon, ex Judaico docto magiſtro factus Chriſtianus, libri, quem de Thalmudica doctrina Germanicè utiliſſimum conſcripſit primi cap. XXIX.

Non difficile autem fuerit etiam hanc meam cauſam firmis rationibus tutari. Et verò, cùm

illa, quæ ex Thalmude ſolent adferri pertineant ad quæſtiones vel facti vel juris; ſi Thalmudica teſtimonia in iis debeant certam fidem nobis facere, neceſſum eſt, uti conſtet: & verè ſciviſſe magiſtros Thalmudicos ea quæ tradiderunt, & voluiſſe ita tradere omnia prout ipſis innotuerunt. In hiſce ſanè duobus verſatur omnis teſtium ſive facti ſive juris auctoritas. Si merito de alterutro dubites, non potes teſti tutò credere. Si noveris, vel non ſciviſſe quæ tradit, vel contra quam compertum quid habuit tradere, rejiciendus eſt teſtis ut improbus & mendax. Semper autem tibi de teſtimonii fide metuendum eſt, ſi conſtet ſolere hominem mentiri: etiamſi enim dicat verum, non licet tamen illi ſecure credere etiam vera dicenti. Ad hanc normam verò ſi exigantur Thalmudica teſtimonia, non equidem dubito, aſſenſum, eorum ſaltim qui æqua mente & judicio valent, mihi polliceri.

Cæterum jam tum paulo ante non diſſimulavi: apud Judæos non parem eſſe Miſchnæ & Gemaræ auctoritatem: video & Chriſtianos quoſdam Miſchnæ magnam Gemaræ autem longè magis exiguam fidem adhibere. Itáque ſeorſim hæc & illa fuerit examinanda. Niſi fallor autem, ipſam Miſchnam præ Gemara multum gravant ſententiæ, quas Salvator noſter ejuſque ſancti Apoſtoli de Presbyterorum Judaicorum traditiónibus tulerunt; quoniam Miſchnæ conditores ævo illi ſacro fuerint propiores multò Gemaricis, quoque Miſchna laudat magiſtros præcipuos non adeò diu ante excidium

gentis Romanum vixiſſe videantur. Nemini autem Chriſtianorum temere ignorantur, ipſiusmet mitiſſimi Servatoris horribiles diræ, quibus Phariſæos eorúmque jactitatas παῤῥαδόσεις eſt proſequutus: quodque ipſi cœcorum cœci duces, eorum doctrina fermentum appellati ſunt. Ad illas verò παραδόσεις haud dubiè reſpexit & * S. Apoſtolus Petrus, quando ad Ebræos ἐν τῇ διασπορᾷ ſcripſit, redemptos illos eſſe non argento vel auro ſed pretioſo Chriſti velut agni immaculati & incontaminati ſangvine, ἐκ τῆς ματαίας ἀναστροφῆς πατροπαραδότου. S. Apoſtolus Paulus diſcipulus fuerat Gamaliëlis, magni etiam in Thalmude paſſim celebrati magiſtri, περισσοτέρως ζηλωτὴς ὑπάρχων τῶν πατρικῶν παραδόσεων: haud dubiè verò de illis traditionibus & doctrina Judaica dixit quod legitur cap. III. 9. ad Titum, *Stultas quæſtiones & genealogias, & contentiones ac pugnas legales omitte, ſunt enim inutiles & vanæ.* Et verò quæ etiam hodiè ſuperſunt ex Thalmude, ſtultæ profectò ſunt quæſtiones, & contendentium inter ſe ſuper Legis ſenſu magiſtrorum perpetuæ pugnæ, vanitatis pleniſſimæ, ad ſanctimoniam autem vitæ nihil facientes. Idem ſanctiſſimus Apoſtolus 1. ad Timoth. I, 4. & IV, 7. eandem doctrinam *fabularum* cognomento perſtringit: quod propriè tangit Thalmudicas narrationes. Damnant verò hæ ipſæ quas adduximus Chriſti & Apoſtolicæ ſententiæ fidem Thalmudis omnem, tum in facti tum in juris quæſtionibus; quoniam non

* 1. *Pet. I.* 1. 18.

dubita-

dibitaverant Judæi, tunc quoque temporis, impudentiſſimo mendacio, ſua nuperrima & mutuo ſecum diſſidentia commenta, πατρο-παραδόσεων, Legis item à Moſe in monte Sinai ore traditæ & per Prophetas propagatæ, nominibus venditare.

Non movebimus tamen nunc ſolo hoc divino præjudicio Thalmudis fidem atque auctoritatem; quia in promptu ſunt etiam rationes, quarum certitudinem omnes, etiamſi à Spiritu Sancto non fuerint edocti, auctoritatem cœleſtem eorum quæ Novi Teſtamenti libris continentur, agnoſcere coguntur. Igitur *primum* tradunt ipſorummet Judæorum nonnulli quidem, Miſchnam calamo comprehenſam jam tum ſeculo Chriſtiano ſecundo, Gemaræ autem ultimam manum impoſitam demum eſſe circa ſeculum ſextum: nonnulli verò fatentur, Thalmud poſt annum Chriſti quadringenteſimum à R. Aſe colligi cæptum, & circiter annum quingenteſimum à R. *Joſe* aliiſque abſolutum. Non licet autem vel hæc tuto credere, quoniam hiſtorici illi qui iſthæc tradiderunt poſt milleſimum Chriſti annum vixerunt denique, & fabulis quammultis fidem decoxerunt. Et verò Joannes Morinus in Exercitationibus Biblicis haud parum probabile reddidit, inchoatum Thalmud non ante annum ſexcenteſimum, & circa ſexcenteſimum octogeſimum tandem completum fuiſſe. Non morabor nunc quenquam, cuicunque velit ſententiæ aſſentiri. Illud citra controverſiam eſt, tantum non omnes narrationes Thalmudicas ſero eſſe conſcriptas. Jam

verò narrantur in iis, quorum plurima pridem ante Babylonicam captivitatem, imò quædam ante Moſis ævum, alia ab Eſdræ uſque tempeſtate ad Romanum uſque reipublicæ Judaicæ excidium, alià longè recentius, ſi narrationibus illis credimus, contigerint. Fatentur autem ipſimet Judæorum magiſtri, ante Romanam iſtam πανολεθρίαν, nihil illarum narrationum fuiſſe ſcriptum, poſt demum à quammultis per varias regiones diſperſis, in ſchedulis quædam notata; ex illis autem indigeſtis & rudibus foliis primo Miſchnam deinde Gemaram conflatam eſſe. Ut autem per ſolam quam vocant oralem traditionem, ſine literarum adminiculo, potuerint tot ſeculorum actus integra fide propagari, ἓν eſt τῶν ἀδυνάτων. Evidentiſſimæ ſanè veritatis eſt illud Livii: *Literæ ſunt una cuſtodia fidelis memoriæ rerum geſtarum.* In ſchedis ſerò demum notari quædam cæperunt, & num vel hoc ſit factum nec ne, incertum adhuc eſt; multo minus liquet, illos ſchedarum ſcriptores bonæ fuiſſe fidei. Vel hinc ergo eſt manifeſtum, non poſſe Thalmudicis narrationibus ſecure credi. *Secundo.* Ipſæ illæ Thalmudicæ narrationes quam frequentiſſime ſibi mutuo adverſantur. Id quod indubitatum eſt ſignum, ſaltim non tuto iis poſſe fidem adhiberi. Apud omnes ſanè homines in confeſſo eſt, inidoneos eſſe facti teſtes, qui in facti, non circumſtantiis, ſed ipſa ſumma haud conveniunt. Nec eſt quare quem moveat Thalmudicum illud impudentiſſimum αἴτημα: oportere & contradictorias Rabbinorum

rum ſententias, tanquam perinde ſint veritati conſentaneæ, admittere. *Tertio.* Adeo craſſa, pinguia, & monſtroſa, eaque innumera, mendacia non in Gamaram duntaxat ſed etiam ipſammet Miſchnam (etſi nonnihil rarius) recepta ſunt, ut Thalmudicis narrationibus quamvis veris ſecure credi nequeat. Non ſanè liber alius, qui quidem ſanctus exiſtimari velit, adeò fœde mendaciis eſt coinquinatus, ſive Paganorum & veterum & recentium, ſive etiam Muhamedanorum. Pridem ſunt illorum mendaciorum quamplurima producta in lucem. Non fuerit tamen abs re huc etiam adferre, ſaltim in exemplum portentoſi mendaciloquii, illa quæ doctiſſimus Wagenſeilius annotavit ad caput I. Excerptorum Gemaræ pag. 214: præſertim quia in iis agitur ſimul de Sicli pondere. Verba autem ejus hæc ſunt. *Baal Schalſchel: Hak: pag. 89. a. ex Midraſch Ruth, & Midraſch* חיי שרה *(obſervamus nos, idem tradere Gemaram Bechorot fol. 50. a) hanc tanquam probam & minimè fallacem nobis exhibet regulam: Quotieſcunque Sicli mentio fit in Pentateucho, intelligere oportet Selam (ſive pondus 324. granorum hordeaceorum communium.) In Prophetis (Siclum interpretari debemus) libram, & in Hagiographis centum pondo. Excipe tamen Siclos, quibus emit Abraham ſpeluncam cum agro ab Ephrone, nam & illorum quiſque æquabat centum pondo. Quæ ſi ita ſe habent, cuique cogitandum relinquitur, qualis iſta fuerit, coma, dicam, an juba Abſalomis, cujus abraſæ ſuperfluitates æquabant libras omnino ducentas.* Nimirum, verum

ſit oportet, *quod in Rabbot fol.* 232. *col.* 2. *legitur*: (*Cæſaries Abſalomis*) *referebat ingentem arborem ceratiorum*, *cujus rami multi magnique ſunt & quaquaverſum diffuſi.* Imo *verò jam non dubito*, *verum eſſe illud quoque*, *quod non ibidem tantum*, *ſed & in Nidda fol.* 24. *b. memoriæ proditum eſt.* Extat Traditio, *Abbam Schaul dixiſſe*: *Ego veſpillonem egi*, *& aliquando fortè fortuna patuit ſpelunca ſubter pedes meos*, (*in quam incidens*) *ſteti in orbe oculi cadaveris cujuſdam*, *ad ſummas uſque nares.* *Cum indè pedem retuliſſem*, *edoctus ſum*, *fuiſſe oculum Abſalomis.* *Sed*, *credat quis*, *Abbam Schaul pumilionem fuiſſe*; *Atqui fuit omnium ætatis ſuæ longè maximus.* Num tutum ſit illis hominibus uſque adeò ſine fronte mentientibus vel tantillum credere? Haud me fugit, Thalmudis veneratores, & Judæos & Chriſtianorum nonnullos, profiteri non dubitaſſe, illis fœdis mendaciis arcanam ſapientiam occultari, (Seldenus in Prolegomenis libri de Succeſſionibus ſcribit, *de eo dubitari nequit*) quin imo excuſare hoc Thalmudicum facinus apologis illis qui Sacro etiam Codice exhibentur. Sed cum illi apologi toto differant cœlo à Thalmudicis fabulis, vereor ut fas ſit hanc comparationem inſtituere; quia præſertim alias ipſi illi defenſores portenta iſthæc Thalmudica juxta Chriſtianæ pietatis regulam deteſtentur, nec quicquam fugiat ipſa Apoſtolica Judaicarum fabularum acris cenſura. Audio quidem, à Judæis unum alterumque in defenſionem librum eſſe ſuâ lingvâ conſcriptum, hactenus

tamen

tamen nihil ejus eſt verſum Latinè. Utque prodierit in communem lucem, haud dubium tamen eſt, perinde atque Stoicorum aliorúmve conatus circa Idololatricam Theologiam quondam fuerunt vani, ut rectè Joſepho l. II. contra Apionem ψυχραὶ προφάσεις τῶν ἀλληγοριῶν ſint dictæ, ita & hos in Æthiopum lotione occupari. Nimis ſanè abſurda ſunt mendacia Thalmudica, eoque eludunt omnem ejuſmodi operam, & illa σοφὰ φάρμακα. *Quarto.* Plurimum diſſident à vero narrationes Thalmudicæ, etiam de iis quæ poſt Romanam reipublicæ everſionem contigerunt, ideoque multò minus fidem merentur eorum narrationes vetuſtiores. Hinc ſanè ipſemet Grotius ad Matth. cap. XXIV. 24. non dubitavit ita loqui. *Quod autem quidam putant duos fuiſſe Barcochebas, errant decepti à Judæis, peſſimis hiſtoriarum magiſtris. Nam ex quo patria expulſi ſunt omnis apud illos hiſtoria craſſis erroribus & fabulis eſt inquinata: quibus proinde nihil credendum eſt, niſi alii teſtes accedant.* Facile fuerit hoc demonſtrare commentis Judaicis, ſaltim iis quæ de Imperatoribus Romanis, Nerone, Veſpaſiano, Tito, Adriano & Antonino Pio, retulerunt: ut quam multa alia nunc diſſimulemus. *Quinto.* Certum eſt, ab iis quæ memorantur à Joſepho de iis quæ acciderunt poſt ſolutam Babylonicam captivitatem, cumprimis ſub Haſmonæis Herodibus & Romanis, uſque ad noviſſimam templi & Urbis deſtructionem, quæque proinde longè ſunt priſcis temporibus recentiora, propinqua magis

gis

gis Thalmudicorum ætati, multum diffidere Thalmudica. Nec verò etiam hoc opus eſt nunc demonſtrare, quia pridem innotuit tantum non in vulgus. Eſt autem etiam hoc non leve indicium ejus, quod non liceat Thalmudicis narrationibus tuto fidere. Quia nimirum etiam in illis quæ non multum tempora poſtrema ſuæ reipublicæ anteceſſerunt, fallunt, haud licet utique illos in rebus remotioribus tanquam teſtes admittere. Haud me præterit, Seldenum non dubitaſſe Thalmudica Joſepho præferre: verum illi oppono Hugonem Grotium; cujus hæc verba ſunt ad cap. V. Danielis: *Joſepho magna fides haberi debet in rebus Herodis Magni ac deinceps: item ubi externos auctores, non autem Judæos, multa in hiſtoriis contra verum ſomniantes, ſequitur.* Et verò cum ætas tum dignitas Joſephi in hiſce quidem narrandis auctoritatem ſufficientem conciliant; ipſe verò abunde quoque Libro de vita ſua, & paſſim in opere de Bello Judaico, contra inſectatores & calumnias fidem ſuam tutatus eſt. Quorum nihil facit pro Thalmudicis. Quod ſi celeberrima illa de Chriſto Perioche fuerit ab ejus manu, adhuc majorem ipſi fidem deberemus. Sed eſt fortaſſis illa ab aliquo & quidem Chriſtiano (nec enim alius ita loqui potuit) inſerta. Niſi Joſephus ipſe factus denique ſit Chriſtianus, ſi non omni tamen potiſſima ex parte; ut alii quoque Judæorum illa tempeſtate fuerunt Semichriſtiani. Sanè Ἀρχαιολογίαν, cujus liber decimus octavus comprehendit illam de Chriſto Periocham,

recen-

recentiorem eſſe opere de Bello Judaico, quod auctorem prodit Phariſæum, ſatis palam eſt cum ex aliis tum nonnullis quæ habentur cap. nono libri viceſimi: in illius quoque operis locis aliquot non diſſimulantur Phariſæorum pravæ quædam in republica molitiones, ut appareat minus tunc addictum fuiſſe ampliùs Phariſæis Joſephum. Quicquid hujus ſit, magno intervallo Thalmudicos, imò Judaicos ſecuti ævi ſcriptores omnes, ſuperat Joſephus. Ut de illo longè juſtius quàm de Maimonide liceat pronunciare, *unum illum inter ſuos deſiiſſe nugari*. *Sexto* denique ſaltim ſuſpectas jure maximo facit Thalmudicas narrationes, cum perfrequens earum à Sacris voluminibus diſſenſio, tum quod Rabbinorum & repugnantia ſecum mutuo & de rebus ad Leges nihil omnino pertinentibus, & de actis penè noviſſimi temporis commenta, Moſi auctori adſcribere non erubuerint, imò Legis oralis titulo ipſimet divinæ Legi ſcriptæ multum præferre. Qua de re, ceu jam dixi, præ aliis meretur legi Chriſtianus Gerſon parte prima capite viceſimo nono, ut & pagina 271. Qui enim uſque adeò ſunt fronte perfrictà & illo faſtu, iis cum familiare ſit mentiri, non licet quoque ſecure aliquid narrantibus credere.

Hæ rationes ejus, apud me quidem, ſunt ponderis, ut equidem Thalmudicis narrationibus nihil temere credam. Haud nego, interdum veri aliquid admiſtum, ſed qua fiducia audeas in illa falſitatum fœda colluvie tibi, hoc vel illud bonæ eſſe notæ, polliceri? Ha-

ſtenus utique nemo Chriſtianorum iſtorum, qui Thalmudicos ſolent interdum Sapientibus magiſtris accenſere, univerſalem aliquam tradidit regulam, quâ liceat veras παραδόσεις à commentitiis diſcernere: & tamen niſi univerſali innixus fueris principio haud licuerit tibi certam ratiocinationem inſtituere. Multus quidem eſt cum aliàs tum cumprimis in Præfatione libri de Succeſſionibus, vir ſanè præclarus & in Ebræorum cumprimis ſcriptis ſumma induſtria verſatus, Joannes Seldenus, in eo ut perſvadeat, ex Thalmude demum poſſe accipi τὴν πολιτείαν Ebræorum: perinde atque ad notitiam reipublicæ Eccleſiaſticæ comparandam neceſſaria eſt canonum decretorum & hiſtoriæ Eccleſiaſticæ peritia. Vehementer autem eximius ille Seldenus & ſeſe & alios decepit. Nam verum quidem eſt, ſine Legum & Hiſtoriæ notitia nullius civilis ſocietatis πολιτείαν cognoſci, ideóque hoc requiri etiam ad notitiam Politiæ Ebræorum: ſed illas Leges & illam Hiſtoriam Thalmude contineri, à verò eſt alieniſſimum. Illius, inquam, politiæ quæ obtinuit ante Babylonicam captivitatem. Uſque ſanè adeò id falſum eſt, ut ne quidem hinc diſcere ſit ſtatum reipublicæ, qui fuit poſt captivitatem ſolutam uſque ad interitum ultimum. Falſo etiam Seldenus aſtipulatores ſuæ ſententiæ laudavit Joannem de Bachone celebrem inter Scholaſticæ Theologiæ doctores, & Auctorem libri cui titulus Capiſtro Judæorum: non enim adducta eorum verba aliud quidquam docent, quam Thalmudi à Judæis divi-

divinam attribui auctoritatem. Ipſemet porro Seldenus: *Nec tamen*, inquit, *ſine delectu admittendæ ſunt paſſim in rebus civilibus Magiſtrorum* (hoc eſt Rabbinorum) *ſententiæ utcumque ab iis receptæ.* Sed hic quidem ſermo eſt obſcurior. Videri tamen poſſit hoc velle: obſervanda eſſe atque in uſum trahenda civilia Thalmudica decreta, quæcunque divinis juſſis non adverſantur, aut horum obſervationi non ſunt impedimento. Et verò jam ante illa æquaverat Reſponſis quæ Jureconſultorum celeberrima collegia ſolent reddere. Quæ ſi mens Seldeni fuit, graviter profecto fuit hac etiam parte lapſus: quia Reſponſa illa ſunt de jure eo quod hodiè obtinet: quale non eſt Thalmudicum. Multo minus tenentur hodiè Reſpublicæ obſervare illa Thalmudica, cum ne quidem ad civiles verè Moſaicas Leges ſint adſtrictæ, quod Henricus Stephanus ſingulari libello tamen voluit perſuadere. Procul ſanè Thalmudica abſunt ab æternis Naturæ inſtitutis: illaque proinde altero ſingulari prolixo opere etiam fruſtra petiit ex Thalmudicis idem Seldenus, quamvis & ibi, ut in omnibus aliis ſcriptis, complura (diverſa tamen à jure naturæ & gentium, quod libri titulus pollicebatur) magno ſtudio ſit perſecutus. Verum de Legibus quales ex Thalmude promi ſolent, eorúmque juſto pretio agere, non eſt hujus loci. Et verò unum hoc nunc incubuit probandum; licuiſſe nobis in libellis noſtris à Thalmudicis narrationibus diffidere, neque id vitio nobis jure verti poſſe.

Id quod, niſi fallor, ſat firmis rationibus adſtruximus.

Quamvis autem poſſimus jam manum huic tabulæ detrahere, pauca tamen iis addere cogimur de Moſe quoque Maimonide: quoniam huic præ ipſo Thalmude credendum eſſe, quidam exiſtimant. Tantum ſanè non in cœlum ſolent illum evehere, Joſephus Scaliger, Caſaubonus, Grotius, Cunæus, Heinſius, alii, magni utique reipublicæ literariæ ſenatores. Verſus Latinè jam antè hoſce quadringentos annos, præter Medica ſcripta, eſt liber ejus *More Hanevochim* ſive *Director dubitantium* inſcriptus, quo proinde Thomas Aquinas & alii jam uſi ſunt: prodiit autem typis in lucem initio ſuperioris ſeculi curante Auguſtino Juſtiniano Genuenſi. Alterius celeberrimi maximè operis, cui nomen *Jad* ſive *Manus*, hactenus non niſi particulæ quædam Latinè ſunt verſæ: De Idololatria, De Pœnitentia, De Jejuniis, & fortaſſis aliæ; paſſim verò legere eſt ex illo opere adducta complura itidem Latinè. Ex iis quæ mihi legere atque intelligere conceſſum fuit, hoc quidem deprehendi; non reperiri hic portentoſas fabulas, diſſentientium magiſtrorum altercationes, per aliena perpetuas divagationes, incertas Legum ſententias, uno verbo infinitas illas ineptias ac nugas quibus ſcatet Thalmudicum chaos; ſed omnia & magis digeſta, & perſpicuè ſatis in unam aliquam partem definita, atque adeo hactenus illum inter ſuos iſtos primum nugari deſiiſſe. Simul tamen obſervavi, omnem doctrinam viri illius quæ

volumine *Jad* continetur, merè eſſe Thalmudicam. Erudite, ut ſolet, hoc quoque docuit Wagenſeilius ſua in Sotam Præfatione: ut ulteriore probatione non ſit opus. Sed utrum omnia ejus libri diſerte contineantur in Thalmude, an vero per conſequentiæ duntaxat fidiculas ſaltim multa ſint deducta, utrum item bene an male ſint allata, utrum denique ex ſola Miſchna an verò etiam ex Gemara ſua iſthæc Rambam ille deprompſerit, alii rectius judicabunt. Et ſanè fertur ſcripſiſſe in epiſtola ad R. Joſephum diſcipulnm ſuum: *Cave ne tempus tuum teras in expoſitione & operoſa conſideratione Gemaræ: ego enim in illis multum temporis perdidi, & parum utilitatis hauſi.* Quicquid verò horum ſit, utique non meretur *Jad* illud majorem Thalmude fidem atque auctoritatem. Cum Thalmude imò concidit reapſe hujus quoque operis exiſtimatio: atque adeò fas mihi fuit à Maimonide non minus quam Thalmude ipſo recedere. Quod probaſſe nunc quidem mihi ſufficit.

NEUTIQUAM verò, dum detraho certam fidem Thalmudicis adeoque & Maimonidæ narrationibus, quæqve illi memorant inſtituta omnia inficior legis vim habuiſſe ante Romanam Judaicæ reipublicæ deſtructionem, hoc egi, ut Thalmud vel *Jad* manibus hominum excutiatur. Etſi enim nequeant præbere uſum illum, quem Chriſtianorum nonnulli hinc ſolent exſpectare, magnum tamen aliud commodum præſtare Eccleſiæ ſunt aptiſſima, inprimis Thalmudis cùm Miſchna tum Gemara.

Digitized by Google

Diximus jam antè, nullum librum fuiſſe ab ulla gente hactenus habitum divinum, qui pari fuerit impietate, vanitate & abſurditate atque eſt Judæorum Thalmud. Ne quid ſanè diſſimulem, Thalmudis quæ verſa ſunt legens ego, videor mihi videre τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως ἑϛὼς ἐν τόπῳ ἁγίῳ. Et tamen volumen illud δευτερώσεων à Judæis, non pari duntaxat, ſed longè etiam majore colitur veneratione atque ille codex, quem agnoſcunt ipſi à Deo per Prophetas eſſe traditum, licet Thalmud, ipſiſmet fatentibus, nullum Prophetam habeat auctorem. Hoc autem & agunt hodiè Judæi & egerunt jam multis ſeculis, ſerviliter quamvis diſperſi non niſi divina maledictione, ceu ipſi agnoſcunt, per univerſum terrarum orbem: gens aliàs valde aſtuta atque ad quæſtum faciendum per quam ingenioſa & induſtria. Ut talis autem populus uſque adeo, in iis quæ æternam pariter & hujus vitæ felicitatem attinent, turpiter ſeſe gerat, non profecto fieri poteſt, niſi itidem hac in parte illum urgeat divina quædam animi perverſio, in juſtam magni commiſſi ſceleris vindicationem. Et verò dudum Moſes populo Iſraëlitico, ſi immorigerus fuerit, eſt minitatus Deuter. XXIIX. 25. *Percutiet te Dominus amentia, & cæcitate, & ſtupore cordis; palpabiſque in meridie, quemadmodum palpat cæcus in caligine.* Eandem pœnam Prophetæ frequenter eiſdem prædixerunt. Reapſe autem Judæos cœcitate illa divina laborare, clariſſimo ſanè indicio eſt vel illa Thalmudis venera-

tio.

tio. Ideóque expedit quammaxime, ut codicis illius impia vanitas in apertam lucem protrahatur. Enimverò Innocentius IV. Papa in Bulla quadam voluit in Gallia Thalmudis exempla omnia comburi: ineſſe enim illi, *blaſphemias in Deum & Chriſtum ejus ac Beatam Virginem manifeſtas, inextricabiles abuſiones erroneas, ac ſtultitias inauditas*: illâ autem flammæ pœnâ nemo Judæorum poſſet emendari, potius augeretur hinc eorum pertinacia. At ſi volumen illud ejuſque improba abſurditas in omnium conſcientiam producatur, & Judæis pariter id profuerit & Chriſtianis. His ſcilicet præbebitur occaſio, Deo majores agendi gratias pro miſericordi illuminatione, quæ nobis obtigit Spiritus S. beneficio: ſimulque monebimur omnes, ut pergamus Deo ſervire in timore ac tremore, ne ſubtracta divina gratia in ſimilem cœcitatem prolabamur. Judæis verò poterit tunc demum ob oculos poni divina, quam patiuntur, indignatio: ut ita manuducantur ad agnitionem illius criminis, quo tantam Dei maledictionem commeruerunt. Non potuit hactenus juſta felicitate hoc agi, quod Thalmud raro fuerit in Chriſtianorum manibus, & ſpretum vel damnatum magis quam adhibitum in juſtum uſum. Cœperunt ſanè non adeò pridem denique verti in lingvas vulgò notiores quædam Miſchnæ partes, Gemaræ tamen perpauca. Ex re autem eſſet & Chriſtianorum & Judæorum, verti omnia. Hoc animo equidem gratias ago iis qui hactenus

 hanc

hanc curam ſubierunt: rogo præterea omnes, quos Deus linguarum peritia exornavit vel impoſterum ornabit, ne graventur hanc moleſtiam interpretandi ſuſcipere, certò confiſi, velut Eccleſiæ magnum hoc ipſo fructum ſunt allaturi, ita Deum fore largum remuneratorem. Haud enim neſcio quidem, Thalmudis confutationem non eſſe veritatis Chriſtianæ religionis demonſtrationem: aſt remoto ab oculis illo per Thalmudis venerationem enato glaucomate, facillimo negotio, quod reliquum eſt veritatis, perſpicietur. Craſſum ſcilicet eſt Thalmud velamentum, quod vultui Judæorum impendet, ne videant veram Gemaram, id eſt verum *Legis complementum*.

Quamvis porrò certum aliquod priſci atque ante Romanam Templi deſtructionem uſitati moris teſtimonium peti ex Thalmudicis traditionibus nequeat, poterit tamen Thalmud, interdum ſaltim, haud abſimile verò argumentum ſuppeditare. Et ſanè ipſimet nos, jam capite hujus voluminis ſextô, nonnulla in illam ſententiam aſſeruimus. Fortaſſis licuerit etiam hoc iis adjicere: quandocunque Thalmudica aliqua traditio plurium aſſenſu conſtans eſt, nec vel Sacræ Scripturæ, vel alia hiſtorica bonæ fidei monumenta, vel recta ratio illi repugnant, tunc, etſi non omnino certam ſcientiam, tamen opinionem probabilem exſpectari inde poſſe. Fortè etiam inter magiſtros Thalmudicos deprehendi aliquod diſcrimen poteſt,

ita

ita ut aliis nihil, aliis multum, aliis aliquid fidei deferre fas ſit. Hoc ſanè obſervato, Thalmudis verſio etiam Philologicum poſſit fructum circa priſca Ebrææ gentis inſtituta facere. Et verò optarim equidem, ut illi qui in Thalmude poſſunt cum judicio verſari, univerſales condant regulas, diverſæ veriſimilitudinis Thalmudicarum ſententiarum. Non enim hactenus id à quoquam eſt factum. Sed ab iiſdem Thalmudica & ſummè laudantur & ſummè deridentur. Quod adverſatur rectè ratiocinandi arti: utpote quæ exigat cujuslibet bonæ ratiocinationis principia univerſalia ſibi conſtantia tum affirmativa tum negativa, ſive ſcientia ſit comparanda ſive tantum opinio. Pollicentur porrò nonnulli ex Thalmude augmenta inſignia Philoſophiæ naturalis pariter & practicæ, Medicæ item artis & Prudentiæ juris. Verum hactenus nullum eſt productum ſpecimen tantæ ſapientiæ in Thalmude latitantis. In illum ſanè uſum ne vel deſideremus verſionem Thalmudis, ingens etiam ſuadet copia librorum id genus qui jam tum ſunt in promptu. Vix ſanè & Philologica ſacra, quæ indè fortaſſis ſperari queant, ſunt tanti, ut operæ ſit pretium propterea integri Thalmudis verſionem inſtituere.

Sed fortaſſe nimis diu hiſce immoror, & longiore juſto præfatione Fautores ab ipſiusmet libri hujus lectione detineo. Egò proinde nunc etiam deſino; tantúmque hoc unum oro & obteſtor, ut, quemadmodum hacte-

Digitized by Google

nus, æquus quilibet & doctus favere meis in commodum publicum ſuſceptis laboribus pergat quantúmque in ſe eſt improbam calumniantium turbam dimoveat, quo liceat etiam illud quod ſupererit ætatis Deo & reipublicæ impendere. Helmeſtadii in Academia Julia XXI. Septembr. Anno CIↃ IↃC LXXV.

HER-

Digitized by Google

HERMANNI CONRINGII DE NUMMIS EBRÆORUM PARADOXA.

CAPUT I.

Proœmium libri. Quo occaſio & inſtitutum ejus conſcribendi indicatur.

QUum antè hoſce quatuordecim annos, nomine viri longè celeberrimi & Orientalis doctrinæ peritia incomparabilis Joannis Henrici Hottingeri, Theologi tunc temporis Heidelbergenſis, & ſecundam libri *de Cippis & Nummis Ebræorum* editionem curantis, de ſuppeditandis nummis id genus vetuſtis non ſemel ſollicitarer; primùm quidem menſe Junio ad Perilluſtrem Baronem Boineburgium utriuſque amicum & literariæ omnis operæ ſtrenuum ἐργοδιώκτην; deinde Auguſto menſe ad ipſummet Hottingerum miſi hoc de argumento epiſtolam. Septembri menſe iterum eadem de re Hottingero ſcripſi. A quo cum humaniſſimum reſponſum eſſet redditum; ſimulque ſignificaſſet Boineburgius, velle Hot-

 tinge-

tingerum, ſi non renuam, primam meam epiſtolam edere cum ſententiæ dictione de iis quæ ego moveram, ipſe autem non refragarer, (etſi ut ederetur nihil equidem ſcripſiſſem,) addita eſt libro illius *de Cippis & Nummis Hebraicis* mea iſthæc epiſtola, ut & Hottingeri libera quidem ſatis amica tamen & docta cenſura. Haud diſſimulavi quidem ſuperſtitem à Cenſuræ dictis diſſenſum meum; contentus tamen tunc fui caſtigatis typographicis mendis, quibus ſcatebat epiſtolæ meæ editio, quam operam ſub finem libri ipſe optimus quamvis jam abſens Hottingerus inſtituit. Enimvero nondum tota in lucem prodierat nova iſthæc libri illius de Cippis recenſio, cum Heidelbergâ relicta Tigurum Hottingerus reverſus eſt. Eò autem factum, ut integer proximus annus effluxerit nobis ſine literario commercio. Ab anno autem ſexageſimo tertio uſque frequentiores inter nos literæ commearunt quidem, ſed neutri vacavit Nummos Ebræos commovere, dum ad longè alia nos aſtringerent tantum non infinitæ occupationes. Sed & ut nimis acerba ita nimis quoque præmatura mors ſummum virum die quinto Junii anni ſexageſimi ſeptimi, quadraginta ſeptem annos natum, orbi terrarum eripuit. Quo obitu ingentem jacturam fecit eruditionis reſpublica. Nec verò habuit temere hoc ſeculum quenquam, cui Hottingerus fuerit ſecundus; ſive φιλοπονίαν, ſive φιλαλήθειαν, ſive Orientalis literaturæ peritiam in iſtis annis inuſitatam videamus. Mihi ſanè mors iſthæc

hæc luctum magnum excitavit; quem proinde hoc Epigrammate ad poſteritatem fui teſtatus.

Qui ſtudiis & meritis præluxti millibus unus,
Molliter & ſerò denique digne mori,
HOTTINGERE *decus Tiguri ſanctæque tiaræ,*
Quove patent nobis dante Orientis opes;
Quam tu præpropere cunctis fato occidis, eheu!
Quam triſti nimium conditione peris!
Æternis planget lacrumis te doctior orbis,
Nec facilè referent ſecla futura parem.

Quamvis autem jam quatuordecim ferè anni effluxerint, ex quo mea & Hottingeri illæ Epiſtolæ lucem viderunt, attamen ne nunc quidem muto meas illas de Nummaria re Ebræorum ſententias. Non enim, ſive Hottingeriana iſthæc ſive aliorum, magni licet nominis auctorum, placita viſa mihi hactenus fuere firmis adeò ſtare pedibus, quin poſſint haud difficulter ſubverti: ex adverſo ne nunc quidem, omnibus aliis licet probè & cum cura expenſis, mea iſthæc παράδοξα rationibus evincere me poſſe diffido. Quin imò, ſi Hottingero quidem rationes iſtas exſpectare placuiſſet, non equidem dubito, etiam illum, quo erat veri ſtudio & perſpicaci judicio, mihi fuiſſe aſtipulaturum: præſertim quia ille primus, quod equidem ſciam, nummum aliquem Samaritanis characteribus inſignitum Simeoni Haſmonæo attribuere, perinde atque feci ego, non dubitavit. Et ſanè haud diffiteor,

teor, ſaltim Tertium & Quintum παράδοξον meum, nullo niti conſenſu viri alicujus docti, ſed verè novum & meum eſſe, ac proinde non niſi rationibus poſſe fidem invenire.

Etiam verò optimis quamvis & robuſtiſſimis argumentis poſſe me trahere in partem meam omnes, non equidem auſim profiteri. Haud enim me latet, quanta ſit factionum vis omnem in modum, quodque adeò hoc etiam de Nummis Ebræorum argumentum ſerrâ, ut ita loquar, contentionis huc illuc diſtrahatur. Dum ſcilicet pugnatur inter eruditos, quo characterum genere, Aſſyrio an Samaritano, antiquiſſimis quæ Babylonicam captivitatem præcedunt temporibus, Sacri Codices fuerint exarati, pars utraque ex nummis ſibi præſidium quærit, vetuſtatis palmam aliis Samaritanæ aliis Aſſyriæ literæ nummorum teſtimonio vindicantibus.

Jure dixeris, levis momenti omnem hanc controverſiam eſſe. Etenim auctoritati Scripturæ Sanctæ neque aſſeritur neque detrahitur vel tantillum, quicquid hujus etiam verò magis fuerit conſentaneum; multò minus ſalutiferæ intereſt fidei alterutra aſſertio. Non ſanè eſt, quod moremur furores Waſmuthi & paucorum aliquot aliorum, qui fidei dogmatibus accenſere ſuam de Aſſyrio charactere ſententiam, & diverſam hæreticis annumerare haud dubitaverunt, facinore ut hactenus in omni Eccleſia inuſitato ita verè impio & damnando.

Etſi verò illa contentio reapſe ſit levis, non tamen non pertinet ad officium ejus qui ſeriò veritatem etiam in rebus minutis quærit, hec

quo-

quoque in loco haud pati deceptionem. Ac proinde nec abs re fuerit, ſaltem vel unius de vetuſtiſſimis Ebræorum illis literis quibus Lex divina conſcripta eſt, quam dixi controverſiæ cauſſa, Nummorum Ebræorum ſcripturam vetuſtatémque inveſtigare.

Abſque tamen hic etiam uſus eſſet, nihilominus moverit me iſtud agere ſolum veri ſtudium: quo mihi quidem nihil eſt dulcius. Imo verò nunc adeò ſola φιλαλήθεια me quaſi compellit, ſepoſitis aliquantiſper aliis, quamvis melioribus & utilioribus, hoc argumentum aggredi. Agam tamen hoc non niſi paucis & breviter; habita ſcilicet ratione muneris mei; quod planè aliis conſecratum eſt & ſeverioribus. Etiam vero atque etiam rogo, ut procul amore & odio partium, citráque omne præjudicium, quæ adferentur in medium, æqua judicii trutina expendantur, habeaturque omnis hæc diſputatio, uti eſt, mere Philologica quædam exercitatio, in qua errorem licet committere citra jacturam pietatis, aut Eccleſiæ vel reipublicæ detrimentum.

CAPUT II,

Epiſtolæ aliquot Conringii & Hottingeri ad hoc argumentum pertinentes.

CÆterum non eſt mihi conſilium, omnem rem nummariam Ebræorum veterum proſequi. Tantum continere me intra limites eos placet, quos in Epiſtola iſthac ad Hottingerum defini-

definivi, & quos etiam Hottingerus in ſuo Reſponſo non egreſſus eſt. Diſputabo ſcilicet de ſolis ſex illis Paradoxis ſententiis meis in Epiſtola Hottingero propoſitis, eaſque rationibus iſtis ſtatuminabo, quas in promptu mihi eſſe perſcripſi quidem, hactenus tamen nuſquam in medium adduxi.

Ut res omnis autem planè intelligatur, neceſſarium fuerit prius attente perlegiſſe & meam Epiſtolam & Reſponſum Hottingeri, etſi utrumque jam ſit typis editum. Sed & operæ fuerit pretium, etiam alias nonnullas literas meas eodem tempore à me de negotio iſthoc nummario conſcriptas perlegiſſe. Quapropter producam ego nunc in lucem ex apographorum Epiſtolicorum, quæ mihi reſervare interdum ſoleo, voluminibus nonnullas literarum iſtarum. Quin imò addam & illa, quæ jam Hottingerus vulgavit: quoniam Hottingeri liber, quamvis præclarus, non in omnium eſt manibus, nec vacat cuivis ad librum illum recurrere.

In literis autem illis promendis ordinem temporis quo ſunt exaratæ, obſervabo. Ideòque primò omnium exhibebo legenda illa quæ ſcripſi ad amicum meum maximum Joannem Chriſtianum Lib. Baronem de Boineburg, virum utique ſummæ dignitatis & varia laude inſignem. Is quippe primus omnium apud me optimi Hottingeri cauſſam cœpit agere.

Illuſtris & Generoſe Domine &c. Clariſſimi Hottingeri deſideria utinam adeò facile mihi ſit juvare, quàm velim! Mihi Ebraicus nummus genuinus

genuinus nullus eſt. Duo quidem Sicli titulo inter veteres meos habentur, alter vulgaribus alter Samaritanis characteribus inſignitus, ſed neuter probæ notæ. Et verò multis argumentis adductus ſentio, non reperiri quenquam germanum nummum Ebraicum niſi Samaritanâ ſcripturâ; hos verò omnes Haſmonæis vel Herodibus regnantibus ſignatos, Samaritanis literis tum etiam profanos vulgareſque ad uſus adhiberi ſolitis, ut Aſſyriacis illis ad ſacri Codicis ſcripturam. Sereniſſimi Principis mei Auguſti filiorum minimo ſed indole nemini ſecundo, æreus eſt juſtæ veritatis: de quo Cl. Schraderus noſter commentatus nonnihil eſt. Quod mitto; quamvis nec interpretationem ejus omnino approbem, nec inditum nummo Sicli nomen, quippe quod, me judice ſolis debetur argenteis tetradrachmis. Habeo amicum Lipſiæ; qui gaudet ſibi multùm aureo quodam Hebraico. Sed quoniam mihi non eſt viſus, non audeo de eo quidquam definire. Non dubito autem nos pulchra multa docturum Hottingerum ſecunda hac editione Tipporum; quum prima plurimùm me quidem delectaverit. Sunt mihi porrò bini nummi peranti-qui, quos Carthaginenſes eſſe exiſtimo: quòd alter Punicos characteres præ ſe ferat. Sed horum explicationem Hottingerus fortaſſis haud aggredietur: quamvis videam expeti ab illo Siciliam Parutæ, quo opere Punici nummi exhibentur. Rem gratiſſimam feceris, ſi virum doctiſſimum & ſummè induſtrium meo nomine reſalutaveris. Vale Illuſtris Domine & favere perge Illuſtris Excellentiæ Tuæ ſtudioſiſſimo H. C. Helmſtadii 30. Junii Anno 1661.

Hanc

Hanc ad Boineburgium Epiſtolam ſubſecuta proximè eſt illa, quam ad ſe ſcriptam Hottingerus curavit publicari inſerique ſuo de Nummis Orientalium commentario. Addam verò illam etiam heic, & quidem à mendis typographicis quamplurimis liberatam, ſimulque integram: qualis nempe à me fuit exarata.

VIRO CLARISSIMO JOANNI HENRICO HOTTINGERO
SS. Theol. Doctori ac Profeſſori incomparabili, Amico meo magno.

Vir Clariſſime. Heſterno die Redekerus noſter & ſalutavit me tuo nomine, & ſimul obtulit priores aliquot plagulas cùm Compendii Theatri Orientalis tum Appendicis Compendii Theologiæ Judaicæ; adjecit & Tabulas binas rei nummariæ, tum unam Cipporum Hebraicorum; denique etiam, ſi quid habeam nummorum id genus, uti depingi curarem tibique tranſmitti, rogavit. Ego verò magnas tibi gratias habeo pro hiſce omnibus: antè omnia Deum precatus, uti incolumem te porrò ſervet bono publico rei litterariæ; quippe cui es profectò utiliſſimus, ſive induſtriam ſpectem ſive Orientalis doctrinæ inuſitatam peritiam. Et verò ipſæ illæ plagulæ mirificè in me incenderunt amorem pariter tui & admirationem: quæ cum me pridem occupaſſent, jam tum aliquoties publicis ſcriptis utrúmque teſtatus ſum. Vix ſanè fero deſiderium utriuſque tui Compendii. Sed &

novam

novam Cipporum editionem avidè exſpecto. Utinam viciſſim tuo etiam deſiderio ſaltim nonnihil ſatisfacere in mea ſit poteſtate! Sed veterum nummorum, Græcorum Romanorum aliorúmque copias haud exiguas magno ſtudio etſi collegerim, Hebraicorum tamen, quod quidem auſim genuinum credere, nihil mihi eſt. Neque verò binos illos quos poſſideo Sicli titulo inſignitos, alterum Samaritanis alterum Hebraicis hodiè ſic dictis, ſive Aſſyriacis Eſdræ, characteribus inſcriptum, arbitror vel vetuſtatis vel notæ bonæ eſſe. Uterque ſanè juſto Sicli pondere caret. Samaritanus manifeſtò recentior eſt: alioquin planè geminus illi, primo loco quem exhibet Tabula tua primæ editionis libelli de Cippis. Hebraicis noſtris litteris inſcriptum nullum arbitror genuinum reperiri; multò minus ergo hunc meum laudaverim. Habet Sereniſſimi & verè Auguſti Principis mei filius natu minor, paternæ autem virtutis æmulus, Ferdinandus Albertus in Cimeliis ſuis binos æneos. Sed video alterius imaginem jam abs Te, fortaſſis ex Clariſſimi Schraderi noſtri opuſculo, expreſſam nova illa Tabulâ. Alterius, cum effigie Moſis, jam tum primâ editione exhibitam. Eſt verò & ille Moſaicus haud dubiè adulterinus & à recente atque imperitâ manu. Habuit etiam ἀπάνυ Georgius Calixtus noſter argenteum Samaritanis Characteribus Siclum inſcriptum, haud parum vetuſtum. Sed & ille apud nos morari deſiit. Viſus quoque mihi eſt ſuſpectus, cum quòd magnitudine non niſi ſemiſiclum æquaret, tum quod duntaxat eſſet pondere drachmarum duarum, totidem ſcrupulorum, & ſex granourm, cùm juſtus

 Siclus

Siclus fuerit τετράδραχμος. *Erat cœteroquin planè ſimilis Siclo ſecundo & tertio Villalpandi, ſuâ inſcriptione pariter & figura. Habet amicus meus Lipſiæ Samaritanis literis inſcriptum aureum: ſed nec illius vel deſcriptio vel figura ad manum eſt. Igitur quamvis pervelim, hac tamen parte juvare* Te *nequeo.*

Ut intelligas tamen animum deſiderii tui explendi cupidum, en tibi depictos aliquot nummos meos, optimæ quidem notæ, ſed mihi ignotis characteribus inſignitos. Priores duo *argentei ſunt, quaſi denarii. Punicos eſſe ſuſpicor, idque quoniam Antonius Auguſtinus, dialogo VI. itidem Carthaginenſes duos aureos ſibi eſſe teſtatur, in quorum parte altera facies fœminæ altera equus ſit expreſſus: unius etiam inſcriptæ literæ videntur eſſe quales Punicas expreſſit in Sicilia ſua Paruta.* Tertius *aureus eſt ſive potius inauratus; ſed qui ſit, nec ſcio, niſi forte Gothicus aliquis fuerit.* Quartus *pariter &* Quintus *æneus eſt & longè vetuſtiſſimus, incompertæ vero mihi gentis, niſi quod itidem Punici videantur.* Sextus *niſi vehementer fallor vetus eſt Hetruſcus. Video ſiquidem hic ſigna auguratus & pontificatus, qualia ab Hetruſcis acceperunt Romani. Ut verò jam ſum faſſus, quicquid horum, affirmo tantum levibus conjecturis nititur; certo quod aſſeram nihil equidem habeo. Malo igitur ab aliis doceri. Quod niſi tu poſſis, fortaſſe poterit nemo. Quis enim in ſimilibus te ſuperet?*

Ut verò ad nummos Ebraicos redeam, non diſſimulabo tibi παράδοξα *quædam mea.* Primum *eſt: nullum nummum Ebræum olim Sicli nomine dictum,*

dictum, qui non fuerit argenteus. Alterum: *nullum nummum qui imaginem hominis refert genuinum eſſe; eoque illum Salomonis & Moſis effigie inſignitum, & ſi qui alii ſunt ſimiles, cumprimis qui imaginem habet noſtri Salvatoris, adulterinos omnes eſſe.* Tertium *eſt*: *nullum nummum characteribus noſtris Ebraicis ornatum eſſe bonæ notæ, aut multò vetuſtum.* Quartum *eſt*: *non poſſe ullo certo indicio oſtendi, nummos qui literas habent inſcriptas Samaritanas captivitate Babylonicâ eſſe antiquiores.* Quintum *eſt*: *nummos illos omnes eſſe cuſos Haſmonæorum ac Herodum temporibus, & quidem ab ipſis Judæis, poſtquam cudendi nummi poteſtatem à Demetrio Nicanore Rege fuerunt nacti; Samaritanos enim characteres fuiſſe in uſu vulgari, Ebraicos autem ſolis ſacris codicibus deſcribendis quaſi dedicatos.* Sextum *denique eſt*: *unum duntaxat fuiſſe Sicli genus, non vero alium Siclum ſacrum alium profanum. Hæc mea* παράδοξα *poſſe me arbitror non vanis argumentis ſaltim verò perquam ſimilia facere. Aſt nunc quidem potius malo exſpectare ſecundam editionem libelli Tui: idque quoniam fortaſſis adferes in medium rationes propter quas cogar mutare ſententiam. Id quod facere ſum paratiſſimus, ſimul docear certiora: utpote quum fatear, non conſtare hæc mihi certâ* ἀποδείξει, *ſed tantum probabili quadam collectione. Vale Vir Clariſſime, & ſalve plurimum faveque. Helmſtadii* XXI. *Auguſti* 1661,

P. S. Proximis nundinis exhibebit tibi exemplum libri mei de Bibliotheca Auguſta Illuſtris noſter Boineburgius, idque in pignus amicitiæ.

Obſervabis verò pag. 113. memoriam tui nominis: ut mihi illa ſemper eſt ſacra. De Cippis *Ebræorum velim audire ſententiam tuam, num quem eorum cenſeas eſſe valde vetuſtum.* Mihi videtur *ſanè, aut ficta eſſe pleráque, aut* Cippos *illos extructos eſſe à Judæis, poſtquam mutavit in Palæſtina imperium Chriſtianorum Europæorum. Et verò etiam illi qui diligentiſſimè (ut Brochardus) ſunt perſecuti ex Chriſtianis noſtris res Palæſtinæ, quales illæ fuerunt ante hos trecentos amplius annos, vix unius & alterius cippi fecere mentionem.*

Hactenus Epiſtola iſthæc. Sequente autem menſe Septembri aliam quoque dedimus ad eundem Hottingerum, additis tribus ectypis nummorum, inſcriptionibus Ebraicis inſignium. Unus eorum refert illa verba: *David Rex & filius ejus Salomo Rex*, & in parte averſa figuram ædificii aut turris cum lemmate, *Jeruſalem urbs ſanctitatis*: Alter *ſenex & anus*, in averſa autem *Juvenis & virgo*, cum literis initialibus vocum Abrahami Saræ Iſaaci & Rebeccæ: Tertius reddit iconem & nomen Salvatoris noſtri, in averſo autem latere, *Meſſias Rex venit cum pace, & luxit ex homine factus vita.* Ritè curata quidem & illa Epiſtola, non tamen niſi nummi ſecundi imago in Hottingerianis nummariis tabulis eſt expreſſa. Quoniam vero in Reſponſo ſuo Hottingerus etiam hanc Epiſtolam reſpexit, non abs re fuerit hîc eam legi.

Vir Clariſſime. Quo adjuvem præclaros conatus tuos de Re Nummaria Hebræorum aliorúmque Orien-

Orientalium populorum, miſi nuper depictas imagines Carthaginenſium aliorúmque aliquot nummorum. Mitto iterum trium Ebraicis characteribus inſignitorum nummorum picturas, quas incomparabilis Domini mei & verè AUGUSTI Principis filius ſecundo genitus, viva Sereniſſimi Patris imago, ANTON. ULRICUS, Tibi tranſmitti jubet, ex ſuo κειμηλιαρχίῳ depromptas. Qui Salvatoris noſtri vultum refert nummus, quin à Chriſtianis recentioribus ſit effictus, non equidem dubito: ſed & (niſi fallor memoria) jam tum illum publico exhibuiſti. Duo reliqui itidem parum apud me fidei merentur: nec tamen Tuæ cenſuræ quidquam præjudico. Singulis pondus adſcriptum eſt. Narrat porro Princeps Moguntiaci apud Metterneckium cathedralis Eccleſiæ Scholaſticum haberi nummum, cum inſcripto Abſolonis Davidis Regis Filii nomine; ejuſque imaginem facilè abs Te poſſe comparari, curante Boineburgio. Sed fortaſſis nec ille tanti tibi videbitur: mihi ſanè perquam eſt ſuſpectus. Quin omne hoc exigui momenti eſſe, ultrò fateor: nolui tamen deeſſe tuo ſtudio, ſi forte etiam ſuppoſititia haud ignorare deſideres. Vale

Wolfenbütteli in Aula,
XV. Septembr. 1661.

Tibi Tuiſque ſtudiis
optimè cupiens.
H. C.

Adjungam denique & tertiam meam Epiſtolam: & quidem ea de cauſſâ, ut appareat non

Digitized by Google

inconſulto me ab optimo Hottingero & primam meam Epiſtolam & cenſuram ejus Epiſtolicam typis eſſe publicatam.

Vir Clariſſime. Quas 21. Auguſti exaravi rectè traditas pariter nec fuiſſe inacceptas, lætor. Spe-*ro autem jam & illas quas 15. Septembris dedi non minus benè eſſe curatas. Et verò nolim illas periiſſe, quum iis exhibere voluerim nummorum Hebraicorum qui in theſauro ſunt Sereniſſimi Principis Antonii Ulrici* Secundogeniti *filii* τȣ̃ Σεβάςȣ *Domini mei, tantò patri planè ſimilis filii,* ἐκτύπȣς; *quales abs te quam maximè deſiderari arbitror. De nummis aliis meis ſententiam tuam avidè exſpecto. Cave verò arbitreris, ingratum mihi fore tuum ab opinionibus meis diſſenſum. Tantum abeſt certè ingenium meum ab illis moribus, ut nihil mihi ſit gratius quam liberas ſententias & ferre pariter & audire: idque quandoquidem tali contentione nihil eſt in vita utilius.* Ἀγαθὴ δ' ἔρις ἥδε βροτοῖσι. *Enimverò nec invito me fiet, ſi Epiſtolam meam quamvis rudem & non in id ſcriptam, cures addi Tuo de Nummis Orientalibus libro, cum libera cenſura Tua: quod Te velle ex Illuſtri Boineburgio noſtro intelligo. Confido enim, nec Tibi ingratum fore, ubi dubitationes meas haud exemptas mihi ſenſero, ſi rationibus adductis quæ viſa mihi ſunt, licet* παράδοξα, *ingenue muniam. Interim Cippi tui, ſimul in lucem prodierint, erunt mihi magnæ voluptati. Non dubito enim, ſaltim operam daturum Te, quo poſſis illis fidem & antiquitatis laudem conciliare:*

liare:

liare: qua, fateor, apud me ferè deſtituuntur. Vale Eximie Domine, quàm diutiſſimè bono publico.

Helmeſtadii 1661.
9. *Octobr.*

Tui cultor
H. *Conringius.*

Hiſce meis tribus epiſtolis nunc ſubjungam ipſam illam Hottingerianam, quâ reſpondit vir incomparabilis & planè eximius meæ primæ ut & parti ſecundæ. Etſi enim Reſponſum illud jam publicatum ſit & cum epiſtolâ meâ primâ libro de Nummis Orientalibus additum: quoniam tamen in paucorum liber ille eſt manibus, nec facilè fieri poſſit meorum, quæ jam paro, cum Hottingerianis illis comparatio, niſi utrúmque ſit ad manum, itáque etiam hoc loco Reſponſum illud poſſe legi, ex uſu fuerit.

Celeberrimè Vir. In ære me Tuo eſſe tantò fateor libentius quanto me Tibi defœneraſti nominibus pluribus. Nec præmio ſuo fraudandus doctiſſimus D. Redeckerus tum quod antehac ſuâ me præſentiâ dignum æſtimarit, tum quod ex Gallia nuper reverſus, adeo prolixè ſua mihi obtulerit officia. Occaſionem præſertim, Te, per eum, ſalutandi, negligere nec debui, nec volui, hoc ipſo tamen votis meis inferior, quod nihil eſſet ad manum, quo in tanti viri amicitiam me inſinuarem. Humanitatis Tuæ ſingularis eſt, quod paucas, quas recenſes, pagellas tanti feciſti; ut vel

 reluctan-

Digitized by Google

reluctanti judicium Tuum calcar addere, & ad pertexendam telam excitare me potueris.

Ego vero gratias, quas debeo, ago maximas, tum pro elaboratiſſimo Tractatu de Bibliotheca Auguſta, & honorifica in eo mei mentione; tum pro miſſis nummorum, vel ſola raritate commendatorum typis, pro aliorum quorundam ἐκτυπωμάτων *communicatione, indicio denique facto nummi Moguntiæ aſſervati, cujus altera facies Abſolomi Davidis filii habeat inſcriptionem; quibus, juſſu incomparabilis Tui ac verè Auguſti Principis, filii ſecundo-geniti D. Antonii-Ulrici, Ducis Luneburgici &c. (quem honorem Tibi gratiſſimo acceptum hîc fero animo) meum de Orientalium nummis Tractatum auctiorem prodire voluiſti. Quæ quidem omnia talia ſunt, ut vel ſingula memorem mereantur animum; quem etiam tamdiu ſincerè ſpondeo atque candidè, donec paria referendi blandiatur occaſio.*

Sed quid de nummis Tuis? Non *ſum Oedipus. Pleroſque quidem hactenus Hebraicos, Samaritanos, Arabicos, Cufico & vulgari Charactere notatos, vel explicui, vel malè redditos reſtitui; hîc tamen hæret aqua.* Priores duos *Punicos eſſe, libenter darem; ſi Punicæ literaturæ veſtigia extarent.* Scaliger *in Euſebianis ſuis pag.* 110. *Punicos characteres cum* Samaritanis *eoſdem eſſe vult.* Nec *dum ab aliis, meo judicio, oſtenſum perſpicuè ſatis eſt, cujuſmodi veterum Pœnorum fuerint elementa. Tutius proinde & confidentius poſſum dicere, quid non ſint, quam quid ſint. Gothicis propius videntur accedere, tum quod equorum habeant figuram, tum quod una & altera inſcriptionis litera à Go-*

thicis non abludat. De Tertio *minus dubitationis. Gothicum eſſe, ex inſcriptione colligo, cujus tamen literaturam felicius, quàm ſenſum aſſequor.* Ex *Alphabetho enim Gothico, & annexa brevi inſtitutione Grammatica, quam ex* Seren. *noſtri archivo, nuper, magno meo commodo, amicus mecum communicavit, plane conjicio, vix ambigendum, quin ex Gothica nummus ille prodierit officina. Reliquos* Tres Elias *reſtituat, non ego: niſi quod* Sextus *eam planè referat figuram, quâ ex Romanis nummis Auguſtus, cum inſcriptione Cæſar Auguſtus* Divi F. Pater Patriæ, *quam habet Jacobus Biæus Antwerp. in Numiſmat. Imp. Rom. pag.* 12, *repræſentatur. Peregrina tamen iterum, & non Romana ſcriptura intercedit. Vides, quàm nihil occurrat certi! Juvat tamen habere, ut ubi, ſuo tempore, aliorum acceſſerit collatio, ſolidius de iis edi poſſit judicium.*

Nunc ad παράδοξα, *ut vocare placuit. &* I. Primo *quidem tanto facilius accedere poſſemus, quantò uſitatius in ipſa ſcriptura* Siclus *pro argenteo, & viciſſim argenteus ponitur pro* Siclo, *ceu diximus ſup. pag.* 114. *niſi diſertus obſtaret locus,* 1. *Chron.* XXI. *v.* 25. *ubi expreſſè legimus, Davidem Arnano dediſſe* Siclos *aureos, pondere ſexcentos. Heb.* שקלי זהב, *quod Vulgatus Siclos auri* κατὰ πόδα *reddit; Arabs ducentos auri ſtateres. Cur* Syrus *habeat quinquaginta ſtateribus; cum ſtaterem* Syri *quatuor Zuzis ſive denariis Romanis (quorum quatuor* Siclum *conſtituunt) definiunt; non video, niſi quod in re nummaria veterum* He*bræorum hoſpites videantur & peregrini. Conſul.*

ſup. p. 153. *Sed & LXX (eidem forte* ὑποθέσει δουλεύοντες, *Siclos tantum dari argenteos)* *tranſtulerunt* σίκλους χρυσίου. *Tutius textui inhæremus: qui* Siclorum *aureorum expreſſè meminit.*

II. Secundum *paradoxum,* κατὰ θέσιν *conſideratum ægrè Judæorum admittere videtur praxis.* Scio, *magnos eſſe viros, qui eò gravius fuiſſe ſcribant Judæis, tributum Romanis præſtitiſſe, quod ultra diſpendium argenti, Cæſaris etiam imaginem conquirere, manibus contrectare, atque adeò illi offerre cogerentur; cum memores ipſi divinæ legis omne ſculptile omnemque imaginem detrectarent; ab aliis tamen jam,* Seldeno *præſertim de Jur.* Natur. *& Gent. l.* II. *cap.* VIII. *pag.* 232. *&c. probatum eſt, Judæos à picturis & ſculpturis tum animalium tum hominis non abſtinuiſſe abſolute; imo ne nummos quidem Chriſtianorum cruce ſignatos reſpuiſſe, ceu ſup. p.* 111. *monuimus.* Nihil *ergo obſtare exiſtimo quo minus veteribus Judæis nummos tribuamus variis hominum etiam imaginibus inſignes. In hypotheſi tamen, qui Moſis & Servatoris præferunt figuram nummi, manifeſtæ nimis ſunt ſuſpecti, imo convicti,* νοθείας; *de Solomonis nummo judicium noſtrum extat ſup. p.* 120.

III. *Nullum verò* Tertio *nummum characteribus Hebraicis ornatum, eſſe bonæ notæ, aut multum vetuſtum, hactenus animadvertere non potui. Quin potius ex variorum didici collatione,*

tione, neque ſcriptura Hebraica *notatos omnes fuiſſe* χθὲς ἢ πρόχθες *cuſos; non certe* Salomonicos *illos. de quibus paulò prolixius* ſup. p. 120. 139. *nec* Samariticâ, *omnes eſſe veteres, non illos, de quibus*, pag. 140. *Nondum enim ſatis hactenus probata eorum eſt ſententia, qui quadratis* Hebræo*rum literis ultimam abjudicant antiquitatem, prout compendioſe demonſtratum à nobis eſt,* Centur. Quæſt. Theol. p. 118. *Vetuſtiſſimi Hebræorum codices, inſcriptiones, &c. ſatis abunde hactenus eorum mihi commendârunt ſententiam, qui non ſtatim, quod* Samaritanis *caret notis, aut elementis, ceu novum, rejiciunt.*

Non poſſe verò Quartò, *ullo certo indicio* IV.
oſtendi, nummos, qui literas habent inſcriptas Samaritanas captivitate Babylonica eſſe antiquiores; tanto facilius concedo, quanto difficilius eſt, de nummorum ejuſmodi Samaritanorum, ob defectum adſcriptarum Epocharum *judicare exacta antiquitate. Quemadmodum autem certi nihil de eorum pronunciari poteſt ætate affirmative, ita neque tutum ſatis videtur omnem nummorum, qui hinc inde in* Cimeliothecis *aſſervantur, vetuſtatem infra captivitatis annos reſtringere. Cur enim aliud poſteriorum quàm priorum Siclorum ſit fatum, ut illi tanto numero, aut amiſſi, aut hoſtium metu abſconditi, aut vaſtatione perditi reperiantur; hi reperti fuerint nuſpiam?*

Unde, quod Quinto *affertur, nummos illos* V.
omnes cuſos eſſe Haſmonæorum & Herodum temporibus, & quidem ab ipſis Judæis, poſtquam

quam cudendi nummi poteſtatem à Demetrio Nicanore fuerant nacti, Samaritanos enim characteres fuiſſe in uſu vulgari, Hebræos ſolis ſacris codicibus deſcribendis quaſi dedicatos, difficultate omni non carere exiſtimo. Neque enim video, cur nullos Haſmonæorum temporibus vetuſtiores, in theſi ſaltem, agnoſcamus nummos. Uſus nummorum apud Hebræos & antiquiſſimus fuit, & continuus. Quidnî igitur, ex ruderibus Hieroſolymitanis, vaſtatæ urbis, incenſi templi, vel aliquos poſteritati, ſtudioſe inveſtiganti, relictos dicamus? De Romanis & Græcis, & antiquiſſimis quidem, Antiquarii difficulter nos ambigere ſinent; cur de ſolis deſperemus Hebræis? Ipſæ nonnullorum inſcriptiones, qualis eſt Solomonis, cui nummo non parum tribuo, majorem ſæpè præ ſe ferunt antiquitatem. Ab Hebræis autem cuſos illos fuiſſe, in ſignum αὐτονομίας, literis, ut plurimùm vix tamen ſemper, Samaritanis, non repugno.

VI. *Unum denique fuiſſe, ratione ponderis, Sicli genus, libenter dedi; confirmavi etiam ſup p. 124.*

Inſcriptionum ἐπιταφίων adeoque Cipporum Hebraicorum, de quibus ſub finem mones eadem, proculdubio, authoritas omnium non eſt. Quæ à nimia commendantur antiquitate, ſuſpicione vix carent. Supereſſe tamen à mille & amplius annis genuinos & integros Cippos tam non dubito, quàm certum eſt Romanorum & Græcorum multa monumenta & Epitaphia, etiam antiqua, eſſe γνήσια. Ab iis, qui Orientem peragrarunt, non diligenter ſatis vel obſervata, vel annotata ea eſſe, non miror.

miror. Obſtabat, utplurimum, curta literaturæ Hebraicæ ſupellex; quæ poſtquam Europæis familiarior eſſe cœpit, multas nobis inſcriptiones Orientales, de quibus peculiaris noſtra extat diſſertatio, eruderavit quamvis diſpari, & infelici multorum, ſucceſſu.

Hæc omnia ἀυτοσχεδιαςί. Prolixa enim & præmeditata commentaria hac vice à me occupatiſſimo expectari non poterant.

Hoc denique eſt Reſponſum ab Hottingero vulgatum.

CAPUT III.

De nummis illis ſex quorum ectypos ſibi miſſos Hottingerus Tabula prima ære exprimi curavit.

HIſce præmiſſis aggrediemur jam ad rem ipſam. Forte tamen haud fuerit abſque pretio operæ, ſi ductum meæ & Hottingerianæ epiſtolæ ſecuti, dicamus in anteceſſum nonnihil, etiam de illis ſex nummis quorum ectypos à me tranſmiſſos tabula prima exprimi Hottingerus curavit.

Igitur in univerſum non poſſum non monere, valde rudem fuiſſe in exprimendis illis chalcographi manum. Non ſanè omni ex parte convenit tabula iſthæc cum ipſiſmet nummis meis, ſed multum aberrat; quamvis quædam ſint ſimilia.

PRIORES DUOS nummos eſſe CARTHAGINENSES etiamnum arbitror.

bitror. Ita autem ut exiſtimarem, moverat me jam tum Epiſtolam ſcribentem Antonius Auguſtinus, harum certe rerum arbiter longè peritiſſimus. Uſus verò tunc temporis fueram verſione duntaxat Latina Andreæ Schotti, qualis illa primum eſt addita anno ſeculi hujus ſeptimodecimo operi Numiſmatum antiquorum à Jacobo Biæo Antwerpiæ edito & poſt iterata vice ibi prodiit. At deſtituitur illa omnibus, ab ipſomet Auguſtino primæ editioni Tarraconenſi aut Hiſpanicæ magna cura & accurato judicio paſſim inſertis, complurium optimæ & raræ notæ nummorum iconibus; idque inſigni lectorum damno. Verſum autem illud longè præclariſſimum Auguſtini volumen eſt poſtea & Italicè, interprete Octaviano Sada; terque vulgatum & quidem ſuis iconibus abundè inſtructum, expreſſis nummorum typis ſemel ære Venetiis, bis buxo Romæ. Mihi jam ad manum eſt editio ultima Romana, quæ prodiit anno ſeculi hujus quinquageſimo. Quæ ibi reperiuntur autem nummorum Carthaginenſium imagines ut Auguſtini ſententiam luculentius multo mihi exhibent, ita me in opinione plurimum confirmaverunt. Spectantur ſcilicet ibi pag. 186. nummi duo cum equi capite, & ſequente unus meorum alteri planè ſimilis. Ne adducam nunc fabulam creditam de reperto à Didone prima Carthaginis conditrice *capite acris equi* ut cum Marone loquar, aut equum fuiſſe olim ſymbolum Neptuni cui fortunam ſuam Carthaginenſes retulerunt acceptam.

De conjectura mea circa alterum nummum, præter

præter equum referente etiam literas quaſdam, dubitavit Hottingerus: quoniam ſcilicet illi characteres diverſi ſunt à Samaritanis, quos tamen Joſephus Scaliger & Punicos eſſe in Euſebianis ſuis affirmaverit. Verum enim vero unicum illud Scaligeri, quamvis viri incomparabilis, pronunciatum non eſt tanti, ut propterea agnoſcam characteres mei illius nummi non eſſe Punicos. Quamvis enim & Reineſius noſter, vir ſummus, libello de *Lingua Punica c. XII. n.* 34. exiſtimaverit, nihil ferè eſſe quo poſſit certi aliquid de Punicis Carthaginienſium literis definiri; & Reineſium tamen & Scaligerum refellere pluſquam idonea ſunt, præter illa à Paruta memorata ad quæ Epiſtola provocavit, etiam alia indubitatæ fidei Carthaginienſium quædam nomiſmata. Etenim & Fulvius Urſinus in ſuo *Illuſtrium Imaginum* perinſigni libro, ex argenteo nummo Hannibalis pariter atque Amilcaris imagines dedit, Punicis literis inſignitas: & quæ Antonius Auguſtinus ſexto dialogo propoſuit itidem Punicos habent characteres. Reperiuntur vero ſimiles in Theſauris nummariis paſſim: ut mihi quoque præter binos illos ſunt etiam alii. Vel illa autem pauca docere nos poſſunt, non Reineſium duntaxat ſed etiam Scaligerum erraſſe. Et vero haud omnino ſunt diſſimiles quidem Samaritani & Punici characteres, non iidem tamen, imo vero nonnulli horum affiniores ſunt Aſſyriis ſive vulgaribus Ebræis noſtris.

Cùm invitet occaſio, addere forte haud abs re fuerit: Joannem Jacobum Chiffletium, anti-

quariæ

quariæ rei perquam ſtudioſum, imo eruditum, exhibere *Veſontionis pag. 7.* imagines nummorum haud multum diſſimiles Carthaginienſibus meis, cum inſcriptionibus tamen Latinis. Suſpicatur autem fuiſſe veteres Sequanorum nummos. At vero populum aliquem Galliæ adhuc liberæ Latinis characteribus fuiſſe uſum, non produnt antiqua monumenta, quanquam de Græcis literis id commemoretur. Ne quidem poſt Galliam à Romanis devictam, ulli Galliæ populo & quidem Sequanis jus fuiſſe cudendæ monetæ, temerè probaveris. Veriſimilius videtur, Chiffletianos illos nummos in Africa & Carthagine eſſe confectos auctoritate Romanorum, atque ita & priſcum aliquid præ ſeſe ferre Punicum & novum Romanum.

Non muto quoque etiamnum de nummo TERTIO conjecturam, nempe eſſe illum GOTHICUM. Ipſemet verò & Hottingerus conſentit. Chiffletius *pag. 207. Veſontionis* refert imagines aliquot nummorum aureorum: quos Veſontionenſes vulgo Gothicos quidem exiſtiment eſſe, ſed ipſe Procopii *l. III. de bello Gothico* quaſi ductu, mavult Burgundionibus ferre acceptos. Ego de illis quidem aureis cum Chiffletio non pugnaverim; meum tamen vindico potius Gothis. Et quidem veriſimilius Weſtrogothis quàm Oſtrogothis: quoniam hi occupata Italia Romanos ſibi characteres adſciverunt, id quod liquido oſtendunt nummi Theodorici, Amalaſuentæ & aliorum Oſtrogothicæ gentis regum; illi autem, etiam in Hiſpania, ſic ſatis diu priſcas ſuæ gentis literas retinue-

tinuerunt. Quod itidem illius populi ſuperſtites nummi etiamnum oculis exhibent. Ejuſdem autem notæ videtur fuiſſe etiam ille nummus aureus in paludibus Friſiæ repertus, cujus typum Nicolaus Mullerus, eximii nominis Mathematicus, vulgavit: non tamen certo aſſeruerim.

De QUARTO & QUINTO nummo manet itidem mihi quæ olim fuit ſuſpicio. Nec tamen diffiteor, tenuioribus longè illam ſubnixam eſſe indiciis.

SEXTUS quo minus ſit Etruſcus, non movent me longè diverſi characteres Tabulæ Eugubinæ: quia jam pridem eſt comperta fraus in illius fictione commiſſa. Similem ex parte eſſe illum Auguſti Imperatoris nummum, qui in Tabula nummaria Jacobi Biæi duodecima primo videtur loco, (ut alibi autem frequenter ita & inter meos veteres Romanos nummos non ſemel reperitur) rectè obſervavit Hottingerus. Inſcriptio tamen planè alia eſt. Ut videatur Auguſtus, quo tempore Cajum ac Lucium Cæſares, Julia & Agrippa genitos, adoptaſſet, atque Auguratu & Pontificatu decorare meditaretur, Etruſcæ religionis monumenti æmulatione filiorum gloriæ ſtuduiſſe.

Pervenerunt in poſſeſſionem meam, poſt ſcriptam Epiſtolam, & alii nummi quidam ignotis characteribus inſigniti: ſed non eſt quare de iis quidquam heic adferam, in tantis tenebris. Nec verò placet ſectari inutiles minutias, aut in horridis quaſi ſenticetis divagari. Sunt autem eorum nonnulli fortaſſis Opici aut Oſci

artificii. Cujuſmodi, quantum intelligo, hodie non Italia duntaxat ſed etiam Hiſpania habet adhuc plurimos: etſi raro eorum imagines compareant. Et verò Antonius Auguſtinus unicum duntaxat depinxit. Abrahamus Gorlæus *in Paralipomenis*, *Tabula nummaria* XLIII. decem, XLIV. unum ejus generis quidem exhibuit: ſed illud opus, eximium quamvis & locuples, in paucorum eſt manibus, adhoc uſque adeo rarum, ut Indiculi Scriptorum rei nummariæ veteris, quamvis Gorlæano opere recentiores, ejus nullam faciant mentionem; ipſe imò Carolus Patinus, ſi quis alius rerum ejuſmodi & induſtrius & felix hodie indagator, ne quidem ubi omnes recenſet, qui familias Romanas poſt Fulvium Urſinum ſunt perſecuti, Gorlæani voluminis, quo tamen poſt illum Auguſtinum ingens acceſſio facta eſt notitiæ Romanarum Familiarum, vel verbulo meminerit.

Claudam hoc caput parte epiſtolæ, quam anno 1662. Kal. Febr. ad me Lipſia dedit Henricus Mejerus, pridem pie defunctus, amicus olim meus non è multis, nummorum autem veterum ſumme ſtudioſus nec minus eorum peritus (cui meos equi figura inſignitos nummos ſpectandos miſeram) quoniam docet nonnulla de Africanis nummis antiquis non ſanè proletaria. Quæ tamen hoc ipſo noſtra non facimus, aut quaſi tacito conſenſu approbamus. *Numidicos cur vocitem quoſdam, quos ego tuis, Vir ſumme, ſimiles quoque poſſideo, ex me ſcire deſideras, dicam. Facio id auctoritate* νῦν ἐν ἁγίοις *Luccii, inſignis quondam Argentoratenſis Antiquarii, qui*

id

Id me edocuit, ſibique hoc eſſe compertiſſimum aſſeveravit. Eſt quoque in altera eorum parte imago effrenis ac informis quodammodo equi, plane à Græca elegantia artificii alieni. Conſtat verò ex Virgilii IV. Æneid. infrenos eſſe Numidicos dictos, quod equos ſuos non freno aut capiſtro, cum reliquis populis, ſed virgula duntaxat regerent. Differunt hi Numidici immenſum quantum, ſi vel cudendi artificium, vel etiam, quod præcipuum, literas impreſſas ſpectes, à Græcis. Habent quidem & Græci literatos nummos peregrinis notis: ſed illis planè diſſimillimis. Obſervaveram ego quoque in Goltzii Græcia Tab. XII. num. V. & VI. literarum peregrinarum, non omnino ab Ebraicis abludentium ductus, eaſque Phœnicias eſſe colligebam: ſed in tanta illius linguæ nocte, an rem tetigiſſem, an falſus eſſem, juxta cum ignaris ſcivi. Advolavi igitur ad celeberrimi Reineſii, in his ſtudiis, ut reliquis omnibus, accuratiſſimi cenſoris oraculum. Is mihi Oedipus & legit & interpretatus eſt. *** Χακααβ *legebat, Punicáque lingua equi caput ſignificare dicebat, ob figuram* προτομῆς ἵππου, *à Carthaginienſibus, civitatis ſuæ fundamenta jacentibus, inventæ, juxta Juſtini XVIII. & Virgilii Æneid. III. librum. Confirmabar ego in mea ſententia firmiſſime quæ ad Tuam quoque procul dubio accedit, Phœniceas literas Samaritanas non fuiſſe. Quicquid etiam celeberrimi Viri Scaliger & Hottingerus ſtatuant.* Hæc omnia eximius ille quondam amicus noſter Mejerus.

Caput IV.

Nummos omnes Ebræorum, qui dicti ſunt Sicli, fuiſſe olim argenteos.

HIſce ita præmiſſis venimus jam ad Paradoxa noſtra, de quibus agere nobis eſt maximè propoſitum. Perſequemur autem illa iſthoc ordine quo à nobis ſunt in medium adducta.

PRIMUM igitur Paradoxum hoc fuit: *Nullum nummum Ebraicum olim Sicli nomine eſſe dictum, qui non fuerit argenteus.* Solet videlicet à quammultis, non è vulgo duntaxat ſed etiam ex eruditorum ordine, vox iſthæc uſurpari tantum non de omni nummo Ebræo, etiam æreo & aureo. Id quod perperam fieri, videtur mihi haud una ratione poſſe demonſtrari.

I. Et *primo* quidem hoc oſtendunt ipſi qui etiamnum ſuperant Ebræorum argentei nummi. Etenim argentei tetradrachmi, qui quidem ſunt genuini, inſcribuntur: *Sekel Iſraël.* Si argentei autem illi demum audierunt ἁπλῶς nomine *Sicli*, non potuit competere illa Sicli appellatio æreis vel aureis quamvis ejuſdem ponderis. Superſunt præterea argentei δίδραχμοι cum inſcriptione Samaritana: *Chatzi Schekel Iſraël*, ſive *Dimidius Siclus Iſraëlis.* Qualem nummum etiam Moſi Gerundenſi, teſte *Ariæmontano in Ephron*, viſum, primus Villalpandus ſpectandum exhibuit. Fecit idem Waſerus *lib. II. cap.*

cap. VI. Quod ſi etiamnum inveniretur Sicli Triens & Quadrans argentei, etiam illi poſſent hoc oſtendere. Sed hactenus mihi viſi non ſunt nummi iſti, nec mihi quiſquam innotuit qui eos ſuperſtites memoraverit. Et ſanè Waſerus *cap. VII.* de Triente, *cap. VIII.* de Quadrante Sicli egit: produxit quoque utriuſque ectypos & inſcriptiones diverſas, ſed ex conjectura duntaxat. Quod liquet vel ex illis verbis, quibus ſeptimum caput de Triente claudit: *Probabile eſt, neque hujus nummi notas vel ſymbola alia fuiſſe, quàm quæ fuerunt Sicli integri tetradrachmi. Quare libet etiam iiſdem eum figuratum hîc exhibere, cum hac tamen alterâ parte diverſa inſcriptione Schelischitu haSchekel Iſraël, Triens Sicli Iſraëlis.* Etſi autem Triens & Quadrans Sicli fortè nunc nullus reperiatur: ſoli tamen ſuperſtites Sicli integri paradoxo meo probando ſufficiunt.

Præbent verò & *alterum* argumentum reliqui adhuc ærei Ebræorum nummi. Habemus videlicet etiamnum, qui pondere Siclum integrum aut Semiſiclum aut Quadrantem æquant, nummos æreos; quorum nulli tamen inſcriptum eſt aliquod à Siclo acceptum cognomentum. Et verò æreus eſt τετράδραχμον, atque adeò Sicli pondere, nummus ille, quem ſingulari opuſculo Cl. Schraderus noſter eruditè illuſtravit; quemque poſt Hottingerus Tabula quinta loco quarto curavit exprimi. Sicli etiam pondus habet conſimilis ferè æreus Hottingeri, qui quintus eſt Tabulæ tertiæ. Ejuſdem metalli eſt ille, ſi pondus ſpectes, Semi- II.

ſiclus, quem poſt Villalpandum, Waltonum, & Kircherum exhibuit Hottingerus Tabula tertia loco ſecundo. Etſi enim hunc nummum, ob palmæ & radicis balſami figuram, nonnihil habuerit ſuſpectum Hottingerus *pag.* 148. editionis iteratæ, ut & priorem, quia eſt æreus *pag.* 143. Poſt tamen agnovit genuinum utrumque. Spectandum Villalpandus & poſt eum alii quadrantem quoque æreum præbuerunt. Ac proinde exſtant nunc etiam varii nummi ærei Ebræorum. Etſi autem ſi ſtatera eos examines ad Sicli pondus ſint exacti, non tamen in omnibus illis ulla Sicli ſit mentio.

Haud diſſimulabo nihilominus illud quod doctiſſimus Hottingerus annotavit plagula prima libri cui *Bibliothecario* titulum fecit. Agens quippe de illo æreo Semiſiclo quem Tabula tertia ſecundum habet, de averſa ejus parte ita ſcribit: *Poſterioris faciei literæ magnam partem ſunt exeſæ; nihil tamen omnibus diligenter expenſis colligi aliud videtur, quam Siclus Jeruſalem ſanctæ.* Si ſane recte legerit Hottingerus, cadit vis ſecundi me argumenti. At verò jam tum liquet, ipſummet virum ſummum diffiſum ſuæ illi lectioni. Sed & quî poſſit ibi legi vox *Siclus*, cum tamen nummus iſte duas duntaxat drachmas vel pondus Semiſicli exæquaverit? Hæc igitur quidem Hottingeri hariolatio non eſt quod nos hîc turbet. Ac proinde manet robur argumenti adducti.

III. Confirmant porrò ſententiam meam Flavii Joſephi dicta. Haud dubiè enim ille teſtis eſt locuples ſaltim eorum quæ ipſius ætate in Judæorum

dæorum republica uſitati fuerunt moris. In univerſum autem poteſt affirmari, nuſquam in omnibus Joſephi voluminibus Sicli vocem ἁπλῶς fuiſſe poſitam, niſi de quatuor drachmarum Atticarum ponderis argento. Ἁπλῶς inquio nunquam aliter à Joſepho accipi: quia Sicli vox proprie pondus ſignificat τετράδραχμον, atque ita omnis generis metallo poteſt, & ſæpius à Joſepho ſolet æri quoque adjici, ſi illud ejus fuit ponderis. Adferemus in medium ex omni illo numero unum duntaxat vel alterum teſtimonium. Et verò unum pro quamplurimis eſſe poteſt Joſephi dictum, quod habetur *l.* III. *cap.* X. *Antiquitatum* ὁ δὲ Σίκλος νόμισμα Ἑβραίων ὢν Ἀττικὰς δέχεται δραχμὰς τέσσαρας. Non de pondere hîc loquitur Flavius ſed de pretio. Cum drachma itáque Attica, in quantum monetæ ſpecies erat, fuerit argentea, etiam Siclus utique κατ' ἐξοχὴν argenteas ejuſmodi monetas apud Ebræos deſignavit, ſaltim illa Joſephi tempeſtate. Significavit verò paulò poſt etiam diſerte Joſephus, de argenteo nummo ſibi ſermonem fuiſſe, addens: ἔφερον δὲ τὸ ἀργύρειον τῶν ἐλευθέρων οἱ ἀπὸ εἴκοσιν ἐτῶν ἄχρι πεντήκοντα γεγονότες. Non minus evidens porrò teſtimonium Joſephi poteſt peti ex iis quæ *l.* VII. *cap.* X. Ἀρχαιολογίας ille narrat de empta area, Oronnæ Jebuſæi. * Textus ſcilicet Ebræus habet, emptam illam *quinquaginta Siclis argenti.* Septuaginta verterunt: ἐν ἀργυρίῳ πεντήκοντα σίκλων. Joſephus

* *2. Sam. XXIV. 24.*

ſephus autem nullam facit *argenti* mentionem; ſed ſimpliciter ſcribit: πεντήκοντα σίκλων ὠνεῖται γὰρ αὐτοῦ τὴν ἅλω. Alia ex Joſepho adferre in medium, ſupervacuæ fuerit operæ.

Poſſit forte computari in rationibus etiam illud quod Græci interpretes *v.* 20. *cap.* XV. *l.* II. *Regum*, cum de Siclo argenti eſſet ſermo in Ebræo textu, ſola Sicli voce fuerint uſi. Sed forte videtur ab illis id factum brevitatis gratia; quia argenti paulò ante fuiſſet facta mentio. Itáque non provocabimus iſthuc.

Cæterum ſaltim poſt ſolutam captivitatem, aut parta jam per Haſmonæos libertate, Sicli nomine ἁπλῶς uſurpatam fuiſſe monetam argenteam, ex Joſepho eſt liquidum. Non ultra illam ætatem, fateor, extendit ſeſe vis etiam argumentorum reliquorum. Demonſtrabimus enim, omnes non Siclos tantum ſed æreos etiam nummos ſuperſtites, deberi Haſmonæis aut Herodibus: ac proinde iis, qui ex nummis illis oſtendere nituntur uſum, qualis ille fuit antiquiſſimis ante Babylonicam captivitatem temporibus, me non accedere, haud equidem diſſimulaverim.

IV. Jam tum diu autem ante calamitatem iſtam Babylonicam, Sicli vocem accipi ſolitam ἁπλῶς & κατ᾽ ἐξοχὴν de *argento* quatuor drachmarum ſive Sicli ponderis, liquet vel ex uno illo quod habetur *cap.* XXX. *Exodi* 13. de dimidio Sicli offerendo, *argenti* vocabulo omiſſo. Quod ſi enim fuiſſet recepti moris, vocem Sicli ἁπλῶς poſitam non de ſolo argento ſed alio

etiam

etiam metallo aliquo accipere, non potuiſſet populus intelligere quodnam metallum Deus offerri vellet: & omnino diſertè debuiſſet metallum illud indicari. Non niſi argenti autem Semiſiclum mandato iſthoc divino offerri eſſe præceptum, utique in confeſſo eſt. Nec verò id Rabbini duntaxat confitentur, ſed etiam liquet ex interpretatione & Joſephi illa quam modò adduximus, & interpretum Septuaginta, qui verterunt *τὸ ἥμισυ τοῦ διδράχμου*. Non enim niſi argenteum quid illo *διδράχμου* nomine ſine ulla adjectione poſito, Græcis omnibus mos fuit appellare. Eodem autem ſignificatu etiam alibi in V. T. ſcriptis Siclus accipitur. Ut 2. Reg. VII. v. 1. & 16. Ubi Græci interpretes *ἁπλῶς* quoque habent *σίκλους*, nec minus ipſe Joſephus l. IX. *Ἀρχαιολ.* cap. II.

Jam iſthoc præterea antiquiſſimo ævo Sicli V. appellationem fuiſſe argento quaſi propriam, indicat haud obſcure, etiam illud quod legitur *Geneſ. cap.* XX. *v.* 16: Abimelech Regem dediſſe Abrahamo *mille* כסף i. e. *mille argenti*, elliptica *φράσει*. Ibi enim vocem Sicli ſubintelligendam eſſe, omnes conſentiunt. Eóque & Septuaginta verterunt *χίλια δίδραχμα*: qua voce Siclum ab iis ſignificari notum eſt. Quod quî ſit factum, cum Siclus fuerit *τετράδραχμος*, infra dicemus.

Cæterum viderunt jam pridem vim ejuſmodi argumentorum nonnulli quoque literaturæ Ebraicæ principum. Hinc Ariæmontani hæc

 ſunt

ſunt verba *in Ephron*, ubi agit de Siclo ponderε. *Non putamus, auream monetam aliquam fuiſſe quæ Siclus diceretur: neque æream etiam. Quanquam non inficias ibimus, fuiſſe aureas & æreas monetas, verum aliis nominibus dictitatas. Quoſdam etiam aureos nummos vicenum Siclorum, quoſdam vicenum quinorum, alios quindenorum in uſu fuiſſe, quæ Minæ partes dicerentur, ut exponit Cambius in Ezechielem XLV. 12. Sed certum auri vel æris Siclum, eodem nomine dictum, non facilè in antiquorum libris agnoſcimus. Sed cum de Siclo auri aut æris Scripturæ meminerunt, pondus ipſum non valorem eſſe æſtimandum, arbitramur.* Hæc Ariæmontanus. Quæ mox multis ex Scriptura S. petitis exemplis egregie confirmat.

Idem approbavit Waſerus: & quidem ut ſua videatur ex Ariæmontano tranſcripſiſſe iiſdem propè retentis verbis. Ita enim ille loquitur *l. II. de Antiquis nummis Hebræorum cap. III. pag. 58. Hebraicus Siclus apud populum veterem Hebræum ex inſtituto Dei fuit in uſu: isque duntaxat argenteus, ex argenti videlicet metallo percuſſus. Nec enim aureum aliquem vel æreum vel ferreum, qui Siclus diceretur, nummum fuiſſe, ex antiquorum monumentis colligitur: quanquam non repugnem, fuiſſe aureos vel æneos nummos apud Hebræos, verum aliis nominibus dictitatos.* Item pag. 64: *Obſervant Hebræi, quod diligenter notandum, Sicli cum Sacri tum profani nomen non ſemper exprimi, ſed ferè nomen Ceſeph h. e. argenti è quo Siclus procuſus, ſimpliciter poni; tumque Siclum ejus metalli ſemper eſſe ſubintelligendum.*

More

More etiam Latinis uſitato, apud quos, centenos æris, & mille æris, & dena millia æris frequenter legas, ſubintellectis ubique aſſibus, qui ex ære procuſi fuerunt, & per quos non tam expreſſo quàm tacito nomine numerabant.

Ipſemet porrò Hottingerus in Epiſtola ſcribit: *uſitate in ipſa ſcriptura Siclus pro argenteo & viciſſim argenteus ponitur pro Siclo, ceu diximus ſupra pag.* 114. At vero illa pagina dixerat: *Ἀργύρια & Sicli ſunt æquipollentia.* Item: nomine *ἀργυρίων ſimpliciter poſitorum Siclos intelligi.*

Verum enimverò, idem tamen vir doctiſſimus jam tum ſcripſerat *pag.* 117. primæ, & 130. ſecundæ editionis: *Siclos etiam dari aureos, i. e. didrachmum aureum, ex* 1. *Chron.* XXI. *v.* 25. *obſervat Brerewodus.* Quin hanc ſententiam Brerewodi ſuam fecit in eo quod mihi reddidit Reſponſo. Neutiquam verò vel ſic eam mihi perſuaſit. Etſi enim dicat Hottingerus, *in Chronicis expreſſe legi, Davidem Arnoni dediſſe Siclos aureos pondere ſexcentos.* Item infra: *Tutius textui inhæremus, qui Siclorum aureorum expreſſe meminit:* neque me fugiat ita vertiſſe Pagninum. Attamen ipſe Hottingerus verba Ebræa illa adducit, quæ non *aureos Siclos* ſed *Siclos auri* ſignificant. Vulgatus interpres, ipſomet Hottingero fatente, *κατὰ πόδα* reddidit *Siclos auri.* Septuaginta item *σίκλȣς χρυσȣ̃ς* verterunt: non *ὑποθέσει δȣλεύοντες Siclos tantum dari argenteos* (quod tamen & illos credidiſſe certum eſt, meritóque debuiſſet

non

non leviter ſperni) ſed quia ſic invenerunt in Ebræo. Fecit idem & Lutherus noſter: Golt am Gewicht ſechshundert Sekel. Etiam verò Arabs, teſte Hottingero, interpretatus *auri ſtateres*, non nummum intellexit ſed pondus ſtateris: non enim duntaxat moneta ſtater eſt ſed etiam pondus. Perſpicuum porrò eſt, ſermonem ibi eſſe de pondere. Pagninus utique diſerte: *pondere ſexcentos.* Græcus σιχλῆς ἑξακοσίους: Vulgatus, *juſtiſſimi ponderis ſexcentos.* Solo pondere itáque numerus ille Siclorum fuit judicatus & conſtitit. Id mirum verò quod Hottingerus teſtatur, interpretem Arabem agnoſcere *ducentos auri ſtateres*, Syrum ἁπλῶς *quinquaginta ſtateres*: quorum neutrum textui Ebræo Chronici convenit. An Syrus credidit mendum ſubeſſe, adeóque maluit etiam hîc exprimere quod legitur 2. *Sam. c.* XXIV? Sanè & aliis locus hic ſuſpectus habitus eſt. Docte tamen de hac varietate differentem Ariæmontanum, ubi agit de Siclo pondere, fuerit operæ pretium audire.

Sed de Hottingeriana objectione forte plus ſatis. Validioris momenti videatur, quod amicus quondam noſter, quem jam præcedente capite laudavimus, Henricus Mejerus Lipſia ad me anno quinquageſimo ſeptimo hujus ſeculi perſcripſit, de quodam ſuo aureo elegantiſſimo, qui earundem & figurarum & inſcriptionum erat cum Siclo argenteo genuinæ notæ. Quod ſi ſanè fuerit is genuinus, jam res omnis facilis eſſet definitu, & valerent nihili adductæ abs me rationes pro Siclo argenteo. Verum enimverò nec

nec ipſe vir doctus auſus fuit ejus aurei γνησιότητα aſſerere. Laudavit cumprimis *elegantiam ſingularem.* Illa autem mihi viſa eſt argumentum νοθείας: quoniam ſcilicet quotquot alii ſuperant nummi Ebræorum, ſive argentei ſive ærei, elegantiæ nomine non merentur aliquam ſingularem laudem.

Idem probare niſus eſt, olim fuiſſe in uſu aureos Siclos, ex illo Maimonidis dicto: *conflatos eſſe duos Siclos argenteos in aureum.* Sed longè rectius id intelligi poteſt ex iis quæ Hottingerus habet pag. 104. *In Talmud habetur: conflabant Siclos in Darbinoth propter onus viæ. Gloſſa habet: Darbon continebat duos ſelahim, dicitque, quod conflati fuerint iſti Sicli qui fuerunt ex argento in nummos aureos, ut levius foret onus ipſorum.* Hic ſanè de nummo aureo Sicli dicto appellatione nihil legitur. Ne quidem hinc liquet, Darbinoth fuiſſe nummos aureos Ebræos: aut duos Siclos fuiſſe tranſmutatos in unum aureum. Conflatio enim ibi eſt permutatio.

Provocavit idem amicus noſter ad illa Joſephi quæ nos pro contraria ſententia, atque adeò noſtra, adduximus ex cap. IX. lib. III. Ἀρχαιολογίας. Non permittere autem illa aliam Sicli monetam quàm argenteam, nos jam tum evicimus.

Provocavit denique ad Joſephum, ubi illa quæ Numerorum cap. VII. leguntur de auro, ex quo confectæ fuerint θυίσκαι, interpretatur θυίσκην Δαρεικοὺς δέκα δυναμένην: Daricum autem fuiſſe duntaxat duarum drachma-

rum. Nihil autem & illa faciunt ad probandum id quod in quæſtione erat: Sicli nomine olim apud Ebræos aliquem fuiſſe aureum. Imò ne quidem probant, nummum aliquem aureum in uſu fuiſſe quondam Iſraëlitis. Θυίσκαι verò illæ aureæ fuerunt Sicli pondere, atque ita valuerunt tantundem atque Joſephi ætate Daricus aliquis. Erat nempe id nummi aurei Perſici genus tunc in uſu, & pondere convenit cum Siclo. Pollux enim quidem δίδραχμον facit Daricum; ſed loquitur ille de drachmis Alexandrinis, quarum ſingulæ æquabant drachmas duas Atticas. Suidas & Heſychius Stateris aurei nomine vocant Daricum: habito reſpectu ad drachmas Atticas. Ut manifeſtum ſit, Daricum æqui ponderaſſe Siclo. Quicquid verò hujus ſit: ex eo quod Joſephus paſſim Siclum auri ſolet cognomento Darici appellare, potius colligere eſt, nullum aureum nummum Ebræis Siclum audiviſſe, ac proinde coactum quaſi fuiſſe Joſephum, ex vulgari uſu *Darici* cognomentum Perſicum aſſumere.

Manet igitur id quod diximus: *nullum nummum Ebræorum Sicli nomine fuiſſe dictum qui non fuerit argenteus.* Id quod erat probandum.

CAPUT V.

Nullum nummum Ebræum, qui refert hominis imaginem, eſſe genuinum.

PErgimus ad Paradoxum ſecundum, quod ita ſeſe habuit; *Nullum nummum qui imaginem*

nem hominis, refert genuinum: ideoque illum Salomonis & Moſis effigie inſignitum, &, ſi qui alii ſunt ſimiles, cumprimis illum, qui imaginem habet noſtri Salvatoris, adulterinos omnes eſſe.

Probo hoc ipſum duplici argumentorum genere. *Primum* eſt, quod in univerſum Iſraëlitæ veteres hominis effigiem, ſaltim nonnihil exſtantem, tanquam lege divina aliquid vetitum non approbaverint, ac proinde nec nummos ſuos ea ratione efformaverint. *Alterum* eſt, quod omnes laudati aut ſuperſtites nummi, in illum modum, hominis ſcilicet imagine, inſigniti, qui quidem ſolent Ebræis autoribus adſcribi, malæ ſint notæ ac ſuppoſititii.

Quorum argumentorum *prius*, non tantum id evincit quod probandum eſt, ſed etiam hoc, nullos omnino id genus nummos ſignatos fuiſſe olim, atque adeo tales nec periiſſe quidem vel uſquam extitiſſe.

Cæterum ut prioris quidem illud aſſertum liqueat, obſervandum eſt: ſaltim ab Haſmonæorum uſque ætate fuiſſe olim uſque ad excidium gentis, perſuaſum Iſraëlitis, imagines vivorum animantium, cumprimis verò hominis conficere, lege Decalogi divina eſſe prohibitum. Non diſputabo jam, bene an ſecus ita viſum fuerit; factum autem id eſſe, haud difficile probatu eſt, ex Philone pariter & Joſepho, quos conſtat, pauló poſt Salvatorem noſtrum & vixiſſe & morum doctrinæque tunc receptæ gentis ſuæ fuiſſe utique peritiſſimos. Simpliciter ſanè loquitur Philo *l. de Gigantibus*: ὁ Μώσης τὰς δοκίμας καὶ γλαφυρὰς τέχνας I.

 ζωγα-

ζωγραφίαν καὶ Ἀνδριαντοποιΐαν, ἐκ τῆς κατ' αὐτὸν πολιτείας ἐξήλασε, *Moſes illas ſpecioſas & magni pretii artes Pictur am & Statuariam ex ſua republica ſecluſit.* Idem *l. de Legatione* diſerte ait: γραφικὴ καὶ πλαστικὴ βλαβεραὶ δημιουργοὶ *Pictura & Plaſtice noxiæ artifices.* Item: μὴ ἄγαλμα, μὴ ξυανὸν, μὴ γραφὴν, *non effigiem non ſimulacrum non picturam.* Laudat, fateor, quidem Pingendi artem etiam Philo *l. de Somniis*: ſed non laudat ejus uſum in gente ſua, minime ad imagines animantium aut hominis. Flavius porrò Joſophus *l. XVIII. cap. IV.* Ἀρχαιολογίας narrat, qui ante Pilatum fuerant Præſides ſolitos Hieroſolymis uti ſignis militaribus, non habentibus Cæſarum imagines, à Pilato autem clupeos Cæſarea allatos Hieroſolymam cum effigie Cæſaris, ἐπὶ καταλύσει τῶν νόμων Ἰουδαικῶν, Item: εἰκόνων ποίησιν ἀπαγορεύοντος ἡμῖν τοῦ νόμου, *Lege nobis probibente confectionem imaginum.* Addit verò, tumultuantem populum non quieviſſe, niſi clupeis iſtis Cæſaream reductis. Idem Joſephus narrat, Vitellio per Judæam contra Arabes exercitum ducturo cum imaginibus ſignorum, occurriſſe populum id deprecantem, οὐ γὰρ αὐτοῖς εἶναι πάτριον περιορᾶν εἰκόνας εἰς αὐτὴν φερομένας; *non enim eſſe patriæ moribus conſuetum videre illatas in illam imagines.* Eodem teſte, cum Herodes Rex Antipatri filius trophæa erexiſſet; & imagines humanas iis occultari populus crederet, exclamavit,

mavit, μὴ φέρειν εἰκόνας ἀνθρώπων ἐν τῇ πόλει, *non permiſſuros ſe imagines hominum in urbe.* Idem Joſephus in hiſtoria ſuæ vitæ refert, miſſum ſeſe à populo Hieroſolymitano ad Tiberienſes, dirutum ab Herode Tetrarcha exſtructam ibi domum, ζώων μορφὰς ἔχοντα, τῶν νόμων οὕτως κατασκευάζειν ἀπηγορευόντων, *animalium imagines habentem, cum leges tale quid conſtruere vetaverint.* A Joſepho ipſomet, animalium figuras ἁπλῶς lege vetitas, creditum eſſe, manifeſtum eſt ex hiſce verbis quæ de Salomone proferuntur *l. VIII. c. I.* Ἀρχαιολογίας: ἁμαρτεῖν αὐτὸν ἔτυχε καὶ σφαλῆναι περὶ τὴν φυλακὴν τῶν νομίμων, ὅτι τῶν χαλκῶν βοῶν ὁμοιώματα κατασκεύαζε, τῷ ὑπὸ τῇ θαλάττῃ ἀναθέματι, καὶ τῶν λεόντων τῶν περὶ τὸν θρόνον τὸν ἴδιον. *Peccare illum contigit, & diſcedere à præſcripto Legum, dum æneorum boum ſimulacra conſtruxit in baſin maris, & leonum circa proprium thronum:* addito: οὐδὲ γὰρ αὐτὰ ποιεῖν ὅσιον, *nec enim talia conficere fas eſt.* Quæ verba liquido teſtantur, illam quæ toti tum genti Iſraëliticæ, ſaltim in Palæſtina & Ægypto, fuit communis perſuaſio, etiam Joſepho fuiſſe probatam. Nec verò eſt quod ſuſpicemur, Philoni & Joſepho aut aliis paucis ita tunc viſum eſſe. Vetant ſanè ejuſmodi quid ſuſpicari ſaltim narrationes Joſephi paulò ante adductæ, & ex adverſo luculenter hæc oſtendunt, placuiſſe illam ſententiam tunc toti populo. Quin imò non obſcure

eandem ſequutus eſt ipſemet Origenes, haud dubiè quod illam à Judæis accepiſſet. Ita enim ille loquitur *l. IV.* contra Celſum in Latina verſione Hœſchelii. *Apud* Iſraëlitas *nemo qui imagines faceret locum habuit. Nam in eorum civitatem nullus admittebatur Pictor, nullus Statuarius lege totum hoc genus arcente.*

Verum enimvero illam Legis interpretationem non equidem ipſe probo. Mihi autem nunc ſatis eſt oſtendiſſe, eam Philonis ſaltim & Joſephi tempeſtate populo in Palæſtina fuiſſe perſuaſam. Sed & ita tunc docuiſſe Phariſæos alioſque Legis doctores, argumento eſt communis ſententiæ & Phariſæiſmi ὑπόκρισις. Ne quid nunc dicam, quod ipſe Joſephus Phariſæorum hæreſi fuerit addictus, & proinde ſimul eorum Legis interpretationibus quamvis minus probis. Jam autem prævaluerunt Phariſæorum dogmata ſaltim in vulgò Judæorum per omne ævum Haſmonæorum imperii. Etiam ergo hæc quoque Legis interpretatio omni illo tempore fuit recepta. Atque adeò ſaltim illa omni tempeſtate fuit apud Judæos nefas habitum, humana figura nummos ſignare. Fortè nec admiſſi temere ſunt in uſum nummi à gentilibus hoc ſigno inſcripti: quoniam nempe audivimus, ne paſſos quidem tunc Judæos humanas imagines ad ſe transferri. Fortè inquam: nec enim hujus eſt loci vel affirmare hoc vel negare. Satis eſt demonſtraſſe, quod illa quidem tempeſtate omni à Judæis ipſis non fuerint nummi humanâ imagine ſignati.

Num jam antè recuperatam Haſmonæorum ductu

ductu populi libertatem & Phariſæorum exordium, rigida illa divinæ Legis de animantium atque hominis imaginibus interpretatio obtinuerit, difficile definitu eſt, quia in neutram partem ſuppetunt quæ hic nos inſtruant monumenta. Veriſimile autem eſt: hominum præcipuè imagines damnari cæpiſſe cum Græcorum in Judæos imperio, atque adò & utriuſque populi conſortio: quoniam nempe Græci Diis ſuis humanas figuras tribuerunt, quos Romani ſunt imitati; qui mos nec Perſis, nec Chaldæis nec Palæſtinæ vicinis Syris fuit in uſu: ſed Animantium imagines deteſtari populum cœpiſſe jam ante, quo alienos ſeſe redderent à Syriæ & Ægypti idololatria. Cœterum & Salomonem violaſſe divinum de imaginibus præceptum, bobus æneis mari portando in templo locatis, ut & leonum ſimulacris in ſplendorem regiæ ſedi additis, quod Joſepho viſum, id verò nimis eſt Phariſaicum. Non enim in ipſo templo Deus aut ejus ſacerdotes fuiſſent paſſi, Divinæ Legi cum populi ſcandalo rectà Salomonem adverſari: certè Deus non probaſſet illam ædem certiſſimis divinæ ſuæ inhabitationis indiciis. Nolo quidquam addere de Cherubeis ipſam arcam fœderis, loco omnium ſanctiſſimo, alis ſuis obumbrantibus. Etſi enim Thalmudici eorum alteri maſculi alteri fœminæ faciem, nonnulli & pedes biſulcos aliáque monſtroſa utrique attribuant, quoniam tamen nihil tale prodidit ſacer codex, & populo Cherubum conſpectus fuit negatus, adeòque fuerit incognitus, merito Thal-

mudica iſta ceu commenticia ſunt aſpernanda; ſi non damnanda. Mihi ſanè placet hac parte id quod Joſephus ſcribit l. VIII. Ἀρχαιολ. cap. II. τὰς δὲ χερουβεῖς οὐδεὶς, ὁποῖαι τινες ἦσαν, εἰπεῖν οὐδ' εἰκάσαι δύναται. *Cherubes autem, nemo quales fuerint dicere vel imagine exprimere poteſt.* Cui ſimile quid jam dixerat *l.* III. *c.* VI. procul dubio ex ſententia ſui ævi Rabbinorum. Verum hoc obiter duntaxat nunc monetur.

Quomodocunque verò habuerint ſeſe vetuſtiſſimæ Legis illius de imaginibus interpretationes, ad rem noſtram nummariam vel omnino non vel parum attinent. Etenim ſaltim à Babylonica captivitate, ad libertatem uſque per Haſmonæos reductam, non utique fas fuit Iſraëlitis nummos ſignare; quippe qui omni illo tempore duram paſſi fuerint ſervitutem à Chaldæis Perſis & Macedonibus, qualibus ſubditis nummos cudendi facultas ubivis terrarum hactenus denegari ſolet. Non multò poſt præterea demonſtrabimus, antè Babylonicam captivitatem auro aut argento ſignato in hominis nummaria re Iſraëlitas uſos non fuiſſe. Ut proinde nec ſignato aut animantis alicuius ſpecie nummum aliquem tunc inſigniverint. Pòſt excidium autem gentis Romanum itidem Judæos nuſquam auſos nummos ſibi cudere, extra controverſiam arbitror eſſe.

Igitur ſi non Haſmonæorum ætate cuſi ſunt à Judæis nummi humana imagine, nulli tales ſunt unquam ab iis ſignari. Non eſſe autem illa tempeſtate ejuſmodi nummos factos, jam

liquido

liquidò probavimus. Cujus conſequens eſt: ſi qui reperiantur nummi Ebræi humana effigie inſigniti, illos ſpurios eſſe, & à falſariâ manu confictos. Id quod primo noſtro argumento demonſtraturos nos promiſimus.

Quæ oppoſita voluit doctiſſimus Hottingerus, illa meam aſſertionem vix tangunt: tantum abeſt ut fregerint. Cauſſatur adverſantem mihi Judæorum praxin. At ſi ſermo ipſi fuerit de praxi perpetua tangit me, fateor: ſi de ſequioris temporis Judæorum actibus, nullius eſt momenti objectio. Non enim, ſi poſterioris ævi praxis diſſentiat, non eſt verum id quod dixi de more Haſmonæorum ævo uſque ad reipublicæ excidium uſitato. Solent enim ſæpenumero mores populorum multùm mutari. Quæ verò illa eſt praxis perpetua? An cudendæ cum imaginibus hominum monetæ? At verò mille jam & ſexcentis amplius annis nullam monetam cuderunt Judæi: à captivitate item Babylonica ad Simeonem Ethnarcham itidem nullam illi cuderunt. Tempora antecedentia jam non attingam, ut nec Haſmonaica. Sed Hottingerus videtur loqui de *praxi* utendi monetis humana imagine ſignatis. Verum enimverò Paradoxum meum haud negat uſos Judæos ejuſmodi nummis; cudiſſe negat, & hactenus, ſi qui fuerint tales, genuinos non eſſe, aſſerit.

Quod de nomiſmate cenſus dictum adjicitur, verum eſt, profectum illud eſſe à viris nummariæ rei perquam peritis & magnis. Eſt enim eorum alter Marquardus Freherus, alter

Caſpar Waſerus. Forte etiam non eſt de nihilo quod ſunt ſuſpicati. Quàm ſuperſtitioſe enim populus abhorruerit, ab imaginibus hominum Chriſti ævo jam oſtendimus. Nec tamen illorum ſententiam noſtram fecerimus. Nummos enim ejuſmodi à dominis ſuis ſignatos in uſum admittere, pridem ante aſſueverant Judæi. Habuit enim & Darii Perſæ imaginem aureus ille nummus qui celebri olim fuit fama Darici: & tamen jam Eſdræ ætate illum uſu innotuiſſe Judaico populo, liquet ex *Paralipomenis*. Syriæ porrò & Ægypti Reges Macedonicæ gentis ſuis imaginibus nummos ſignaſſe, oſtendunt plurimi eorum etiamnum ſuperſtites. Haud dubiè verò & iis coacti ſunt uti Judæi, quo tempore ſub eorum dominatu degerunt, & ipſam Græcam lingvam in familiarem uſum adſciverunt: (qua de re aliàs fortaſſis) nec enim alii nummi tunc fuere ad manus. Perinde atque hodiè nummis peregrinis utuntur, quamvis effigie humana imò & Sacra cruce ſignatis.

Utrum autem Seldenus probaverit nec ne, *Judæos à picturis & ſculpturis tum animalium tum hominis non abſtinuiſſe abſolute*, non eſt hujus loci diſquirere. Probaverit, non abſolute abſtinuiſſe; hactenus ille non adverſatus eſt meo Paradoxo. Concedo enim & ego, à nummis ita ab aliis ſignatis ſaltim non ſemper abſtinuiſſe Judæos olim ut neque nunc. Ne quidem tentavit tamen probare, nummos ejuſmodi Judæos ipſoſmet ſignaſſe. Ne quid diſſimulem, haud ſatis probavit Seldenus, ſaltim Joſephi

ſephi ætate Judæos ab animalium & hominum picturis & ſculpturis non abſolute abſtinuiſſe. Fatetur ſane, eam fuiſſe ſententiam Joſephi, eumque ut in aliis ita & hac in re Thalmudicæ doctrinæ adverſari: quin ſententiam ſuam Joſephum populo ipſi attribuiſſe, hanc tamen quoque eum ſimulaſſe, etſi aliter ſentiret. Populum vero non idem ſenſiſſe, probare potiſſimum nititur ex Thalmudicis traditionibus: quaſi vero hæ certum præbeant teſtimonium eorum omnium quæ olim obtinuerunt. Quod mihi ſane nemo temere perſuadebit: quippe cui Joſephi fides longe eſt major. Habet & multa alia Seldenus in tumultuariis ſuis diſputationibus, non octavo duntaxat ſed ſexto etiam & ſeptimo capitibus de imaginum apud Judæos uſu, quæ rigidum examen forte non ferant. Verum, ut ante dixi, non patitur inſtitutum nunc hoc agere. Quod autem hominis in nummo ſignum attinet, ipſemet Seldenus diſerte ſatis ex ſuis Thalmudicis magiſtris ea docet, unde colligas, neutiquam fas fuiſſe olim Judæis tales nummos cudere. Pag. 186. editionis Argentoratenſis ipſiſſima hæc Seldeni ſunt verba. *Satis concordes ſunt magiſtri, de protuberante in nummo alibive figura humana non efformanda.* Pag. item 192. *Quod adjicit* Schickardus *de aliarum rerum ſignis in numiſmatis Ebræorum veterum protuberantibus, haud quidquam facit ad aſſerendum ſuum illud de humana in nummo apud eos figura. Nam de cæterarum rerum in terra aquave imaginibus receptior eſt ſententia, nullam ex iis fuiſſe, quam formare ornatus ſeu a-*

nimi

nimi cauſſa quomodolibetcunque non licuerit. Item pag. 194. *Humanam figuram exſtantem ſeu prominentem formare, interdictum eſſe volunt magiſtri.* Idem *cap. VIII.* ab Hottingerò laudato *pag.* 225, cum dixiſſet, uſos olim Judæos nummis Alexandri Philippi Lyſimachi Antonii Agrippæ aliorùmque imagine ſignatis, addit: *Interea imagines iſtiuſmodi facere, ipſi ſibi habuerunt Judæi nefas.* Hæc omnia Seldenus. Neutiquam ergo ad illum debuiſſet provocare Hottingerus contra Paradoxum meum: nec etiam ex Seldenianis potuit ille merito ita colligere: *Nihil ergò obſtare exiſtimo, quo minus veteribus Judæis nummos tribuamus, hominum etiam imaginibus inſignes.* Hoc profecto ex Seldenianis minimè eſt conſequens: ſed contrarium. Quoniam nempe Judæis priſcis nefas habitum, humana figura nummos ſignare, ergò tales nummi non ſunt genuini Ebræorum nummi ſed ſuppoſiticii.

Cæterum hæc quæ attulimus ex Seldeno, conſentanea eſſe Thalmudicæ Magiſtrorum, quos ille laudat, doctrinæ, atque adeò etiam ex ſententia horum ſequioris, ævi Judæorum non eſſe fas creditum, imagine humanâ nummum ſignare, confirmabo ipſe teſtimonio trium magni nominis Rabbinorum: quorum prior quingentis circiter ab hinc annis, poſterior nuperrime adhuc floruit. Prior autem eſt Moſes Maimonides ſummæ inter ſuæ ſectæ doctores exiſtimationis. Secundùs Rabbi Levi Barzelonita cujus librum *de jure Ebræorum* ipſe edidit Hottingerus. Tertius Rabbi Menaſſeh ben

Iſraël

Iſraël claræ item famæ à libris Latina lingva præter morem, nec indoctè, editis. Ex illius opere, cui *Jad Chaſaka* nomen, decerptam partem iſtam quæ de Idololatria agit, Latinè vertit viri quondam incomparabilis Johannis Gerhardi Voſſii filius ſummæ exſpectationis ſed præmaturâ ereptus morte Dionyſius; cujus proinde interpretatione uti poſſumus. Maimonides igitur ita ſcribit cap. III. paragrapho 12: *Non eſt prohibitum formare imagines propter ornatum, præterquam hominis figuram. Atque eam ob cauſſam non eſt formanda è ligno, in pariete, aut è lapide, figura hominis. Sed hoc capiendum de imagine quæ protuberat: quales ſunt figuræ & ſculpturæ in palatiis & his ſimiles. Talem igitur ſi quis fecerit vapulat. Sin figura ſit depreſſa vel coloribus expreſſa: uti illæ quæ in tabulis menſiſve fiunt, aut quæ intextæ operi textorio; pro licitis habentur.* Paragrapho XIII: *Annulum, cujus ſignum eſt hominis figura, ſi ea fuerit gibboſa, induere interdicitur, obſignare tamen eo licet. Sin figura ſit depreſſa, licebit induere, obſignare eo non item; quippe ſigillo impreſſo figura fiet gibboſa.* Paragrapho XIV: *Imagines quadrupedum ac reliquorum animantium, excepto homine, ad hæc figuras arborum, herbarum, rerumque ſimilium, formare licet, etiam figura gibba.* Hæc filius ille Maimonis. Ex Rabbi Levi Barzelonita Legem hanc XXXIX. adducit ipſe Hottingerus ſui *Juris Hebræorum* pag. 51: *Non eſſe faciendam imaginem hominis ex quacunque re, metallis ligno lapide, aut aliis id genus, ne quidem ad ornatum; ſicut dicitur,*

Ne faciatis mecum Deos argenteos, Exod. XX. 4. Addit de ſuo Hottingerus: *Ridicula planè hæc loci eſt explicatio, & ineptus Rabbinorum luſus.* Mox adjicit nonnulla in confutationem. Cum Hottingero ſentio ipſemet omnino; totumque illud de hominis figura, ſive ἁπλῶς ut Joſephi ætate viſum, ſive gibba duntaxat, quod Thalmudicis placuit, non exprimenda, inſanienti ſapientiæ Judæorum adſcribo. Nihilominus liquet hinc, per quamplura ſecula Ebræis nefas habitum nummos ſignare figura humanâ: id quod Paradoxo meo probando ſatis eſt. Menaſſeh Iſraëlis filius poſtremo loquitur adhuc magis ἁπλῶς, & citra exceptionem: in *Conciliatore* ſuo, quæſt. III. ad Exodum Paragrapho II. R. *Iſaac Arama*, *Prohibetur hoc loco, inquit, ne quis imaginem faciat eorum quæ in cœlis terra aut aquis ſunt. Ait enim Scriptura: Ne facias tibi ſculptile, ullamve ſimilitudinem eorum quæ in cœlis ſunt ſupra, aut quæ in terra infra, aut quæ in aquis ſunt infra terram: videmus manifeſto interdici, ne cujus creaturæ imaginem faciamus, ſive angelica, ſeu cœleſtis, ſive terreſtris, ſive aquatica ſit: quia ſimulacrum rei à Deo creatæ facere non licebat protuberante formâ.* Hæc etiam Menaſſeh ille. Quibus quidquam nunc addere, haud fuerit operæ pretium.

II. Primum igitur quidem argumentum noſtrum firmum eſſe, liquidò patet. SECUNDUM eo facilius eſt expeditu quo magis de nummis imaginem Moſis & Salvatoris noſtri referentibus, falſos illos eſſe, habemus ipſummet

met Hottingerum aſtipulantem. Et verò nemo quoque alius ſanæ mentis temerè dixerit, ullum cum SALVATORIS noſtri imagine, atque cum illa quæ in averſa ejus parte reperitur ἐπιγραφῇ, eſſe à Judæis confectum, cum illi ſint hoſtes Jeſu Chriſti noſtri infeſtiſſimi, & totus ille nummus utráque parte Judæos oppugnet. Retulit nummi illius imaginem inter alios *num.* 2. Waſerus deque eo agit pag. 63: fecit idem ipſemet Hottingerus editione ſecunda Tab. VI. num. ultimo. Sed & haud infrequenter reperiuntur, non argentei duntaxat ſed æerei quoque & aurei. Inſcriptiones porrò ſolent eſſe characteribus Aſſyriis: teſte tamen Waſero, vidit Theſeus Ambroſius etiam Samaritanam inſcriptionem. Nec averſæ omnium omni modo conveniunt. Theſei enim inſcriptio habuit: *Meſſias Rex venit cum pace: Deus homo factus eſt:* Waſeri, *Et lux de homine facta eſt vita:* Hottingeri *Lux, ex homine factus:* Antonii Ulrici Ducis, *Meſſias Rex venit cum pace, & luxit, ex homine factus vita.* Nihil horum non abhorret ab auribus Judæorum. Itáque illis autoribus non profectò debetur quicquid huius generis eſt nummorum. Veriſimilius eſt, confectos tales nummos à Chriſtianis gentis tamen Judaicæ, non planè impiâ quidem fortaſſis, inepta tamen fraude; tribulibus nempe nimirum ſuis ad ſacra Chriſtiana pertrahendis, eo quaſi jam olim Jeſus noſter fuiſſet creditus Meſſias. Quo animo etiam ſaxis in Hiſpania alibique nonnulla ſunt inſcripta.

MOSIS imagine inſignitos duos diverſos

nummos pingi fecit Seldenus *cap. VI. operis de Jure Naturæ & Gentium ſecundum Ebræos p.* 186. & 187. editionis Argentoratenſis, eorúmque alterum arietinis cornibus deformem: planéque ſimilem exhibuit Hottingeri Tabula Quarta, & vidi ipſe alios. Saltim verò illos cornutos non eſſe Moſis opus, aut etiam alicujus ſanctæ lingvæ periti hominis, produnt utique ſtatim illa cornua, ex inſcitia lingvæ Ebrææ enata. Id quod Seldenus etiam rectè animadvertit & annotavit *p.* 187. & 188. Idem quoque acute attendit ad ſignum crucis Moſis nomini in torque adpoſitum. Quo vel ſolo liquet, Chriſtiani alicujus opus eſſe non Judæi. Ejuſdem de ſuo cornuto nummo hæc quoque ſunt verba. *Tantum abeſt ut pro nummo aliquo ſive funderetur ſive percuteretur æs hoc meum, ut vel ipſa tum laminæ tum figuræ exſtantis craſſities ſatis mihi videatur id palam denegare.* Idem verò Seldenus *pag.* 186. alterum quoque nummum à Schickardo mutuatum, etſi nullis cornibus ridiculum, damnat: non alio tamen argumento quam *quod ab inſtitutis & moribus Iſraëliticis planè ſit alienum*, nummum ſcilicet cudere humana facie prominente. Sed quamvis idipſum adverſetur Judaicis interpretationibus divinæ Legis, quales obtinuerunt poſt ſolutam captivitatem Babylonicam, ipſa tamen etiam Moſis ætate idem fuiſſe viſum, quiſnam liquido probaverit? Si probari autem non poterit, ratio adducta utique nullius eſt roboris. Cur & ego damnem illum nummum, facit quoque illud, quod nummi alicujus Moſaici nulla

Digitized by Google

in omnibus ſacris monumentis fiat mentio: nec à quoquam ex Thalmudicis aut Rabbinicis ſcriptis ſoleat ejuſmodi nummus memorari, cum tamen aliàs tanti Prophetæ verum *μνημόσυνον* fuiſſet habitum ſacroſanctum; & probandæ vetuſtati Characterum Aſſyriacorum eſſet aptiſſimum, nec temerè neglectum à Buxtorſio & aliis Aſſyriorum iſtorum characterum magnis aſſertoribus. Taceo quod de vultu genuino Moſis pridem aliæ atque aliæ fuerint ſententiæ. Quales enaſci non potuiſſent, certè facilè ſopiri, ſi quis ejuſmodi verus Moſis nummus fuiſſet in manibus. Et verò haud eſt ignotum, non deeſſe qui Moſi adſcribant atram Æthiopis faciem. Quos tamen facilè redarguere poteſt primùm rei uſque adeóque incredibilis deficiens teſtimonium; deinde illud, quod Moſes & utrúmque parentem, & fratrem & ſororem candidi non atri coloris habuerit; placuerit quoque adhuc infans Regiæ filiæ ob pulchritudinem, qualis non ſolet eſſe Æthiopum.

Sed, ut ante jam diximus, non minus de illis Moſis vultum præ ſe ferentibus, quam Chriſti imagine inſignitis nummis, habeo ipſummet Hottingerum aſſentientem. Nec quiſquam hactenus vel illos vel hoſce ſuſcepit à falſitatis nota defendendos. De ſolo illo nummo, qui SOLOMONIS effigiem & porticum templi refert, aſſerendo Hottingerus fuit ſollicitus. Eſt autem is quem depingi fecit Tabula ſecundæ editionis prima & quarta editionis ſecundæ, ſexto ac ſeptimo loco; pridem ante autem exhibuerant Villalpandus Wal-

thonus & Kircherus. In Præfatione editionis primæ anno quinquageſimo de hoc nummo ita loquutus eſt. *Vidi in Sereniſſimi Electoris Keimeliotheca nummum Hebraicum, cujus typum dedimus Tab. II. Ubi ex altera facie vultus eſt humanus, cum inſcriptione Schelomo Rex, ex altera vero Porticus templi cum ἐπιγραφῇ Templum Salomonis. Antiquitatis certè non contemnendæ habet veſtigia: nec, quod ſciam, Aſſyriacis literis antiquiorem reperiri, facilè putem. Siclis ſaltem, Hebraicis literis notatis, qui vulgò circumferuntur, antiquitatis præripere palmam exiſtimo.* Non alius autem ille nummus eſt ab eo, quam jam tum memoraverat in ipſo libello *pag.* 126. ex Wilhelmo Schickardo: id quod fortè jam exciderat. Cæterum editione ſecunda, contra nonneminem, quem *celeberrimum Antiquarium* appellat pag. 114. cum ejus objectiones attuliſſet, pag. 120. propugnare quoque nummi hujus αὐθεντίαν non dubitavit; denuò profeſſus, *nullum ſe hactenus vidiſſe Hebraicis notatum literis, qui certiorem præ ſe ferat & veriſimiliorem antiquitatis ſpeciem*: & claudens diſputationem pag. 122. hiſce verbis: *Omnino exiſtimo, antiquitatis hunc nummum non contemnendæ habere veſtigia: nec Aſſyriacis literis antiquiorem reperiri putem: Siclis ſaltem, Hebraicis literis notatis, palmam præripit.* Manſiſſe virum longè & optimum & doctiſſimum in eadem ſententia anno etiam 64, diſertè prodit tunc editus liber ille inſignis cui nomen fecit *Bibliothecario.* Pagina enim 114. ait: *cui* num-

nummo *multum tribuo*. Jam tum verò ante Hottingerum, non dubitaverat Schickardus ad illos ipſos nummos provocare, ut literarum quadratarum apud Iſraëlitas uſum Eſdrâ antiquiorem demonſtraret, libello *de Nummis Ebræorum*, quando ſcribit: *effodi Hieroſolymis æneos nummos antiquos cum Salomonis nomine, regno adhuc integro procuſos, & ſic ipſa Samaritanorum origine Eſdráque multo antiquiores, qui ex una facie cultum Regis, ex altera templum, utrobique cum literis vulgaribus oſtendant.* Stomachatus paulo pòſt acerbe, quod Villalpandus ſequius de nummo iſthoc exiſtimaſſet. Fide poſtremò illius Schickardiani dicti, in eundem planè finem, hunc nummum laudavit teſtem etiam Joannes Buxtorfius in *Diſſertione de literis Antiquis Ebræorum*. Tacebo enim nunc, etiam alios idem factitaſſe.

Ex adverſo tamen Joannes Baptiſta Villalpandus *Tom. IV. Parte II. lib. II. diſp. IV. cap. XXIX. ad Ezechielem* affirmat, viſum ſibi Romæ apud Fulvium Urſinum, drachmæ pondere nummum, qui altera parte refert Marci Antonii caput, cum inſcriptione Rex Solomon, altera rudem & incongruam Templi formam cum inſcriptione *Templum Salomonis*. Aſſentitur autem Fulvio Urſino judicanti, nummum eſſe ab Herode Rege confici curatum, qui ut Antonio adularetur illi Salomonis nomen attribuit. *Nummum ipſum vero* ait, *nihil aliud præ ſe ferre, quàm inſcitiam artificis, qui nummi exemplar confecit.* Etiam hiſce verbis utitur. *Tam hunc quam alium quemcunque, ſi reperiatur,*

non Hebræum habendum eſſe putamus, ſed peregrinum. Percuſſus enim eſt ab Herode iniquo Principe, qui ſe Hebræum eſſe planè profiteretur, ac nihil minus curaret, quàm Hebræorum legibus ſe ſubdere atque inſtitutis, quibus impium habetur atque execrandum, hominis imaginem quacunque ratione aut cauſſa efformare. Quantumvis autem hiſce Villalpandi recitatis verbis opponat Seldenus *lib. II. cap. VI. de Jur. N. & G. pag.* 186. à Rabbinis omnem omnino humanam imaginem non damnari. Quia concedit tamen, non admitti ab iis effigiem protuberantem, ſaltim hactenus non adverſatus eſt Villalpando, de nummo ſcilicet ejuſmodi non conficiendo. Nec verbulo propugnat nummum iſtum, ac proinde etiam Seldeno viſus ille eſt ſuppoſititius.

Cœterum apertè nummum illum *νοθείας* damnavit Vir exacti judicii Ludovicus Cappellus in *Diatribe de Literis Ebræorum Joanni Buxtorfio oppoſita*, & quidem duobus argumentis. Claudens diſputationem pag. 120. hiſce verbis: *Omnino igitur vel falſus eſt & fictitius ejuſmodi nummus, ab aliquo Chriſtiano confictus; vel bona eſt Villalpandi conjectura, qui recentius ab Herode percuſſum conjicit, in honorem Antonii, cui regium nomen, regiam dignitatem & poteſtatem, debebat; ſiquidem effigies illa Antonii vultum optimè dicitur referre.*

Pluribus argumentis & longiore ſermone Antiquarius ille, à quo nummum hunc, & quidem non æneum ſed argenteum, dono nactus eſt Hottingerus, falſitatem nummi oſtendit,

dit. Integram Viri docti diſputationem editioni ſecundæ inſeruit Hottingerus, additis ad objectiones ſingulas ſuis reſponſionibus. Quæ ideò hic à me commemorantur, ut antequam à nobis examen ejus inſtituatur, jam tum conſtet, nummum illum neutiquam ab omnibus approbari.

Eſſe autem nummum illum confictum & νεοβολιμαῖον etiam ipſemet exiſtimo, certè mentiri ætatem Salomonis, & longè eſſe recentiorem. Id verò ut demonſtrem, non utar primo illo Capelli argumento: quod indignum videatur opulentia Salomonis; quique tantam auri & argenti vim attulit, nummum æneum cudere, multo minus illo oſtendere ſuam templi conſtructionem. Nummi enim ænei ad viliorum rerum emptiones etiam in opulentiſſimis rebuſpublicis paſſim terrarum ſuum aliquem ſemper habuerunt locum. Neque ſignum templi in oſtentationem fortaſſis eſt additum. Sed & jam indicavimus, nummum ejuſmodi quem Hottingerus eſt nactus, non æneum eſſe ſed argenteum. Alterum Capelli argumentum, quo & Villalpandus videtur & Seldenus uſus, de imagine humana in nummo à Deo vetita, itidem adferre in medium non audeo; etſi enim ipſe oſtenderim, ita creditum fuiſſe à Judæis poſt exſilium Babylonicum, & nunc quoque ita credi; quoniam tamen haud dubito, Legis illum interpretationem abire à vero Legis ſenſu, eumque pervertere, non auſim affirmare jam tum Salomonis ætate idem fuiſſe viſum. Imo aliud tum placuiſſe, confirmat Pro-

 pheta-

phetarum Sacerdotum aliorum totiuſque populi pietas & non fucata Legis peritia. Ne nunc dicam, quantum ſibi Salomon indulſerit contra Legis divinæ regulam, in longè majoris momenti negotiis.

Aliis igitur rationibus ego quidem innitar. Eſt autem earum *prima*, quod iſthac ætate literæ quadratæ, quibus hic nummus inſignitur, ad promiſcuum vitæ uſum & negotia non fuerint adhibitæ, niſi demum poſt tempora Haſmoneorum, imo fortè poſt excidium denique gentis Romanum. Hoc ſanè poſito, nec nummos tunc ſignare characteribus illis, paſſa eſt conſuetudo, atque adeò etiam hic nummus non eſt ab illo ævo.

Altera eſt, quod nec argenteâ nec aureâ monetâ ſignatâ uſi tunc fuerint Iſraëlitæ; Saltim igitur argenteos hujus ſortis nummos recentiores eſſe. Utrámque rationem deinceps demonſtrabo: tantiſper igitur poſtulo mihi credi hæc *αἰτήματα*.

Tertiò, ipſa inſcriptio averſæ partis ſatis manifeſtè indicat, à Salomone ipſo nummum illum non eſſe. Sine exemplo utique eſt in altero latere nomen Regis exprimere, in altero templi illius Regis denuo Regium nomen repetere. Et verò repetitione illa neutiquam fuit opus, cum non niſi unica illa ſacra ædes in univerſa Iſraëlitarum regione reperiretur. Fuiſſet itáque ſatis, ſolam templi vocem uſurpaſſe. Imò convenientius fuiſſet etiam illam non addere, cum figura templi conſpiceretur.

Salomonis *Quarto* opus non eſſe nummum

iſtum,

iſtum, luculenter oſtendit ejus ruditas. Illius enim Regis omnia fuerunt in admirationem uſque ſplendida; & affectanti gloriam non utique defuerunt periciſſimi artifices. Paulo ante verò audivimus, hujus nummi nihil non eſſe rude atque impolitum.

Veriſſimum. *Quinto* eſt id quod doctè urget Anonymus ille Antiquarius, coronam iſtum in modum, quo expreſſa eſt in nummo, radiatam inventam eſſe in ſignum divinitatis. Nec verò in nummis aliiſque monumentis antiquis comparent tales coronæ impoſitæ capitibus hominum; niſi illorum duntaxat qui deorum in numerum per aliorum adulationes impias relati ſunt & adorati. Quale quid Rex Salomon non legitur vel affectaſſe vel paſſus eſſe. Et verò ad illas radiatas coronas, nihil faciunt coronulæ quarundam literarum Ebræarum, aut Perſarum tiaræ: quorum exemplo ſiniſtram coronis illis radiatis opinionem conatus eſt Hottingerus detrahere. Alia fuit tiara Perſica. Veram ſpeciem videre eſt in longè præclariſſimo opere *de Præſtantia & uſu Nummorum veterum pag.* 428. periciſſimi rei nummariæ ſcriptoris E. Spanhemii. Neutiquam ergo illud coronæ genus convenire potuit Salomoni, ut qui divinis honoribus à nemine fuerit affectus, nec affici voluerit. Cujus conſequens eſt, Salomonis non eſſe nummum illum uſque adeò improbum.

Poſtremo nummi talis Salomonici vel leviſſimum ſignum haud invenerunt hactenus in ipſis Thalmudicis & poſterorum Rabbinorum ſcri-

ptis

ptis illi, qui ſumma induſtria in iis legendis ſunt verſati. Non veriſimile autem eſt, tanti Regis tam rarum μνημόσυνον omni reverentia imo memoria apud poſteros excidiſſe.

Jactat quidem Hottingerus, reperta ſibi in nummo illo antiquitatis veſtigia. Sed nuſquam illa ſignificavit. Vereor quoque, ut ruditatem operis habuerit vetuſtatis argumentum. At verò quam frequentiſſime hoc fallit: & à nobis paulò ante adducta illa eſt in argumentum νοϑείας. Equidem miror à quoquam id nummi genus habitum eſſe genuinum. Sed ea vis eſt animi affectuum, ſi impenſe velis aliquid verum credi. Quemadmodum nonnullis unicè videtur fuiſſe in votis, invenire argumenta perſuadendi uſum antiquiſſimum characterum Aſſyriorum.

Cœterum quin & ille Salomoni adſcriptus nummus ſit ſuppoſititius non amplius arbitror dubium eſſe. Non audeo verò & Urſini Villalpandique conjecturæ accedere, quaſi fuerit nummus ille ab Herode Rege in gratiam Antonii confectus. Fuit ſanè Herodes Antonii ut poſt Cæſareæ domus impius adulator. Nec dubitavit ille in Auguſti honorem Templum juxta Paneadem conſtruere, & Hieroſolymæ Turrim Antoniam è regione ſacri Templi ædificare. Sed & Antonii Triumviri ſuperſunt nummi quidam: ſuntque exhibita in opere Fulvii Urſini *de Familiis Romanis* Tabula prima gentis Antoniæ, & à Biæo Tabula ſeptima, triumviri illius capita cum radiata in illum modum corona; voluiſſeque Antonium Oſirim

Oſirim & Cleopatram Iſidem haberi, notum eſt ex Dione. Eſtque proinde illa Urſini conjectura non de nihilo, ſed digna doctiſſimo nummariæ rei auctore. In aliam tamen ſententiam me trahit *primò*, nummi inartificioſa ruditas: qualis non ævi illius non Herodis Regis elegantiæ convenit. *Secundò*, inſcriptio Aſſyriaca, in communi uſu tunc prævalentibus adhuc literis Samaritanis. *Tertiò*, quod iſtum nummum humana effigie & corona radiata inſignitum populus non fuiſſet paſſus à Rege ſuo in uſum traduci, quæ tunc temporis obtinuit in gente illa perſuaſio; ac proinde fruſtra fuiſſet cuſus, & in publicam execrationem incurriſſet.

Quin imo illâ ultimo adductâ de cauſſa, ne quidem ab ullo poſterorum Judæorum confectum dixerim, ſed ab aliquo, cui ejuſmodi nummus Antonii aut alterius alicujus forte fortuna obtigit, homine Chriſtiano, quæſtum ex fabrica iſtiuſmodi nummorum captante; ceu fieri ſolet etiamnum, in Italia præſertim, frequentiſſime.

Sed de nummi illius Salomonii ſuppoſititiis natalibus plus ſatis. Invitat nunc Herodis memoria, ut dicamus aliquid de nummo alio non Ebræo, ſed Græco, imagine tamen HERODIS ſignato. Curavit illum ex gaza Palatina cælari, exhibuitque ſpectandum Rei Nummariæ incomparabilis aſſertor, idemque amicus noſter, doctiſſimus Ezechiel Spanhemius, nunquam ſatis hoc in doctrinæ genere laudandi operis de *Præſtantia & uſu nummorum veterum*

L *Diſſer-*

Diſſertatione Quinta pag. 443. Amſtelodamenſis editionis; pro qua dono mihi data publicas hic gratias ago. Inſcribitur autem ille nummus, una parte cum capite Herodis diademate ornato, Βασιλεὺς Ἡρώδης φιλοκλαύδιος, in averſa intra corollam Κλαυδίῳ καίσαρι σεβαστῷ ἐτ. γ. Sed ille nummus aſſertioni meæ non adverſatur, quantumvis Judæorum ſacris imbutus fuerit ille etiam Rex Herodes. Rectè enim Spanhemius. *Percuſſus videtur hic Nummus in aliqua urbe gentili beneficiis hujus Herodis ornatâ, qualis Berytus: aut in ea quæ ſæpe illi ſedes, & in qua Deus paulò ante obitum proclamatus, ut Cæſarea.* Certè Ebræis nummis non meretur hic adnumerari.

Majori forte jure in Ebræorum cenſum referendus fuerit Nummus ille, quem à Mardochæo vulgatum eſſe, narratur à Judæis quibuſdam haud infimi ordinis. Hottingerus ex *Midraſch Eſther* verba quædam ſic Latinè vertit: *Moneta Mardochæi ivit per totum orbem. Et qualisnam erat moneta ejus? Mardochæi erat ex una parte, & Eſther erat ex altera parte.* Villalpandus ex neſcio quibus Judæis refert, in nummo illo fuiſſe hinc ſacci, inde reginæ Eſther & Mardochæi ipſius imagines. Verum enimvero omne illud de nummis per Mardochæum vulgatis fabuloſum eſſe, non multo poſt demonſtrabitur. An porro nummus aliquis Mardochæi nomine fuerit publicatus, cum addita Eſtheræ & ipſius imaginibus, ne quidem inter Judæos convenit. Ut enim Seldenus ex *Bereſchith Rabba* teſtatur *pag.* 133. retulit

tulit ille nummus *in altera Saccum & cinerem in altera parte coronam auream.* Id quod & Hottingerus non reticuit. Et cui ſanæ mentis fiat veriſimile, ſervum Regium auſum nummos cudere, ſua & Reginæ imagine, & quidem fortè in eadem parte, inſignitos? Crimen ſolet tale quid æſtimari læſæ majeſtatis. Si quis igitur Mardochæi nomine fuerit circumlatus nummus, nequiter ille effictus fuit. Non tamen etiam cui temere fiet probabile, à Judæo aliquo ſequioris ævi, tenace quidem doctrinæ Phariſaicæ de imaginibus humanis, fictum fuiſſe talem aliquem vultu humano ornatum nummum. Non ſolet ſanè etiamnum talis oſtentari. Si quis autem ſuperfuerit, haud dubie à Chriſtiano nebulone fuit fictus.

Quandoquidem verò ne Mardochæi quidem is qui fertur nummus eſt genuinus, jam liquet robur etiam ſecundi mei argumenti, atque adeò abunde jam conſtat aſſertionis meæ veritas. Ut proinde haud ſit neceſſum, vel verbulo hôc amplius agere.

Obiter tamen non poſſumus non hîc addere; quoniam ex iis quæ Argumento primo attulimus claret, eo tempore quo Pilatus Judææ præfuit populum Judaicum ab imaginibus humanis abhorruiſſe, videri veroſimile Judam in proditionem non fuiſſe auctoratum nummis Rhodiis. Dati ſcilicet illi nummi fuerunt ab ipſis Sacerdotibus, hominibus Phariſaicæ ἀποκρίσεως; atque adeò iis qui præ aliis affectaverunt divinæ Legis Zelotæ æſtimari. Cum projiceret porrò in templum & redderet pro-

 ditor.

ditor accepta ἀργύρια, illa quo minus in ſacrum gazophylacium reciperentur obſtitit duntaxat illud unum, itidem verè ὑποκριτικὸν, quod in pretium fundendi ſangvinis humani fuiſſent impenſa. Jam verò in nummis Rhodiis parte alterâ effigies vel vultus Coloſſi Rhodii ſpectatus fuit: atque adeò imago non ſolum hominis ſed etiam idoli. Qualium numorum uſum non temere paſſa eſt ſacerrima ὑπόκρισις. Ut nempe ab ipſis Sacerdotibus vel dari, vel nullo alio obſtante in gazophylacium Templi potuiſſent recipi. Præplacet igitur ſententia Antonii Auguſtini, qui licet Archiepiſcopus, etiam Romæ edito *de Nummis antiquis* eruditiſſimo opere, Dialogo ſecundo, non dubitavit aperte profiteri, Siclos ceſſiſſe in mercedem ſceleris; etſi non ignoraret, Romæ & alibi Rhodios nummos in locis ſacris haberi nefandi operis auctoramentum. Præſertim quum & alia ſint quæ id veriſimile faciant, congeſta à Waſero Hottingero aliiſque.

Caput VI.

Characteres Aſſyriacos non fuiſſe olim ab Ebræis ad civilia negotia uſurpatos, nec ante captivitatem Babylonicam nummos ſignatos Ebræis fuiſſe in uſu.

IN probationem νοθείας laudati adeò ab Hottingero Solomonii nummi uſi ſumus duabus hypotheſibus. Altera, quod characteres qua-

quadrati Judæorum ſive Aſſyriaci non fuerint olim adhibiti ad civilia negotia: Altera, quod veteres Iſraëlitæ non fuerint uſi moneta ſive aurea ſive argentea ſignata. Falſi autem ſumus, neutram earum jam tum evidenter cognitam eſſe: ac proinde αἰτήματα eſſe voluimus, facta tamen ſimul promiſſione ſecuturæ non multo poſt demonſtrationis. Iiſdem porrò principiis denuo nobis erit utendum circa reliqua Paradoxa. Itáque operæ videmur pretium facturi, ſi hîc ſtatim utriuſque aſſerti probationem inſtituamus. Sic demum ſanè poterimus in tempore fidem parare noſtris Paradoxis. Aggrediemur igitur jam hoc ipſum, & quidem de priore Hypotheſi agemus primo loco.

Cæterum ut veritas etiam hac in re eluceſcat, diſtinguemus reipublicæ priſcæ Iſraëliticæ ævum omne, in tempora quæ Eſdram Prophetam anteceſſere & quæ poſt ſecuta ſunt ad excidium uſque. Quod antecedens attinet ævi ſpacium, non Aſſyriacas ſed quas Samaritanas vulgò appellamus literas, ſaltim in communi reipublicæ uſu, fuiſſe adhibitas, haud obſcure liquet cum ex ipſorum Thalmudicorum magiſtrorum & qui hos ſequi ſolent Rabbinorum; tum ex Chriſtianorum primitivæ Eccleſiæ doctorum, illorum ſaltim quibus rerum Judaicarum veterum notitia fuit curæ, communi conſenſu. I.

Eſt autem omnis hæc quæſtio de facto antiquo, ac proinde teſtimoniis fide dignis arbitranda fuerit. Thalmudicis traditionibus ſine diſcrimine omnibus non licet, fateor, fidere;

 Quando

Quando tamen magiſtri illi conſtanter aliquid narrant, quod non in ſingularem gentis ſuæ gloriam vergit cujus ſunt ſtudioſiſſimi, meretur fidei haud parum illorum narratio: ſi narrent quod cum gentis infamia aut etiam vilipendio eſt conjunctum, omnium tutiſſimè fidere illis licet. Creſcit plurimùm auctoritas iſtiuſmodi narrationibus, ſi & Chriſtiani conſentiant, cumprimis ſi & rerum teſtimonia, ſaltim ſemiplenè, ut hodiè loquuntur fora, idem atteſtentur. Non enim fieri poteſt, ut tam multa dolo quodam idem profiteantur.

Jam verò diſerte S. Hieronymus, quo peritia Ebraicarum rerum priſcarum inſtructiorem primitiva Eccleſia non habuit: in prologo quem galeatum appellamus *in l. I. Regum* hiſce fuit uſus verbis: *Samaritani Pentateuchum Moyſis totidem literis ſcripſerunt, figuris tantum & apicibus diſcrepantes. Certùmque eſt, Eſdram Scribam Legiſque doctorem, poſt captam Hieroſolymam, & inſtaurationem templi ſub Zorobabel, alias literas reperiſſe, quibus nunc utimur; cum ad illud uſque tempus iidem Samaritanorum & Hebræorum characteres fuerint.* Ejuſdem in commentario ad nonum caput Ezechielis verba hæc ſunt: *Antiquis Hebræorum literis, quibus uſque hodiè utuntur Samaritani, extrema Tau litera crucis habet ſimilitudinem.* Etiam alibi non ſemel *antiquas gentis literas* appellat eas quæ nunc vulgo audiunt Samaritanæ. Nec ille uſquam ab hac aſſertione mutavit quidquam: ac proinde nemo hactenus dubitavit, hanc fuiſſe magni illius & S. Patris perpetuam ſententiam.

Haud

Haud me fugit quidem, Waſmuthum *Vindiciar. Hebraicar. pag.* 44. non erubuiſſe profiteri: Hieronymum *ſuum illud* CERTUM EST *evertiſſe contrario aſſerto in libro de ſancta fide contra Judæos, pag.* 28. Sed ut alibi ſæpenumero impietate ſchiſmatica furit, ita hîc inſcitiam prodit. Non enim ille magnus doctor ullum titulo de *ſancta fide contra Judæos librum* ſcripſit: ſed quem Waſmuthus librum Judæis oppoſitum innuit, & ex quo adducit μυςήριον de Mem clauſo, ſcriptus eſt ſeculi decimi quinti Chriſtiani duodecimo anno, à quodam converſo ad Chriſtiana ſacra Hiſpano Judæo, cui nomen *Hieronymo de Sancta fide*, ut liber ipſe audit *Hebræo maſtyx*, in ea quidem editione, quæ Francofurti prodiit ſeculi hujus anno ſecundo, & pridem pars fuit meæ bibliothecæ. Qua libri editione fortaſſis uſus fuerat etiam ille, ex quo iſthæc, ſed turpi plagio, Waſmuthus deſcripſit. Iſta enim de Mem clauſo habentur *pag.* 23. qui numerus Waſmuthicè mutavit in 28. Sed hæc obiter, & in id ſolùm, ut Sancti & magni illius Eccleſiæ doctoris Hieronymi conſtans ſententia ab inſcita accuſatione vindicaretur.

Ante Hieronymum verò jam ſcripſerat etiam Euſebius in Chronico: *Affirmatur Eſram, ut Samaritanis non miſcerentur, literas Judaicas commutaſſe.*

Et Euſebii & Hieronymi illis clariſſimis teſtimoniis conatus quidem eſt nubem obducere Buxtorfius, in *Diſſertatione de Ebræorum literis*, ſed illam ita diſcuſſit Lud. Cappellus in ejus

dem argumenti *Diatriba*, ut verbum addere fuerit operam ludere.

Igitur hæc quidem teſtimonia ſi audimus jam liquidum eſt, non illas quibus nunc utimur quadratas literas, ſed Samaritanas fuiſſe ante Eſdræ ævum communi uſu receptas.

Exſtant porrò de mutatione literarum per Eſdram facta, in utróque etiam Thalmude teſtimonia. Omnium verò clariſſimum reperitur in Babylonii Titulo *Sanhedrin cap.* II. *paragrapho* XIII: quod unum proinde nunc adſcribam, quale illud Latinè vertit Joannes Coch *Mar Zutra, & ſi dicas Mar Ukba. Principio data eſt Iſraëli Lex ſcriptura Ebræa & lingua ſancta. Poſtmodum tempore Ezræ data illis eſt ſcriptura Aſſyria, lingva Chaldæa. Iſraël elegit ſibi ſcripturam Aſſyriam & lingvam ſanctam, relicta idiotis ſcriptura Ebræa & lingva Chaldæa. Quinam ſunt iſti Idiotæ? Chutæi. Quæ ſcriptura Ebræa? Scriptura Libanica. Et ſcribet, permutationem Legis hujus i. e. ſcripturâ quam mutari oportet. Quare dicitur ſcriptura Aſſyria? Quia aſcendit cum ipſis ex Aſſyria.* Sequitur ſtatim eodem loco alia traditio neſcio cujus anonymi Rabbi, ſed à Mar Zutræ narratione diverſa in duobus: nempe, quod Lex fuerit Iſraël data ſcripturâ Aſſyria, quodque illa dicta hoc nomine ſit, *quia* μακαρι(ζομ)οί *hac ſcripturâ editi ſint.* Illam verò ſcripturam reſtitutam Iſraëlitis eſſe, quum ante fuiſſet ablata, conſentit.

Non eſt hujus inſtituti diſputare, qua litera primum Lex ſit ſcripta. Imò ne quid diſſi-

mulem,

mulem, mihi quidem veriſimilior videtur altera iſthæc traditio. Veroſimilior inquam videtur: certò tamen illam haud aſſeveravero. Nec enim aliud mihi in aſſerti argumentum eſt, quàm quod divino Eſdræ reſtauratio priſtini & ſancti ſtatus ſacrorum fuerit curæ, ac proinde ſciens volenſque non mutaverit, nulla præſertim urgente neceſſitate, ſcripturam ab ipſomet Deo & Prophetis quondam communique uſu quaſi approbatam; in priſtinum igitur Eſdram mutaſſe i. e. in ipſammet primogeniam ſcripturam Legis, quia nempe Samaritanæ literæ Legis ſcriptioni pridem in vulgò adhiberi jam ſueverant. Hoc unum me iſthuc inclinat. Simul tamen concedo, & jam tum ante faſſus ſum, parum referre, certe non intereſſe divini cultus, ſive hoc ſive illud dixeris: atque adeò indignum eſſe, ſuper ea re certare convitiis, impium autem, ſacris anathematiſmis in diſſentientes ſævire; quod tamen nuper Waſmuthus & nonnulli alii furioſi Zelotæ facere haud dubitaverunt, haud diſſimiles ea in parte Phariſæis in lotione paropſidum religioſis, ſed vim Legis vitæ exemplo enervantibus.

Cæterum quicquid ſit de illâ Zutræ narratione, Legem initiò datam eſſe ea ſcripturâ quæ poſt Cuthæis ſive Samaritanis relicta eſt, illud etiam atque etiam eſt obſervandum, ſcripturam iſtam & reapſe fuiſſe & appellatam olim *Ebræam.* Et verò quantumvis plærique ſequioris ævi Judæorum pugnent, Legem initiò conſcriptam eſſe literis Aſſyriis, nemo tamen eorum non aſſenſit Zutræ, literas Samaritanas

 olim

dem argumenti *Diatriba*, ut verbum addere fuerit operam ludere.

Igitur hæc quidem teſtimonia ſi audimus jam liquidum eſt, non illas quibus nunc utimur quadratas literas, ſed Samaritanas fuiſſe ante Eſdræ ævum communi uſu receptas.

Exſtant porrò de mutatione literarum per Eſdram facta, in utróque etiam Thalmude teſtimonia. Omnium verò clariſſimum reperitur in Babylonii Titulo *Sanhedrin cap.* II. *paragrapho* XIII: quod unum proinde nunc adſcribam, quale illud Latinè vertit Joannes Coch *Mar Zutra, & ſi dicas Mar Ukba. Principio data eſt Iſraëli Lex ſcriptura Ebræa & lingua ſancta. Poſtmodum tempore Ezræ data illis eſt Scriptura Aſſyria, lingva Chaldæa. Iſraël elegit ſibi ſcripturam Aſſyriam & lingvam ſanctam, relicta idiotis ſcriptura Ebræa & lingva Chaldæa. Quinam ſunt iſti Idiotæ? Chutæi. Quæ ſcriptura Ebræa? Scriptura Libanica. Et ſcribet, permutationem Legis hujus i. e. ſcripturâ quam mutari oportet. Quare dicitur ſcriptura Aſſyria? Quia aſcendit cum ipſis ex Aſſyria.* Sequitur ſtatim eodem loco alia traditio neſcio cujus anonymi Rabbi, ſed à Mar Zutræ narratione diverſa in duobus: nempe, quod Lex fuerit Iſraël data ſcripturâ Aſſyria, quodque illa dicta hoc nomine ſit, *quia* μακαρισμοὶ *hac ſcripturâ editi ſint.* Illam verò ſcripturam reſtitutam Iſraëlitis eſſe, quum ante fuiſſet ablata, conſentit.

Non eſt hujus inſtituti diſputare, qua litera primum Lex ſit ſcripta. Imò ne quid diſſimulem,

mulem, mihi quidem veriſimilior videtur altera iſthæc traditio. Veroſimilior inquam videtur: certò tamen illam haud aſſeveravero. Nec enim aliud mihi in aſſerti argumentum eſt, quàm quod divino Eſdræ reſtauratio priſtini & ſancti ſtatus ſacrorum fuerit curæ, ac proinde ſciens volenſque non mutaverit, nulla præſertim urgente neceſſitate, ſcripturam ab ipſomet Deo & Prophetis quondam communique uſu quaſi approbatam; in priſtinum igitur Eſdram mutaſſe i. e. in ipſammet primogeniam ſcripturam Legis, quia nempe Samaritanæ literæ Legis ſcriptioni pridem in vulgò adhiberi jam ſueverant. Hoc unum me iſthuc inclinat. Simul tamen concedo, & jam tum ante faſſus ſum, parum referre, certe non intereſſe divini cultus, ſive hoc ſive illud dixeris: atque adeò indignum eſſe, ſuper ea re certare convitiis, impium autem, ſacris anathematiſmis in diſſentientes ſævire; quod tamen nuper Waſmuthus & nonnulli alii furioſi Zelotæ facere haud dubitaverunt, haud diſſimiles ea in parte Phariſæis in lotione paropſidum religioſis, ſed vim Legis vitæ exemplo enervantibus.

Cæterum quicquid ſit de illâ Zutræ narratione, Legem initiò datam eſſe ea ſcripturâ quæ poſt Cuthæis ſive Samaritanis relicta eſt, illud etiam atque etiam eſt obſervandum, ſcripturam iſtam & reapſe fuiſſe & appellatam olim *Ebræam*. Et verò quantumvis plærique ſequioris ævi Judæorum pugnent, Legem initiò conſcriptam eſſe literis Aſſyriis, nemo tamen eorum non aſſenſit Zutræ, literas Samaritanas

olim audiiſſe *Ebræas* & in vulgari fuiſſe gentis uſu, imò etiam codicibus ſacris deſcribendis adhibitas: ideóque etiam ipſis ſolent illæ literæ *Ebræarum* cognomento uſurpari. Adeò autem confidenter id aſſero, etſi ipſe ſcripta Judaica iſta haud legerim; quoniam Buxtorfius & alii, acerrimi Aſſyriacæ ſcripturæ aſſertores, etſi nihil temere Rabbinicum ipſis non ſit lectum & quicquid vel leviter viſum facere pro ſua ſententia, ex ſcriptis Rabbinicis ab iis ſit allatum, nihil tamen quod huic quidem Zutræ narrationi adverſetur produxerint, ſed potius multa in quibus Rabbini quoque *Ebraicæ Scripturæ* titulo Samaritanos characteres citra omnem exceptionem honorant, eorúmque receptum quondam, ſaltim in profanis negotiis, uſum ultrò profitentur.

Non temere ſanè reperias à Judæorum Rabbinis alias literas *Ebraicarum* cognomento uſurpari. Quod tamen videtur, haud attendiſſe doctiſſimus Schickardus. Hic enim in *Bechinat-Happeruſchim pag.* 80. ex Abrahamo debalmes *Scripturam Eber hannaher* ſive *transfluvialem* appellat *Abaricam* & à Samaritana diverſam facit: in *Jure quoque Regio pag.* 40. recitans hæc verba ex Soph. I. 6: *non ſcribant* Legem *nec Ebraice, nec Syre, nec Mede, nec Græce: quacunque lingua, quibuſcunque litteris ſcripta fuerit, nefas eſt legere, niſi tantum Aſſyriace*; monet, *pro Ebraicè fortaſſis per metatheſin unius literæ legendum Arabicè.* Etiam tamen poſteriore loco τὸ *Ebraicè* nihil aliud eſt quam Samaritane.

Quandoquidem autem uſque adeò ante Eſ-

drææ

dræ ævum fuit Iſraëlitis Samaritana familiaris ſcriptura, ut ἁπλῶς *Ebræa* audierit, manifeſtum vel hinc eſt, verum eſſe id quod diximus: illam ſcripturam ſaltim ad vulgarem populi uſum atque in negotiis profanis ac civilibus obtinuiſſe. Et verò etiam ipſimet Rabbini, imò & nuperi Aſſyriacæ ſcripturæ acerrimi quique vindices, idipſum ex eo uno pridem collegerunt. Qua de re ne quis dubitet, adferam verba ipſiuſmet Buxtorfii, quæ *Diſſertatione de Ebræorum literis* §. 43. ſcripſit. *Ebræi ipſi hic reſpondeant. Ajunt illi duplicem Judæos olim habuiſſe ſcripturam: ſacram & profanam: vel externam & internam: vel publicam ſeu communem, & privatam vel ſingularem, prout appellare libuerit. Illâ fuiſſe ſcriptas tabulas Legis, librum item Legis à Moſe, qui in Arca, vel ad latus Arcæ, fuit reconditus atque repoſitus. Et hanc ſcripturam eam fuiſſe, quæ hodiéque etiam in uſu, & Aſſyriaca appellatur. Hac* (communi videlicet) *ſcripta fuiſſe exemplaria reliqua Legis, quæ privati quilibet ſibi in ſuum & ſuorum uſum ſcribebant. Tum etiam in communi uſu, in negotiis civilibus quibuſlibet, commerciis, contractibus, monetis &c. fuiſſe adhibitam. Et hanc appellant ſcripturam Ebraicam, Transfluvialem, quam volunt eandem eſſe cum Samaritana.* Hæc Buxtorfius ex Judæorum ſententia, quam ipſemet quoque omnibus viribus propugnat. Quin imò etiam Waſmuthum, utut illum φιλαυτία & improbus Aſſyriacæ ſcripturæ zelus in furorem egerint, idem fateri evidentia rei coëgit. Adducam & illius nonnulla huc facientia verba: ſaltim ne, more

ſuo,

ſuo, pergat calumniis mihi eſſe moleſtus. *Scriptura*, inquit *Vindiciarum p.* 51, *dicta Ebræa, à populo Hebræo, in quo uſus ejus communior & vulgatior in terra Canaan diu obtinuit, tam in exemplaribus Legis privato tantum uſui deſtinatis, quam præcipuè in commerciis & cudendis monetis: indè jam à tempore Abrahami Proſelyti inter Cananæos: unde etiam Judæis* (Rabbinis ſequioris ævi, non tamen ipſis Thalmudicis) *Politica & Civilis dici ſuevit: dicta item Libonaah ſive Libanica, quod incolis Libani tunc eſſet familiariſſima.* Eadem de civili uſu characterum illorum jam docuerat *pag.* 46. Alios addere hîc haud eſt neceſſum, præſertim quoniam & ipſe Hottingerus agnovit uſum iſtum civilem ſcripturæ illius veteris.

Cœterum quæ hactenus allata ſunt agunt duntaxat de temporibus Eſdram præcedentibus. Quid ab Eſdræ uſque ætate obtinuerit, videtur denuo incertum. Et verò ita plærúmque ſolent accipi ea quæ de mutatione literarum facta per Eſdram Hieronymus & Thalmudici prodiderunt, quaſi ex illo inſtituto Aſſyriacæ literæ in uſum quoque profanum ſint receptæ non minus atque in ſacrum. Verùm enimverò etiam per Eſdram non mutaſſe vetuſtiſſimum uſum Samaritanarum literarum ad uſus civiles, liquido oſtendunt quotquot etiamnum ſuperſunt nummi genuini Ebræorum. Sunt enim omnes illi ſub Haſmonæis demum & deinceps confecti, & nihilominus omnes Samaritanis literis inſcripti. Fuerunt autem nummi id genus in uſu ad gentis uſque Romanum excidium. Id quod

quod probabimus verſaturi circa Paradoxum Quartum & Quintum. Cum in nummis autem hoc fuerit obſervatum, per eſt veriſimile, obtinuiſſe quoque in aliis civilium rerum ſcriptis. Ac proinde haud erraveris fortaſſe, ſi & Pilatum dicas uſum iis characteribus fuiſſe in Sacræ crucis titulo, non autem Aſſyriis, quod vulgò exiſtimatur. Atque ita recepto tunc temporis ſenſu narraverint Evangeliſtæ, *Ebraice* eſſe ſcriptum id quod characteribus Samaritanis fuit exaratum. Certè non niſi aliquid mere civile fuit illa tituli facta juſſu Pilati ſcriptio. Nec verò ex eo, quod Salvator noſter *Matthæi V. v.* 18. faciat mentionem τȣ̃ ἰῶτα, fas eſt colligere, quaſi ἁπλῶς omne Joth tunc fuerat minutâ figurâ, adeóque non amplius obtinuerit operoſum illud Joth Samaritanum in gente illa. Quod tamen & Grotius ὁ πάνυ hinc ſuſpicatus eſt, ad verba illa Evangelii. Diſerte enim Salvatori ſermo eſt de Lege, quæ tunc non niſi Aſſyriacis literis fuit ſcripta, adeóque Aſſyriacum Joth illud exiguum habuit non Samaritanum. Fortaſſis quoque Salvator reſpexit ἰῶτα Græcanicum. Toti ſanè populo Judaico, atque adeò & Salvatori, Græcam lingvam penè familiariorem fuiſſe quam Ebræam, non fortaſſis difficile probatu fuerit. Quicquid verò hujus ſit, non poteſt argumento illo vel veroſimile fieri, tunc temporis ad civilia negotia Samaritanas literas antiquo more non fuiſſe uſurpatas.

In ſacri tamen argumenti chartis omnibus

jam tum fortaſſis cæptæ ſunt adhiberi literæ Aſſyriæ à Phariſæis aliiſque Scribis. Etſi enim ex Eſdræ inſtituto Codices ſacri ſcriberentur literis illis, quoniam tamen ejuſdem auctoritatis eſſe ſuas παραδόσεις, ſaltim Phariſæi, quorum tunc erat præcipua in vulgò exiſtimatio & numerus oppido magnus, venditarent, vellentque ſupra omne vulgus multum eminere, quin & Samaritana omnia ceu profana vilipenderent, haud ſanè abſimile eſt vero, non erubuiſſe, illos codicibus ſacris ſcribendis quaſi conſecratos characteres ſuis quoque ſcriptionibus adhibere. Non alio ſanè prætextu etiam ſequentium temporum Rabbinos tale quid auſos, haud injuria dixeris. Ejuſdem certè cum priſcis illis Phariſæis fuerunt & nunc quoque ſunt illi indolis. Pauca tamen ſcripto docuiſſe Phariſæos illos veteres, plæráque autem ore duntaxat tradidiſſe atque ita propagaſſe doctrinam, veriſimile faciunt illa, quæ de Thalmudis confectione memorant ipſimet Judæi: neceſſitatem videlicet fuiſſe impoſitam τὰς παραδόσεις ſcripto comprehendendi, nec niſi ſchedulis aliquot Rabbinum Jehudam in conficienda Miſchna fuiſſe adjutum, reliqua omnia ore duntaxat fuiſſe hactenus propagata. Utut verò illa ſeſe habeant, certum eſt, hodiè nihil reperiri quod ante excidium illud gentis Aſſyriacis literis ſit ſcriptum, præter ſolum ſacrum codicem veteris Teſtamenti & fortaſſis ejus Thargum. Quum verò etiam, niſi fallor, ſatis eſt à nobis demonſtratum, ad civilem uſum ſolos Samaritanos characteres fuiſſe adhi-

adhibitos, non eſt quod ulterius in hoc argumento nunc occupemur.

II. Progrediendum nunc eſt ad demonſtrationem ſecundi noſtri Poſtulati: nec Auream ſcilicet nec Argenteam monetam ſignatam fuiſſe Iſraëlitis in uſu ante captivitatem Babylonicam. Demonſtrabimus autem ſimul etiam hoc: ejus gentis propriam nullam fuiſſe monetam uſque ad Simonem Haſmonæum Ethnarcham & Summum ſacerdotem. *Primum* demonſtro illo unico: quia videlicet ab Abrahami uſque ætate in perpetuo more fuit populo iſti, nummos aureos & argenteos in uſum commerciorum ponderare, non autem ἁπλῶς numerare. Enimverò recte pridem docuit ſapientiſſimus, ut naturalium ita & civilium rerum arbiter Ariſtoteles, homines initiò permutationem inſtituiſſe, inde nummo uti cepiſſe. τὸ μὲν πρῶτον ἁπλῶς ὁρισθὲν μεγέθει καὶ σταθμῷ. τὸ δὲ τελευταῖον καὶ χαρακτῆρα ἐπιβαλλόντων, ἵνα ἀπολύσῃ τῆς μετρήσεως αὐτοὺς. ὁ γὰρ χαρακτὴρ ἐτέθη τοῦ πόσου σημεῖον. *Initio rudius & ſimplicius* uſurpaſſe nummum, *magnitudine & pondere definitum: poſtremo autem & characterem impreſſum, ut liberarentur* homines *à menſuratione. Character enim inditus eſt quantitatis indicium.* Ubicunque igitur ponderatio obtinuit ibi nummus non fuit ſignatus. Haud me fugit, ponderationem interdum & inſtitui ſolere, & neceſſariam eſſe circa nummos ſignatos. Verùm ſolet hoc fieri circa nummos alienæ reipublicæ; quoniam illis nummis non

eſt per ſignum fides facta tuæ civitati. Sed, ubi quidem reſpublica benè eſt conſtituta, ſignum dat firmam, civibus quidem, fidem: nec fas eſt amplius dubitare, ſed oportet omnino publico ſigno credere. Multò maximè non permittitur impune, ut quis in regno nummum ſignatum Regis ipſiuſmet vocet in dubium. Jam verò in libris Veteris quidem Teſtamenti memorantur frequenter emptionis & venditionis argento vel aureo nummo inſtituti contractus, ſed qui omnes interventu ponderationis fuerint facti. Antiquiſſimus eorum eſt quo Abraham ab Ephron Hethita emit agrum. Geneſeos autem cap. XXIII. 16. ſcribitur: *Obedit igitur Abraham ipſi Ephron, & appendit Abraham ipſi Ephron argentum, quod dixerat in auribus filiorum Heth quadringentos Siclos argenti tranſeuntis per mercatores*. In Ebræo enim eſt *Ceſeph*, ſive *argentum*, non *argentei*: ut liquido appareat non fuiſſe argenteos Siclos ſignatos. Exod. XXII. 17. agitur de dote violatæ puellæ à ſtupratore danda: *argentum appendet juxta dotem virginum*. 1. Paralipomen. XXI. 25. ubi agitur de contractu Davidis Regis cum Arnone ſcribitur: *Dedit David ipſi Ornon pro eo loco Siclos auri* (non *aureos* ut vertit Pagninus) *pondere ſexcentos*. Ipſe Rex emptor eſt & tamen appendit aurum. Quod utique non fuiſſet opus, ſi aureus nummus ſignatus fuiſſet tunc in uſu. Achabo porrò Regi 1 *Reg.* XX. 39. Propheta dicit: *talentum argenti appendes*. Eſaiæ præterea LV, cum dixiſſet Propheta, *omnes ſitientes venite*

ad

ad aquas, & vos quibus non eſt argentum venite, emite & comedite: venite, emite abſque argento, & abſque pretio vinum & lac, ſubjungit verſ. 2: *Quare appenditis argentum in non panem?* Notum autem eſt Prophetam vixiſſe Hiskia Rege. Cumprimis memorabilis eſt contractus initus inter Jeremiam Prophetam & patruelem ipſius ſuper agello quodam, qui deſcribitur *Jeremiæ* cap. XXXII. Initus autem ille eſt anno decimo Sedeciæ Regis & Nebuchadnezaris decimo octavo, ut habetur initio capitis: quem annum proxime antecedere annum captivitatis, oſtendimus in *Adverſariis Chronologicis*. Diſerte autem ſcribitur verſ. 9. *Emi itaque agrum ab Hanameël filio patrui mei & appendi ei argentum, ſeptem Siclos & decem argenti.* verſ. 10. *Et appendi argentum in ſtatera.* Non adferam huc quod legitur Eſdræ VIII. 25, 26, 29. de appenſione argenti & auri, ut nec quod habetur Eſ. XLVI. 6: non enim ibi agitur de moneta. Sed & ex iis quæ produxi liquido apparet, id quod aſſeruimus: uſque ad captivitatem Babylonicam nummos appendi ſolere, non numerari.

Conſtat porrò, ab illa captivitate ad Simonem uſque per annos quadringentos quinquaginta & quod excurrit, Iſraëlitas non habuiſſe ſui juris rempublicam, ſed degiſſe ſub dominatu, Babyloniorum, Perſarum, & Macedonum. Hinc verò conſequens eſt, tanto temporis intervallo defuiſſe ipſis facultatem propriam monetam cudendi, atque adeò non ſua ſed aliorum nummis fuiſſe uſos. Non enim

monetam cudere fas ſolet eſſe niſi iis qui ſui ſunt juris. Uteque nonnullis hoc forte indultum ſit, interdum, Judæis tamen hoc fuiſſe negatum argumento eſt id quod in Maccabæorum hiſtoria legimus, ſingularis beneficii loco monetam cudendi poteſtatem fuiſſe Simoni conceſſam. Ac proinde etiam alterum illud quod demonſtraturos nos promiſimus jam evictum eſt.

Roborabimus hanc noſtram diſputationem teſtimoniis trium præſtantium auctorum, etſi non omni ex parte idem nobiſcum diſertè fuerint profeſſi. Alter eſt Ariæmontanus, alter Waſerus, tertius Waltonus. Ille in ſuo *Ephron* ita loquitur. *SEKEL nomen trahit à verbo SAKAL quod ponderare Latinè dicere poſſumus, & SEKEL ipſum pondus etiam non inconcinne interpretari. Fuit enim antiquiſſima etiam & æquiſſima monetæ expenſio, in qua nihil fraudis aut detrimenti accipi poterat; quandoquidem ſtatera certiſſima defectus & incrementi eſt indicatrix. Atque hoc modo appenſum argentum, tametſi non ſignatum fuerit, neque cuſum, nullam omnino fraudem admittit. Illud ſcimus, non tantùm olim in ipſo primo monetæ inventæ tempore, ſed poſterioribus etiam longè porro ſeculis, cum nummorum cuſorum frequens ubique uſus eſſet, argentum etiam & aurum non cuſum in commerciis fuiſſe receptum, quod vel ex Græco nomine* ἄσημον *ab Hebræis etiam uſurpato, manifeſtè arguitur. De quo legimus in libro Miſnajoth tract. de decima ſecunda cap. I. & tract. de Gediath. III.*
Waſeri hæc verba ſunt lib. II. cap. III. *Pecuniam*

cuniam veteres Hebræi Chaldæi atque Syri, non ut nos, numerabant diſcretè, ſed ponderabant, ſeu librābant: hoc eſt ex pondere ejus ſummam colligebant, ut nos ex numero. Reliqua ejus adjicere non eſt neceſſum. Waltonus de Siclo agens ait: *Moneta argentea ponderari olim ſolebat.*

Quantumvis autem hæc jam clara ſint, duo tamen, priuſquam argumentum hoc deſeramus, nonnihil adhuc illuſtrabimus. *Primum* eorum eſt, quod non videatur commode potuiſſe ab Iſraëlitis commercia inſtitui, ſi caruerint ſignatis nummis. Aſt obſervandum, commercia levia & rara non exigere ſignatum nummum, ad magna autem demum & frequentia per eſſe utilem. Hinc ſanè olim plurimi populi ſola permutatione mercium ſunt uſi; alii admodum ſerò nummos ſignaverunt. Apud Romanos ipſos conſtat, primum Servium Tullium æs ſignaſſe, argentum pauló ante primum bellum Punicum, aurum longè ſeriùs, charactere notatum eſſe. Jam verò Iſraëlitis olim haud fuerunt cum aliis populis multa commercia, ut præclare monuit, prudentiam Legiſlatoris etiam hoc nomine commendans Joſephus *l. I. contra Appionem:* inter ſeſe itidem rara fuerunt & levia, quoniam abunde unicuivis penè fuit divina ſoli fœcunditate de vitæ neceſſariis proſpectum; ut defectus facile potuerint ſuppleri ſimplici permutatione, aut appenſo argento, aut fortaſſis & æreis nummis. Nec enim ullo conſtat argumento, etiam æreos omnes ἀσήμους fuiſſe, perinde atque argenteos vel aureos.

Nuſquam ſanè leguntur etiam ærei appenſi, nec tamen veriſimile eſt, æreos omnino defuiſſe etiam ante Babylonicam deportationem.

Alterum eſt, quod videatur, Judæ proditori fuiſſe appenſos nummos, quo tempore tamen ſignati nummi fuerunt in communi uſu. Verum perperam quidam interpretati ſunt illud Matth. XXVI. v. 5. οἱ δ' ἔϛησαν αὐτῷ τριάκοντα ἀργύρια: dicitur enim ibi nihil aliud, quàm illud pretium tunc fuiſſe *conſtitutum*. Non datos ſtatim tunc illos argenteos, ex Marci pariter & Lucæ ſacris narrationibus ſanè paret. Ille enim cap. XIV. 11. ſcribit: καὶ ἐπηγγείλαντο αὐτῷ ἀργύριον δοῦναι *polliciti ſunt ei pecuniam ſe daturos*. Lucas XXII. 5. καὶ συνέθεντο ἀργύριον δοῦναι *pacti ſunt pecuniam illi ſe daturos*. Poſt perpetratum videlicet proditionis ſcelus Judæ argentei illi promiſſi ſunt demum ſoluti.

CAPUT VII.

Nullum nummum Aſſyriis aut Ebraicis literis inſcriptum eſſe bonæ notæ aut multùm vetuſtum.

HIſce expeditis non tantum firmiter jam conſiſtunt quæ diximus ad Paradoxum ſecundum, ſed etiam parata via eſt ad reliqua omnia probe conſtituenda. Ut proinde inoffenſo quaſi pede liceat nunc progredi. Quapropter ſine mora PARADOXUM quoque

que TERTIUM juſtis argumentis muniemus.

Igitur Ebræorum qui feruntur nummorum alii Aſſyriis alii Samaritanis literis inſcribuntur. De priore genere jam diſputabimus. Et verò quicunque literas Aſſyrias non ab Eſdra demum in uſum traductas contendunt, illi omni opera nituntur perſuadere, pridem, florente republica antiqua, cudi ſolitos cum literis illis etiam nummos nonnullos; ut habeant ſcilicet quod opponant adverſariis, ſolos Siclos Samaritanis literis inſcriptos in vetuſta illa tempora referentibus. Ego in quam propendeam ſententiam, de Aſſyriarum literarum antiquitate, ingenue jam propoſui in medium; capitibus proximis, alteri illi nummorum generi longè item recentiores natales eſſe docebimus. Atque ita nihil eorum, quæ hinc inde de nummorum utriuſque ſortis vetuſtate aſſeruntur, me habet ſollicitum: nihilominus tamen perſto in Paradoxo Tertio: *Nullum nummum characteribus Aſſyriis, vel hodiè receptis Ebraicis, notatum, eſſe bonæ notæ aut multùm vetuſtum.*

Illud me aſſerere faciunt duo argumentorum genera. *Prius* in communi demonſtrat, nullos ejuſmodi nummos ab Iſraëlitis olim fuiſſe cudi ſolitos, atque ita nec eos qui nunc circumferuntur genuinos eſſe ſed effictos. *Alterum* ſpeciatim ſingulos ejus ſortis nummos, quotquot hodiè ſunt in manibus falſitatis convincit.

Etſi autem ſtatuminando Paradoxo meo ſufficiat,

ficiat, poſterius argumentorum genus, etiam alterum tamen nunc in medium adferemus; quoniam ſimul cavet, ne quidam ejus ſortis impoſterum forte producti, hactenus autem ignoti nummi, cuiquam ſpecie veri imponant, aut faceſſant moleſtiam.

I. Ratiocinatio autem mea illa communis gemina cum ſit, *prima* hæc eſt. Ebræi aut Samaritani characteres, non Aſſyrii, ab Abrahami ævo ad excidium uſque Iſraëliticæ gentis Romanum, fuerunt ad civilia quævis negotia expedienda uſurpati, ergo etiam adhibiti ſunt ad monetam ſi quæ fuerit ſignata. Ex conſequenti, nummi illi Aſſyriis literis inſcripti non ſunt publica auctoritate confecti, ſed poſt excidium denique cura nonnullorum privata, atque ita mentiuntur priſcum ævum, & malæ ſunt notæ. *Secunda* eſt. Iſraëlitæ olim uſque ad Simonem Haſmonæum non ſignaverunt nummum aliquem ſive argenteum ſive aureum; qui ergo alterutrius horum metallorum hodiè oſtentantur, etiamſi Aſſyriis fuerint characteribus inſigniti, ſaltim ante illud ævum confecti non ſunt, & ſi qui velint antiquiores videri ſunt mali commatis & ſuppoſititii.

Utriuſque ratiocinationis meæ principium, ſivè antecedens, ut in Logicis loquimur, niſi fallor, abunde jam demonſtravimus: conſequentia autem liquida eſt; ideóque nec de concluſione poteſt dubitari. Fortaſſis tamen quis dixerit, ad civilem quidem uſum non fuiſſe olím nummum ſignari, aut aliis quàm Samaritanis literis inſcribi ſolitum, & hoc dun-

taxat

taxat me viciſſe: attamen in ſacris aliud obſervatum; & hæc habuiſſe ſuam ſingularem monetam, eamque Aſſyriacis vel ſacris fuiſſe literis ſignatam. Verum enimverò omne hoc merè eſſe commentitium, etiam me non monente liquidum eſt, & Capite decimo clariſſime probabitur. Nunc hoc unum duntaxat moneo; neminem fortaſſis ſive Judæorum ſive Chriſtianorum ante Athanaſium Kircherum, profiteri auſum, Siclos Aſſyriis literis inſignitos ſacris ſolùm uſibus inſerviiſſe, nec id ab illo fuiſſe probatum ulla ratione ſed tantummodo aſſertum. Certè hoc nunc quidem ſatis eſt, tantiſper donec promiſſa ſubſequantur.

Communes igitur quidem ratiocinationes benè ſe habent. Nunc in ſpecie magis, ut vulgò loquimur, ad ſingulos hujus ſortis nummos progrediemur. Oſtendemus videlicet, etiamſi fortè aberraverimus in propoſitis illis communibus, & quamvis nihil illorum quæ Capite precedente agitavimus eſſet cognitum, nihilominus Paradoxum noſtrum firmo pede conſiſtere; ſingulos enim illos nummos qui hactenus innotuerunt ſuppoſititios eſſe, etiam aliis indiciis reddam manifeſtum. II.

Initium examinis faciemus ab iis nummis qui ab Hottingero ſunt memorati. Illum nulli eorum quos conſpexerat auſum fidere, magnum tamen quid ſibi perſuaſiſſe de ſolo illo nummo qui Salomonis habet radiatum caput, haud obſcurum eſt vel ex iis quæ in Epiſtolâ mihi repoſuit. Non faciunt enim quidem contra me quæ addit; *nondum ſatis hactenus probata*

eorum

eorum eſt ſententia, qui quadratis Hebræorum literis ultimam abjudicant antiquitatem: non enim & ego cum illis ſentio, ſed potius cum Hottingero, etſi haud probem; *vetuſtiſſimos Hebræorum Codices inſcriptiones &c. abunde ſatis id docere*, cum nihil horum non ſit longè recentius Eſdræ ævo: ſaltim tamen Salomonicus ille nummus ex ipſius ſententia Paradoxum meum ſubruit. Adduximus jam præcedente capite Viri Optimi & integerrimi varia dicta: quæ luculenter demonſtrant, reliquis id genus nummis parum, huic uni autem multum fidei illum tribuiſſe. Nos autem jam tum demonſtravimus, etiam illum nummum Salomonium ſuppoſititium eſſe, & ne quidem à Judæo homine ſed aliquo Chriſtianum ſe profeſſo, contra Chriſti tamen ſanctam regulam, confictum eſſe.

Fecit porrò depingi quidem Vir incomparabilis Tab. VI. loco primo nummum, in cuius una parte literis Aſſyriacis legitur: *Siclus Davidis, abſconditus in theſauro Zionis in æde ſancta*: in averſa, *Dominus cuſtos Iſraëlis, Rex gloriæ Hieroſolymorum. Sed*, judice ipſo p. 123. *nihil habet, nec pondus, nec ſtylum, nec artificium ſculptorium, quod antiquitatem ſapiat.*

Tabula eadem ſexta exhibet n. 3. & Abrahamo attributum nummum, eumque ſine cenſura dimittit *pag.* 123. Non tamen hoc debet accipi ceu indicium approbationis. Nam Tabula eadem n. 5. etiam alium propoſuit Salvatoris effigie inſignitum, ut & Tabula IV. n. 2. Moſem arietis ſpecie cornutum, & utrimque

ſine

ſine nota memorat pag. 149, neutrum tamen approbavit: perinde atque à nobis utérque jam eſt exploſus Capite præcedente.

Idem Hottingerus porrò Tabula quinta loco quinto depingi fecit nummum referentem Sicli inſcriptionem Aſſyriacis literis, & nuſquam rejicit.

Quoniam verò Salomonium nummum ipſis etiam id genus Siclis longè præfert, haud obſcurum eſt, ne hos quidem fuiſſe apud illum in exiſtimatione. Nos de illis pauló pòſt agemus cum aliqua curâ.

Præter hos autem & quendam Davidi tributum, in ſuo quidem libello *de Ebræorum nummis* & primæ & ſecundæ editionis, memorat nullum characteribus Aſſyriis ſignatum, nullum quoque eorum laudat; aſt ille Davidi adſcriptus deinceps νοθείας à nobis convincetur.

In *Bibliothecario* denique ſuo Hottingerus *pag.* 114. ſcribit, nactum ſeſe duos Siclos argenteum & æneum literis Hebraicis notatos, *ſed nullam*, inquit, *antiquitatis præ ſe ferunt ſpeciem.* Hi autem illi ſunt quorum imago expreſſa eſt Tabula prima. Dixerat verò paululum ante de Siclo quem acceperat, Samaritanis inſcripto literis: *illi proculdubio antiquitatis axioma non poteſt abjudicari.* In univerſum igitur, omnes hujus ſortis Ebræi nummi, quos quidem vidit aut deſcripſit Hottingerus, fuerunt malæ notæ; ne Salomonio quidem excepto, qui unus viſus ipſi eſt quantivis pretii.

Quod

Quod attinet præterea illos, quorum jamjam meminimus, Abrahami & Davidis nominibus inſignes nummos, haud me fugit, ex *Bereſchith Rabba Paraſcha* 39, quem librum credunt nonnulli tertio poſt natum Chriſtum ſeculo conſcriptum eſſe, quique à Judæis magni æſtimatur, adduci verba quædam in hanc ſententiam: *Quatuor ſunt quorum moneta in mundum exiit, Abraham, Joſua, David, & Mardochai.* Sed & Chiſtianus Gerſon libro quem *Thalmudis Judaici* cognomento vernaculâ Germanorum lingva conſcripſit, *parte altera cap. XVIII. pag.* 577. refert ex Baba Kama, quinque nummorum veterum ſpecies, primam Hieroſolymitanam, alteram Abrahami, tertiam Joſuæ, quartam Davidis, & quintam Mardochæi. In ea tamen Babæ Kamæ Hebræorum Latina editione, quam debemus curæ Conſtantini l'Empereur, nihil tale potui reperire. Sed forte in Gemara non in Miſchna, qua ego ſum uſus, continetur.

Quidquid hujus ſit, ab Abrahamo nummos eſſe ſignatos, videtur jam olim à Judæis etiam Epiphanium, ut alias fabulas haud paucas, audiviſſe, & ſpectaſſe iſthuc quando ſcribit *l. de menſuris*: *Argenteus excuſus eſt ab initio. Numiſma autem hoc ab Aſſyriis excuſum eſt. Ajunt Abrahamum in Cananæam formam ejus intuliſſe.*

Ex *Bereſchith Rabba* porrò conſtanter refertur, Abrahami nummum in uno latere habuiſſe ſcriptum: *Senex & anus*, in altero *Juvenis & virgo*; Joſuæ in uno latere bovem, in altero uni-

unicornu: Davidis in una parte baculum & peram, in altera turrim: Mardochæi in latere uno ſaccum & cineres, in averſo coronam auream.

Solent poſtremò etiam nunc verſari in manibus nummi argentei Abrahami cognomento, habentque eam quam diximus inſcriptionem & quidem literis Aſſyriis, non Samaritanis. Et vero ejus nummi ectypus à me quoque fuit Hottingero miſſus, ex nummario theſauro Sereniſſimi Ducis Antonii Ulrici, & ab illo ære eſt expreſſus *Tab. VI.* Pridem quoq; ſimilem nummum Joannes Mattheſius *Sareptæ concione XIV* Boguslao ab Hallenſtein ex Palæſtina acceptum, memoraverat. Num & reliquorum tituli nummi illi circumferantur, hactenus mihi eſt incompertum.

Quantumvis verò hæc ita hodie quoque Judæi referant, & Chriſtianorum nonnulli credant, non dubitavit tamen Villalpandus omnem hanc traditionem commentis Judaicis accenſere & riſu proſequi *Tomo IV. parte ſecunda c. XXVII. ſub finem.* Seldenus ita loquitur hac de re *L. II. cap VI. pag.* 189 *&* 192 *&* 193, ut facile appareat, neutiquam illi narrationi certam fidem habuiſſe. Nuſquam etiam ab Hottingero illa probantur: etſi ſilentio cenſuram occultet. Quod ſi ſane probaſſet non illis eximiis laudibus ſolum Salomonium nummum evexiſſet.

Ne quid diffitear, mihi quoque hæc omnis narratio videtur eſſe Judaica quædam ſequioris ævi fabula. Primò enim haud leve profecto

ſed

ſed ſaltim magnum quid eſt , Abrahamum & Mardochæum nummos cudi feciſſe. Et tamen rem tantam non codex duntaxat ſacer ſed etiam diligentiſſimus Antiquitatum gentis ſuæ ſcriptor *Joſephus*, ne vèrbulo quidem memoravit. Cui veroſimile porro fiat, ſi tunc temporis nummos ſignare moris fuit, ſolos quatuor illos id juris exercuiſſe non & alios Judices ac Reges , & quidem hos inter nec Solomonem ipſum, qui unus omnium maxime polluit auri & argenti copia, ac longinqua etiam commercia nautica inſtituit? Jam porro Mardochæus non niſi ſervus Regius fuit, quei ergo illi conceſſa fuerit facultas , nummos ſuo nomine inſigniendi ? quod ab illo factum eſſe refert in *Schalſcheleth Haccabala* Rabbi Gedalia. Abraham porro fuit peregrinus inter Cananæos & vitam egit privatam: non valuit itaque poteſtate ſignandi nummos in uſum quidem Cananæorum. Nec vero quiſquam temere ipſius ſigno fidem in commerciis habuiſſet. Non ipſe etiam Abrahamus egit mercatorem, atque ita nec in mercatorium uſum ſignare argentum ipſi opus fuit. Emerat quidem præterea ab Ephrone Hethita agrum ſed non ſignato argento verùm ponderato : ut nos Codex ſacer docet. Quin imo factum illud eſt , paulo antequam Rebeccam duxit Iſaacus , atque adeo illo fere tempore quo non potuit Rebeccæ & Iſaaci fieri in nummo aliquo mentio. Quam inepta denique illa eſt inſcriptio : *Senex & vetula , juvenis & virgo* ! Jam utique defuncta fuit Sara ſive vetula quando contractum eſt inter Iſaacum

&

& Rebeccam matrimonium. Nec virgo fuit Rebecca poſtquam illam domum Iſaacus duxiſſet. In idem tempus ſanè hæc non conveniunt. David præterea Rex ponderato non ſignato argento emit aream Ornonis Jebuſitæ: quis ergo credat illum nummos ſignaviſſe? Nec pedi paſtoralis & peræ ſignum convenire dixeris nummis Regiis: utpote qui cudi ſolent ſimul conſervandæ Regiæ auctoritati. Ut verbo omnia abſolvam, ridicula & tantum non anilis hoc omne fabula eſt.

Illud tamen etiam non poſſum non monere, ex illa Judaica traditione non accipi poſſe, quo characterum genere, Ebræo ne vetere an Aſſyrio, nummi illi fuerint ſignati: quoniam in *Bereſchith Rabba* illud non eſt diſerte ſignificatum. Veriſimile ſane eſt. Abrahamum, ſi quem nummum ſignavit, fuiſſe uſum characteribus Cananææ tunc genti uſitatis atque adeò Ebræis, ut poſſent nummi illi legi atque intelligi in uſum civilem. Nec verò eſt quod ſecus exiſtimes, quoniam illi qui nunc circumferuntur Patriarchales nummi characteribus ſunt inſigniti Aſſyriis. Quis credat enim, ipſos hoſce nummos ab Abrahami uſque ævo ſuperſtites ad nos perveniſſe? Noviter confecti ergo ſunt: & quidem, ut eſt probabile, ex fide illius narrationis Rabbinicæ, atque adeò illo tempore quando Samaritanarum literarum uſus pridem inter Judæos defiiſſet.

Sed de hiſce fortaſſe plus ſatis. Quæ autem hactenus contra illos fabuloſos nummos attulimus, eorum bona pars evertit etiam alterum

illum nummum, qui etiam nunc frequentius Davidis nomine circumfertur. Ectypus ejus miſſus abs me fuit Hottingero: non expreſſus tamen eſt præ optimi viri occupationibus. Sed dudum ſuperioréque ſeculo ejus imaginem dederat jam Waſerus pag. 72, hujus vero ſeculi anno 54. ὁ πολυμαθέστατος Kircherus *Tomo II. Oedypi claſſe ſecunda pag.* 99, & poſt anno 59. Clariſſimus Dilherrus in *Atrio linguæ Sanctæ.* Deſcripſerat quoque pridem hunc ipſum nummum Joannes Mattheſius in *Sarepta Homilia XIV. fol.* 229: & memoraverat Schickardus in *Bechinath pag.* 85, nec non hujus pariter ac Waſeri fide Hottingerus pag. 148. editionis ſecundæ, ut & apud Hottingerum *pag.* 119. Anonymus quidam Antiquarius. Eſt autem planè is nummus quem Chriſtianus Gerſon Hieroſolymitanum appellavit, atque ex *Bava Kama* produxit. Inſcriptio certe omnino eadem eſt. In uno ſcilicet nummi illius latere literis Aſſyriis leguntur: *David Rex & Filius ejus Salomo Rex.* In altero latere conſpicitur, non Arcis ut Schickardo, multo minus Templi quod aliis placet, figura ſed potius Portæ, & quidem, ut acute conjecit quondam Vir doctiſſimus, idemque mihi cariſſimus gener, Joannes Joannis F. Saubertus, Portæ Piſcatoriæ, prout eam Adrichomius videndam exhibuit: fuit autem illa proxima turri David, inter montem Sion & civitatem, è qua proximus aſcenſus fuit in Sion, dicta alias Porta David. Aſſyriis porrò literis additam habet nummus ἐπιγραφὴν: *Jeruſalem Urbs ſanctitatis.*

Hunc

Hunc inquam, nummum, itidem eſſe commentitium; liquido oſtendunt, cum illud quod Sacer Codex nos doceat, Davidem non ſignato ſed appenſo argenteo nummo fuiſſe uſum, tùm quod demonſtraverimus, ad omnes civiles uſus iſthac tempeſtate fuiſſe adhibitas Ebræas non Aſſyriacas literas. Satis porrò idem prodit rudis illa opera, ut nequeas facile dignoſcere, num Arx, num Porta, num Turris fuerit per figuram ſignificata. Qualem ruditatem non ferunt res Davidis, magni utique Regis & qui vicinos habuit Tyrios inſignes artifices. Nihil præterea cauſſæ eſt, quur Davidis & Salomonis nomina in aliquo nummulo tenuis pretii (quem ſanè ego vidi, fuit duntaxat duarum drachmarum & gran. 27.) jungerentur; & quidem cum alii nummi genuini Davidis pariter & Salomonis nuſquam compareant.

Feruntur porrò & Abſolonis nomine argentei; rariores tamen, nec à quoquam ſive veterum ſive recentiorum laudati. Mihi illi viſi non ſunt; haud dubiè tamen & illi ſunt ficti ſequiore ætate. De iis ſeorſim aliquid dicere nihil attinet.

Majoris ſunt frequentiæ & apud quammultos opinionis, ſoli illi argentei, qui Sicli audiunt & literis Aſſyriacis inſcripti ſunt. Et verò non dubitant quidam, etiam docti, bene de illis ſentire. Primus omnium fortaſſis Siclum ejuſmodi depinxit Villalpandus *Partis ſecundæ cap.* XXI. *pag.* 378: agens verò *cap.* XXVI. *pag.* 392. de Siclo iſto, & alio quodam

dam Aſſyriis literis notato nummo, neutrum auſus eſt genuinum pronunciare. Imò *cap. XX. pag.* 371. hiſce verbis uſus eſt: *Non illa numiſmata adhuc invenire potuimus antiquitatem redolentia, quæ eiſdem quibus nunc utuntur Hebræi characteribus ſignantur: cum tamen plura adinvenerimus, atque à probatis ſcriptoribus commemorata acceperimus longè diverſis literis obſignata.* Jam tum memoravimus ectypon quoque ab Hottingero exhibitum; ſed ἁπλῶς illum de ejuſmodi Siclorum antiquitate dubitaſſe, & quos ipſe habuit damnaſſe νοθείας. Exhibent hujus Sicli figuras etiam alii, & quidem nonnulli cum aliqua laude. Ego verò idem de hiſce Siclis ſentio atque de aliis pronunciavi qui charactere Aſſyriaco ſunt inſcripti, omnes nempe illos confectos eſſe pridem poſt gentis Judaicæ Romanum excidium.

Præter autem illa communia abs me adducta hujus pronunciati argumenta, confirmant mihi hanc ſententiam: *primò* illa urnæ in Siclis indubitatæ fidei conſpicuæ mutatio in thuribulum. Facile enim patet: in Siclis aliis illis inſtitutum fuiſſe, oculis exponere illa in arca fœderis quondam contenta, Urnam Mannæ & florentem Aronicæ familiæ ſacerdotalis ramum. Nihil autem ad hanc rem facit thuribulum. Ex imperitiâ igitur rudis rerum ſacrarum hominis alicujus, ſive Judæi ſive Chriſtiani, facta eſt illa in thuribulum mutatio, quæ poſt pari imperitia propagata eſt. Quia in averſa parte *præterea* ſpectatur ramulus, non ſanè jam fœtus amygdalis, ſed ſolis foliis.

Unde

Unde nonnullis defenſoribus viſus eſt olivæ ramulus eſſe. Sed quid ſacri quæſo habet olea, ut ejus ramulus ſignarit Siclum, nummi genus omnium ſanctiſſimum? Potius hæc quoque illius Sicli pars prodit ruditatem artificis. Ruditatem *porrò* inſignem prodit ejuſdem averſæ inſcriptio à ſiniſtra in dexteram contendens contra morem Judæis pridem receptum. Indicat hoc haud obſcure, auctorem primum ejus generis nummorum ne quidem fuiſſe Judæum ſed Chriſtianum. Vix aliquis *porrò* reperitur ejus generis Siclus, qui exacte ſit tetradrachmus, & verum Sicli pondus exhibeat. Qui mihi ſanè viſi ſunt omnes, ut & quem ipſe poſſideo, deficiunt multum à juſto Sicli pondere. An Villalpandus & Morinus ſuos accurata lance ponderaverint, haud injuria fortè dubites. Omnes *poſtremo* ejuſmodi Siclos recentes eſſe, non autem diu manibus tritos, quilibet rei nummariæ veteris facile deprehendat. Quotquot ſanè mihi obtigerunt, nullum vetuſtatis indicium præ ſe tulerunt. Non etiam à quoquam alio in hoc doctrinæ genere verſato ulla antiquitatis nota eſt prodita, etſi paſſim tales reperiantur. Unus Athanaſius Kircherus, Vir ſanè admirandæ induſtriæ & variæ doctrinæ, in *Gymnaſio ſuo Hieroglyphico*, ſive *Tomo ſecundo Oedipi Ægyptiaci pag.* 97. ſcripſit: *hujus nummi prototypon adhuc in* ſuæ Jeſuiticæ ſodalitatis *Numotheca Romæ aſſervari, qui nequaquam reliquis Siclis cedat antiquitate*: ejus quoque exhibet ectypon *pag.* 98. Aſt cui probabitur, illud quod Romæ invenitur eſſe Proto-

 toty-

totypon? Quodnam enunciati hujus eſt certum argumentum? Quidnam poteſt vel veroſimile hoc reddere? Utque ſit Prototypon; quî demonſtraveris, illud reliquis genuinis Siclis non cedere antiquitate? Sed & ſi uni Prototypo iſti Romano hæc laus debetur, ſaltim reliquos id genus antiquitate vincunt Sicli Samaritanis literis inſcripti, atque adeo reliqui iſti ſunt demum poſt Veſpaſiani & Titi de Judæis triumphos confecti, & hactenus non merentur genuinis nummis accenſeri. Fabuloſa denique eſſe illa Kircheri, quaſi alii Sicli fuerint uſualis moneta, hos vero demum ſanctuario oblatos, ad Paradoxum ſextum liquidò docebimus. Quid? eſto, ſit Prototypos. Non tamen hoc indicat, legitimum vel illum prototypon eſſe, & non fictitium. Nec ſane omnia Romana ſunt genuina.

Quæ cuncta quoniam ita ſeſe habent, jam patet verum eſſe id quod aſſeruimus: *Nullum nummum, characteribus* Hebraicis *vulgò jam uſitatis ornatum, eſſe bonæ notæ aut multùm vetuſtum.* Id quod erat mihi probandum.

CAPUT VIII.

Non poſſe certis argumentis demonſtrari, nummos, qui Samaritanis characteribus ſunt inſcripti, captivitate Babylonica eſſe antiquiores.

QUum Epiſtolam exararem, proponerémque inter alia QUARTUM PA-

RA-

RADOXUM, non fugiebat me, præter nummos Sicli nomen inſcriptum habentes, etiam alios reperiri Samaritanis literis notatos, iiſque tribui ſolere non minorem quam Siclis iſtis antiquitatem; ideóque non ſolorum Siclorum feci mentionem. Potuiſſet tamen id abs me fieri, quoniam hi omnium ſunt præcipui, & eorum vetuſtas ſolet maxime videri veroſimilis; imò etiam, quia vulgo quaſi receptum eſt, Siclorum nomine omnes Ebræorum nummos uſurpare. Agemus igitur hîc de utróque nummorum ejuſmodi genere, præcipuè tamen de veris Siclis.

Prius verò quam Paradoxum ipſum aggrediamur, binas quaſi hypotheſes præmittemus. *Altera* eſt, ſupereſſe etiamnum genuínos ex priſco ævo iſtius generis nummos: *Altera*, nummos illos non deberi Samaritanis ſed Judæis.

Secundum probat ipſa Siclorum inſcriptio. Non enim Samaritani Iſraëlitas ſeſe profeſſi ſunt, non Hieroſolymam in pretio habuerunt, multo minus eam *ſanctæ* elogio exornaſſent. Reliqui nummi non quidem hoc indicant æque apertè, attamen & in illis Judaici nominis non obſcura licet veſtigia invenire. Id quod proximo Capite luculentius patebit.

De *priori* omnia uſque adeò ſunt certa, ut nemo etiam illorum, quibus in diſputatione de literis priſcis Ebræorum hi nummi ſuis Samaritanis characteribus graves ſunt, hactenus nummorum iſtorum legitimos natales impugnaverit.

Primus tamen forte tales nummos memoravit Rabbi Moſis ben Nachman Gerundenſis Hiſpanus, ſed jam ante quingentos circiter annos. Villalpandus *cap.* 21. varios enumerat. Primum fide Ariæmontani illum Moſi Gerundenſi viſum: Secundum iſtum qui ipſimet Ariæmontano fuit oblatus: Tertium, quem memoravit & depinxit Antonius Auguſtinus: Quartum qui cum aliis in Polonia eſt repertus & ſibi monſtratus à Staniſlao Reſcio: Quintò Siclos contentos in Lælii Paſqualini promptuario: Sexto Siclos conſimiles Fulvii Urſini & Illephonſi Ciacconii: Septimò Siclum viſum Maimonidæ: Octavo illum quem vidit Rabbi Aſarias auctor libri *Meor Enaim*: Nono viſos Rabbi Moſi Elſecher. Præter hos autem alii haud pauci ab optimæ fidei viris præclare doctis ſunt memorati: ut taceam nunc eos quos ipſemet vidi non ſemel. Sòlent autem Siclorum quidem eædem eſſe inſcriptiones, & imagines, niſi quod nonnihil quidam varient circa characterem qui ſuper urna contineatur, & indicio quod nonnulli eorum ſint Semiſicli. Primus verò omnium exquiſite Siclum pictum, ſive potius ære expreſſum, exhibuit Ariæmontanus in Ephron. Poſt illum à variis id factum. Alios nummos Ebraicos ejuſmodi itidem non unus produxit. Præ aliis merentur induſtriæ laudem, Waſerus, Morinus, Walthonus, & Kircherus. Plæroſque id genus, (non tamen omnes) produxit in ſuis Tabulis, tertia cumprimis quinta & ſexta Hottingerus. Quos ſolos hîc retuliſſe ſufficit: præſertim quia

Hottin-

Hottingeri liber omnium maxime eſt obvius, *aliorum* hujus argumenti ſcripta perquam ſunt inventu rara.

De hiſce verò nummis ſine diſcrimine omnibus, præſertim tamen de Siclis, obtinet hodie quaſi communis Judæorum pariter & Chriſtianorum, & quidem quamvis doctiſſimorum, ſententia, nullum non horum antiquiorem eſſe exilio Babylonico. Quidam Siclis non dubitant tribuere longe antiquiores natales: cuſos nempe eſſe ante illam diviſionem Iſraëlitici populi, quæ contigit poſt defunctum Regem Salomonem, quum adhuc una Hieroſolyma haberetur communis omnium tribuum ſancta metropolis. Non enim illi duntaxat hoc affirmant, qui Samaritanos dictos characteres ſolos ante Eſdram in populi Iſraëlitici uſu fuiſſe ſtatuunt: quo in numero ſunt Philologiæ ſacræ principes, Scaliger, Ariæmontanus, Villalpandus, Druſius, Voſſius uterque, Maſius, Fabricius, Waſerus, Ludovicus Cappellus, Waltonus, aliique: ſed etiam illi qui acerrime iis ſe opſuerunt. Quorum potiſſimus cum ſit præclarus eruditione Orientalium ſacrarum rerum vir Joannes Buxtorfius filius, ejus unius ſatis eſt verba quædam huc adducere. Diſſertatione enim de Ebræorum literis §. 64 ſcribit: *Non negatur, Siclos iſtos tempore primi templi cuſos fuiſſe.*

Primus omnium, niſi fallor, nummum aliquem Samaritanis characteribus inſcriptum, ſed ſequioris palàm ævi, depinxit & ſpectandum exhibuit ὁ πολυμαθέστατος Athanaſius

Kircherus *Tomo ſecundo Oedipi Ægyptiaci Claſſe 2. cap. 2. §. 2. pag.* 102. opere Romæ edito anno quinquageſimo quarto. Sed in paucorum hoc notitiam venit propter voluminis & ipſiusmet nummi raritatem. Poſt Kircherum ſecundus, quod equidem ſciam, Hottingerus anno quinquageſimo nono editione prima libelli ſui *de Nummis*, aliquem horum non dubitavit eidem Simoni Haſmonæo vindicare *pag.* 131. Scribere item *pag.* 127: *Non omnes nummi characteribus Samaritanorum notati, ultimæ ſunt antiquitatis & ævi Chriſto prioris. Non certe illi de quibus Theſeus apud Waſerum pag.* 62. Hæc ille; poſt Kircherum quidem ſecundus, in Germania tamen, atque adeo in communem plurium uſum, primus, nec à Kirchero inſtitutus. Nec vero etiam Theſeus quidquam dixit quod Hottingero faveat. Waſerus ſane hoc tantùm loco citato ſcripſit: *His literis Samaritanis æneos aliquot nummos Julii II & Leonis X Pontificum temporibus, Romæ ſe vidiſſe: Theſeus Ambroſius teſtatur Introductione in linguam Chaldaicam Syriacam, Armenicam & decem alias linguas.* Agnovit tamen cum Kircherus tum Hottingerus, pleroſque nummorum hujus ſortis captivitate longè antiquiores eſſe.

Huic aſſertioni ſive priori communi, ſive alteri quam Hottingerianam dixeris, QUARTUM PARADOXUM non eſt oppoſitum: Ideoque ad rem quoque non facit Hottingeriana reſponſio. Tantum negavi enim, poſſe illas aſſertiones certas reddi. Ita ſane ſeſe habent verba mea: *Non poſſe ullo certo indicio*

cio oſtendi, nummos qui literas habent inſcriptas Samaritanas captivitate Babylonica eſſe antiquiores. Utrum à me oſtendi poſſit nec ne, illos captivitate eſſe poſteriores, non erat in quæſtione. Oſtenſum autem jam tum à me idipſum eſt hujus libelli Capite quinto: dum ſcilicet probavi, ante Babylonicum exilium appenſo non ſignato nummo fuiſſe Iſraëlitas uſos.

Cæterum inquiremus hoc loco, quidnam tandem adeo multos non Judæos duntaxat ſed etiam Chriſtianos, Viros ſane doctos, adegerit profiteri, nummorum illorum tantam antiquitatem.

Videor autem mihi obſervaſſe rationes, quibus fuerint moti: aliam omnibus illis nummis communem, alias ſingulares magis huic aut illi nummorum iſtorum ſpeciei.

Generalis ſive omnibus communis hæc eſt; quod literæ veteres Ebrææ fuerint quidem in communi uſu ante captivitatem Babylonicam, etiam apud illos, quibus Hieroſolyma habebatur urbs ſancta & ſacrorum à Deo inſtituta ſedes, poſt Eſdram tamen ſolis Samaritanis fuerint relictæ. Cum ergo quæ in hiſce nummis comparent literæ, non ſint Aſſyriacæ, quales Eſdra traduxit in uſum, ſed veteres Ebrææ, & tamen hi nummi non ſint Samaritani ſed Iſraëlitici populi; neceſſario nummos hoſce confectos eſſe ante, non autem poſt exilium Babylonicum. In hunc modum videas ratiocinari viros eruditione eximios, illos etiam, qui literis Aſſyriis ante Eſdram ne

qui-

quidem ad ſacros uſus locum ullum fuiſſe contendunt. Non adducam verba cujusquam, cum omnibus ſint in promptu.

Ego autem agnoſco, conſequentiam ratiocinationis illius firmam eſſe; ſed antecedens à veritate longè eſt alienum. Nempe quod poſt Esdram literæ Aſſyriacæ ſint ad omnem civilium quoq; negotiorum uſum adhibitæ, & quod ἁπλῶς Ebraicæ veteres Samaritanis relictæ, eſt ratiocinationis illius antecedens quidem, ſed neutiquam vero conſentaneum. Jam tum hoc oſtendi *cap: quinto*. Nunc contentus ero uno illo, quod Kircherus ipſe & Hottingerus liquidum fecerunt: â Simone ſcilicet Ethnarcha nummos aliquos eſſe cuſos, antiquis Ebræis, atque adeo illis quibus tunc & Samaritani utebantur, literis inſignitos. Capite proximo pluribus exemplis id fiet perſpicuum.

Speciatim pro Siclorum, qui antiquis Ebræorum literis ſignati ſunt, illa magna vetuſtate, videtur pugnare ipſa inſcriptio: *Siclus Iſraël & Jeruſalem Sancta*. Benedictus Ariæmontanus princeps omnium fortaſſis ad indicia hæc attendit. Hiſce ſane verbis uſus eſt in ſuo *Ephron* de Siclo Moſis Gerundenſis, qualis etiam ſibi obtigerat. *Inſcriptiones fuiſſe in eodem nummo Samaritanis characteribus, qui olim communes totius Iſraëlis literæ fuerant ante diſceſſum decem tribuum à duabus, lingua plane Hebraica, qua rum exemplum ex altera parte erat Sekel Iſarel, quod Latine ſonat Siclus Iſraëlis, ex altera vero parte Jeruſalaim Kedoſſah, h. e. Jeruſalem ſancta. Qui nummus antiquitatem omnino magnam probabat*

bat, utpote cuſus nomine Iſraëlis, eo tempore quo omnes duodecim tribus communi concordia Iſraëlis nomen obtinebant, quoque Hieroſolyma ipſis omnibus regia urbs ſanctaque erat: eademque communis omnibus & religionis & publicæ rei & monetæ atque literarum ratio, quæ poſtea. diſceſſione factâ alia atque alia utrique parti fuit. Namque Judæi, ut omnes fere ſcriptores aſſerunt, ne cum ſchiſmaticis Iſraëlitis ullo ſacrorum uſu communicarent, eam literarum formam, quæ nunc etiam in uſu eſt, hoc eſt quadratam, mutatis valde alterius prioris figuris, adinvenere. Hæc omnia S. Scriptura regiè illuſtrata maximam laudem commeritus Ariæ Montanus.

In hiſce verò mireris haud immerito, *primum* illud affirmari: ſtatim à diſceſſione decem tribuum aliam atque aliam redditam literarum ſive ſcripturæ rationem, idque *omnes fere ſcriptores aſſerere*: quum tamen ſoleat quaſi communi ore omnis literarum mutatio attribui vulgò Eſdræ, qui prima illa diſceſſione recentior eſt annos quadringentos.

Secundo mireris, non attendiſſe virum hoc in doctrinæ genere ſummum, quam exiguo temporis ſpacio Hieroſolyma fuerit olim habita omnium tribuum commune quoddam ſacrarium. Et verò non tale quid potuit exiſtimari, ſaltim priuſquam à Davide arca fœderis fuit ex domo Aminadabi in urbem illam adducta; imo credi vix potuit ante conditum à Salomone templum; tunc ſane demum, fixam ſibi ſedem Hieroſolymis Deum poſuiſſe & Urbem illam ſanctificaſſe, hominibus innotuit. Jam verò ad defe-

defectionem usque decem tribuum, à tranſlatione arcæ divinæ anni circiter ſeptuaginta, à dedicatione templi triginta duntaxat effluxerunt. Intra tam exiguum autem tempus Siclorum veterum iſtorum omnium natales reſtringi, vereor ut ipſi Ariæ Montano fuerit viſum veroſimile.

Maxime *Tertio* dignum eſt admiratione, & Ariam & qui ea parte ipſum ſunt ſecuti ità diſſerere, quaſi cum illo primo ſchiſmate deſierit etiam poſtea communis iſthæc Iſraëlis appellatio. Per annos quadringentos præterpropter interruptam fuiſſe, nec ipſe diffitebor: at verò non multò poſt ſolutam captivitatem Babylonicam, certum eſt rediiſſe in uſum, ab ipſoque vulgo iterum de omni promiſcue Abrahami poſteritate fuiſſe receptam. Hoc ſane liquidiſſimum unicuivis poteſt fieri, ex Malachiæ & Eſdræ & Nehemiæ libris ſacris, ex monumentis Maccabæorum, imò ex omnibus etiam Novi Teſtamenti libris. Ubi frequentiſſima eſt illa communis Iſraëlis appellatio, de omni ejus poſteritate, & ſeorſim de Judæis. Intitium autem hujus fortè factum eſt ſub Xerxe, ſive potius Artaxerxe, Perſarum Rege, atque adeo ab Eſdræ uſque ætate. Cum videlicet hactenus à Cyro & Dario Hiſtaſpide ſolis Judæis fuiſſet facta redeundi in Palæſtinam facultas (quod patet ex illorum reſcriptis) Artaxerxes, ſive Xerxes, promiſcue omnibus Iſraëlitis hanc libertatem conceſſit; atque ita etiam decem tribuum non quidem omnes quammulti tamen cum Eſdrâ ſunt reverſi, inque unum popu-

populum cum Judæis iterum concreti, communi Iſraëlis cognomento appellari denuo cœperunt. Res omnis digna eſt quæ cum curâ expendatur, lectis iis quæ habet Joſephus l. XI. Ἀρχαιολογίας Cap. V. iiſque probe collatis cum iis, quæ memorantur libro Eſdræ ut & Nehemiæ à *cap. uſque ſeptimo.*

Idque ideo etiam, ut ſimul poſſit Judæorum noſtri quoque ævi calumnia iſthæc dilui: qua Meſſiam jactitant adhuc exſpectandum eſſe, qui non Judæos duntaxat, ſed reliquas etiam decem tribus in Sanctam terram reducat, quoniam nimirum & hiſce tribubus Deus promiſerit per Prophetas futuram illam reverſionem, quæ tamen hactenus non ſit facta. Sanè cum nuper inſanirent paſſim Judæi circa Meſſiam ſuum Smyrnenſem, in Synagogis hæc oracula Prophetica curarunt quam maxime populo prælegi. Ex iis vero quæ Joſephus memorat liquidum eſt, datam ab Artaxerxe decem quoque tribubus in Media habitantibus, non minus atque Judæis, redeundi licentiam, imo illas per Eſdram eſſe iſthuc invitatas, ſed ab impiis riſu iſthæc omnia fuiſſe exſibilata, & paucis exceptis, reverti illos noluiſſe. Proindeque videlicet divinis Prophetarum promiſſis ſatis pridem fuit factum (utpote quæ omnia non niſi ὑποθετικῶς fuerint dicta) quantum attinet divinam benignitatem, & fruſtratio eventus ſoli impietati nequiſſimorum hominum eſt imputanda, denuo autem exſpectare talem reductionem non eſt divinitus promiſſum; Quod obiter monuiſſe liceat.

Ut

Ut igitur ad συλλογισμὸν Ariæmontani aliorumqve veniamus; firmum quidem eſt, Siclos illos Samaritanis characteribus ſignatos, confectos eſſe quo tempore nomen Iſraëlis fuit commune, & Hieroſolyma eorum omnium commune ſacrarium: at verò falſum, illud contigiſſe non niſi ante defectionem tribuum decem Jeroboami fraudibus. A captivitate enim iterum hoc ipſum uſu invaluit, fuitque ad excidium uſque gentis obſervatum. Tantum igitur abeſt, illam quidem Ariæmontani collectionem conciliaſſe vetuſtatem uſque adeo magnam Siclis iſtis, ut illi ipſi fundamento innixi nos proximo capite ſimus demonſtraturi, omnes illos Siclos primis Haſmonæis deberi, adeoque captivitate ipſa Babylonica longe eſſe poſteriores.

Saltim igitur pro Siclis nullum ſuppetit firmum jactatæ antiquitatis argumentum. Multò minus autem valent quidquam illa, quæ de reliquis hujuſce generis nummis à nonnullis referuntur. Exiſtimatur nimirum, etiam illos paris cum Siclis eſſe vetuſtatis, ab ipſis inſcriptionibus accepto indicio. Etenim in Siclis quoque quibuſdam credunt docti aliquot reperiri nomina Davidis & Salomonis. In aliis ipſemet Villalpandus & Kircherus, deprehendi veſtigia Samuelis, imo & Joſuæ, non dubitaverunt profiteri. Verum enimverò præconceptæ opiniones iſthæc legere & deprehendere præclaros iſtos viros effecerunt; reapſe nihil ejuſmodi in iis reperitur. Illorum nummorum tres pridem, ipſa prima libelli *de Nummis*

mis editione, Hottingerus longè aliud quid ſonare, & recentioris eſſe ævi demonſtravit. De ſingulis iterum agendum nobis erit capite ſequente. Itáque nunc tantiſper hæc ſeponantur.

Cum autem hæc ita ſeſe habeant, manifeſta jam eſt Paradoxi noſtri veritas, nempe: *nummos qui Samaritanis characteribus ſunt ſignati Captivitate Babylonica vetuſtiores eſſe, nullo certe argumento oſtendi poſſe.* Quod unicum demonſtraſſe nunc quidem ſufficit.

Caput IX.

Omnes Samaritanis literis inſcriptos nummos eſſe Haſmonæorum & Herodum ætate cuſos.

PErvenimus jam ad Paradoxum Quintum; *Nummos omnes Samaritanis literis ſignatos cuſos eſſe Haſmonæorum & Herodum temporibus, & quidem ab ipſis Judæis, poſtquam cudendi nummi poteſtatem à Demetrio Nicatore fuerant nacti: Samaritanos enim characteres fuiſſe in uſu vulgari, Ebræos autem ſolis ſacris codicibus quaſi dedicatos.* Prius verò quàm ad ejus vindicationem accingamur, duo ſunt nonnihil explicatius proponenda.

Horum *primum* attinet poteſtatem cudendi nummi Judæis conceſſam. Igitur ſcriptum quidem eſt à nobis, factam illam indulgentiam à Demetrio Rege: at non à *Nicanore*, prout vulgò appellatur atque edidit Hottingerus, ſed

O *Nica-*

Nicatore. In nummis ſanè antiquis, qualem & ipſe habeo, atque ex quorum uno imaginem hujus regis pingi fecit & ſuo *Illuſtrium imaginum* eximio volumini inſeruit Fulvius Urſinus, *Nicator* appellatur ac *Deus*. Fetellerat autem & nos memoria, iſthæc cum ſcriberemus. Is nimirum qui tantum indulſit Simoni Haſmonæo, fuit Antiochus, qui nuncupatur in Maccabaicis Demetrii filius. Etenim *l. I. Maccabæorum cap. XV. 6.* recitantur hujus literæ ad Simonem Ethnarchum, inque iis demum hæc verba: *καὶ ἐπέτρεψά σοι ποιῆσαι κόμμα ἴδιον νόμισμα τῇ χώρᾳ σου*: quód non malè vertit interpres vulgatus: *Et permitto tibi facere percuſſuram proprii numiſmatis in regione tua*. Eſt autem hic Antiochus is qui & Sidites & Pius appellatur, Demetrii Soteris filius Nicatoris frater. Non jam aſſeveraverim autem, hujus demum Antiochi indultu primùm, jus cudendæ monetæ ſibi Simonem ſumpſiſſe. Quia enim Antiochus ille cæpit erigere caput cum jam in ſextum annum plenæ libertatis Ethnarcham ageret Simon, veriſimile eſt, Antiochum hunc, quo amicitiam Simonis ſibi conciliaret, potius confirmaſſe jus illud quod jam tum reapſe Simon exercebat. Et verò, ut ſcribitur l. 1. Maccab. cap. XIII. 41: *Anno centeſimo ſeptuageſimo ablatum eſt jugum gentium ab Iſraël: & cæpit populus Iſraël ſcribere in tabulis & geſtis publicis, Anno primo ſub Simone ſummo ſacerdote, magno duce & principe Judæorum*. Quicquid autem hujus ſit, ante partam iſtam libertatem cudere monetam non ſolitos

vel

vel auſos Judæos, haud eſt obſcurum. Joſephus *lib.* XIII. Ἀρχαιολογίας *cap.* XII. videtur illius Antiochi omnes largitiones contempſiſſe; judicaſſe certè indignas memoratu, etſi haud tacuerit illud de libertatis per Simonem recuperatæ à populo facta recognitione, quod paulò ante narravimus.

Etiam illud *Secundò*, quod diximus de diverſo uſu Ebræarum quæ nunc in uſu ſunt literarum & Samaritanarum, ita accipiendum eſt prout ſupra capite quarto docuimus. Ex Eſdræ ſcilicet inſtituto ad ſacras ſcriptiones ſolæ Aſſyriæ, ſive noſtræ Ebrææ, literæ adhibitæ ſunt; prout nunc etiam adhibentur. Quoniam tamen ex Paradoxi noſtri ſententiâ Samaritanis literis fuerunt ſignati nummi, hinc liquidum fit, ſaltim ea tempeſtate duplices fuiſſe Judæis characteres, alios quaſi ſacros, alios profanos. Id quod itidem παράδοξον poſſit videri. Etſi enim, ante captivitatem Babylonicam literarum illam duplicem rationem obtinuiſſe, quidam affirment quidam negent; ab Eſdra tamen uſque non alias literas agnoſcunt utrique quàm ſolas Aſſyrias ſive quadratas noſtras. Ego verò, Haſmonæorum quidem ævo duplices literas fuiſſe in uſu, arbitror liquido patere; ante captivitatem autem idem obtinuiſſe, eſt mihi duntaxat veroſimile.

Hiſce ſic expoſitis poſſumus jam propius accedere ad inſtitutum. Initiò tamen nihil aliud demonſtrabimus, quàm falſo credi à plæriſque, omnes omnino Samaritanis literis ſignatos nummos exilio Babylonico vetuſtiores eſſe.

Et verò, etſi jam oſtenderimus deeſſe certa argumenta quibus id poſſit probari, nondum tamen aſſerti illius falſitatem oſtendimus. Cœterum falſam quoque eſſe aſſertionem iſtam, duplici, me judice, conſtare poteſt haud illiquido indicio.

Primum eſt, quia ab omni ſimilitudine veri eſt alienum nullos ſupereſſe nummos ex iis qui ab Haſmonæorum uſque ætate fuerunt cuſi, atque adeò ſunt ævi recentioris, ſupereſſe autem ſolos illos qui vetuſtiſſimis temporibus ſunt confecti. Cum hoc autem abſurdum ſit dictu, falſum quoque fuerit, omnes illos nummos deberi temporibus Captivitatem antecedentibus. Nec verò eſt, quod dicas: ſupereſſe adhuc etiam poſt recuperatam per Haſmonæos libertatem conflatos nummos, ſed literis quadratis ſive noſtris jam vulgaribus ſignatos. Jam enim probavimus *capite ſeptimo*, omnes iſtius generis nummos qui oſtentantur eſſe ſuppoſititios. Syllogiſmus igitur noſter probe hunc in modum ſeſe habet: Si omnes Samaritanis literis inſcripti nummi ſunt Captivitate priores, ergo nulli ſuperſunt hodiè poſt recuperatam libertatem ſignati. Sed conſequens eſt verò diſſimile, Falſum ergo eſt & antecedens.

Eſt *Secundò* à fide alienum, tantæ vetuſtatis nummos ad nos pervenire integros potuiſſe. Præſertim, eorum aliquem Joſuæ, aliquem Samueli, aliquem Davidi, aliquem Salomoni, aliquem Aſæ Regi deberi. Nihil ſanè reperias ſimile in ulla gente. Nec enim ulli hodiè

Aſſyrio-

Aſſyriorum, Babyloniorum, Medorum, Perſarúmque veterum nummi ſuperſunt. Græcorum nummorum vetuſtiſſimi haud attingunt Peloponneſiacum bellum. Romani jam Servio Tullio rege, hoc eſt, ipſa exilii Babylonici tempeſtate, ſi non ante, aſſem libralem ejuſque partes ſignaverunt quidem, & æris illius gravis etiamnum ſuperſunt nummi nonnulli. Sed grave illud æs manſit in uſu ad bellum Punicum primum, ſive annum Urbis quingenteſimum octogeſimum circiter, quo tempore, teſte Plinio *l.* XXXIII. *c.* III. *cum impenſis reſpublica non ſufficeret, conſtitutum ut aſſes ſextantario pondere ferirentur.* Quæ nunc igitur ſuperſunt æris gravis monetæ non debent ipſi Servio regi natales ſuos, ſed fortè paulo ante bellum illud Punicum ſunt conflatæ. Quem ego habeo quadrans æris gravis, cum nullo pecudem ſed præter ſolitum uno latere referat caput pileatum, videtur mihi quidem indicare partam pulſis regibus libertatem: at illi ipſi tempori tamen adſcribere illum ſecure non audeo; fortaſſis enim cuſus eſt in acceptæ libertatis memoriam, perinde atque ſuperſtites alii nummi conſulares vel Quirinum, vel Ancum Marcium, vel Tatium Sabinum alióſque veterum exhibent, cum ipſi longè ſint recentiores. Uno verbo; illa nimia ævi vetuſtas vetat credere, tot nummos nunc quoque ſuperſtites illi tempori acceptos ferri oportere. Ubi etiam atque etiam meretur attendi: quoſdam illorum nummorum æreos eſſe, hos autem præ argenteis & aureis minus eſſe aptos ut ferant ætatem.

tem. Manifeſtum ſanè hinc eſt, ſaltim illorum deprædicatam antiquitatem non poſſe admitti.

At cum nummi iſti non ſint adeò antiqui, ſi fuerint quidem poſt Captivitatem denique conflati, jam probaverimus ſimul: illos Haſmonæorum aut ſequioribus nonnihil temporibus deberi. Poſt ſolutam enim Captivitatem, non fuit fas Judæis ſignare nummos, niſi recuperata demum Haſmonæorum auſpiciis libertate reipublicæ.

Cæterum de *Siclis* quidem omnibus (loquor de veris Siclis argenteis) illud ipſum in communi licebit fortaſſis hoc modo demonſtrare. Nulli Sicli ſunt ſignati ante captivitatem, nec poſt eam ad Haſmonæos uſque; ergò omnes Sicli cuſi ſunt poſt recuperatam ab Haſmonæis libertatem. Conſequentia ratiocinationis liquida eſt: antecedens autem jam tum probavimus Capite ſexto.

Utemur autem & hoc veriſimili argumento: omnes Sicli cuſi ſunt quo tempore una Hieroſolyma habita fuit Iſraëlis ſacrorum ſedes, ergò ſunt confecti aut Davide ac Salomone regnantibus, aut poſt partam per Haſmonæos libertatem. Sed regnantibus illis Regibus non ſunt cuſi, quia ex tam diuturno tempore non potuiſſent ad nos integri pervenire, nec ſoli illi jam ſupereſſent. Debentur itáque ſequiori tempeſtati iſti Haſmonæorum. Haud jactamus ἀποδεικτικὴν vim argumenti hujus; vero tamen ſimile etiam ita factum eſſe id quod profitetur noſtrum Paradoxum, haud equidem dubitamus.

At

At verò Siclos quis dixerit, fortaſſis ad templi primi tempora non autem ad ſecundi referri ideò oportere, quia ſignati ſunt urna mannam continente & amygdalis fœto ramulo: quorum utrúmque in arca fœderis fuit repoſitum quidem, aſt unà cum arcâ periit & in templum ſecundum non pervenit. Ac proinde nec Siclis templi ſecundi ſed primi exprimi jure potuit.

Non eſt hujus loci diſputare, utrum virga iſthæc amygdalifera & vaſculum mannam continens ſemper fuerint comprehenſa arca fœderis, an verò aliquando propè eam in ſanćto ſanćtorum depoſita: utrum quoque arca fœderis à Nebucadnezare cum reliqua templi ſacra ſupellećtile fuerit Babylonem tranſlata, an verò ſeorſim alicubi defoſſa atque occultata. Illud unum duntaxat nunc aſſero, videri haud abſimile vero, ſaltim & ramum illum frugiferum Sacerdotalem, & mannæ urnam ex Babylone rurſum rediiſſe Hieroſolymam, quando Cyri & Darii juſſu vaſa ſacra à Nebucadnezare avećta in ſecundi templi uſum reddita ſunt. Nititur tamen mea hæc aſſertio ſolâ traditione iſthac Thalmudica in Maſſ. Joma: *quinque res quæ fuerunt in templo primo defeciſſe in ſecundo: nimirum Arcam cum operculo & Cherubim, ignem cœleſtem, majeſtatem divinam, Spiritum Sanćtum, Urim & Tummim*: nulla faćtâ mentione & rami illius & urnæ, quæ tamen templum primum ex ipſo divino mandato in ſanćtiſſima adyta ſua receperat. Juſſa autem eſſe reddi ſacra vaſa per Nebucad-

nezarem avecta, conſtat ex libello Eſdræ. Si Judæis autem etiam hoc credimus, uno in loco antehac prope arcam fuerant duo iſthæc repoſita: ut non ſit mirum, unà cum aurea illa urna etiam ramum amygdaliferum in templum ſecundum fuiſſe quaſi poſtliminio reverſum. Quod ſi autem hoc fuerit verum, cauſſa utique non defuerit, quare ab Haſmonæis binæ illæ omnium ſanctiſſimæ reliquiæ in Siclorum ſigna ſint receptæ. Etiamſi verò periiſſent, durante tamen etiam templo ſecundo debuit ſummum ſacerdotium Aronicæ familiæ ſacroſanctum conſervari. Interfuit quoque Haſmonæorum, divini illius inſtituti obſervationem populo inculcari omnibus modis: quandoquidem ipſi & Pontificatum illum ſummum & ſimul ἐθναρχίαν ſibi vindicabant. Id quod commodiſſime fieri potuit per Siclos, quod genus nummorum fuit in maximo habitum pretio. Addenda autem & Urna fuit illa mannam continens, quoniam hæc ramulo iſto ſacro ſacerdotali ex ipſo inſtituto divino illi virgæ ſemper fuit adjuncta. Quicquid hujus ſit, is qui injectus fuit ſcrupulus non eſt idoneus omnibus Siclis ſoli templo primo vindicandis.

ETSI autem, cum & in communi omnes hodiè ſuperſtites nummos Samaritanis literis ſignatos, & ſpeciatim magis Siclos iſtius generis, jam retraxerimus in tempora libertatis per Haſmonæos recuperatæ, poſſimus videri ſatis defenſum eſſe Paradoxum noſtrum, agemus nihilominus ſeorſim de nummis ſingulis,

illis

Digitized by Google

illis cumprimis qui non ſunt Siclorum nomine digni quidem, debentur tamen Ebræis. Et ſanè huc deſcendere quaſi cogimur, quoniam illis à quibuſdam viris præclaris attributi ſunt longè antiquiſſimi natales. Sequemur verò eâ in re ordinem quem in Tabulis ſuis præivit doctiſſimus idémque optimus Hottingerus. Ille enim fere omnium ejuſmodi nummorum imagines exhibuit, verſaturque liber ejus in manibus: non ita autem vel Waltoni, vel Kircheri, vel Morini id genus opera ſunt obvia. Sæpe etiam provocandum nobis erit ad Hottingerum: utpote qui unus nummorum iſtorum veram lectionem & aſſecutus ſit & docuerit. Continentur autem imaginum illarum Tabulâ Tertiâ quatuor & Tabulâ quartâ una ſpecies. Nec enim his nunc annumerabo imagines binas Siclorum, quarum prima Tabulæ tertiæ primum, altera Tabulæ ſextæ quartum locum occupavit, de quibus poſt iterum nonnihil diſſeremus.

Igitur *qui* Tabula tertia ſecundus poſt Siclum offert ſeſe nummus, illius imaginem primus dedit Villalpandus, poſt illum Morinus, ut & Waltonus *in Apparatu pag.* 35, nec non Kircherus *Oed. tom.* II. *claſ.* II. *p.* 93. Eſt autem æreus, pondere drachmarum duarum, atque ea propter æreus Semiſiclus Villalpando & aliis audit; quod tamen perperam fieri, jam oſtendimus Capite tertio. Scripturam unius lateris legit & interpretatur Villalpandus *Tempus circumciſionis*, alterius, *ejus pinguedo*; nec lectionem hanc aut interpreta-

tionem improbant Waltonus, Kircherus, & Morinus. Refert porrò ejus natales Villalpandus in tempus ſecundæ circumciſionis, quâ de agitur *Joſuæ cap. V.* Idque conjicit ex radice balſami, quam nummus refert. *Balſamum enim non ferro ſed lapide incidi ut ſtillet, unde ejus fruticem pro circumciſionis ſymbolo videri poſitam.* Waltonus verò jure ait: *Conjecturæ hæ mihi longè petitæ videntur.* Debuiſſet autem objici etiam hoc: quod Balſami planta Salomone demum Rege ex Arabia in Palæſtinam fuerit tranſlata, nec radix balſami ſed frutex ferat opobalſamum. Cæterum & lectionem illam omnem Villalpandi ficticiam & inanem eſſe, multis iiſque inſignibus argumentis liquidò oſtendit Hottingerus *pag.* 129. & 130. *primæ*, *pag.* item 42. & 43. *ſecundæ editionis.* Suſpicatus porrò; nummum hunc eſſe amuletum aliquod Samaritanorum. Addit poſtremo: *Huc accedit, quod æreus hic nummus, non aureus vel argenteus: meo proinde judicio veteribus Iſraëlitis vix tribuendus.* Sed æneos etiam nummos in uſu fuiſſe Judæis veteribus, nullo poteſt negari probabili indicio. A Joſuæ autem ævo ad noſtra tempora potuiſſe nummum æreum integrum pervenire, fateor, mihi videri ἀδύνατον, naturæ quidem ordine obſervato. Ad eundem verò hunc nummum reſpexit Hottingerus *pag.* 135. *primæ*, & 148. *ſecundæ edition.* agens de Samaritano nummo, claudens ſermonem his verbis: *Nummi, quotquot indubiè Hebraicos agnoſcimus, urnam & virgam oſtendunt. Radices hinc balſami, inde palmæ,*

mæ, quas Palæſtinæ proprias fuiſſe præter Tacitum alii obſervant, nummis propterea Judæorum inſculptas, nullo exemplo probatum eſt. Aſt nullo alio exemplo, fateor, id probatum eſt hactenus: non propter eam tamen cauſam debet hic nummus eſſe ſuſpectus Samaritaniſmi. Et Siclos quidem habere virgam & urnam conſtat, minime autem conſequens hinc eſt, non & aliis ſignis Ebræos in nummis eſſe uſos. Sed & ipſe Hottingerus convictus tandem erroris, agnovit hunc nummum verè eſſe Ebræum, imo cuſum eſſe à Simone Haſmonæo. Non poſſum non hoc loco recitare, quæ in hanc ſententiam præfatus eſt ad lectorem libro illi eximio cui *Bibliothecario* nomen indidit. *Reverendo D. Spizelio, Auguſtano Eccleſiaſtæ, acceptum fero antiquiſſimum Siclum æneum, & talem quidem in cujus explicatione hactenus eruditi multum fuerunt occupati. Meminit ejus Villalpandus & alii ex eo. Priorem faciem hic legit* עת מול *Tempus circumciſionis, quaſi* μνημονικὸν *eſſet nummus illius circumciſionis cujus mentio Joſ. V. v. 8. Alteram verò* משמן *quod pinguedinem terræ Canaan exprimit. Nobis prioris faciei alia placuit lectio,* שמעון *Schimeon. Eam luculentiſſimè confirmat Nummus noſter Spizelianus, ubi literæ clarè ſatis & diſtinctè vocem* שמעון *exprimunt. Poſterioris verò faciei literæ magnam quidem partem ſunt exeſæ, nihil tamen omnibus diligenter expenſis, colligi aliud videtur, quàm* שקל ירושלם הקדושה Siclus *Jeruſalem Sanctæ. Illud evidenter conjicere poſſumus:*

vana

vana eſſe & frivola, quæ de antiquiſſimo (vix enim antiquius rei nummariæ Hebraicæ monumentum exſtare puto) hoc nummo, Villalpandus & alii ſunt hariolati, quaſi ad ultima Joſuæ tempora ille referendus eſſet, cum genuina illa inſcriptio ad ſequiorem nos rejiciat ætatem & eam quidem, quam in Tractat. noſtro de Num. Oriental. pag. 144. oſtendimus. Hæc omnia Hottingerus: & quidem rectè. Niſi quod fefellerit illum conjectura, quâ parte literæ ſunt exeſæ legi oportere, *Siclus Jeruſalem ſanctæ.* Non enim ita ſcriptum fuiſſe, palam eſt ex eo, quia nummus hic eſt æreus, & drachmarum duarum, quorum neutrum Siclo genuino convenit, ceu probavimus jam tum Capite quarto.

Etiam *Alterum* vero nummum, qui Tabulæ Hottingerianæ tertiæ eſt tertius, debemus Villalpando; ab illo enim uno alii omnes ſunt mutuati. Quoniam brevibus, quæ ante Hottingerum ipſe Villalpandus cumprimis & Morinus ſunt de nummo iſthoc commentati, complexus eſt Waltonus, non abs re fuerit illius unius duntaxat verba huc adducere. *Decima eſt tum Villalpandi tum Morini. Sicli quadrantem putat ille, hic amuletum Samaritanum. A reliquis Sicli partibus multum differt forma & inſcriptione; ex una parte torquem habet, quem Salomoni vel regi alicui in uſu fuiſſe conjiciunt; intra cujus ambitum ſunt literæ in medio quas legit Villalpandus* עת שמן *Tempus unctionis, ex altera parte eſt cantharus ſive guttus, cui adſtat virga frondeſcens, quæ Aaronis eſſe conjicitur. Ut*

& vas

& vas videtur eſſe illud Exod. XXXI. 23. *in quo oleum unctionis aſſervabatur. Inſcriptionem ita legendam eſſe putat Villalpandus* לחרות ירושלם *quam interpretatur : Ad ſcripturam Jeruſalem. Conjicit anno tertio Ioſiæ percuſſum fuiſſe.*

Hæc de nummo iſthoc Waltonus. Sed Morini quidem conjectura prorſus inanis eſt. Quî enim Samaritanis fuerit pro amuleto aliquid Hieroſolymæ nomine inſcriptum ? Et quodnam tandem hîc eſt indicium amuleti ? Etſi porro argenteus ſit nummus ac drachmæ unius, hactenusque ſit quadrans Sicli, quoniam tamen legitimus Semiſiclus urnam & virgam refert & aperte Sicli dimidium inſcribitur, non videtur olim hunc nummum cognomento quadrantis Sicli audiiſſe, ſed alio vocabulo. Regum porrò alicujus torque nummum fuiſſe ſignatum, nihil habet veriſimilitudinis. Cum erraverit quoque in legendo Villalpandus, nec *unctionis* in nummo facta ſit mentio, ſequitur nec cantharum qui ſignatus eſt trahendum eſſe ad illud Exodi 31, 23. Ramus poſtremo qui in nummo conſpicitur, non fert amygdalas ac proinde non eſt virga Aronis. Erraſſe autem graviter Villalpandum, & altero nummi latere legendum לחרות ירושלם *i. e. Liberationis ſive libertatis Hieroſolymorum*, in altero שמעון *Schimeon*, præclarè docuit Hottingerus jam tum editionis primæ *pag.* 130 & 131. *ſecundæ* autem *pag.* 142. 143. & 144. Quæ cum cura expendiſſe operæ erit pretium. Quadrant autem huic lectioni etiam inſcripta ſigna catenæ, virgæ vireſcentis, & canthari. Catena enim non

clauſa

clauſa eſt ſed ſoluta: indicium ſcilicet liberationis. Cantharus videtur ſignificare abundantiam vini, & ramulus videtur eſſe ficulneus. Quibus indicetur, jam licere populo ficubus & vino ſuo frui, quemadmodum ſolent ſacri codices deſcribere tranquillam vitæ felicitatem. Certe hunc etiam nummum deberi Simoni Haſmonæo qui primus libertatem populo recuperavit, liquidum fecit celeberrimus Hottingerus.

Tertius nummus æreus, qui locum tenet quartum Hottingerianæ Tabulæ tertiæ, debetur itidem Villalpando. Aſt Hottingerus ab illo adductam & hujus nummi lectionem atque interpretationem perſtringit multis, *pag.* 132. 133 & 134 *primæ*, nec non *pag.* 146 & 147 *ſecundæ editionis*. Quoniam tamen literas nummi perdidit temporis injuria, non dedit Hottingerus lectionem aliquam integram. Quin rectè ſeſe habeat cenſura Hottingeriana, videtur dubio eſſe procul. Certè nihil in nummo reperire eſt, quo poſſit ſaltim ſimile vero reddi quod ex literis nonnihil ſuperſtitibus voluit deducere Villalpandus, *Samuel Propheta.* Enimvero literæ Schin & Mem ſatis ſunt conſpicuæ, reliquæ autem obſcuræ atque incertæ. Illæ autem binæ literæ Simeonis nomini magis conveniunt quàm Samuelis. Ad hoc valde plauſibilis eſt conjectura & lectio Hottingeriana unius lateris גאלת לצום *Vindicationis Iſraëlitarum jejunio.* Ita verò itidem ſignificaverit fortaſſe nummus hic memoriam vindicatæ Haſmonæorum felice ductu antiquæ Iſraëlitici

populi

populi libertatis ab hoſtibus. Quod ſi porro attendas duntaxat, æreum eſſe hunc nummum, non facile probaveris Villalpandi ſententiam de Samuele, quaſi ejus ætate hic nummus ſit confectus: non ſolet videlicet æreum aliquid tantæ eſſe vetuſtatis. Uno verbo, etſi non æque perſpicua hîc ſint Haſmonæi ævi veſtigia atque in nummis reliquis, cum nihil tamen hîc ſit quod repugnet, imò cum literæ quædam huc nos invitent, par utique eſt etiam hunc nummum reliquorum ordini annumerare.

Quartum nummum quinto loco exhibuit Hottingeriana Tabula Tertia, nec habet illum Villalpandus, Waltonus, Morinus aut Kircherus. Jam tum vero *editionis primæ pag.* 159 Hottingerus illum Simeoni adjudicandum cenſuit: legitque latus alterum לחרות ירושלם h. e. *Libertatis Hieroſolymitanæ*: Alterum שמעון *Schimeon*. Repetiit eadem *pag.* 145 *editionis ſecundæ*. Et vero uſque adeo liqueat hîc omnia, ut de Hottingeri ſententia non videatur ſupereſſe cauſa dubitandi.

Qui Tabula quinta quarto loco exhibetur, eundem eſſe cum præcedente, rectè arbitratur idem Hottingerus *pag. citata* ſecundæ editionis. Certe ſani oculi ita judicant. Non poteſt igitur aliter de hoc quam de priore exiſtimari.

Cum in utroque autem nummo hoc templi porticus parte una, averſa autem frumenti ſpicæ & fructus nonnulli exhibeantur, per fit veroſimile, nummos illos cuſos ad commonefaciendum populum de offerendis Deo primitiis frugum & fructuum, poſteaquam præſertim

jam

jam eſſet populus liberatus ab ejuſmodi præſtationibus à Syriæ regibus hactenus exactis. Eadem fini videtur & nummus Tabulæ tertiæ quartus eſſe ſignatus: altera parte poculo quo vinum & oleum potuit offerri, altero manipulo frugum & fructibus nonnullis. Fortaſſis quoque talibus nummis redimere primitias illas ſacras fuit inſtitutum. Habuit ſane locum redemptio pecuniaria non circa primitias illas duntaxat ſed etiam decimas. Conferri huc merentur, quæ incomparabilis de *Nummorum præſtantia* operis p. 444 & ſequente editionis Batavicæ, diſſeruit ad nummum quendam Agrippæ Junioris, in hoc doctrinæ genere plane eximius Ezechiel Spanhemius. Sed hæc obiter: non enim faciunt ad Paradoxum noſtrum, ſive ad aſſerendum nummis Ebræorum qui Samaritanis ſunt literis inſcripti, ævum Haſmonæorum, quod jam agere inſtituimus.

Cæterum in univerſum omnes nummos hujus generis ſuperſtites, qui non ſunt veri Sicli ab Hottingero autem per imagines exhibentur, Haſmonæorum temporibus oportere acceptos referri, abunde jam manifeſtum eſt. Fortaſſis autem alii ejus notæ nonniſi perpauci inveniuntur. Etenim produxit & Morinus nummulum hujus generis, quem etiam Waltonus pingi fecit loco ſexto: verum ille conſimilis fere eſt Hottingerianæ Tabulæ tertiæ nummo quarto, literis autem adeo detritis ut certi aliquid ex iis nequeat colligi ac proinde haud dubiè etiam ad hanc pertinet claſſem de qua jam diſſerimus. Exhibet plures Kircherus, ſed ab

ab Hottingerianis diverſos tantùm duos; alterum *pag.* 101. alterum *pag.* 102. In priore credit repertum ſibi nomen *Samuel*, debuiſſet autem legere *Simeon.* In poſteriore ipſemet fatetur legi, *Simeon Princeps Iſraël.* Utut igitur alii nonnulli ejuſmodi nummi ſuperſint, illi tamen vel apertè noſtram aſſertionem probabunt, vel ſaltim huic non adverſabuntur.

NIHIL igitur jam reliquum eſt, quàm ut de Siclorum quoque genuinorum natali tempore nonnihil adjiciamus. Et Hottingerus quidem fatetur *pag.* 129. *primæ*, & 141. *ſecundæ editionis*, illos Siclos quibus inſcriptum eſt ירושלים cujuſmodi unum ſcribit à ſe exhiberi *Tab. VI. n.* 4. (ubi tamen habetur *Jeruſalem*) *eſſe recentiores, tum demum uſurpatos cum in ſuperiorem & inferiorem urbs divideretur docente Amama Antibarbari pag.* 475. Sanè verba Amamæ hæc ſunt: *Dicam quod ſentio, vetuſtius nomen eſſe puto* J E R U S A L E M *ſine jod. Firmat hanc meam conjecturam antiquum urbis nomen, unde hoc compoſitum eſt,* S A L E M, *& conſtans ſcriptura ſine Jod. Quam lectionem etiam Chaldæus & LXX. & ſcriptores Novi Teſtamenti & Hieronymus conſtanter retinuerunt. Poſterioribus autem temporibus dici cæpiſſe etiam* J E R U S A L A J I M, *fortè quod urbs quaſi gemina eſſet ſuperior & inferior. Unde hanc plenam ſcripturam cum jod non invenies niſi in libris circa vel ſub captivitate Babylonica ſcriptis. Ex. gr. Jeremiæ* XVIII. 11. 1. *Chron.* III. *v.* 5. 2. *Chronicor.* XXV. 1. 2. *Chronicor.* XXVI. *v.* 3. *Eſth.* II. 6. Hæc Amama. Verum enimverò

P

verò cum urbis partes fuerint jam Davidis ætate aliæ in montibus ſitæ (Arnon utique Jebuſæus incoluit montem Moriæ) aliæ locis depreſſis, diſtinctio illa urbis in ſuperiorem & inferiorem non eſt nova ſed perantiqua & nata forte cum ipſa urbe. Quoniam porrò etiam ipſi Chaldæi Paraphraſtæ ſcribant *Jeruſalem*, liquet, ſic ſatis recenti ætate fuiſſe in uſu τὸ *Jeruſalem*: nec ἐυφωνίας gratia à ſolis Græcis hanc appellationem aut cæpiſſe aut retentam eſſe. Quoniam porrò in ipſomet Jeremia occurrit illud *Jeruſalajim*, etiam illa appellatio non demum poſt Captivitatem inccœpit. Videtur igitur, eam quidem Amamæ conjecturam: quaſi nimirum illud *Jeruſalem* arguat vetus ævum quod Captivitatem præceſſit, quaſi item tunc fuerit in uſu non autem poſteris temporibus, quaſi denique ibi tandem obtinuerit *Jeruſalajim*: illam, dico, conjecturam non eſſe vero conſentaneam, atque adeò neque *Jeruſalajim* recentius, neque *Jeruſalem* vetus ævum indicare. Potius ſanè veriſimile eſt, voces illas eodem tempore, & quidem etiam diu poſt ſolutam Captivitatem, in promiſcuo fuiſſe uſu vulgi, aliis hoc aliis altero modo pronunciantibus. Conſtat ſanè Galilæos à Judæis dialecto multum fuiſſe diverſos. Obſervat quoque, teſte *pag.* 138. ipſomet Hottingero, R. Azarias ex Megilla Thalmudica, Hieroſolymitanam plebem ſcribere ſolitam *Jeruſalajmah & de hac re non curare*. Unde conſequens eſt, ex illis quidem vocibus Siclorum ætates dignoſci non poſſe. Ex adverſo ſi videas ſuperſtites Siclos, & attendas ad omnem illorum con-

conditionem, nullam inter illos obſervaveris, certè non eam diverſitatem; unde poſſit apparere, omnes qui *Jeruſalem* habent eſſe vetuſtiores iis quæ voce *Jeruſalajim* inſcribuntur. At verò, ſi illi quidem pridem ante Captivitatem, hi longè poſt demum (non potuerint autem ante Haſmonæorum ætatem procudi) ſint confecti, conſpicuum ſtatim deberet eſſe, illud ævi uſque adeò inter ſe diſſiti diſcrimen.

Fortaſſis aliud in medio eſt indicium; ex quo poſſit de Siclorum natalibus certius aliquid affirmari. Habent nimirùm Sicli omnes ſuper urna mannam continente nunc unam nunc duas literas inſcriptas. Et unam quidem illam eſſe *Aleph* Samaritanum nemo dubitat, aut poteſt dubitare. Similiter cùm duæ junguntur earum primam *Schin* eſſe itidem liquet. Altera quænam ſit, dubium eſt, Walthonus agens de Siclo ſecundo, ſcribit: *In omnibus ſimilis eſt hic priori, niſi quod pro Aleph in ore calicis habet duas literas Schin & Tau.* Videtur autem calamo properanti illud *Tau* excidiſſe: pauló enim poſt ſcribit: *Pro Schin & Daleth legit Maſius Schin & Mem*: & paſſim ibi *Daleth* agnoſcit non *Tau*. Qua præcipitantia factum quoque eſt ut, ad *num. V.* ſcriptum ſit *pro Daleth*, cum ſcribi debuiſſet *pro Aleph*. Fecerunt autem cum Waltono etiam Kircherus & Morinus, imò ipſe Villalpandus, qui primus forte Sicli illius imaginem exhibuit. Hottingerus etiam idem ſenſit, ceu legere eſt *p.* 140. Judæus quoque Rabbi Azarias libro *Meor Enaim* dicto, literas *Schin* & *Daleth* ſupra urnam

nam reperiri tradit, idque ſuo judicio eſſe *Siclus Davidis*. Mihi peraffinis quidem videtur eſſe ille qui in nummis ejuſmodi conſpicitur character literæ *Daleth* Samaritanæ: plane autem alium eſſe, liquidò poteſt videri, factâ comparatione literæ *Daleth* quem nummi referunt in voce *Kadoſcha* & hujus quæ ſupra urnam ſpectatur. Illum verò nummum, poſt Villalpandum, non Kircherus duntaxat & Morinus expreſſerunt, ſed etiam Antonius Auguſtinus conſpiciendum primò pariter ac ſecundò dialogô *de Nummis veterum* produxit; habeturque in editione Romana verſionis Italicæ, quæ mihi nunc ad manum, *pag.* 12. *&* 22. Hinc verò manifeſtum eſt, *primo* Maſii quidem conjecturam quaſi duabus illis ſuper Urna ſcriptis literis ſignificatum ſit *Salomo Melech* inanem eſſe, quia *Mem* in nummis illis non comparet. *Secundo* & Villalpandi ſuſpicionem de voce Schaddai, & Judæi Azariæ, ut & Morini Kircheri Waltoni aliorúmque de *Sekel David* eſſe nihili, quia nempe etiam *Daleth* deficit. Taceo enim nunc, quum in Siclo legatur *Sekel Iſraël* illud *Sekel David* non habere locum.

Æque autem carent veriſimilitudine conjecturæ ſuper litera *Aleph*, quæ in aliis Siclis, & quidem plæriſque, urnam quaſi obumbrat. Volunt nimirum nonnulli, ſignari vocem *Adonai*, Hottingerus *Aron*. Cur verò ſoli illi Sicli ita ſint inſcripti, cùm tamen reverentia nominis *Adonai* & memoria *Aronis* ſit communis? Ariæmontano placuit ſignificari literâ

iſthac

iſthac anteriorem nummi faciem. At illa indicatio nullius eſt uſus. Et ſi haberet uſum, quur deeſt in nummis aliis? Magis verò queat ſimile cenſeri, literam iſtam *Aleph* ſignificare, quod nummus ſit integer Siclus. Et verò Waſerus Semiſiclo inſcripſit literam *Beth*, trienti Sicli literam *Gimel*, quadranti Sicli literam *Daleth* Samaritanas. Quæ Sicli partes ſi illis literis inſcriberentur, non liceret dubitare etiam de ſignificatione τȣ̃ *Aleph*. Verum enimverò jam tum *cap. quartô* monuimus, Trientis & Quadrantis imagines à Waſero eſſe effictas, nec illud ab eo eſſe diſſimulatum *cap.* VII. *lib.* II. De Semiſiclo etiam Waſeriano idem pronunciavit Morinus. Nec ego multum repugnaverim. Etſi circa dimidium Siclum diſſimulaverit factum hoc Waſerus, & Waltonus ad nummum octavum ita ſcribat: *Waſeri has Sicli partes, dimidium trientem & quadrantem, haud ſinceras eſſe putat Joannes Morinus, ſed ad partes Siclorum in Scriptura repræſentandas effictas: ſed cum rationem nullam proferat, hoc de Waſero non facile crediderim; unicuique tamen liberum ſit judicium.* Jam diximus vero, Waſerum ipſum non diſſimulaſſe hoc ſuum factum, etſi minus aperte circa Semiſiclum. Accedit quod tales Waſero depictos nummos nemo alius ſibi viſos adduxerit, nec ipſe Waſerus fuerit profeſſus illos ſibi eſſe conſpectos. Quicquid ſit, literam *Aleph* indicium eſſe integri Siculi, ex illis à Waſero depictis partium Sicli imaginibus non poteſt dignoſci. Quod ſi porro τὸ *Aleph* eſſet inſcriptum Siclo ad integritatem

iſtam indicandam, debuerint illâ literâ omnes integri Sicli eſſe notati. At verò quem Antonius Auguſtinus fecit depingi fuit τετρά-δραχμος: quod ille disertè affirmat. Tetradrachmus quoque fuit alius Villalpandi & Morini. Quorum uterque tamen pro *Aleph* litera habet duas plane diverſas literas, *Aleph* nullum. Waltonus cum aliis nonnullis impugnat iſtam de litera *Aleph* ſententiam eo argumento, quoniam & Semiſicli ſunt notati eadem literâ. Et verò fecit ille depingi Semiſicli cognomento duos nummos qui habent ſuper urna mannam continente *Aleph* literam, non aliter atque illa litera invenitur in Siclis plæriſque integris. Priorem ex Bezæ commentariis ad Matthæum, alterum ex Villalpando & Morino eſt mutuatus. At verò nummum poſteriorem eſſe genuinum Semiſiclum, certum eſt: ipſa enim inſcriptio id aperte loquitur; & quoniam habet literam *Aleph* ſuper urna collocatam recte ſeſe habet collectio, quod ſcilicet *Aleph* non denotet integritatem Sicli. Bezæ autem nummus inſcribitur *Sekel*: atque adeò non eſt cuſus auctoritate publica in id ut dimidium Sicli valeat. Juſtum pondus deficere multùm potuit, ſed culpâ æruſcatorum: ut ſolet id genus hominum detrahere juſto nummorum ponderi & metallo ipſi, ab omni ſorte retrò memoria. Ejus ſanè generis malæ notæ nummi veteres, Græci Romani aliarúmque gentium, quamplurimi etiamnum ſuperſunt. Feci ego mentionem in Epiſtola ad Hottingerum nummi, qui fuit quondam Cor-

nelii

nelii Martini & poſt Georgii Calixti ſummorum virorum; ex Italia allatus per Theodorum Adamium magni Caſelii generum, virum inſignem: qui itidem Sicli nomine erat inſcriptus, urna item & virga Aronis ſignatus, magnitudine tamen æquabat duntaxat Semiſiclum genuinum Villalpandi, & ponderis erat drachmarum duarum, ſcrupulorum duorum & granorum ſex: loco *Aleph* autem habebat literas illas binas quibus & tetradrachmi quidam Sicli ſunt inſcripti. Haud dubiè autem & ille paſſus erat artifices probæ monetæ corruptores. Unde obiter liquet, nec Ebræis ſua defuiſſe quondam rei nummariæ adulteria. Nihilominus rectè argumentatum eſſe Waltonum: *Aleph* non præbere indicium Sicli integri quia & Semiſicli quondam ſic fuerint inſcripti, jam in confeſſo eſt.

Ex omnibus autem hiſce manifeſtum eſt, à nemine hactenus eſſe adductam veram & certam cauſſam, quare alii Sicli uno *Aleph*, alii duabus literis ſuper urnam ſint notati. Nec verò eſt, quod hac in re Judæorum ſententiis ſtandum, atque adeò Rabbino Azariæ, auctori *Meor Enajim*, præ aliis credendum eſſe, quis arbitretur. Sunt enim illi rei veteris monetariæ perquam rudes: præſertim quia nullis aut raris Thalmudicis traditionibus inſtruantur. In exemplum ruditatis placet hic adducere verba ejus, qui doctus cenſetur Rabbi, Moſis Eſſecher, quemadmodum vertit illa Villalpandus cap. XXI. *Scito, quod pervenerunt ad manus meas quædam moneta ex multis generibus, diverſa in*

 pondere

pondere Sicli & Semiſicli. Et in nonnullis eorum ſcriptum eſt: Anno tali conſolationis Iſraël: & in alio: Anno tali Regis talis. Et in quibuſdam vidi formam palmæ, faſciculi & cedri. Et dixit mihi quidam Hebræus in illa ſcripturâ peritus, quod in uno latere erat ſcriptum literis Hebræis antiquis. Et opinor, quod ſint inſculptæ tempore ſervitutis Hebræorum, ſub Imperatoribus Græcis. Hæc ille. Unde non ruditatem ſolùm ſed etiam imprudentem audaciam hominis diſcere eſt, ut qui auſus fuerit interpretari quæ ne legere quidem potuit.

Fortaſſe licebit proinde bonâ cum eorum qui antehac conjecturas ſuas prodiderunt de literis iſtis, affirmare aliquid hactenus non auditum. Quid ſi ergo aſſeramus, literis iſtis indicari nomina eorum, quorum auctoritate puplica Sicli iſti ſunt confici juſſi? Non ſanè poteſt hoc jure haberi improbabile iis, qui cum Waltono aliiſque ſtatuunt, literâ *Aleph* deſignari locum ab iſthac litera incipientem ubi Siclus ſit procuſus. *Aleph* igitur ſignificaverit Ariſtobulum aut Alexandrum Haſmonæos: *Schin* autem Simeonem, & ſi altera litera fuerit *Nun*, deſignaverit vocem Naſi ſive Ethnarchæ, ſi *Kaph* (quod forte rectius) כהן הגדול h. e. ἀρχιερεύς.

Haberemus ſanè hac ratione ipſos illos, qui Siclos iſtos orbi quondam quaſi produxerunt, atque adeò etiam ſic pateret veritas mei Paradoxi Verumtamen ego quidem hinc non petam potiſſimum robur mei etiam de Siclis Paradoxi. Satis nimirum jam tum eſt evictum,

recens

recens Haſmoniacum, ut aliorum Ebræorum nummorum, ita & Siclorum, primordium. Quibus ergo licet ſecure acquieſcere. Et ſanè ipſemet Hottingerus ita tandem dimiſit Paradoxum meum, ut non multum ſe diſſentire, diſerte ſatis ſit confeſſus iis verbis: *Ab Hebræis cuſos fuiſſe, illos* nummos Hebræos, *in ſignum* αὐτονομίας, *literis ut plurimum, vix tamen ſemper, Samaritanis, non repugno.*

CAPUT X.

Non fuiſſe olim in uſu Siclum alium ſacrum alium profanum.

ETiam Quintò Paradoxo expedito nihil ſupereſt, quàm ut de SEXTO nonnihil agamus. Eſt autem illud: *Unum duntaxat fuiſſe Sicli genus, non verò alium Siclum ſacrum alium profanum.*

Fortaſſis autem non meretur hoc aſſertum meum Paradoxi nomen, ut nec defenſionem. Agnoſco enim etiam ipſemet, jam pridem & Villalpandum & Waltonum, alioſque nonnullos ſummates literaturæ hujus, idem mecum aſſeruiſſe. Hottingerum quoque ipſum non diſſentire quis dixerit, attendens ad ea quæ Epiſtolæ meæ reſpondit, atque ita non etiam requiri, ut illi quidem mea iſthæc approbem.

Etſi verò priora quinque pronunciata mea magis quam hoc abludant à communi ſententiâ, etiam hoc tamen paucos habet adſtipulatores, longè plures autem ſentiunt planè aliud.

Etenim Judæi quidem fortè omnes, & Chriſtianos inter ipſi Eccleſiæ veteris reverendi nobis & ſancti Patres Hieronymus, Epiphanius, Iſidorus, recentiorum quoque ſcriptorum longè doctiſſimi Waſerus, Kircherus, Grſepſius, Buxtorfius, Cappellus aliique adverſantur. Hottingerus ipſe iis eſt verbis uſus, ut propenſum quidem in meas partes, nonnihil tamen fuiſſe illum dubium, appareat. In libello enim cum pro utráque parte varias attuliſſet rationes, diſputationem *pag.* 128. *edit. ſecundæ* hiſce verbis claudit: *Hæc ferè ſunt quæ in utrámque partem diſputantur; & certe niſi conſtanti Ebræorum conſuetudini & traditioni aliquid deferatur, poſterioris ſententiæ rationes priori videntur prævalere; præſertim cum Maimonides ſuo de Siclis tractatu non intercedat.* Pag. 123. cum dixiſſet finem Siclorum alium eſſe ſacrum, alium civilem, mox addit: *Inſtitutus nempe erat Siclus ſacer ad res ſacras ſive Eccleſiaſticas.* Nec multo poſt: *De hoc Siclo* (ſacro videlicet) *quæritur cur ſic appelletur? Reſpondimus jam, à fine. Alii tamen, à ſubjecto loco.* Hiſce denique verbis mihi reſpondit: *Unum fuiſſe ratione ponderis Sicli genus, libenter dedit: confirmavi etiam ſupra pag.* 124. Non ἁπλῶς igitur vel tum idem mecum eſt profeſſus, ſed duntaxat, nullam fuiſſe olim differentiam ratione ponderis. Pro illorum quoque ſententia, qui negant Siclum ſacrum profano fuiſſe altero tanto graviorem, adduxit quidem Hottingerus laudato loco rationes

tiones complures; etiam ita tamen illum hæſitaſſe, liquidum eſt ex verbis quibus finivit illam diſputationem paulò ante in medium productis. Quibus porrò rationibus eſt uſus Hottingerus, illarum (ſi verum fas eſt dicere) quammultæ levis ponderis, ita etiam obſcure propoſitæ ſunt, ut vim argumenti ægrè poſſis dignoſcere. Quapropter haud abs re fuerit, ſi nos quoque de hac controverſia quædam adferamus in medium.

CREDITUR ergo à multis, Siclos olim duorum fuiſſe generum, diverſos & pondere & charactere. Nam ſacros fuiſſe drachmarum quatuor Atticarum, alios autem in civilem uſum flatos, dimidio leviores didrachmos videlicet. Signo item fuiſſe illos diverſos, vel ſaltim literis atque inſcriptione: Sacros enim Siclos fuiſſe inſignitos literis ſanctis ſive Aſſyriacis, profanos autem Samaritanis characteribus. Utrumque autem non aſſeritur ab omnibus. Etſi enim in eo conveniant, quod Sicli alii ſacri alii profani fuerint, non tamen omnes & in pondere ſimul & in literis inſcriptis collocant differentiam iſtam, ſed plærique in ſolo pondere, pauciores etiam in ſigno & characteribus. Paradoxum autem meum omnem illam diverſitatem tollit. Igitur ut omnibus ſatisfiat, ſeorſim fuerit agendum & de pondere & de literis aut ſignis.

Cæterum ponderis fuiſſe omnes Siclos non unius, ſed alteros tetradrachmos, alteros didrachmos, videtur ſufficienter oſtendere conſtans eâ in re traditio Judæorum Thalmudicorum

Etenim Judæi quidem fortè omnes, & Chriſtianos inter ipſi Eccleſiæ veteris reverendi nobis & ſancti Patres Hieronymus, Epiphanius, Iſidorus, recentiorum quoque ſcriptorum longè doctiſſimi Waſerus, Kircherus, Grieſpius, Buxtorfius, Cappellus aliique adverſantur. Hottingerus ipſe iis eſt verbis uſus, ut propenſum quidem in meas partes, nonnihil tamen fuiſſe illum dubium, appareat. In libello enim cum pro utráque parte varias attuliſſet rationes, diſputationem *pag.* 128. *edit. ſecundæ* hiſce verbis claudit: *Hæc ferè ſunt quæ in utrámque partem diſputantur; & certe niſi conſtanti Ebræorum conſuetudini & traditioni aliquid deferatur, poſterioris ſententiæ rationes priori videntur prævalere; præſertim cum Maimonides ſuo de Siclis tractatu non intercedat.* Pag. 123. cum dixiſſet finem Siclorum alium eſſe ſacrum, alium civilem, mox addit: *Inſtitutus nempe erat Siclus ſacer ad res ſacras ſive Eccleſiaſticas.* Nec multo poſt: *De hoc Siclo* (ſacro videlicet) *quæritur cur ſic appelletur? Reſpondimus jam, à fine. Alii tamen, à ſubjecto loco.* Hiſce denique verbis mihi reſpondit: *Unum fuiſſe ratione ponderis Sicli genus, libenter dedit: confirmavi etiam ſupra pag.* 124. Non ἁπλῶς igitur vel tum idem mecum eſt profeſſus, ſed duntaxat, nullam fuiſſe olim differentiam ratione ponderis. Pro illorum quoque ſententia, qui negant Siclum ſacrum profano fuiſſe altero tanto graviorem; adduxit quidem Hottingerus laudato loco ra-

tiones complures; etiam ita tamen illum hæſitaſſe, liquidum eſt ex verbis quibus finivit illam diſputationem paulò ante in medium productis. Quibus porrò rationibus eſt uſus Hottingerus, illarum (ſi verum fas eſt dicere) quammultæ levis ponderis, ita etiam obſcure propoſitæ ſunt, ut vim argumenti ægrè poſſis dignoſcere. Quapropter haud abs re fuerit, ſi nos quoque de hac controverſia quædam adferamus in medium.

CREDITUR ergo à multis, Siclos olim duorum fuiſſe generum, diverſos & pondere & charactere. Nam ſacros fuiſſe drachmarum quatuor Atticarum, alios autem in civilem uſum flatos, dimidio leviores didrachmos videlicet. Signo item fuiſſe illos diverſos, vel ſaltim literis atque inſcriptione: Sacros enim Siclos fuiſſe inſignitos literis ſanctis ſive Aſſyriacis, profanos autem Samaritanis characteribus. Utrumque autem non aſſeritur ab omnibus. Etſi enim in eo conveniant, quod Sicli alii ſacri alii profani fuerint, non tamen omnes & in pondere ſimul & in literis inſcriptis collocant differentiam iſtam, ſed plærique in ſolo pondere, pauciores etiam in ſigno & characteribus. Paradoxum autem meum omnem illam diverſitatem tollit. Igitur ut omnibus ſatisfiat, ſeorſim fuerit agendum & de pondere & de literis aut ſignis.

Cæterum ponderis fuiſſe omnes Siclos non unius, ſed alteros tetradrachmos, alteros didrachmos, videtur ſufficienter oſtendere conſtans ea in re traditio Judæorum Thalmudicorum.

rum aliorumque. Tanti ſanè ratio iſthæc momenti viſa eſt etiam Hottingero, ut non auſus fuerit illam ſpernere, imo propter unam illam dubitaverit ἁπλῶς aſſentiri ſententiæ adverſæ: quod paulò ante audivimus. Adducit autem & Hottingerus *pag.* 125. ex libro celeberrimæ famæ cui titulus *Schalſchéleth Hakkabala*, Rabbi Jechaiæ auctoris: *Traditione diſcimus, Siclum ſanctuarii pendere trecenta viginti grana hordei in puro argento:* quod idem eſt, atque fuiſſe illos drachmarum quatuor Atticarum. *Multo* magis id probatur ex eo, quod ſæpius in ipſis ſacris codicibus fiat mentio Sicli ſanctuarii: quod ſi autem omnes Sicli fuiſſent tunc ejuſdem ponderis, fruſtra facta fuiſſet mentio Sicli ſanctuarii, fruſtráque juſſum ad illius normam alios exigere. Liquidum id *Tertio* videtur eſſe ex verſione Græca τῶν ἑβδομήκοντα. In illâ enim ſolet *Siclus* Græcè tantum non ſemper reddi δίδραχμον. Quod indicio eſt, interpretes illos reſpexiſſe non ad Siclos ſanctuarii qui erant τετράδραχμοι, ſed ad alios dimidio leviores, qui nempe in civili fuerunt uſu. Confirmant hoc ipſum *Quarto* & nummi Ebræi. Alii enim eorum ſunt quidem drachmarum quatuor, alii tamen multum leviores. Quin imò reperiuntur qui diſertè inſcripti ſunt cognomento Sicli & tamen non ſunt τετράδραχμοι: ſed quidam ſunt δίδραχμοι: ut ille quem Beza curavit depingi, & alius gravior quidem non tamen juſti ponderis quatuor drachmarum; de quibus proximo actum eſt capite.

Verum

Verùm enimvero etſi ſpecie probabilitatis hæc non deſtituantur, reapſe tamen nullius ſunt roboris. *Primo* enim, de re nummaria veteris ævi ne quidem ex Thalmude ſolet à Rabbinis aliquid conſtanter tradi, Thalmud autem Judaïcarum traditionum eſt promptuarium & monimentum antiquiſſimum. Eoque non ſemel faſſus eſt ipſe Hottingerus, fluctuare hac in re Judæorum doctrinam. Satis fuerit legiſſe, quæ notavit ad *Jus Hebræorum pag.* 134: & libello *de Nummis pag.* 121. *ſecundæ editionis*. Ut meritò mireris, qui in diſputationis illius concluſione fecerit aliqvam mentionem *conſtantis Ebræorum conſuetudinis & traditionis*; præſertim quum conſvetudinis conſtantis nec vola nec veſtigium uſpiam compareat. Taceo rei nummariæ imperitiam Thalmudicorum magiſtrorum vel inde parere, quod nuſquam illi memoraverint nummos Ebræos Samaritanis characteribus inſcriptos, quodque adeò perquam paucis Rabbinorum, & non niſi ſequioris ævi, illi cæperint inno teſcere. Et nullum itaque conſtans Ebræorum teſtimonium Paradoxo meo adverſatur: & ſi quod eſſet, nihili valeret. Hieronymus porrò & Epiphanius familiaribus ſibi Judæis videntur crediſſe. Utique nec illis niſi inquantum ſunt rationibus inſtructi, tuto credi, notum eſt. Nudæ ſententiæ nullam vim habent.

Fuiſſe *porrò* olim ante Captivitatem Babylonicam ſingularem aliquem Sanctuarii Siclum, certum quidem eſt. At verò jam probavi-

mus, non monetæ alicujus ſignatæ genus Siclum illum fuiſſe, ſed certi ponderis. Enimverò etiam alia fuerunt Sicli nomine fortaſſis haud parum diverſa pondera. Diſertè ſanè 2. *Samuelis cap.* XIV. 26. fit mentio *Siclorum ponderis regii.* Nec Abſolonis capilli ponderati fuerunt ad monetam aliquam, ſed ad alicujus ponderis normam: quod quantæ fuerit gravitatis hodie nos fugit. Oſtendimus verò itidem, ante Captivitatem illam Siclos quidem fuiſſe in uſu loco monetæ ſed ἀσήμυς: omnes verò illos fuiſſe pares ponderi Sicli Sanctuarii non equidem affirmaverim: imò improbitatem temporum illorum attendens haud dubito, ſæpenumero pondus Sicli vulgare ab eo quod in ſanctuario aſſervabatur multùm deflexiſſe. Neutiquam verò inde colligere eſt, quaſi lege conſtitutum fuiſſe, aliud Sicli genus in ſacros aliud in profanos uſus. Imò verò conſtat ex *Levitici* XVII. 15: omnes æſtimationes rerum fieri oportuiſſe ad normam Sicli ſanctuarii atque adeò eandem Sicli ſive ponderis rationem in civilibus quoque negotiis debuiſſe obſervari. Utrum poſt ſolutam Captivitatem Babylonicam fuerit itidem Siclus aliquis ſingularis ſanctuarii nec ne; haud equidem dixerim. Ab Haſmonæorum uſque ætate ullum fuiſſe in uſu diſcrimen Sicli profani & ſacri, nullo poteſt vel leviſſimo oſtendi indicio. Quæ cauſſa verò fuerit, illius appellationis *Sicli Sanctuarii* rectè jam tum à Villalpandò pariter & doctiſſimo Walthono eſt expoſitum. Utemur verbis Walthoni, ne videamur nobis

nobis voluiſſe vindicare aliorum obſervata. *Cum mentio fit in ſcripturis Sicli ſanctuarii, hic ideo dicitur Siclus ſanctuarii, quia in ſanctuario aſſervata ſunt ponderum & menſurarum exemplaria. Hoc enim ad ſacerdotum officium pertinebat, ut ſint ſuper omne pondus & menſuram*, 1. *Chron.* XXIII. 29. Item: *Inter ſacra enim æſtimata erant pondera & menſuræ. Unde in templis apud Paganos, & in Eccleſiis Chriſtianorum ſervari ſolebant, ut ex Juſtiniani Novella* 128. *cap.* XV. *oſtendimus*. Hæc Walthonus. Utut poſtremo fuiſſent olim Sicli quidam ſacri, non tamen hi potuiſſent appellari Sicli ſanctuarii: quia non omne ſacrum ad ſanctuarium pertinuit.

Quod *Tertio* verſionem attinet Septuaginta ſeniorum Græcam torſit illa aliquamdiu viros etiam doctiſſimos. Ariæmontanus enim & Maſius errorem ab interpretibus commiſſum cenſent. Quod veriſimile non eſt, in re vulgo & nota & obvia: præſertim cum ſæpe hæc interpretatio ſit repetita. Alii librariis adſcribunt culpam, qui ſcripſerint initio quidem δ δεαχμα, poſt jota inſeruerint, fecerintque δίδεαχμα. Quis credat vero, id factum tam multis in locis, idque à peritioribus poſt emendatum non eſſe? Villalpandus cap. XXVIII. ſcribit, *cum didrachmum pro Siclo reddunt ſeptuaginta, non certam habuiſſe exæquandi ponderis rationem, ſed potius pro Hebraico alium Græcum ſubſtituere voluiſſe, qui in eo tantum eſſet ſimilis, quod magis in ore & manibus omnium Græcorum didrachmum tunc verſaretur*,

haud ſecus quam tetradrachmus Siclus in oculis ac manibus olim Hebræorum. Aſt vereor, ut hæc excuſatio ſit imputatio ſupinæ oſcitantiæ: ſi ſcilicet ſcientes Græcum nummum ſubſtituerint pro Ebræo. Fuit vero & Stater ſive τετράδραχμον ſatis familiaris nummus Græciæ populis: ac proinde non fuit neceſſum, melioris intellectus cauſſa in gratiam Græcorum δίδραχμον vertere. Rectius gerit in his enodandis ſeſe Villalpandus *cap.* XXIX. Sed non opus eſt illa huc advocare. Omnium optime illi rem expedierunt, qui obſervavere: drachmam Alexandrinam pendiſſe duas Atticas; atque ita δίδραχμον Alexandrinum eſſe τετράδραχμον Atticum, (id quod ex Polluce conſtat) Septuaginta autem Alexandrino more fuiſſe loquutos, ſicut in Ægypto verſio illa fuit nata.

Quicquid vero ſit, verſio iſthæc Septuagintaviralis non juvat quidquam illam de diverſo pondere Sicli ſacri & profani opinionem; quoniam nuſquam in verſione iſthac, etiam quando de ſacris agitur, *Siclus* vertitur τετράδραχμον, ſed ſemper δίδραχμον: ut proinde hi quidem interpretes iſtam à ſequioris ævi Judæis excogitatam Siclorum differentiam non agnoverint. Perquam frivolum ſanè eſt, quod nonnulli trahere huc moliti ſint illud de pondere capillorum Abſolonis: quia ſcilicet ea Septuagintavirali verſione legitur pondus capillorum æquaſſe centum Siclos, in Ebræo autem ducentos. In quibuſdam enim Græcis co-

dicibus

dicibus verſionis illius legitur itidem διχοσίες: fortaſſis etiam Interpretes illi uſi ſunt exemplaribus Ebræis quæ nonnihil à noſtris fuerunt diverſa: id quod in aliis quammultis locis etiam eſt obſervare.

Quod *quarto* loco adduximus, non ſolet quidem multum urgeri, fortaſſis tamen haud immerito cui videatur, omnium eſſe veriſimillimum. Attamen qui Ebræi nummi non habent inſcriptum nomen *Sekel*, ad rem non faciunt, utpote qui non Sicli ſed diverſi fuerint à Siclo ordinis. Utque illorum nonnulli fuerint τετράδραχμοι, quidam δίδραχμοι, quidam non niſi drachmam unam pondere æquaverint: non tamen propterea Siclis κατ' ἐξοχὴν ita dictis merentur accenſeri. Solent præterea illi ponderis eſſe admodum à Siclis diverſi &, ut ita dicam, planè irregulares. Quam maxime huc facere dixeris, nummos illos qui non ſunt τετράδραχμοι & tamen nomen *Sicli Iſraëlis* habent inſcriptum. Jam tum autem oſtenſum eſt, factum illud eſſe non ſecundum leges ſed vitio eorum qui monetas adulterarunt. Quod genus hominum nequam nulli reipublicæ ſolet deeſſe.

Saltim eorum igitur, qui ſacri profanique Sicli in diverſo pondere differentiam conſtituerunt, ſententiam nullis niti firmis rationibus, jam eſt manifeſtum. Illi qui Siclos illos fuiſſe etiam literis diverſos qui ſtatuunt, nullâ planè veterum traditione colorem ſibi parare potuerunt. Omnis illorum prætextus videtur

 ſtare

ſtare eo, quod nummorum Ebræorum quidam reperiantur etiam ſacris ſive Aſſyriis literis inſigniti, alii Samaritanis atque adeo profanis. Et ſanè reperiri, etiam *Sicli* nomine per literas ſacras inſignitos nonnullos nummos, certum eſt. Verum enimverò, etſi, ponas, nummorum illorum qui Aſſyrias literas habent inſcriptas nonnullos eſſe genuinos, non ſequitur tamen, illos audiiſſe olim *Sicli* nomine. Sed & eorum qui hodiè quidem ſuperant Sicli nomen non habentes inſcriptum, forte nulli vel Sicli, vel Semiſicli, vel trientis, vel quadrantis Sicli pondus exacte referunt; atque adeo ad Sicli ſanctuarii normam nec hi ſunt compoſiti, aut merentur *ſacri Sicli* cognomentum. Eorum qui inſcripti ſunt *Sicli* titulo, pauciſſimos item reperias Siclo ſanctuarii æquales, ac proinde neutiquam merentur *ſacri* cognomentum. Probavi autem jam tum in univerſum ſic ſatis clare, niſi fallor: omnes literis Aſſyriis inſcriptos nummos eſſe ſuppoſititios & natos demum poſt gentis Judaicæ Romanum excidium.

IN univerſum igitur licet jam ſaltim hoc conſtituere, ſententiam illam de duplici Siclo, ſacro & profano, deſtitui firmo omni fundamento. Hoc evicto autem conſequens eſt, fas eſſe illam rejicere & opinionem adverſam amplecti tanquam ſimiliorem vero: idque quoniam in bene conſtituta republica, qualem utique Deus ſuam Iſraëlitarum eſſe voluit, non ſolent temerè admitti in idem nomen diverſi pretii monetæ, quo vitetur omnis deceptio. Idem verò maxime confirmant illi, qui etiamdum ſuperant

genuini

genuini Sicli. Illi enim inſigniti ſunt ſignis ſanctiſſimis, ex ipſa Arca fœderis aſſumptis, Urnâ ſcilicet mannam continente & ramulo amygdalarum ferace; atque adeò non poſſunt deſpici tanquam ſint profani. Iidem ſolent eſſe, pauciſſimis exceptis, τετράδραχμοι, aut ſi Semiſicli fuerint, δίδραχμοι, adeòque ad normam Sicli ſanctuarii benè compoſiti. Et tamen ſunt inſcripti literis non ſacris ſed Samaritanis, recepti item in uſus civiles ad inſtar aliorum nummorum. Quòd ſi porrò fuiſſent olim in vulgi uſu Sicli ab his dimidio leviores, utique illi etiam ſignis ſanctiſſimis non debuiſſent inſcribi, nec honorari titulis *ſanctæ Jeruſalem* & *Sicli Iſraëlis*, deberent etiam illorum hodiè nonnulli eſſe ſuperſtites. Nihil autem horum uſquam comparet, nullum reperitur vel leviſſimum indicium. Tollere denique penitus illud imaginarium diſcrimen Siclorum aptum eſt unum Flavii Joſephi teſtimonium: ὁ δὲ Σίκλος, νόμισμα Ἑβραίων ὤν, Ἀττικὰς δέχεται δραχμὰς τέσσαρας. Non enim ἁπλῶς, & nulla addita exceptione, potuiſſet ita Joſephus loqui, ſi tunc fuiſſet in uſu civili Siclus aliquis profanus δίδραχμος. Ego ſanè illud unicum Joſephi teſtimonium ſufficere arbitror Paradoxo meo ſtatuminando. Quapropter etiam in illo nunc acquieſco, nec verbo addito opus eſſe cenſeo.

CAPUT XI.

Quæ de Cippis Ebræorum in libello ab Hottingero edito memorantur non mereri fidem.

QUæ ad illuſtrationem defenſionemque etſi non omni ex parte ἀποδεικτικὴν, perquam veroſimilem tamen, Paradoxorum noſtrorum ſex attinent, fortaſſis abunde ſatis perſecuti ſumus. Reſtant, fateor, dicenda complura alia de Ebræorum nummis, ſed illa aggredi non patiuntur negotia mea. Aliis illa curæ ſint quibus plus otii ſuppetit, & literaturæ Ebrææ plenior notitia.

Fortaſſis majori juris ſpecie poſſit à me exſpectari aliquid hoc loco, de *Sepulcris Ebræorum:* quandoquidem & in mea Epiſtola & in Reſponſo Hottingeriano hoc quoque argumentum tactum eſt. Cæterum & illud agere vetant meliores gravioréſque occupationes. Et verò parum refert, quid de narrationibus Judaicis, quos libellus ille ab Hottingero editus verſuſque comprehendit, ſentiendum ſit. Non enim vel Eccleſiæ vel reipublicæ iſthæc ſcire intereſt.

Me in ſententia etiamnum confirmant, tot Chriſtianorum accuratâ curâ elaboratæ Terræ ſanctæ vicinarúmque regionum deſcriptiones: præter enim plurimas Latinè ſcriptas hujus argumenti hiſtorias, dedit orbi Leo Allatius inter

ter ſua Σύμμικτα Græcas tres: Omnes vero illæ pauca admodum memorant de ejuſmodi Cippis, cum tamen ſepulchra Patriarcharum & Prophetarum etiam Chriſtianis ſint religioſa, non minus ac Judæis. Accedit, quod etiam ipſe magnus erro Benjamin Tudelenſis Judæus, etſi fuerit rerum ſuæ gentis curioſus indagator & fabuloſus præco, itidem tamen pauca duntaxat ſepulcra ejuſmodi commemoraverit. Haud præteriturus illa ſilentio, ſi ejus ætate fuiſſent & numeroſa adeò & tanta in veneratione. Obiit autem Benjamin ille ſeculo duodecimo Chriſtiano, & quidem anno 1173. ut vir planè eximius Conſtantinus l'Empereur in ſua Itinerario Benjaminis præmiſſa *Diſſertatione*, ex Chronicis cùm Abrahami Zacuthi tum Davidis Gans, celebrium Rabbinorum, pridem docuit. Autor verò libelli ab Hottingerò editi multo recentior eſt Benjamine: ſaltim itáque de iis quæ hic tradit fas eſt ſuſpicari, recentiora eſſe, à ſequioris ævi Judæis partim confecta partim conficta. Et verò ille de Cippis ab Hottingero editus libellus ſcriptus eſt ſuperiore demum ſeculo, imperante per Orientem ipſique Palæſtinæ Solimanno. Hottingerus enim quidem *p.* 17. *editionis primæ* numerum minorem Judaicæ æræ 297, quem ſcriptor memorat, anno Chriſti 1137. reſpondere docuerat, ipſe tamen illud juſſit emendare *pag.* 75, & reponere annum Chriſti 1537. Secunda vero editione *pag.* 35. prior error eſt repetitus, & *pag.* 84. novus commiſſus, ſexcenteſimo Chriſti anno poſito in locum quingenteſimi. Ne autem notis numerali-

bus quiſquam fallatur ſatis cavit ipſe ſcriptor, narrans, quemadmodum juſſu Sultani Solimanni, & mœnia & multa alia Hieroſolymæ urbis fuerint iterum exſtructa, editionis primæ *pag*. 12, ſecundæ *pag*. 34. Quin imò ex iis quæ fine libelli habentur liquet, initiò quidem in modum Epiſtolæ omnia ſcripta, inde autem ab alio quodam Judæo, qui etiam ipſe Palæſtinam luſtraverat, in libellum poſt denique tranſlata eſſe. Cum Benjamin itaque ſuum iter inſtituerit rerum potientibus in Palæſtina Chriſtianis Europæis, tunc vero adeò multi Cippi non fuerint in exiſtimatione, alter verò integris quadringentis annis pòſt demum vixerit, cum jam per trecentos amplius annos Muhamedani ibi imperaſſent, manifeſtum profectò eſt, valde veroſimile eſſe id quod in Epiſtola diximus, fractâ denique Chriſtianorum in terris illis potentia, à Judæis Cippos illos multos eſſe conſtructos: quos hic ſcriptor commemorat. Non ſanè vel hâc tempeſtate deſiit apud Judæos κακοζηλία illa Phariſaica, jam tum olim à Salvatore noſtro improbata; imò graviter Phariſæis improperata, *ædificandi monumenta Prophetarum*. Ac proinde id quod diximus, de Cippis intra hoſce trecentos annos recenter conditis, non utique eſt vero abſimile.

Reperiuntur porrò in libello iſthoc quammulta fabuloſa; quæ proinde & reliquis narrationibus de Cippis fidem detrahunt. Quod ſolet eſſe mendaciorum commune præmium. Ipſemet Hottingerus fidem omnium iſtarum narrationum non auſus fuit præſtare. In ipſis ſane

Notis

Notis ſuis complura paſſim falſi convincit: in Reſponſo fatetur, *non omnium eandem auctoritatem eſſe: Quæ nimiâ commendantur antiquitate ſuſpicione vix carere.* Quibus itaque narrationibus liceat fidem commodare quibus non, incertum ſaltim eſt.

In univerſum iſtius quidem libelli Autor videtur ejuſdem fuiſſe indolis cum Benjamine, vel potius ejus quæ vulgo Judæis eſt penè communis; quæ nempe in parte pietatis collocat mentiri, ſi videatur id ſuo ſuperſtitioſo zelo commodum. Quod non eſt tamen mirum, quoniam eodem vitio tenentur cujuſcunque penè θρησκείας & quarumcunque ſectarum complures fervidi zelotæ: etiam Muhammedicorum. Utinam non quoque Chriſtianorum! Sed, eheu, jam tum ſeculo Chriſtiano undecimo non ſemel conqueſtus fuit ipſemet magnus tunc nomine atque auctoritate Cardinalis Romanus Petrus Damiani, *quod nonnulli ſe Deo deferre exiſtiment, ſi in extollendis ſanctorum virtutibus mendacium fingant.* Eſt ſanè quamplurium omnis penè generis hominum perſvaſio, circa eorum qui Sancti creduntur ſepulcra, promptius exaudire Deum preces. Judæo ſaltim illi qui librum de Cippis conſcripſit idem, quod aliis vulgò, placuiſſe de precibus ad ſepulcra fundendis, haud obſcure patet ex ipſis verbis quibus libellum eſt exorſus. Ita enim illa interpretatus eſt Hottingerus. *Hæc ſunt itinera filiorum Iſraël, quæ fecerunt proficiſcentes de virtute in virtutem, ut proſternerent ſe ad ſepulchra juſtorum, ſuper quibus pax. Accedunt autem*

eum

cum lacbrymis & deprecationibus, ut petant & exorent miſericordiam pro ſe & fratribus ſuis, qui in exilio morantur. Ad ipſas tamen ſepultorum animas non dixerim à Judæorum nonnullis preces alligari: etſi me non prætereat, à paucis quibuſdam angelos invocari ſolitos. Cæterum quandoquidem illa de vi precum circa ſepulcra effuſarum perſvaſio uſque adeò apud quammultos invaluerit, non eſt mirum de ſepulcris ipſis plurimà ſolere fingi: Optimo tamen maximo Deo forte nihil magis eſt inviſum iſtis mendaciis.

Uno verbo, nihil eſt cauſſæ quare libello illi Hottingeriano liceat ſecure credere: propterea perſto, parte quidem optima, in ea, quam dixi, ſententiâ.

INDEX CAPITUM PARADOXORUM DE NUMMIS EBRÆORUM.

I. *Proœmium libri. Quo occaſio & inſtitutum ejus conſcribendi indicatur.* 89. ſ.

II. *Epiſtolæ aliquot Conringii & Hottingeri ad hoc argumentum pertinentes.* 93. ſ.

III. *De nummis illis ſex, quorum ectypos ſibi miſſos Hottingerus Tabula prima ære exprimi curavit,* 109. ſ.

IV. *Nummos omnes Ebræorum, qui dicti ſunt Sicli, fuiſſe olim argenteos.* 116. ſ.

V. *Nullum nummum Ebræum, qui refert hominis imaginem, eſſe genuinum.* 126. ſ.

VI. *Characteres Aſſyriacos non fuiſſe olim ab Ebræis ad civilia negotia uſurpatos, nec ante captivitatem Babylonicam nummos ſignatos Ebræis fuiſſe in uſu.* 152. ſ.

VII. Nul-

VII. Nullum nummum Aſſyriis aut Ebræis literis inſcriptum eſſe bonæ notæ aut multum vetuſtum. 168. ſ.

VIII. Non poſſe certis argumentis demonſtrari, nummos, qui Samaritanis characteribus ſunt inſcripti, captivitate Babylonica eſſe antiquiores. 182. ſ.

IX. Omnes Samaritanis literis inſcriptos nummos eſſe Haſmonæorum & Herodum ætate cuſos. 193. ſ.

X. Non fuiſſe olim in uſu Siclum alium ſacrum alium profanum. 217. ſ.

XI. Quæ de Cippis Ebræorum in libello ab Hottingero edito memorantur, non mereri fidem. 228. ſ.

HER-

III.

HERMANNI CONRINGII

DE

REPUBLICA

EBRÆORUM

EXERCITATIO.

Digitized by Google

DE REPUBLICA EBRÆORUM EXERCITATIO.*

QVâ ratione unaquævis ſocietas humana, quæ civitatis nomine cenſeri poteſt, adminiſtretur atque gubernetur, id conſiderare nemini non ſvave atque jucundum eſſe poteſt. Atque id eò magis, quo ἀκρότατον illud ἀγαθὸν, quod per commodam ſui gubernationem ſocietas humana obtinere ſolet, expenditur intentiùs. Cum enim omnia diffluxura videantur, ſi omni omninò Societas illa gubernatione deſtituatur, ſola hæc ſi commoda ſit præſtat, ut bene beatéque inter homines vivi queat. Quin ſi non per omnia ſatis rectè ſe habeat, præſtat tamen, ut ſocietas, quæ coiverat, è veſtigio non prorſus diffluat & dilabatur.

II. CÆTERUM quâ ratione gubernata olim fuerit *Iſraëlitica Gens*, turba illa hominum, quam Ægyptiacæ tyrannidi ſubduci juſſerat

* *Habita in Academia Julia Anno* 1648. *die* 8. *April*: *Reſpondente* Martino Mullero *Hamburgenſi.*

juſſerat ipſe Deus, quamque adeò ſeorſim ab Ægyptiis degere, & peculiarem rempublicam conſtituere volebat, id niſi me omnia fallunt, ſuaviſſimè conſiderabitur omnium. Iſraëlitica enim gens illa erat, apud quam, ut ſacrâ phraſi utar, ignem poſt & caminum habuit, atque adeò ſingulari modo habitavit ipſe Deus; cuique reverà præſtitit talia, qualia numquam nationum ulli. Hanc eandem voluit Deus non conſuetis inter quaſvis alias gentes modis gubernari, ſed qui excellentiâ quadam ſua à cæteris haud parum diſcreparet omnibus. Nos ab inſigni, quam diximus, ſvavitate allecti, in expendendâ Ebræorum reipublicæ forma paululum nos exercebimus.

III. IN naturam autem rerum publicarum introſpicere volentibus τὸ κύριον ſive Summa poteſtas ante omnia conſideranda fuerit, penes quem nimirum illa ipſa ſit; utrum nempe penes unum, an verò penes paucos, an denique penes omnem populum. Hinc nimirum tres diverſiſſimæ & maximè ἀντιδιῃρημέναι ſimplicium rerumpublicarum formæ emergunt. Ariſtoteles ubi conſiderare inſtituit politias ſive reſpublicas, πόσαι τὸν ἀριθμὸν, καὶ τίνες εἰσὶ, quot numero ſint & quæ, (facit id autem *lib. III. Polit. cap. VII.*) ita pronunciat illicò: ἀνάγκη δ᾽ εἶναι κύριον ἢ ἕνα ἢ ὀλίγους ἢ τοὺς πολλούς. Quam diviſionem & Cicero *Secundo de divinatione* profitetur, ſe à Platone Ariſtotelis præceptore ejuſque philoſophia didiciſſe: *reſpublicas teneri tum à principibus, tum*

à populo, aliquando à ſingulis. Tacitus quoque conformiter prorſus hiſce loquitur *lib. IV. Annal. Cunctas nationes*, inquit, *& urbes populus, aut primores, aut ſinguli regunt.* Ita à numero τὸ κύριον ſive ſummam poteſtatem obtinentium, perquam magna rerumpublicarum fluit diverſitas.

IV. Porrò autem Simplicibus politiarum formis, certa etiam nomina jam olim tributa eſſe, nemini non eſt cognitum. Si nimirum unus rerum potiatur, Monarchiam appellavêre hanc regiminis formam. Præterea τὴν πρὸς τὸ κοινὸν ἀποβλέπουσαν συμφέρον, *quæ ad communem utilitatem reſpicit*, βασιλείαν *regiam poteſtatem* dixit Ariſtoteles. Quæ autem Monarchia πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ μοναρχοῦντος, *ad commodum dominantis* regitur, illam Ariſtoteles τυραννίδα appellavit. Si πολίτευμα ſive ſumma poteſtas penes plures, eoſque paucos ſit; hæc regiminis forma, ſive recta ſit per omnia, ſive rectæ παρέκβασις & ἡμαρτημένη, plurimis Oligarchia olim eſt dicta. Ariſtoteles verò, ubi reſpublicas diſpeſcit, Oligarchiæ vocabulum paucorum & quidem divitum potentiæ minus rectè ſe habenti, atque ad publicam utilitatem non reſpicienti, tribuit: Si paucorum potentia publicam ſalutem procuret atque ex virtute optimis civibus conſletur, Ariſtocratiam appellat illam gubernationis formam. Si denique populus πολιτεύηται, ſive ſummam poteſtatem obtineat & quidem ad communem utilitatem, Ariſtoteles hanc regiminis

formam

formam communi omnium rerumpublicarum nomine πολιτείαν appellat, hujus vero παρέκβασιν dictam vult Democratiam. Complures tamen, qui Philoſophum & anteceſſerunt & ſecuti fuerunt, Democratiæ vocabulum generale eſſe voluerunt, cujuſcunque τȣ̃ πλήθȣς κυρίȣ: à quibus neque ipſum Philoſophum prorſus abire intelleximus.

V. SED ad illam tandem poteſtatem quæ in gente Iſraëlitica obtinuit, verſandam atque conſiderandam accingamur, eamque talem, qualem ubique terrarum in gentium gubernatione omni memoria obſervare fuit. Cum igitur gens Iſraëlitica poſt diutinas tergiverſationes ab Ægyptiorum rege dimiſſa tandem eſſet, atque ut in Palæſtinam commigraret per deſerta Arabiæ Petrææ iter facere inciperet, peculiarem rempublicam illicò conſtituit. Erat ibi juſta hominum multitudo, quæ ex ſimplicibus enata fuerat ſocietatibus. Hanc gubernari utique erat neceſſe, ſi civili etiam ratione commodè inter ſe vivere deberet. At ſi more inter alias gentes conſveto gubernari deberet, fuiſſet τὸ κύριον ſeu Summa poteſtas alicui vel aliquibus committenda; vel certe ſi penes univerſum populum eſſe deberet, aliquibus tamen fuiſſet deleganda, qui exercerent.

VI. Hic autem ſingularem rationem, quæ inter alias gentes non obtinuit, neque obtinebit unquam, eſt animadvertere. Omnis quidem poteſtas, quæ civitates moderatur, præcipuè Deo T. O. M. ab illis, qui eam obti-

nent, accepta eſt ferenda, juxta illud gentium doctoris: οὐ γάρ ἐςιν ἐξουσία εἰ μὴ ἀπὸ θεοῦ. Neque dubium eſt, quin ille *qui hominum intereſt animis & mediis cogitationibus intervenit*, (quod prudentiſſimus Seneca agnoſcit,) quin, inquam, ille ſummam poteſtatem, quæ magnos hominum gubernat cætus, præcipuè dirigat atque moderetur. At verò inter Summam poteſtatem, quæ gentem Iſraëliticam gubernavit, & quæ cæteras gubernat gentes, illud eſt: quòd hæc, licet occulte à Deo dirigatur, hominibus tamen plenè committitur: illam autem ipſe Deus maximam partem immediate exercendam ſibi ſervavit. Fitque adeò, ut illâ, quæ hominibus committitur, non raro abutantur ipſi homines. Neque enim vi eam dirigit, aut ſi malè eâ utitur homo, ſenſibiliter ſemper retundit Deus; ſed ut à præſcripto legum divinarum homo exorbitet, non raro permittit. Quam autem circa Ebræos ſibi ſervaverat Deus, illius uſus non niſi ſanctiſſimus eſſe potuit.

VII. Cum autem τὸ κύριον ſive Summa poteſtas in variis ſita ſit, videmur operæ pretium facturi, ſi quid potiſſimum nos velimus per hanc *ſummam poteſtatem* intelligi, explicemus. Poteſtatem itáque ſummam quàm maximè ſitam eſſe dicimus in regendâ aut tuendâ republicâ. Hæc enim potiſſima illa capita ſunt, ad quæ revocari plæráque poſſunt, quæ circa reipublicæ ſummam in diſquiſitionem venire ſolent. Atque huc pertinet illud Poëtarum principis Homeri, quod de Aga-

Agamemnone dixit: ἀμφότερον, βασιλεύς τ' ἀγαθὸς, κρατερός τ' αἰχμητής. Quæ porrò ad regendam civitatem pertinet poteſtas, illa præcipuè in *legibus* condendis & *magiſtratu* ac *judicibus* conſtituendis eſt ſita: Quæ autem ad tuendam, in *armis* & gerendo bello. Tria adeò fuerint in quibus Summa poteſtas, quantam nimirum cunque in politiis obſervare poſſumus, quam maximè eſt conſpicua: Leges condere, bellum indicere, magiſtratus judiciáque conſtituere.

VIII. PORRO horum omnium in republicâ Ebræorum penes ipſum Deum arbitrium fuit. Et id quidem in proclivi nunc eſt oſtendere. *Poteſtatem condendi leges*, etiam illas omnes, quibus gens Ebræa ad politicum bonum fruendum gubernaretur, reſervaſſe ſibi ipſum Deum, atque etiam iſtas leges illi genti condidiſſe, tam manifeſtum eſt, ut qui id operoſè probare vellet, lucem ſoli, quod ajunt, fœneraturus videri poſſet. Elucet autem id maximè ex plurimis Levitici, Numerorum & Deuteronomii capitibus: quæ quaſi dives ſunt penu, ubi quicquid etiamnum in vita humana commodis legibus definitum eſt magnam partem comprehenditur. *Primùm* ſanè, cùm Deus ter O. M. ex Arabiæ monte Sinai pararet leges ferre, de ſe ipſo præfatus eſt hunc in modum: *Exod.* XX. 2. *Ego ſum Jehova Deus tuus, qui eduxi te ex Ægypto è domo ſervitutis.* Unde liquet, latam Legem à Deo, non tanquam creatore cœli & terræ, ſed veluti à ſummo populi Iſraëlitici duce. *Tum* quæ totius rei-

publicæ quaſi præcipuum debuit eſſe vinculum, legem Decalogi, audienti populo ſeorſim, & quidem juſtæ Legi auctoritatis conciliandæ ergo, ceu decet ſapientem Legiſlatorem, per fulgura ac tonitrua clariſſimè promulgavit; eamque mox duabus inſcripſit tabulis, quæ proinde tabulæ fœderis ſunt dictæ: deinde paulo pòſt eas ſingulari arca, quæ itidem arcæ fœderis hinc nomen accepit, fecit in perpetuam inuſitati fœderis cum Deo initi memòriam, recondi. *Poſt hæc* ubi jam populo terror eſſet incuſſus, ſoli quidem Moyſi, ſed poſt ſatis pridem ſpectatam populo divinam ejus probitatem, & non ſine comitantibus perpetuò ſtupendis miraculis, iſtiuſmodi complures edidit leges, qualium in politiis optimis inſtituendis uſus eſſe ſolet; qualibuſque vigentibus quàm commodiſſime inter homines vivi poteſt, abolitis ex adverſo vel aliis exiſtentibus, fieri non poteſt, quin injuriæ, alicui ſaltim, cives ſint expoſiti. Hæ nimirum ſunt illæ, quas ut diſtingvamus à merè cerimonialibus, quarum recenſione codicis Moſaici benè magna pars conſumitur, Forenſes dicere conſuevimus. Atque illarum ſingulas preſſius conſiderare, operæ quidem magnum fuerit pretium, noſtri tamen in præſentia haud quaquam eſt inſtituti. Facturus id aliquando eſt Vir Clariſſimus, ſub cujus auſpiciis hæc nobis nata eſt confidentia, ut levidenſia iſta ad publicam σιζήτησιν extruderemus.

IX. *Præterquàm vero* quod Deus univerſales tulit leges, per quas ſimilibus delictis ſimilis

milis atque eadem pœna fuit irrogata. In uſu etiam venit, ut quidam malefici ad occultas pœnas à Deo raperentur; vel ſciſcitanti Moyſi ſingularis quædam pœna indicaretur, quæ malefico eſſet irroganda. Pœnæ capitales quidem quæ apud Hebræos obtinebant, videntur ad quaternarium numerum commodè poſſe revocari. Sunt igitur illæ: Combuſtio ſive vivicomburium, lapidatio, decollatio, & denique ſtrangulatio ſuffocatio ſive ſuſpendium. Quod autem quidam, quos inter ſunt doctiſſimi Viri Sigonius *lib. VI. de Rep. Heb. c. X.* & Lipſius, *lib. I. de cruce cap. IX.* crucifixionem etiam ſupplicium inter Hebræos uſitatum fuiſſe exiſtimant, næ in eo oppidò falluntur. Id quod oſtendit nobis ὁ πάνυ Iſaacus Caſaubonus *Exerc. XVI. in Baron. n. LXXVII.* Sed quod diximus Deum ipſum quoſdam ad occultas pœnas rapuiſſe, apparet ex *Levit. cap. X. Numeror. XI. XII. XIV. XVI.* Sed & ſingularia quædam ſupplicia ab ipſo Deo quibuſdam irrogata videmus, & Moyſi in mandatis datum, ut ea homines exequerentur. Sic *Num. XXV. v.* 4. mandat Deus, ut principes populi ſuſpendantur: ſi rectè quidem hîc habent ſeſe verſiones codicis Ebræi. *Numeror. XV.* 34. 35. memoratur, quendam ligna Sabbatho collegiſſe; cum autem lege minus claré fuiſſet expreſſum, quomodo is ipſe plectendus eſſet, mandaſſe Deum, ut capitali ſupplicio afficeretur, hoc eſt lapidibus obrueretur. Ex *Levit. XXIV.* capite 10. 11. 12. intelligimus, blaſphemum quendam in cuſtodiam datum

 fuiſſe,

Digitized by Google

fuiſſe, donec luculenta à Deo darentur reſponſa, quâ ipſe pœna eſſet plectendus: & cum illa data eſſent, lapidibus blaſphemum illum itidem fuiſſe obrutum. Ita quæ legibus clariſſimé definita non erant, de iis exſpectabatur ipſius Dei definitio. Non injuria autem forte etiam dixeris, ex parte in locum pœnarum civilium ſacrificia quoque à Deo eſſe imperata, eorúmque modum definitum: quandoquidem ſcilicet omne delictum ad injuriam Dei, etiam in quantum ille Rex erat, pertinere viſum fuit.

X. Eadem porrò ratione, ſi in iis, quæ ad ſacros ritus pertinebant, quicquam ſuboriretur dubii, conſulebatur itidem Deus, ejuſque exſpectabatur reſponſum. Ut apparet ex *cap. IX. Numer.* 8. ubi de contaminatis & peregrè profectis agitur, an ſimul unà cum cæteris feſtum paſchatos celebrare & agnum edere ipſis eſſet integrum. Cum filiæ Zelophchadis peterent, ut ſibi etiam darentur prædia, Moyſes ad Deum ipſarum cauſam defert; & mandata accipit, ut quæ ipſarum parenti Zelophchadi tribuenda fuiſſent, nunc ipſis filiabus tribuantur, uti hæc leguntur *Numeror.* XXVII. 5. Edita etiam tunc v. 8. 9. ſ. univerſalis ſanctio eſt, ut quæ defuncto cuidam tribuenda eſſent prædia, illa tribuerentur illis, qui proximè ipſi ſangvine eſſent juncti aut cognati. Cum etiam dubium ſuboriretur; an illæ ipſæ Zelophchadis filiæ, jam ἐπίκληροι factæ, viris, qui non ejuſdem cum ipſis eſſent tribus, nubere poſſent, nec ne, Moyſes exquiſitâ Numinis voluntate ita reſpondet: *Numeror.*

XXXVI.

XXXVI. 6. 7. 8. 9. *Hoc eſt verbum quod præcipit Jehova de filiabus Zelophchadis, dicendo, cui bonum videbitur in oculis ſuis nubent: verumtamen in familia tribus paternæ ſuæ nubunto. Nam non avertetur poſſeſſio in filiis Iſraëlis à tribu in tribum: quum filii Iſraëlis adhærebunt quiſque poſſeſſioni tribus paternæ ſuæ.* Illæ autem relationes, quæ ad Deum fiebant, in Hebræorum republicâ maximè erant neceſſariæ, cum nec legibus definita omnia eſſent quæ uſu venire poterant, nec illis quicquam addere ſive demere, vel omninò in illis mitigare, ulli homini eſſet licitum. De vulgaribus rerumpublicarum legibus Ariſtoteles *l.* III. *Polit.* c. XI. ita loquitur: δεῖ τοὺς νόμους εἶναι κυρίους, κειμένους ὀρθῶς: τὸν ἄρχοντα δὲ, ἄν τε εἷς ἄν τε πλείους ὦσι, περὶ τούτων εἶναι κυρίους, περὶ ὅσων ἐξαδυνατοῦσιν οἱ νόμοι λέγειν ἀκριβῶς, διὰ τὸ μὴ ῥάδιον εἶναι καθόλου δηλῶσαι περὶ πάντων. In Ebræorum republica leges utique erant optimè omnium poſitæ, & eædem etiam dominabantur: at incidere quædam poterant quæ ex illis definiri liquidò non poſſent. Circa talia igitur etiam poteſtatem ac arbitrium ſibi ſervaverat & κύριος erat ὁ ἄρχων illius reipublicæ ipſe Deus; quomodo nimirum in aliis rebuſpublicis iſtiuſmodi poteſtatem habere debent οἱ ἄρχοντες. Et verò legibus θεοσδότοις quæ Ebræorum rempublicam moderari debebant, non licuiſſe ulli homini privato auſu aliquid addere ſive de-

 mere,

mere, id exſertis verbis dicitur *Deut. IV. 2. & XII. 32. Non addetis ad verbum, quod vobis loquor, nec auferetis ex eo. Cuſtodite mandata Domini Dei veſtri, quæ ego præcipio vobis.* Hoc igitur argumento maximo eſt; juris illius majeſtatis, quod in legibus ferendis eſt poſitum, nihil quicquam penes hominem fuiſſe.

XI. Ut autem poteſtas leges ferendi penes Deum, ſic pariter immunitatem & *privilegia* concedendi poteſtas fuit. Ita qui ex tribu Levi erant, omnes à militiâ jubet eſſe immunes & ſacro muneri addixit, *Num. I. 47. ſ.* Immunitatem à militia conceſſit etiam aliquibus aliis, utpote qui vineam noviter excolere cœpiſſent: qui uxori ſe deſpondiſſent, necdum domum eam duxiſſent: qui novas ædes exſtruxiſſent nec dum eas incolere cœpiſſent; denique qui timidi eſſent & cæteris etiam metum viderentur incuſſuri. Quomodo hæc leguntur *Deut.* XX. 5. 6. 7. 8.

XII. Porrò & *belli gerendi arbitrium* in gente Iſraëlitica Deum ſibi reſervâſſe, & penes Deum illud fuiſſe, de eo dubitari non poteſt. Non enim vel caſtra ex arbitrio ſuo locare aut mutare populo in itinere fas fuit. Deus præerat & intererat præliis. Verſabatur in gente Iſraëlitica, *Num.* XIV. 14. *Deus in medio veſtri eſt*, inquit Moyſes, *& pro vobis contra hoſtes pugnabit*, *Deut.* XX. 1. 4. Ipſe Deus jubet numerari populum, ordines conſtitui, & prælium iniri *Num.* I. 2. 3. 4. Ita ſingulos tribuum præfectos jubet in acie in primo ordine locari *Deut.* XX. 9. Jubet etiam prælium inire cum Midianitis, & internecione

delere

delere eos, quia gentem Ebræorum ad idololatriam illexerant *Numeror.* XXV. & XXXI. Quemadmodum autem ſemper feliciter præliabantur, quoties Dei juſſu id faciebant Iſraëlitæ, ſic contra turpiter rem gerebant & magna clade afficiebantur, cum injuſſu Dei pugnabant. Moyſes in quarto hiſtoriæ ſuæ ſacræ cap. XIV. dehortatur gentem ſuam, ne inirent prælium: *Dominus vobiſcum non eſt*, inquit v. 42. *ne corruatis.*

XIII. Eſt & de *Magiſtratibus* tandem oſtendendum nobis, quod ipſorum quoque inſtituendorum arbitrium penes ipſum Deum remanſerit in Ebræorum republica. Fiet id commode ſatis, dum de ipſis magiſtratibus, qui in republica Ebræorum fuerunt, diſſeremus. Antea autem, quam hoc faciamus, conſideranda proponimus illa ipſa S. Scripturæ verba, quibus Deus ter Optimus M. gentis Iſraëliticæ REX diſertè appellatur. Nimirum hinc etiam oppidò fiet manifeſtum, τὸ κύριον ſive ſummam poteſtatem, qualis in aliis rebuſpublicis penes homines eſſe ſolet, in Ebræorum republica ſervaſſe ſibi ipſum Deum. Igitur jam tum Exodi XIX. 6. *Eritis mihi regnum ſacerdotale*, dixit ipſe Deus. Cum porrò Ebræi poſtularent, ut ſibi Rex daretur, quales finitimæ ipſis gentes ſibi præfecerant, Deus ad Samuelem loquitur in hunc modum: 1. *Reg.* VIII. 7. *Audi vocem populi in omnibus, quæ loquuntur tibi: non enim te abjecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos.* Regnaverat igitur ipſe Deus in Iſraëlitica gente, antequam proprie

priè dictus rex ex hominibus conſtitueretur: & eo modo poſtea non regnabat Deus cum ex hominibus Ebræis Rex eſſet datus. Idem verò clariſſimè innuit Samuel, ubi ſuæ genti κακοή-θειαν illam exprobrat, quod poſtulaſſent ſibi regem dari. *Cum videretis*, inquit 1 Reg. XII. v. 12, *Nahaſum Ammonitarum Regem bello vos appetentem, dicebatis mihi: Non tu ſed Rex nobis dominabitur, cum tamen ipſe Jehova Veſter Rex eſſet.* Sed & illud huc pertinet, quod cum Gideon rem benè geſſiſſet, & quidam ex gente Iſraëlitica ipſum Regem eligere & regnum poſteris ipſius itidem addicere vellent, quod, inquam, ipſe Gideon ita reſpondit: *Jud.* VIII. 23. *Ego nequaquam dominabor vobis, ſed Jehova vobis dominabitur.* Syracides c. XVII. 15. denique expreſſit idem hiſce verbis: *In unamquamque gentem præpoſuit rectorem*, καὶ προσελάβετο τὸν Ισραηλ αὐτῷ μερίδα, *& pars Dei Iſraël facta eſt manifeſta.* Germanicus noſter interpres Lutherus ſenſum commodè expreſſit hunc in modum: über Iſrael iſt er ſelbſt HErr worden.

XIV. NUNC ad id accedemus, quod paulò antè inſtitueramus dicere. Qui igitur ex hominibus populo Iſraëlitico præfuerunt uſque ad Saulem, illi non ſummam reipublicæ poteſtatem, aut quæ jura dicuntur majeſtatis, ipſi habuerunt, ſed duntaxat ἀρχαὶ ſive magiſtratus ſtricta ſignificatione vocis ſunt dicendi. Ex mente autem Philoſophi ἀρχαὶ ſive *magiſtratus* maximè illi ſunt appellandi;

ὅσαις ἀποδέδοται βουλεύσασθαι περὶ τινῶν, καὶ κρῖναι καὶ ἐπιτάξαι, καὶ μάλιϛα τοῦτο, *quibus datum eſt deliberare de quibuſdam, & judicare ſive ſtatuere, & mandare ſive jubere, & maximè hoc poſtremum.* Geſſit ergo iſtiuſmodi magiſtratum in populo Iſraëlitico primus omnium MOYSES. Quem habito reſpectu ad Deum, qui ſummam poteſtatem ſibi in populo Ebræo ſervaverat atque adeò illius Rex erat, haud abſurdè Proregem dixeris. Certè *Deut.* XXXIII. *verſ.* 5. in benedictione Moyſis habentur verba, cum quibus id non malè congruit. Apud vulgatum interpretem illa ita ſonant: *Erat Moyſes apud rectiſſimum Rex.* Oſiander autem ita corrigit: *Et fuit Moyſes in recto Rex, in colligendis capitibus populi in unum tribubus Iſraël.* Leonis Judæ verſio hæc eſt: *Et fuit æquabilis Rex.* Illam Vatablus immutat hoc modo: *Fuit autem in Iſraël* (*tanquam*) *Rex.* Quicquid ſit de unâ voce Ebræâ, de qua ſententiarum animadvertere eſt divortium inter interpretes, Moyſes utique Rex hic videtur dici. Verum id omninò intelligendum, quomodò Vatablus intelligit, quod nimirum Moyſes fuerit *tanquam* Rex. Atque eodem modo commodè noſter interpres Germanicus: Er verwaltet das Ampt eines Koniges. Verus utique Rex haud fuit, neque unquam ſe pro vero Rege geſſit, qui ſe afflictiſſimum mortalium queribundus profitetur, *Numer.* XI. 11. & XIII. 3.

XV. Cæterum geſſiſſe Moyſen magiſtratum, habuiſſéque ipſum poteſtatem; peculiari tamen modo

modo ab ipſo Deo dependentem, deliberandi, ſtatuendi, & mandandi, ac de controverſiis judicandi in gente Ebræorum, id ex hiſtoriâ ſacrâ, quam ipſe Moyſes conſcripſit, abundè liquet. Cum per deſerta Arabiæ in Palæſtinam tenderent Ebræi, aliquanto tempore ſolus Moyſes cauſas dijudicarat omnium: ut operas matutino tempore exorſas in multum veſperæ produceret, & vires ſuas nimium quantum exhauriret. Quod cum Jethro generum ſuum inviſens animadverteret, judicia aliter inſtituendi conſilium ipſi dedit. Sacer ſcriptor memorat illud hiſce verbis: *Exod.* XVIII. *verſ.* 17. *& ſeqq.* *Res quam tu facis, non eſt bona. Omnino marceſces & tu & populus iſte, qui tecum eſt. Nam gravius eſt negotium quam ut tu hoc ſolus conficias. Audi igitur vocem meam, conſulam tibi, & erit Deus tecum. Tu gere curam populi coram Deo, & refer cauſas ad Deum, & doce eos ſtatuta & leges, & viam eis oſtende in qua ambulent, atque opus quod faciant. Porrò ex omni populo tu proſpice viros fortes, timentes Deum, viros veraces, odientes avaritiam, & præfice illos tribunos centuriones quinquagenarios & decuriones. Illi judicent populum omni tempore: omnem verò rem gravem quæ inciderit, ad te referent; ipſi verò univerſas res parvas judicent, levabuntque te cum fuerint tecum.*

XVI. Non inſuper id conſilii habuit Moyſes, atque ex eo operæ, quæ ipſi ſoli hactenus incubuerat, partem in alios derivavit. Audierat ipſe & dijudicarat cauſas ſuæ gentis, pro-

promiſcuè minimas cum maximis. At ex conſilio ſoceri, in litibus magis liquidi juris judicandi laborem aliis delegavit, nulla judiciorum parte ſibi reſervatâ, niſi quando lex ipſa vel deficeret vel obſcurior eſſet. Certè in conſilio Jethronis hæc ſunt: *Tu gere curam populi coram Deo, & refer cauſas ad Deum.* Moyſes ipſe *Deut.* I. 17. ſcribit, in hunc modum illos, à ſeſe conſtitutos judices iſthoc tempore ſeſe allocutum: *Quod ſi difficile vobis viſum aliquid fuerit, referte ad me & ego audiam.*

XVII. Verùm illi ipſi quos Moyſes ita inſtituit *judices*, ex quibus & quemadmodum fuerint inſtituti, non perinde liquet. Poſſit ſanè cui videri, fuiſſe illos jam antea capita tribuum, eóque in poteſtate poſitos, cùm ita Moyſes memoret ſe dixiſſe *Deut.* I. 15. *Et ſumpſi capita tribuum veſtrarum, viros ſapientes & nobiles; & conſtitui illos capita ſuper vos, principes chiliadum, principes centuriarum, principes pentecoſtyων, principes decuriarum, & præfectos tribuum veſtrarum.* Non licet tamen hoc ipſum ex illis verbis colligere; *Capita* enim ſeu *principes* audiunt etiam, quibus nulla in alios competit poteſtas, modo præ aliis vel virtute vel re quadam alia emineant; quales ſanè illi fuerunt *ſapientia & nobilitate*. Vulgatus interpres hoſce principes vocat & quidem primi ordinis *tribunos* (commodiùs fortaſſis chiliarchos dixiſſet) ſecundi ordinis *centuriones*, tertii *quinquagenarios*, quarti denique *decanos*.

XVIII. Qua-

XVIII. Quales fuerint illæ chiliades, hecatontades, pentecoſtyes, atque decades, de eo itidem omnium non eadem eſt ſententia. Non poteſt tamen quenquam prudentum fugere, illam populi diviſionem ſummè fuiſſe utilem, & ſapientiſſime inſtitutam: quia nimirum ingens hominum numerus non poteſt commode in ordinem redigi & gubernari abſque ejuſmodi populi diſtinctione. Eapropter ſanè illa paſſim in militiæ quoque uſum traducta eſt. Cæterum de capitibus quæ dixi populi ſic diſtincti, legimus conjecturam Bonaventuræ Cornelii Bertrami; *De Rep. Ebræ. VI. pag. 60. edit. Conſtant l'Empereur*; quam etiam ipſius verbis huc adſcribemus: *Ex Joſuæ c. VII. liquet, populum Ebræum diſtributum primùm fuiſſe in tredecim tribus, tribus illas in Septuaginta gentes, quas Hebræi animas vocant ſæpius quàm Miſchpachoth, quod vulgò exponunt familias: ſeptuaginta illas gentes in familias, quas Ebræi ferè appellant Batim, id eſt, domos, domos illas in Geſarim, id eſt, viros ſeu capita. Capita vero ſeu viros hic appellamus qui patres familias ſint, filioſque & quam Latini familiam appellant habent. Chiliarchos, Centuriones, Quinquagenarios & Decuriones, ut jam ſubindicavi, non per gentes quæ duntaxat ſeptuaginta erant, deſignatos puto: nec per eos qui propriè dicuntur geſarim, id eſt, viri ſeu capita, quum immenſo ferè numero futuri eſſent, ſed per batim, id eſt, domos ſeu familias.*

XIX. Cæterùm fuerunt quidem ſingulæ tribus diviſæ in gentes; hæ porrò in domos:

domus denique conſtiterunt ex pluribus patribus familias: quod autem gentes illæ exactè ſeptuaginta fuerint, non apparet. Quot & quæ ſingularum tribuum gentes aut familiæ fuerint, cum Ebræi in deſertis Arabiæ quadraginta annos ferè exegiſſent, rectius videtur intelligi poſſe ex *vigeſimo ſexto Num. capite*; & verò ſecundum illam diſtributionem populus jam occupatâ Palæſtinâ ſemper fuit diviſus. Quod item Bertramus exiſtimat, chiliades illas, hecatontadas item, pentecoſtyas & decadas eſſe *domorum* (quales nimirum in Joſuæ *capite ſeptimo verſ.* 17. intelliguntur, non patrum familias) id non omni procul eſt dubio. Veriſimilius dixeris, eſſe illas chiliadas *patrum familias*, cum eundem loquendi modum de præfectis militum paſſim uſurpatum videamus. Quemadmodum enim Moyſes dicitur conſtituiſſe principes chiliadum & centuriarum qui cauſas judicarent, ita etiam præfecti militum dicuntur, alii quidem principes chiliadum, alii hecatontadum. Videantur modò poſtrema *capitis* XXXI *Num.* tmemata. Chiliades nimirum hæ atque itidem hecatontades militares, cum fuerint ſingulorum virorum; fuiſſe igitur & alteras illas tales, per eſt veroſimile. An verò principes chiliadum, hecatontadum, pentecoſtyῶν, & decuriarum, qui cauſas dijudicarunt, ſubordinati invicem fuerint, quomodo principes chiliadibus & hecatontadibus militum præfecti utique fuerunt, de eo amplius videtur cogitandum.

XX. Hos igitur minores magiſtratus & ju-

dices divus Moyſes inſtituit, ipſe autem à Jehovâ immediate fuit inſtitutus. Ubi obſervandum: quod illi à Moyſe inſtituti munus ſuum proprio cònſilio propriáque prudentiâ tantum adminiſtraverint: Moyſes verò quàm maximè egerit tantùm internuncium Dei. Neque verò quidquam legas alicujus in republicâ momenti à Moyſe actum, niſi ſpeciatim id jubente Deo. Eóque Moyſes mandata immediatè accipiebat à Deo, etiam quando caſtra mutanda, aut bella gerenda cum hoſtibus eſſent; nec aliâ autoritate conſtituebantur Chiliarchi & Ttribuni militum. Sic *Num.* XXXI. *v.* 2. Moyſes à Jehova jubetur ulciſci Midianitas. Poſt Moyſes mandata ſummi Numinis perfert ad populum: juſſo illo deligere atque inſtruere qui in militiam proficiſcantur. Ipſe tamen delectos dicitur miſiſſe & amandaſſe in campum.

XXI. SUPEREST de illa magiſtratuum inſtitutione agere, de quâ narrare putatur ſacer ſcriptor Moyſes *libro quarto cap.* XI. quæque pauló ante facta eſt, quam eò penetraſſet gens Iſraëlitica, unde exploratores in Palæſtinam mittebantur. Inceſſerat nempe tum gentem contumacem ſatietas mannæ, mirabilis edulii, quo aliquamdiu victitarat, atque ex adverſo carnium appetitus. Ægrè etiam fecerat populus optimo ſuo ἡγέμονι, carnes ab ipſo expoſcens, quod inde gentem abduxiſſet ubi carnium fuerat affatim. Queritur igitur Moyſes de ſuâ miſeriâ, & mori præoptavit quam illam perferre amplius. Ipſa Moyſis verba

verba ſunt illa Num. XI. 13: *Unde mihi eſſet caro, quam dem toti populo huic? nam flent, adverſum me dicendo: Da nobis carnes, uti comedamus. Non poſſum ego ſolus ferre onus totius populi hujus, nam grave hoc eſt ſupra me.* Deus autem Moyſen deligere jubet Septuaginta viros, ex primoribus & præfectis ſeu moderatoribus ſuæ gentis, eoſdémque ad tabernaculi oſtium ducere; addens, quid tum facturus ipſe ſit. *Tum deſcendens*, inquit *verſ.* 16. 17, *loquar tecum ibi, & ſeponam de ſpiritu qui eſt ſupra te, ponamque in eis: ſic portabunt tecum onus populi, neque portabis tu ſolus.*

XXII. Magnus Grotius *Annot. ad Matth. V.* dicit, hæc locutum eſſe Deum ad Moyſen, cum queſtus hic eſſet, ſupremorum judiciorum ac relationum oneri (quod hactenus ſuſtinuerat) ſeſe non ſufficere, & Septuaginta illos Spiritu novo (judiciali) inſtruxiſſe, juſſiſſéque partem oneris ferre, ſupremorum nimirum judiciorum & relationum. Conſtans porrò doctorum multorum ſententia eſt, inſtitutum hic à Deo concilium illud atque SYNEDRIUM eſſe, cujus vim Herodes Rex fregit, majoris momenti cauſis, quæ in ſingulis civitatibus decidi non poterant, dijudicandis conſecratum. Quod ſi autem in primos hujus ſententiæ auctores inquiras, fortè non reperire fuerit alios, quam Thalmudicos magiſtros. Hi enim diſerte hanc Synedrii magni originem tradiderunt *Titulo Sanhedrin cap. I. paragr. VI:* mirifice contortis Scripturæ dictis abuſi: ceu unicuivis palam eſſe poteſt, ſaltim ex Latina Tituli illius Thal-

mudici verſione à Joanne Coccejo curata. Thalmudicos autem magiſtros illos ſecuti ſunt, quotquot illorum traditionibus fidem habendam eſſe arbitrantur: quales ſunt cum Rabbini omnes ſequioris ævi, tum nonnulli noſtræ tempeſtatis Chriſtianorum literaturâ Ebræâ præſtantium. Multa ſanè de illo magno Synedrio, quod detortâ Græcâ voce συνεδρίȣ Ebræis jam olim Sanhedrin appellatum fuit, ex Rabbinorum cum Thalmudicorum tum aliorum adytis depromunt, queis in illa ſe penetrare hactenus collibuit.

XXIII. Ex Moyſis Maimonidæ *Validâ manu*, & quidem *Halacha Sanhedrin*, producit quædam Wilhelmus Schickardus in ſuo *de Jure Regio* commentario *cap.* I. *th.* II. *pag.* VIII, quæ ibi legere eſt volenti. Non continemus nos, quin pauca illinc huc etiam transferamus: *Senatus major in Sanctuario erat & vocabatur Sanhedrin magnum. Numerus illorum erat* LXXI *ſicut dicitur: congrega mihi ſeptuaginta viros de ſenibus Iſraël. His Moyſe præſuerat, ſicut dicitur: ſtabunt ibi tecum. Ecce in ſumma ſeptuaginta unus. Qui grandior ſapientiâ cæteros omnes antecellebat, eum faciebant Præſidem ſeu caput conſeſſus. Is ipſus eſt, quem eruditi ubique terrarum appellant* N A S I, *hoc eſt Principem, iſque præeſt loco Moyſis magiſtri noſtri. At qui inter Septuaginta ſenatores annorum ratione natu maximus erat, eum collocabant à dextris illius, vocabantque* A B H B E T H D I N *h. e. patrem conſiſtorii. Ceteri ſexaginta novem ſedebant ordine promotionis & dignitatis ſuæ. Quo quiſque major*

jor in ſapientiâ, quàm collega ſuus, eo locabatur propius ad ſiniſtram Principis. Circum ſecum ſedebant autem in dimidiam quaſi aream ſemicircular iter, ut eos ambo præſides, Princeps & Pater, omnes ſimul in conſpectu haberent.

XXIV. Credendum ſcilicet cenſent viri eruditi in his Moyſi Maimonidæ & Thalmudiſtis, tanquam ex certa traditione hæc talia habentibus. Cæterum quod pace illorum liceat dicere, non profectò ii ſunt Thalmudiſtæ, multò minus is eſt Maimonides ſcriptor recens, quibus tutò credas antiquiſſimas populi Ebræorum res, nullis ſuppetentibus ſacri Codicis teſtimoniis: cum conſtet, fabulis plurimis imò portentoſis mendaciis dudum omnem eos merito decoxiſſe fidem; etſi quandóque id quod vero eſt conſentaneum dicant. Nec verò illi omnia ex traditione acceperunt, ſed quàm frequentiſſime ſua commenta πατροπαραδόσεων nomine ſolent venditare. Imò quantumvis plurimum etiam inter ſeſe mutuo diſſideant, omnibus tamen illis fidem æqualem præberi, imò divinæ Legis effatis æquiparari, interdum & anteferri poſtulant; impietate an impudentia majore incertum, nefariâ verò & piorum nemini non execranda. Quoniam illa verò eſt ratio penè in univerſum Thalmudicarum omnium narrationum, manifeſtum eſt, quod attinet quidem collegium Septuagintavirale à Moyſe inſtitutum, non poſſe de ejus uſu, ratione, & duratione quidquam certi, niſi ex ſacris codicibus haberi. Hi verò, niſi admodum fallar, ab iis Judaicis Rabbinorum narrationibus plurimum diſſentiunt.

1. XXV. *Principio* enim notandum eſt, illo ipſo *Numerorum* loco, ubi Synedrium tale, quale diximus, inſtitutum eſſe vulgò creditur, de ſummi alicujus judicii inſtitutione vix leviter agi. Non enim legitur, Moyſen fuiſſe queſtum de onere aliquo ſummorum judiciorum, quod hactenus ſibi incubuiſſet: quia jam ex conſilio Jethronis plurimis moleſtiis erat levatus: ſed ſimpliciter de onerosâ totius populi curâ. Verba conquerentis apud Deum ſunt *Num.* XI. 11. 14: *Cur impoſuiſti pondus univerſi populi hujus ſuper me? Non poſſum ſolus ſuſtinere omnem hunc populum, quia gravis eſt mihi.* Reſpondens Deus jubet eligere Septuaginta viros: *verſ.* 17. *ut ſuſtentent*, inquiens, *tecum onus populi & non tu ſolus graveris.* Jam verò onus Moyſis, illo quidem tempore, non tàm erat ſitum in judicando, quam in omnibus populi negotiis audiendis & ad Deum deferendis, adeòque in perpetuâ illa moleſtiâ agendi inter populum & Deum. Non pertinebant autem illa negotia ad lites & controverſias, niſi tantum, ſi quando lex vel deficeret, vel eſſet obſcura, ceu jam ſupra eſt dictum. In hujus itaque oneris (quod nondum compoſitâ republicâ & in vagâ illâ populi vitâ non potuit non eſſe maximum) levamen, non autem propriè judiciorum ergò, lecti ſunt illi Septuaginta. Hinc ſanè iidem acceperunt partem Spiritus Sancti, quo unus Moyſes hactenus fuerat præditus, adeòque etiam ipſi facti ſunt Prophetæ: quo Spiritu ſimpliciter ad judicia non fuit opus. Quin imò videtur illud colle-

collegium Propheticum, poſt obitum Moyſis republicâ jam ſtatâ, deſiiſſe: cumprimis munere illo conſulendi Deum in cauſis dubiis pòſt tranſlato in collegium Levitarum, aut extraordinarium à Deo conſtitutum pro tempore Judicem: qua de re agitur *Deuteronomii cap.* XVII. Certè in toto Veteris Teſtamenti codice, Prophetici conſeſſus judiciarii ex Septuaginta viris conſtantis, aut verò alicujus collegii Prophetici, tantum ex illò Prophetarum ordine compoſiti, nuſquam fit mentio, ſed Prophetarum incertus ſemper pòſt fuit numerus.

XXVI. Lecti *porrò* illi Septuaginta fuerunt ex Senioribus & præfectis ſive moderatoribus populi, adeóque *habuerunt jam antea populi curam*, ut rectè dicit Hugo Grotius *Annot. In Matth.* V. 21. Imò pars illorum fortaſſis jam antea cauſas dijudicaverat: pertinens nimirum ad eos, quos ſupra judicandis litibus chiliarchos, hecatontarchos, pentecontarchos & decadarchos conſtitutos fuiſſe dicebamus. Moyſen enim Deus juſſit Septuaginta ſeligere, *quos norat populi eſſe ſeniores & Schotrim, h. e. moderatores, præfectos, judices.* At *Schotrim* ſunt illi ipſi chiliarchi, hecatontarchi &c., qui de tribunali pronunciabant. Liquet id ex Deuteronomio Moyſis, ubi ita ipſe loquitur *Deut. cap.* I. 15: *Accipiens itáque primores tribuum veſtrarum, homines ſapientes & cognitos, conſtitui iſtos primores vobis, chiliarchos & centuriones & præfectos quinquagenos & decuriones & Schotrim, h. e. moderatores per tribus veſtras.* Moderato-

res ſive præfecti hi non ſunt alii à cæteris. Hinc in Exodo cap. XVIII. 18. ſ., ubi eadem res memoratur, vox illa prorſus omittitur.

XXVII. Ex Rabbinorum commentariis quidam depromunt, quod *Schotrim* ſive moderatores illi fuerint lictores ſive apparitores cum virgâ & flagello; utpote Wilhelmus Schickardus *lib. de jure Reg. pag.* 97, Nicolaus Fullerus *lib.* III. *Miſcel. cap.* XIX, Conſtantinus l'Empereur *Annot. in Bert. de Rep. Hebr.* At profectò ex lictoribus lectum eſſe Propheticum illud collegium cui perſuadebitur? Septuaginta interpretibus illi *Schotrim* ſæpe dicuntur γραμματοεισαγωγεῖς, fortaſſe quod accuſationes ad judices introduxerint. Nam apud Athenienſes εἰσαγωγεῖς τῶν γραφῶν dicebantur, qui certam κατηγοριῶν ſpeciem, nimirum τὰς γραφὰς, ad judices introducebant. Quamvis verò neque hæc ratio nominis ſatis videatur conveniens, fortaſſis tamen eſt veroſimilior etiam illâ, quam S. Auguſtinus *de Civ. D. lib.* XVIII. *cap.* XXXIX. expoſuit hiſce verbis: *Moyſes in populo Dei conſtituit, qui docendis literis præeſſent, priuſquam divinæ legis ullas literas noſſent. Hos appellat Scriptura Grammatoiſagoges, qui Latinè dici poſſunt literarum inductores, eò quod eas inducant vel introducant in corda diſcentium.*

XXVIII. Licet verò Septuaginta illi Prophetæ in partem curæ illius Propheticæ venerint cum Moyſe, multùm tamen illo fuerunt inferiores; ideóque longè aliter per ipſos reſpondit

ſpondit Deus, quam per Moyſen. Quod ipſum Deus ipſe ſignificat *Numerorum* XI. *v.* 6. 7. 8. Multum itáque eximia manſit præ omnibus Moyſis autoritas. Hinc ſolus legitur poſteà juſſu Jehovæ exploratores in Palæſtinam miſiſſe: Solus legatos ad Edomitarum Regem amandaſſe: Solus juſſus etiam eſt, ut Midianitas ulciſceretur. Quam maximè Solus ille etiam poſteà mandata Jehovæ genti ſuæ expoſuit.

XXIX. PORRO autem cum divinus Moyſes per χρηματισμὸν didiciſſet, ſe diem ſuum jamjam obiturum, & quidem antea, quàm gens, cujus hactenus ſummus dux fuerat, in Palæſtinam penetraſſet; precatur ipſe Deum, ut ſuæ genti præficeret alterum, qui illam fidi paſtoris in modum duceret ac gubernaret. Annuit Deus, atqve ita reſpondet *Numeror. c.* XXVII. 18: *Sume tecum Joſuam filium Nunis, virum in quo eſt Spiritus meus, ut imponas manum tuam illi, ſiſtenſque illum coram Elhazare ſacerdote & coram toto cœtu, mandatis inſtruas illum ante oculos eorum, & impertiaris ei de gloriâ tuâ, ut auſcultet ei totus cœtus filiorum Iſraëlis.* Cum igitur deceſſiſſet Moyſes, ſurrogatus in ipſius locum eſt ille ipſe JOSUA, vir conſimili prorſus ſanctimoniâ, integritate, & innocentiâ conſpicuus, & ad ſecretiora cum Deo colloquia itidem admiſſus. Verba quibus ipſum poſt Moyſis obitum alloquitur Deus, initio libri, qui ipſius nomen præfert, eſt legere. Ibidem verò & illud dignum obſervatu occurrit: profeſſam eſſe gentem Ebræam, ſe Joſuæ dicto velle audien-

tem eſſe, quemadmodum ipſi Moyſi fuerat. Et verò poſt illa Joſuæ auſpiciis gerebantur omnia.

XXX. SED opportunum nunc forte eſt, ſaltim paucis docere, quomodo *Magiſtratus* inſtitui debuerint in Palæſtinâ. Eſt verò id expoſitum à Moyſe, antequam defungeretur in conſpectu quaſi ipſiuſmet Paleſtinæ. *Judices*, inquit *Deut.* XVI. 18, & *moderatores conſtitute tibi in ſingulis portis tuis, quas Jehova Deus tuus dat tibi per tribus tuas, qui judicent populum judicio juſto.* Intelligere verò hinc eſt, cùm in ſingulis urbibus fuiſſe judices inſtitutos, tùm populo datum jus eos ſibi eligendi ex ſuo numero, tantum habitâ haud dubiè ratione prudentiæ & juſtitiæ.

XXXI. CÆTERUM pergit Moyſes paucis interjectis *Deut.* XVII. 8.9.10.11.12: *Si occulta erit res tibi in judicio ferendo, inter cædem & cædem, inter litem & litem, aut inter plagam & plagam, è rebus controverſis intra portas tuas; tunc ſurgens aſcendes ad locum, quem elegerit Jehova Deus tuus. Et adibis ſacerdotes Leviticos, vel ſummum Judicem, qui erit diebus illis, ut conſulas eos & judicent tibi ſtatum illius judicii. Deinde facies ex præſtituto illius ſententiæ, quam indicaverint tibi; profectus à loco illo quem elegerit Jehova, & obſervabis, ut facias ſecundum omnia quæ docuerint te. Ex præſtituto legis, quam docuerint te, & ſecundum judicium illud quod dixerint tibi, facito. Ne recedito ab eâ ſententiâ quam indicaverint tibi, dextrorſum aut ſiniſtrorſum. Vir autem ille qui commiſerit*

ſuperbe,

ſuperbe, ut non auſcultet Sacerdoti conſtanter miniſtranti ibi Jehovæ Deo tuo, aut Summo Judici; utique morietur vir ille; & tolles malum illud de Iſraële. Hactenus Moyſes. Verum de ſenſu horum verborum non una eſt omnium ſententia; ſive judicium ipſum ſpectes, ſive eos quibus judicium committitur. Sunt enim qui exiſtiment, judicium illud fuiſſe conceſſum ἀνυπεύθυνον, adminiſtrandi totam rempublicam, conjunctum cum infallibili ſapientia omnes de ſacris ac religione ipſa enatas controverſias decidendi. Porrò judicium hoc alii uni Summo Pontifici, alii & huic & Septuaginta illis quorum ex *Numeris* ſupra meminimus, committi arbitrantur, quaſi hiſce verbis denuò ſit conſtitutum Synedrium magnum. Non deſunt, qui duo hîc judicia cenſent inſtituta, alterum forenſe, alterum eccleſiaſticum. Quamvis verò hæ ſententiæ per ſint celebres, & ob auctoritatem aſſentientium doctorum invenerint applauſum magnum: fortaſſis tamen non fuerit difficile commonſtrare, quantum aberrent à vero.

XXXII. *Primò* igitur, ad certa tantùm & I. quidem pauca, nimirum duntaxat ad controverſias dubii juris inque nonnullis negotiis, judicium hoc ex inſtituto divino pertinuiſſe, ſignificant ipſa Dei verba commate octavo. Quæ optimè exponuntur in notis Vatabli: *Si cauſâ aliqua fuerit ambigua & difficilior, quam ut de illâ pronunciare poſſis: cujuſmodi inter ſanguinem & ſanguinem, h. e. inter innocentem & crimine capitali damnandum, qui aliis rationibus*

tibi

tibi videtur eſſe innocens; inter cauſam & cauſam h. e. inter litem pecuniariam & quæ ſit minoris momenti: vel inter litem actoris & litem defenſoris: inter plagam & plagam h. e. inter livorem & vulnus. Non igitur hoc loco à Deo cuiquam committitur cura totius reipublicæ, ſed tantùm nonnihil ad partem pertinens judiciariam, quæ inter præcipuas adminiſtrandæ reipublicæ infima eſt. Nonnihil, inquam. Nempe demum *judicum* inter portas variantibus verbis. Tum ſcilicet tandem licuit conſulere Sacerdotes. Fere quemadmodum ex Jethronis conſilio Moyſes ſuſcepit judicanda tantum ea, quæ difficiliora erant & ambigui juris.

II. XXXIII. *Secundò*, quamvis huic judicio voluerit Deus ab omnibus obtemperari, non tamen hinc debet colligi, fallere vel falli illud non potuiſſe. Eodem enim modo: *in ore duorum aut trium teſtium* voluit Deus, *Deut.* XVII. *v.* 6. & XIX. 15. *Matth.* XVIII. 16. 2. *Cor.* XIII. 2. *ut omne conſtet verbum*: & tamen ſine dubio etiam duo aut tres potuerunt in falſum teſtimonium conſentire: imò ipſe ſacer codex hujus non unum rei geſtæ exemplum ſuggerit. Similiter diſerte præcepit Apoſtolus *Coloſſ.* III. 20: *Filii obedite parentibus in omnibus. Epheſ.* V. 24: *Uxores ſuis viris ſubjectæ ſint in omnibus.* Non tamen hoc ipſo ſignificavit, parentes & maritos à recto nunquam aberrare. Tantum igitur voluit Deus populo nullam dare poteſtatem detrectandi ſententiam illius judicii. Digna lectu ſunt, quæ ad hunc locum commentatus eſt Dionyſius Carthuſianus:

nus: *Dicit gloſſa Hebraica, ut refert Lyra; etiamſi dixerint tibi, quod dextra tua ſit ſiniſtra vel è converſo, talis ſententia eſt tenenda. Quod reprobat Lyra; quia ſententia nullius hominis, cujuſcunque ſit autoritatis, ſi contineat manifeſtè falſitatem ſive errorem, ſervanda eſt. Quæ reprobatio vera eſt, ſi gloſſa illa Hebraica dicere velit, quod talis ſententia ſit tenenda ita, ut ei mente conſentiatur, tanquam veræ & juſtæ. Si autem vult dicere, quod eſt tenenda ita, quod pœna aut damnum ſententiæ debeat patienter tolerari ab innocente, qui non poteſt ad altiorem judicem in hoc mundo habere recurſum, poteſt ſalvari. Nam & Gregorius ait, quod ſive juſtè ſive injuſtè liget Paſtor, ſententia ejus tenenda eſt gregi.* Fateor tamen, judicium illud infallibile fuiſſe ante Babylonicam captivitatem, quando ex Dei mandato omnia inſtituit. Etenim in dubiis omnibus tùm ſemper à Sacerdote conſuli & potuit & debuit oraculum illud *Urim*, appellatum propterea *Rationale judicii.* Et verò huc ſpectat verbum illud ἐμφαλικὸν: *non declinabis à verbo quod annunciabunt tibi.* Fuit nempe ſummus Sacerdos hac in re non niſi Dei nuncius. Quapropter & Diodorus Siculus in Eclogis Photianis ait: Ἀρχιερέα νομίζουσιν αὐτοῖς ἄγγελον γίνεσθαι τῶν τοῦ θεοῦ προσταγμάτων. Certè ex eo, quòd *verſ.* 12. habetur, non licet colligere ipſiuſmet Sacerdotis infallibilitatem, niſi etiam dicendum ſit, *Judicem* fuiſſe infallibilem. Æquè enim de Judice, atque de Sacerdote ſermo

mo eſt, ſi meliores interpretationes Ebræi textus conſulamus. Qualis eſt præter illam Tremellii & Junii, quâ ſupra ſumus uſi, ipſius Xantis Pagnini, & Græca vetus, & Germanica Lutheri. Taceo nunc & Veteris & Novi Teſtamenti monumenta, dare nobis perquam multa exempla Pontificalium in judicando commiſſorum criminum.

III. XXXIV. *Tertiò* non uni Summo Sacerdoti commiſſum tale eſſe judicium, manifeſtè utique liquet ex verbis diſertiſſimis commatis noni, decimi & undecimi: *Venies ad Sacerdotes Levitici generis, & ad Judicem, qui fuerit illo tempore &c.* In hiſce ſanè verbis non de unâ perſonâ ſed de multis agi, qui judicare debeant, ſole meridiano clarius eſt. Porrò illi, qui in ſacris *Judices* καθ' ἐξοχὴν dicuntur, cujuſmodi fuere poſt Moyſen, Joſua, Othoniel, Debora, Thola, Jair, Jephtha, Samſon, Samuel, alii, etiam ipſi judicarunt totius Iſraëlitici populi difficilima quæque, & tamen tantùm abeſt, ut fuerint Sacerdotes ſummi, ut ne quidem, unico excepto Samuele, Levitica fuerint tribu oriundi. Nuſquam præterea legas in monumentis ſacris, Summum Sacerdotem ſolum vel conſultum fuiſſe de jure, vel de jure pronunciaſſe: niſi quòd id feciſſe Eli ſit veroſimile: qui tamen id Judicis potius poteſtate, quâ ſimul forte fuit functus, fecit, quam Sacerdotis. Penes Pontificem maximum poſtremò non fuiſſe ſummum judicium; ſed penes Synedrium magnum, conſtans utique eſt Judaicorum magiſtrorum ſententia.

tentia. Hinc Schickardus Thalmudicas traditiones ſecutus ſcribit *De jure Reg. c. II. th. 60. Summus Sacerdos non tantùm ob varias pollutiones, de facili contingentes, fuſtigationis ritu cædi ſed & prorſus occidi potuit, ſi mortem ex lege mereretur.* Subjungit ſententiam Thalmudicam ex *hala. kel. hammikd.* ita verſam: *Pontifex judicat & viciſſim judicatur, atque teſtantur contra eum: ſed capitaliter eum nemo judicat, niſi Synedrium magnum.*

XXXV. Aliud *quartò* hoc judicium eſſe, IV. quàm illud Septuagintavirale Moyſi adjunctum, non uno eſt argumento colligere. Etenim illud jam tum dudum erat inſtitutum: hoc autem demum inſtituendum, poſt occupatam jam Palæſtinam, fuiſſe, liquet ex illis: *aſcende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus.* Item: *Facient quodcunque dixerint, qui præſunt loco, quem elegerit Dominus.* Illud porrò fuit conſtitutum ex omnium tribuum hominibus: hoc ex ſolis Levitis coiiſſe, indicant illa: *Venies ad Sacerdotes Levitici generis.* Illius munus totum fuit Propheticum: hoc circa lites quaſdam, quarum deciſio ſuperabat captum inferioris ordinis judicum, occupari tantum debuit, ut paulò ante oſtenſum. Illius præſes haud dubiè fuit Moyſes: hujus antem Summus Sacerdos.

XXXVI. Quamvis porrò hoc judicium Sacerdotale Synedrio poſt quam multa ſecula originem & occaſionem fortè dederit, revèrà tamen ab inſtitutis Synedrii plurimùm abfuit. Hoc enim Levitici generis ſenatores tantum admiſit:

miſit: Synedrium autem præter ſacerdotes habuit aſſeſſores ex aliis quoque tribubus allectos. Hoc ad controverſiarum paucarum judicium fuit tantum adſtrictum: Synedrii verò ampla cumprimis, ſi Judæorum quidem magiſtris credimus, fuit poteſtas. Schickardi c. 1. th. 2. verba ſunt: *Senatus ille Magnus cognoſcebat præcipuè tantùm de rebus magnis religionem & rempublicam attinentibus, v. g. de controverſiis legalibus, anno intercalari, pſeudoprophetis, apoſtatis, excommunicandis, de Rege, bello, fœderibus, legatis, vectigalibus, publicis ædificiis, magiſtratibus inferioribus &c.* Præſes illius Levitici judicii ſine dubio ſemper fuit ipſemet ſummus Sacerdos: at Synedrii princeps non potuit non interdum eſſe aliquis alterius tribus. Si verum quidem eſt, quod Moyſes Maimonides ſcribit apud eundem Schickardum: *Qui grandior ſapientiâ cæteros omnes antecellebat, eum faciebant Præſidem ſeu caput conſeſſus. Is ipſus eſt, quem eruditi ubique terrarum appellant* NASI *h. e. principem, isque præeſt loco Moyſis Magiſtri noſtri.* Imo ſecundum Abravanelem, *temporibus Haſmonæorum Princeps domus Jehudæ ſemper fuit caput Senatus Iſraëlitici, nuncupati Sanhedrin:* ut ſcribit Menaſſeh ben Iſraël *in Conciliatore quæſt. LXV. Geneſ. p. 92.*

XXXVII. Veroſimilius ſane cui videatur, Synedrium magnum aliquod conſtitutum demum eſſe poſt Captivitatem Babylonicam, & quidem maximè Haſmonæorum tempore, idque ad effigiem Senatus à Joſaphato Rege olim compoſiti, cujus fit mentio in Paralipomenis.

Conſti-

Conſtitutum certe Sanhedrin demum eſſe, quo tempore Græcæ lingvæ uſus inter ipſos Judæos jam invaluerat, ipſa vox ex Græco orta liquidò oſtendit. Illa verò lingva cæpit denique populo eſſe frequens, potientibus in Palæſtina rerum Syriæ & Ægypti regibus Macedonici ſangvinis, poſt Alexandrum Magnum. Quod attinet verò tribunal à Rege Joſaphato inſtitutum, illud ſane ex parte fuit idem cum iſto Sacerdotali per Moyſen inſtituto, ex parte cum Synedrio. Verba quibus narratur illius judicii prima inſtitutio, obſervatu ſunt digna 11. Parat. XIX. 8. 9. 10. *In Jeruſalem quoque conſtituit Joſaphat Levitas & Sacerdotes & Principes familiarum ex Iſraël, ut judicium & cauſam Domini judicarent habitatoribus ejus. Præcepitque eis dicens: ſic agetis in timore Domini fideliter, & corde perfecto. Omnem cauſam, quæ venerit ad vos fratrum veſtrorum, qui habitabunt in urbibus ſuis, inter cognationem & cognationem, ubicunque quæſtio eſt de lege, de mandato, de cerimoniis, de juſtificationibus: Oſtendite eis, ut non peccent in Dominum, & ne veniat ira ſuper vos, & ſuper fratres veſtros: ſic ergo agentes non peccabitis.* Omnino autem videntur & ſequentia illa v. 11. ad hoc judicium pertinere: *Et ecce Amarias Sacerdos & Pontifex veſter, in his quæ ad Deum pertinent, præſidebit: porrò Zabadias filius Iſmaël, qui eſt dux in domo Juda, ſuper ea opera erit quæ ad Regis officium pertinent: habebitisque magiſtros Levitas coram vobis.*

XXXVIII. Hunc Joſaphati Senatum habuiſſe cum utróque illo altero conſeſſu aliquid

T com-

commune, aliquid etiam diverſum, facile eſt diſcere ex verbis adductis. Etenim quod admiſcuit in conſeſſum non Sacerdotes tantùm ſed etiam Principes familiarum Iſraëlis: item de ſacris controverſiis & dubiis majoris momenti, nec non de negotiis regiis fas illi fuerit judicare, cum Synedrii inſtitutis convenit: non autem cum Levitico illo per Moyſen inſtituto. Videntur quoque huic judicio duo quaſi præſides præfuiſſe: alter in cauſis ſacris, iſque Summus ſacerdos, alter in negotiis regiis, iſque dux domus Judæ. Quod itidem cum Synedrio ex parte convenit, cui non minus duo præſederunt, unus *Naſi*; alter *Abh beth-din* appellatus, ceu liquet ex verbis Maimonidæ *Hal. Sanhedrin* à Schickardo laudatis. Longè major tamen fuit poteſtas Synedrii, (ſi iis quæ traduntur Thalmudis titulo *Sanhedrin cap.* I. *paragr.* 5. fas eſt credere) quàm etiam hujus Senatus, utpote cujus limites longè alios poſuerit Joſaphat Rex, quantum ex ejus verbis colligere eſt. Duorum quoque præſidum Synedrii alia fuit ratio, quàm duorum quos Joſaphat ſuo illi judicio præfecit. Quemadmodum ſane Naſi fuerit conſtitutus in Synedrio, audivimus modò narrantem Maimoniden. De altero pergit idem: *At qui inter Septuaginta ſenatores annorum ratione natu maximus erat, eum collocabant à dextris illius* (Naſi ſcil.) *vocabantque Patrem conſiſtorii.* Verùm de his obiter.

V. XXXIX. *Quintò* denique etiam id alienum eſſe à veritate, quaſi duplicis generis ſint

judicia

judicia conſtituta, alterum Eccleſiaſticum, alterum Forenſe, apparet ex eo; quod cauſſæ judicio illi ſubmittendæ non niſi unius fuerint generis. Neque verò in ſacris literis illis ulla diverſi generis litium fit mentio. Utut autem nonnunquam circa idem negotium aliud Eccleſiaſtici, aliud civilis ſit fori: in paucis tamen hoc habet locum, nec propter illa pauca opus fuit duo diverſa judicia conſtituere. Decepit nimirum viros optimos illud, quod & Sacerdotes hîc & Judex ſigillatim nominentur. Sed mens legis facile patet, ſi Judicis nomine intelligamus Suffetem aliquem, qualis fuit Joſua & quidam alii *libro Judicum* memorati. Intelligimus nimirum ex illo libro, hujuſmodi Suffetes (utimur voce Carthagini olim receptâ) non ſemper in republicâ habuiſſe locum; eóque non fuiſſe magiſtratus ordinarios, ſed tantùm extra ordinem, efflagitante neceſſitate populi, à Deo ipſo conſtitutos. Ut igitur apud Romanos Dictatori omnes ordinarii magiſtratus ceſſerunt: ita ſine dubio Judici tali ceſſere cùm alii Hebræorum magiſtratus, tum quoque ſacerdotales Judices. Adeóque ſiquando à Deo fuit aliquis Judex conſtitutus, perinde illum licuit adire in controverſis negotiis, atque Sacerdotale collegium: nec minus ipſius ſententiâ fuit ſtandum. Hunc eſſe ſenſum legis, patet ex uſu quem compertum habemus ex libro ipſo Judicum. Illos enim finiiſſe populi controverſias, ſive uno loco conſederint, ſive regionem circuierint, nemini non ex libro iſthoc eſt manifeſtum. Verùm de hiſce ſatis.

XL. Nunc porrò ſuper hactenus dicta reflectamus paullulùm mentem, & quæ FORMA REGIMINIS in gente Ebræâ ſub Moſe Joſua & Judicibus obtinuerit, conſideremus. Pleríque ſane exiſtimant, formam reipublicæ Ebræorum fuiſſe Ariſtocraticam omni ante Reges tempeſtate. Petrus nimirum Galatinus, Carolus Sigonius, Angelus Caninius, Joachimus Stephani, Calvinus, Martyr, Danæus, quos Henningus Arniſæus *Relect. Pol. II. cap. IV. Sect. V.* allegat. Caroli Sigonii quædam verba huc lubet apponere. *Cæterum*, inquit, *cum de formâ reipubl. quæritur, nihil aliud quæritur, niſi penes quem principatum ſumma rerum fuerit conſtituta. Hæc verò primùm penes Optimates poſita fuit, deinde penes Reges; quorum principatuum illum Ariſtocratiam hoc Regnum Græci vocarunt. Ariſtocratia fuit ſub Moyſe, Joſuâ, Senioribus & Judicibus: Regnum ſub regibus.*

XLI. Tametſi autem hiſce ex parte Joſephus quoque præiverit, imò ipſimet velint videri Joſephum auctorem ſequi, illum tamen de Judæorum regimine longè aliter ſtatuiſſe, paulò poſt liquidô apparebit. Ut vero noſtra quoque ſententia adferatur in medium, ante omnia ultrò fatemur, nullam ex formis rerumpublicarum, quas Ariſtoteles nobis deſcripſit, reipublicæ Ebræorum, illi, quæ ante Reges fuit, ſatis convenire. Omnes videlicet illæ formæ tales ſunt, ut τὸ κύριον ſive ſumma poteſtas rerum agendarum fuerit penes homines. At in Ebræorum republica τὸ κύριον

illo

illo tempore manſit penes ipſum Deum, & quidem unum illum. Apparet ſanè idipſum ex majeſtatis juribus, quæ majora vocant; legum ſanctione, inquam, magiſtratuum inſtitutione, bellorum indictione, quæ Deus ſibi uni ſervaverat, ſolus etiam interea temporis exercuit.

XLII. Si nunc igitur attendamus, ceu fieri par eſt, quod unus ſummam poteſtatem in republ. Ebræorum ab initio obtinuerit, Monarchiam merito dicere illam rempublicam debemus. Attamen ſi id attendamus, quod iſte unus fuerit ipſe Deus, non homo, abſtinendum ab illo vocabulo eſſe videatur: fingendum verò aliud, quod inuſitatæ huic formæ tribuas. Et ſane finxit jam olim Joſephus, quo haud malè illum appelles, vocabulum. Apponam verba quædam, quibus vulgares formas & noſtram de quâ nunc agimus, inuſitatam, complexus eſt ſcriptor ille *lib. II. contra App.* Οἱ μὲν γὰρ μοναρχίαις, inquit, οἱδὲ ταῖς ὀλίγων δυναστείαις, ἄλλοι δὲ τοῖς πλήθεσιν ἐπέτρεψαν τὴν ἐξουσίαν τῶν πολιτευμάτων. Ὁ δὲ ἡμέτερος νομοθέτης εἰς μὲν τούτων οὐδοτιοῦν ἀπεῖδεν, ὃς δ᾽ ἄν τις εἴποι βιασάμενος τὸν λόγον ΘΕΟΚΡΑΤΙΑΝ ἀπεῖπεν, θεῷ μᾶλλον μόνῳ τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ κράτος ἀναθεὶς, καὶ πείσας εἰς ἐκεῖνον ἅπαντας ἀφορᾶν, ὡς αἴτιον μὲν ἁπάντων ὄντα τῶν ἀγαθῶν, κοινῇ τε πᾶσιν ἀνθρώποις παρέχοντα καὶ ἰδίᾳ. Horum verſio etſi non adeò commoda, quæ Sigiſmundi Gelenii eſt, ita habet: *Alii ſiquidem*

dem monarchis alii verò paucis alii verò populo poteſtatem reipubl. commiſére. Noſter vero legiſlator nihil horum intendens, veluti ſi quis hoc dicendo menſuram tranſcendat verbi, divinam rempublicam declaravit: Deo principaliter converſationem noſtram atque poteſtatem excellenter aſſignans; & ſatisfaciens eum cunctos inſpicere tanquam cauſam bonorum omnium univerſis hominibus exiſtentem. Appellat igitur Joſephus rempublicam Ebræorum novo vocabulo θεοκρατίαν. Et ſane hoc illud demum eſt, quo inuſitatam formam reipublicæ, in quâ Deus ſummam poteſtatem obtinet, exprimere haud incommodè poſſis. Apparet verò Joſephum hic loqui voluiſſe ἀκριβέστερον, quomodo & aliàs in libris contra Appionem ſolet. Sed nec aliter decebat pugnantem cum viro, qui doctrinæ eruditioniſque nomine tam erat celebris, ut * *Cymbalum mundi* vulgò audiret.

XLIII. Invitat hæc res nos ad id, ut in ea, quæ alibi paſſim de forma regiminis, qualis illa fuit ante exortos Reges & ſub Regibus, differit idem Joſephus, nonnihil curam noſtram proferamus. Et vero l. IV. Ἀρχαιολογίας cap. VII. Moyſen introducit ad gentem Iſraëliticam ultima verba facientem, eaque inter hunc in modum: Ἀριστοκρατία μὲν οὖν κράτιστον, καὶ ὁ κατ' αὐτὴν βίος: καὶ μὴ λάβῃ πόθος ὑμᾶς ἄλλης πολιτείας, ἀλλὰ ταύτην στέργοιντε, τοὺς νόμους ἔχοντες δεσπότας,

* *Plin. in præfat.*

τας, κατ' αὐτοὺς ἕκαστα πράττοντες. ἀρκεῖ γὰρ ὁ θεὸς ἡγεμὼν εἶναι. *Optimum quidem eſt Optimatum regimen, & in ſic adminiſtratâ republica vivere. Nec eſt cur aliam ejus ſpeciem concupiſcatis: ſed præſtat, ut hâc contenti in legum & veſtrum ipſorum poteſtate ſitis. Satis enim eſt Deum habere præſidem.* Hiſce addit: Βασιλέως δ' εἰ γένοιτο ἔρως ὑμῖν, ἔστω μὲν οὗτος ὁμόφυλος. παραχωρείτω δὲ οὗτος τοῖς μὲν νόμοις καὶ τῷ θεῷ τὰ πλείονα τοῦ φρονεῖν, πρασσέτω δὲ μηδὲν δίχα τοῦ ἀρχιερέως καὶ τῆς τῶν γερουσιαστῶν γνώμης. *Si Regis vos cupido ceperit, ſit ille gentilis veſter. Is plura legibus & Deo tribuat quam ſuæ prudentiæ: nihil verò agat præter ſententiam Summi Sacerdotis & Senatorum.* Cum ſubjeciſſet porrò, nec uxores Regi multas alendas, nec equis aut pecunia multa gaudendum, *quarum rerum copia facile contemptor legum poſſit evadere*, ſubjungit: κωλυέσθω δ', εἰ τούτων τι διὰ σπουδῆς ἔχοι γίνεσθαι τοῦ συμφέροντος ὑμῶν δυνατώτερος. Hæc non dubitavit Flavius Moyſen ipſum dicentem facere. Cæterum effinxit quidem ille hunc ſermonem haud dubiè ex capite decimo ſeptimo Deuteronomii; ibi verò nihil legere eſt in commendationem Ἀριστοκρατίας dictum, aut rempublicam Optimatum amplectendam populo eſſe nec mutandam. Nullo verbo ibi præcipitur, Regi nihil agendum citra Pontificis & Senatorum ſententiam: ut nec, ſi forte Rex fiat potentior pecunia aut equis quàm ferat populi

commodum, cohibendum illum eſſe. Mala itáque fide Joſephum hîc recitaſſe Moyſis ſermonem, non poteſt non omnibus eſſe liquidum.

XLIV. Idem porrò Joſephus Undecimo ἀρχαιολογίας libro, quarto capite, hiſce eſt verbis uſus. Καὶ οἱ μὲν ὑπὲρ τούτων δαψιλευόμενοι ταῖς θυσίαις καὶ τῇ περὶ τὸν θεὸν φιλοτιμίᾳ, κατῴκησαν ἐν τοῖς ἱεροσολύμοις, πολιτείᾳ χρώμενοι ἀριστοκρατικῇ μετ' ὀλιγαρχίας. οἱ γὰρ ἀρχιερεῖς προεστήκεσαν τῶν πραγμάτων, ἄχρις οὗ τοὺς Ἀσαμωναίου συνέβη βασιλεύειν ἐκγόνους. πρὸ μὲν γὰρ τῆς αἰχμαλωσίας καὶ τῆς ἀναβάσεως ἐβασιλεύοντο, ἀπὸ σαούλου πρῶτον ἀρξάμενοι καὶ δαβίδου, ἐπὶ ἔτη φλβʹ, μῆνας ϛʹ ἡμέρας ιʹ. πρὸ δὲ τῶν βασιλέων τούτων ἄρχοντες αὐτοὺς διεῖπον, οἱ προσαγορευόμενοι κριταὶ καὶ μόναρχοι. καὶ τοῦτον πολιτευόμενοι τὸν τρόπον ἔτεσι πλέον ἢ φʹ διήγαγον κατὰ μωϋσῆν ἀποθανόντα καὶ ἰησοῦν τὸν στρατηγόν. *Atque hi ita ſumma liberalitate uſi in victimis & ſtudio divini cultus habitaverunt Hieroſolymis, utentes republica Ariſtocratica cum* Oligarchia. *Pontifices enim præfuerunt rebus, donec Haſmonæi poſteris regnare conceſſum eſt. Ante enim* Captivitatem *&* Reditum *regnatum fuit à Saule uſque & Davide per annos quingentos viginti duos, menſes ſex & dies decem. Ante vero Reges illos imperarunt ipſis illi qui dicti ſunt Judices &* Monarchi. *Atque ita adminiſtrati fuerunt annos pluſquam quingentos poſt defunctum Moyſen & Joſuam imperatorem.* Hæc ibi Flavius. Non

niſi

niſi obiter tamen; cum narraſſet nempe, quemadmodum illi Judæi, qui Darii Perſarum Regis conſenſu & auſpiciis Babylone erant reverſi, Hieroſolymis templum iterum ſtruxiſſent & feſtum Azymorum ſolenniter celebraſſent. Cæterum de reipublicæ quam illi ex Captivitate reduces inſtituerunt forma, quæ hîc narrat Joſephus, non conveniunt cum iis quæ idem diſſerit Ἀρχαιολογίας libri viceſimi capite octavo. Reliqua vero iis ſic ſatis conſonant. Agens enim de republica, quâ uſus eſt populus ante Captivitatem, ſcribit: ἐγένετο δ' αὐτῶν Ἀριστοκρατικὴ μὲν ἡ πρώτη πολιτεία, κατὰ τάυτων δὲ μοναρχία, βασιλέων δὲ τρίτη. *Sub his* (tredecim prioribus Pontificibus) *prima reipublicæ adminiſtratio fuit Ariſtocratica, poſt illam Monarchia, Regum vero tertia*: quæ ante allatis ſunt paria. Cum dixiſſet verò ibidem, ſolutâ per Cyrum Babylonica captivitate, Jeſum Joſedeci filium aſſumpſiſſe Summum Sacerdotium, addit: οὗτος δὲ καὶ οἱ ἔκγονοι αὐτοῦ, πέντε καὶ δέκα ἅπαντες, μέχρι βασιλέως Ἀντιόχου τοῦ εὐπάτορος, ἐπολιτεύοντο δημοκρατικῶς ἔτη τετρακόσια δέκα τέσσαρα. *Hic & ejus poſteri quindecim univerſi, uſque ad regem Antiochum Eupatora, rempublicam adminiſtraverunt Democraticè annos quadringentos quatuordecim.* Hæc verò ab illis prioribus diſſentiunt.

XLV. Cæterum videndum jam eſt, quàm vera aut falſa ſint Joſephi illa. Et quidem hac vice ea duntaxat quæ pertinent ad formam

reipublicæ, qualis fuit ad usque inſtitutos Reges, perſequemur: de Regno & ſtatu qui excepit Captivitatem ſolutam deinceps dicturi. Initiò igitur illud inſolens videtur, quod Joſephus alium voluerit eſſe ſtatum reipublicæ Moſis & Joſuæ ætate, alium ſub Judicibus. Et vero etiam Sigonius, qui aliàs ſuam de republica iſthac omni ſententiam ex Joſepho deprompſiſſe voluit videri, nullam hîc differentiam agnoſcit, ſed eandem cenſet reipublicæ formam fuiſſe usque ad Reges. Ipſe quoque Joſephus *l. VI.* Ἀρχαιολογίας *quarto capite* ea narrat de Samuele ultimo Judicum, quæ oſtendunt Samueli eſſe viſum, tunc etiam ſtatum regiminis fuiſſe Ariſtocraticum. Exoſam ſcilicet fuiſſe Samueli Regiam adminiſtrationem. ἥττητο γὰρ, addens, δεινῶς τῆς Ἀριστοκρατίας, ὡς θείους καὶ μακαρίους ποιούσης τοὺς χρωμένους αὐτῆς τῇ πολιτείᾳ. *Valde enim delectabatur Ariſtocratia, tanquam divinos & felices reddente eos, qui hac regiminis forma utuntur.* Conſtat porrò ex ſacro *Judicum libro*, ut & iis, quæ tradit Joſephus *l. V. Antiquit.* non omni poſt defunctum Joſuam tempeſtate ad Reges usque perpetuos fuiſſe Judices: ſed initio aliquandiu, ut & pòſt frequenter, nullos, nec quanquam, niſi incumbentibus populo ex vicinia hoſtibus, in liberationem. Ut proinde non omni poſt Joſuam ad Reges uſque ævo eadem omnino fuerit regimis ratio, ſed alia atque alia.

XLVI. Ut autem ſeorſim ea, quæ de *Judici-*

dicibus pronunciavit Joſephus primo loco conſideremus: nihil profecto apparet cauſſæ, quare dicendum ſit, illos polluiſſe in regenda republica auctoritate majore quàm Moyſen aut Joſuam. Imò vero multo minùs illos potuiſſe, liquidum eſt ex ſacro codice. Enimvero Proregem quaſi egiſſe Moſen, jam tum probavimus, ut & non inferiore fuiſſe auctoritate Joſuam. Non ergo Judices monarchæ fuerunt præ illis duobus magnis ducibus. Nullus porro Judicum ulla exercuit ſummæ poteſtatis jura, ſed fuere non niſi magiſtratus ac miniſtri Iſraëlitarum maximi monarchæ, ipſiuſmet Dei. Non enim ullus eorum legem promulgavit: & bella omnia ab iis geſta ſunt juſſu Dei: præ ſeſe etiam aperte tulerunt, non propria auctoritate ſe populo præeſſe, ſed ceu ſolent illi, qui magiſtratu funguntur, à Summa poteſtate conſtituti. Cumprimis lectu & expenſu digna eſt hiſtoria Gedeonis, qualis deſcribitur cap. VI, VII, & IIX: inque eâ præcipue, quemadmodum ille exercitum legerit, & recuſaverit à populo ſibi & poſteritati ſuæ oblatum à populo dominatum. Non etiam in omni illo Judicum libro obſervare eſt verè ariſtocratici regiminis aliquod veſtigium. Ut proinde meritò mireris, nunc μοναρχικὴν nunc ἀριστοκρατικὴν adminiſtrationem reipublicæ Iſraëliticæ, à quoquam iſti quidem tempeſtati fuiſſe attributam. De Joſepho multò maxime id meretur admirationem; quoniam non tantum in iis quæ contra Appionem diſputavit, agnovit τὴν θεοκρατίαν, ſed etiam in Anti-
qui-

quitatum opere, illo ipſo loco libri quarti unde verba ipſius §. 43 deprompſimus, diſerte & *ἀριστοκρατίαν* populò commendantem Moſen introducit, & ſtatim ſimul adjicientem: *ἀρκεῖ γὰρ ὁ θεὸς ἡγεμὼν εἶναι* *Sexto* item *Ἀρχαιολογίας cap.* IV. refert, Samueli dictum à Deo, ſeſe à populo eſſe deſpectum, *ἵνα μὴ βασιλεύσῃ μόνος*. Quæ utique & cum ariſtocratia & cum monarchia Judicum ſunt omninò *ἀσύστατα*.

XLVII. Enimvero ſi accuratè loqui velimus, ceu fieri par eſt, illa demum Ariſtocratia dicitur reſpublica, ubi omnis ſumma poteſtas, ſive omnia Majeſtatis jura, quantacunque ab hominibus geri poſſunt, ſunt penes paucos quosdam. Quare cum præcipua Majeſtatis jura in republicâ Ebræorum, ſive Moſis & Joſuæ ſive Judicum ævo, non fuerint penes plures, qui quidem non integram gentem conſtituerint, ſed pauci ex illâ fuerint, illam ipſam rempublicam, accuratè loquendo, Ariſtocratiam non fuiſſe, omnino concedendum eſt.

XLIIX. Quamvis verò ex iis quæ jam adduximus res hæc omnis ſit liquida, ne tamen ulla poſſit dubitatio ſupereſſe adhuc clarius doctrinam noſtram illuſtrabimus. Igitur diximus jam antea, nullam ex vulgatis formis reipublicæ Ebræorum, quæ plane *ἐξαίρετος* eſt, per omnia eſſe congruam. Quare nec monarchiam fuiſſe quales vulgo ſunt, etiam ipſi nos denuo fatemur. Verum aliorum, idem qui negant, non

non eadem mens eſt. Inficiantur enim, Ebræorum rempublicam fuiſſe monarchiam ante Reges, quòd quicquid ſummæ poteſtatis in illâ gente penes homines ſitum, id fuerit penes paucos. Cæterum ſi hoc volunt; fuiſſe τὸ κύϱιον penes Septuagintavirorum conſilium,de facili eò poſſunt adigi, ut eodem ſenſu monarhciam aliquando fuiſſe ante Reges, debeant concedere. Nimirum quicquid majoris poteſtatis penes homines in gente Ebræorum fuit, id fuit aliquando ſine omni controverſiâ penes unum Moyſen. In hujus autem *libro ſecundo* memoriæ proditum eſt, omnes cauſas ad hunc ſolum initiò fuiſſe relatas; pòſt vero ex conſilio Jethronis conſtitutos fuiſſe, quos Vulgatus interpres vocat tribunos, centuriones, quinquagenarios & decanos, qui levioris momenti cauſas dijudicarint; graviores autem & difficiliores Moyſen ſibi reſervaſſe. Tulit igitur unus Moyſes primò quidem omnes cauſas minimas cum maximis dijudicandi, pòſt verò ſummorum tamen judiciorum ac relationum, laborem. Fecitque id per biennium fermè ſine omni controverſiâ. Fuerit igitur tum penes unum Moyſen ſumma poteſtas; quantamcunque nimirum penes hominem Deus volebat eſſe. Atque adeò per illud ſaltem primum tempus non obtinuerit Ariſtocratia. Quomodo ſane Septuaginta Ariſtocratiam conſtituere potuiſſe nonnulli cenſent, eodem modo per biennium fermè unus Moyſes monarchiam obtinuiſſe, poſſit pari prætextu affirmari.

XLIX. At vero etiam cum Septuaginta illi

illi jam allecti eſſent à Moyſe, hic tamen potiſſimam autoritatem retinuit; id quod ſupra oſtendimus. Poſt ipſum verò non multum diſpari auctoritate fuerunt Joſua ac Judices. Joſuæ ſanè eodem modo parebant Ebræi, quo paruerant Moyſi, ut videre eſt ex Joſuæ *capite primo 17. & vigeſimo tertio*, quin imo etiam ex cæteris. Moyſes quidem in Iſraële tanquam Rex fuerat, uti in *Deut.* XXXIII. *cap.* legere eſt: Joſua igitur itidem. Rectiùs itaque dixeris, monarchicum potius, quam ariſtocraticum ſtatum plærumque obtinuiſſe uſque ad propriè dictos Reges. Si nimirum ex illa ſumma poteſtate, quæ in Ebræorum republica penes homines ſuperfuit, illam ipſam rempublicam vel Monarchiam vel Ariſtocratiam dicere liceat.

L. Judicum porro, non omnino & verè, quadamtenus tamen, fuiſſe ſummam autoritatem belli paciſque temporibus, ex ſacris literis itidem conſtat. Atque adeo huc fortè reſpexiſſe Joſephum, quando Judices ἄρχοντας & μονάρχους appellavit, non diſſimulabimus. Joſephi illa verba ſecutus * Petrus Cunæus *Joſuam*, inquit, *pari poteſtate ſecuti ſunt, qui præeundo edicendoque prætores dici dictatoreſque poterant*. Eſt tamen & illud valde ἀκύρως dictum: quia Dictatores Romani verè regia omnia habuerunt, tantùm quòd poteſtas tempore fuerit circumſcripta. Quomodo tamen Moyſes alicubi Rex dictus eſt, ita Judi-

ces

* *l. 1. de Rep. Ebr. c.* XII.

ces itidem non ſemel Reges videntur appellati: ceu haud ineptè fortaſſis collegeris ex *Judicum cap.* XVII, 6. *cap.* XVIII, 1. *cap.* XIX, 1. ex quibus locis Joſephum ſuos μονάρχυς exſtruxiſſe perveroſimile eſt. Minùs propriè tamen, ceu ſæpius jam diximus, ita ſunt dicti, quemadmodum itidem ipſe Moyſes. Si ſane velis Judices Regio dignari titulo, certè non niſi κατὰ νόμον reges dixeris fuiſſe, quales Ariſtoteles deſcripſit *Polit. III. c. XVI.* Et vero ipſi illi Judices in illa dignitate ſe beatos cenſebant eſſe. Non deſiderabant κατὰ τὴν αὐτῶν βύλησιν πάντα πράττειν, neque adeò vere reges eſſe, vel qui maximè propriè ita dicerentur. Norant nimirum Jehovam ipſummet ſervare ſibi ſummam poteſtatem, ideoque cum illo in ſocietatem regni venire non conabantur. * Gideonis inter alios hanc integritatem fuiſſe proditum eſt, ut cum regnum propriè dictum ipſi poſteriſque ipſius addicere quidam ex populo vellent, ſuſcipere illud ipſe non ſuſtinuerit.

LI. VERUM de *forma reipublicæ*, qualis fuit Moſis, Joſuæ & Judicum ævô, plus ſatis eſt dictum, omni ſcilicet illo tempore θεοκρατίαν reapſe obtinuiſſe. Sed pertæſum tandem fuit ſtolidam gentem hujus ſtatus; ita ut in ſervitutem ſe tradere mallet, ſive, quemadmodum Sulpitius Severus loquitur, l. 1. Sac. Hiſt. c. LVIII. 4. *ut non ſine exemplo amentiæ præoptaret libertatem* (talis nimi-

* *Jud.* IIX. 23.

nimirum eſt, etiam in regno, etſi undique benè is ſtatus ſeſe habeat) *ſervitio* (Regio) *mutare.* Poſtularunt itaque, ut Rex ſibi præficeretur & quidem, qualem vicinæ circumcirca gentes habebant. Indignum ſanè id erat illâ gente, quæ præſentiſſimum ipſius Dei auxilium haud conſueto modò toties fuerat experta. Ægrè etiam id tuliſſe divinum Prophetam Judicemque Samuelem, cum ſtultam gentis ſuæ poſtulationem cognoviſſet, atque ideo è veſtigio morem illi haud voluiſſe gerere, apparet. Sivit id tamen; voluitque is, qui hactenus ſingulari modo ſemetipſum Ebrææ gentis præbuerat Regem, injuriam gentem voto ſuo abundare. Mandavit itaque Samueli, ut Regem ſuis præficeret & quidem talem, qualem ipſi optabant; prædiceret autem ſimul, fore, ut experirentur tandem, quantum illa divini imperii detrectatio accerſitura eſſet incommodum. Ita vero queritur de ſuo populo 1. Sam. cap. VIII. : 7 *Non te abjecerunt ſed me, ne regnem ſuper eos. juxta omnia opera ſua, quæ fecerunt à die, quâ eduxi eos de Ægypto, uſque ad diem hunc. Sicut dereliquerunt me & ſervierunt Diis alienis, ſic faciunt etiam tibi.*

LII. Quæ ſanè verba, non apparet quomodo, permittant mandatum hic ittelligi, quod Ebræi de Rege conſtituendo acceperint. Clariſſimi tamen viri Petrus Cunæus l. c. c. XIV. de Rep. Hebr, & Wilhelmus Schikardus c. 1. theor. 1. p. 6. de Jure Regio, aliique exiſtimant, omninò mandatum eſſe Iſraëlitis a Deo, ut

ut Regem ſibi eligerent, ubi in Palæſtinam penetraſſent. Videntur autem, ut ita docerent, autoritatem obſervare voluiſſe plærorúmque Rabbinorum: qui id penè unanimi conſenſu docent, præeunte *Gemarâ Sanhedrin c. II. paragr. 6.* præcipuè verò Moyſis Maimonidæ. Sed Gemaræ Thalmudicæ & Moyſi quidem illi haud injuriâ opponi poſſunt ex Judaica gente nonnulli, quorum verba itidem producit Schickardus. Accedit verò illis & Iſhacus Abravanel, inter recentiores Judæorum magiſtros primæ dignitatis: ceu ejus ſententiam refert Menaſſeh ben Iſraël *Conciliat. pag. 225. initio quæſtionis ſextæ.* Ipſe quoque Menaſſeh *pag. 227.* fatetur, Abravanelis ſententiam ſatis eſſe conſentaneam verbis Scripturæ. Cæterum ſicut illos quos diximus Judæos, ita multò minus Chriſtianum quempiam, ſive Thalmudis ſive Thalmudicos adorantium Rabbinorum, autoritas hîc movere debet. Et verò Gemara illa ipſa Sanhedrin liquidò oſtendit, unum eorum magiſtrorum, R. Joſen ſcilicet, ut oſtenderet primum Dei præceptum fuiſſe de Rege conſtituendo, in Exodi XVII. 16. *verſiculo* exponendo planè deliraſſe. Tantùm igitur verba Moyſis, non Thalmudici Rabbini, etſi illum ex ſuis plurimos poſt ſe relinquere facilè credimus; ſed vetuſtiſſimi omnium ſacrorum ſcriptorum & diviniſſimi vatis expendamus. Ita autem illa ſe habent: *Deut. XVII. 14. ſ. Cum ingreſſus fueris terram illam quam Dominus Deus tuus dabit tibi, & poſſederis eam, habitaveriſque in illa: & dixeris, conſtituam ſuper me Regem, ſicut*

habent omnes per circuitum nationes ; conſtitues eum, quem Dominus Deus tuus elegerit de numero fratrum tuorum. Non poteris alterius gentis hominem Regem facere , qui non ſit frater tuus. Mandatum in his agnoſcit Schickardus , *quod utique non ſit arbitrarium ſed maxime ſerium, ideoque verbi reduplicatione inculcatum hoc modo: ponendo pones ſuper te Regem.* Cunæus etiam, rationem gentis plauſibilem fuiſſe, ratus videtur, ipſique ergo Deo non improbatam. *Permulti mirati ſunt* , inquit , *cur indignè tulerit Deus, ſummam rei a Samuele ad Regem aliquem transferri ; ſiquidem illud & probaverat antea , & futurum pro indole dixerat ſacri populi.*

LIII. Ut autem quod res eſt id dicamus, videntur clariſſimi illi viri Thalmudis & Rabbinorum , quorum in ſcriptis volutati plurimum fuêre , nimium tribuiſſe autoritati. Enimverò mandatum quidem & nos agnoſcimus in verbis Moyſis, ſed alio longe modo. Advertendum nimirum eſt , mandatum illud non niſi ex hypotheſi eſſe editum. Nec verò mandat per Moyſen Deus abſolutè , ut Regem ſibi propriè dictum conſtituant Ebræi , ſed potius jubet ipſos *τὰ παρόντα στέργειν*, quod in vulgaribus etiam politiis virtus maxima eſt. Divinum ſanè Moyſen etiam Flavius Joſephus ita facit loquentem *lib.* I. *Antiq. cap. VIII* : Μὴ λάβον πόθος ὑμᾶς ἄλλης πολιτείας, ἀλλὰ ταύτην στέργοντε τοὺς νόμους ἔχοντες δεσπότας, κατ᾽ αὐτοὺς ἕκαστα πράττοντες. ἀρκεῖ γὰρ ὁ θεὸς ἡγεμὼν εἶναι. Hæc quidem optimè. Pergit

git autem: *βασιλέως δ' ἂν γένοιτο ἔρως ὑμῖν, ἔσω μὲν ὄντος ὁμοφύλου. Attamen ſi Regis vos cupido ceperit, nemo ſit, niſi veſtri generis & ſangvinis.* Jam tum ſupra verba illa adduximus: ex re tamen eſſe videtur, etiam hîc illa nonnihil expendere hujus quoque argumenti gratiâ. Ita vero omninò eſt; quomodo hactenus quidem Joſephum videmus rem intellexiſſe. Debebant Iſraëlitæ *στέργειν* præſentem ſtatum. Si tamen ipſos Regis, qualem cæteræ habebant gentes, inceſſeret cupido, (quod fore aliquando utique prævidebat) autoritate Dei quidem permittit Moyſes, ut Regem conſtituant, qui tamen nequaquam *ἀλλόφυλος* ſit, ſed qui ex eadem gente ſit cum ipſis, quemque præterea Deus ipſe commonſtrarit. Expendenti profectò divini ſcriptoris verba hæc, non poteſt ſenſus eſſe non manifeſtus. Mirum verò, ſi mandatum de conſtituendo Rege abſolutum Ebræis fuiſſet datum, quod illud exſequi aliquot ſeculis auſi fuerint negligere, quodque Gideon, vir ſapiens & conſcius divinæ legis, cum ipſi ex gente ſuâ Regnum propriè dictum addicere quidam vellent, conditionem illam accipere recuſaverit, ſuoſque ut Jehovam amplius agnoſcerent Regem, commonuerit, Deo nunquam improbante. Non porrò reduplicatio verbi, quam Schickardus urget, vim ſuam amittit, ſi ita, quomodo ipſe verba Moyſis non intelligas. Illius nimirum genuina vis hæc eſt; ut ne *ἀλλόφυλον* conſtituerent Regem, ſi Regem conſtituere vellent;

habent omnes per circuitum nationes; conſtitues eum, quem Dominus Deus tuus elegerit de numero fratrum tuorum. Non poteris alterius gentis hominem Regem facere, qui non ſit frater tuus. Mandatum in his agnoſcit Schickardus, *quod utique non ſit arbitrarium ſed maxime ſerium, ideoque verbi reduplicatione inculcatum hoc modo: ponendo pones ſuper te Regem.* Cunæus etiam, rationem gentis plauſibilem fuiſſe, ratus videtur, ipſique ergo Deo non improbatam. *Permulti mirati ſunt*, inquit, *cur indignè tulerit Deus, ſummam rei a Samuele ad Regem aliquem transferri; ſiquidem illud & probaverat antea, & futurum pro indole dixerat ſacri populi.*

LIII. Ut autem quod res eſt id dicamus, videntur clariſſimi illi viri Thalmudis & Rabbinorum, quorum in ſcriptis volutati plurimum fuêre, nimium tribuiſſe autoritati. Enimverò mandatum quidem & nos agnoſcimus in verbis Moyſis, ſed alio longe modo. Advertendum nimirum eſt, mandatum illud non niſi ex hypotheſi eſſe editum. Nec verò mandat per Moyſen Deus abſolutè, ut Regem ſibi propriè dictum conſtituant Ebræi, ſed potius jubet ipſos *τὰ παρόντα στέργειν*, quod in vulgaribus etiam politiis virtus maxima eſt. Divinum ſanè Moyſen etiam Flavius Joſephus ita facit loquentem *lib.* I. *Antiq. cap. VIII*: Μὴ λάβον πόθος ὑμᾶς ἄλλης πολιτείας, ἀλλὰ ταύτην στέργοντε τοὺς νόμους ἔχοντες δεσπότας, κατ' αὐτοὺς ἕκαστα πράττοντες. ἀρκεῖ γὰρ ὁ Θεὸς ἡγεμὼν εἶναι. Hæc quidem optimè. Pergit

git autem : βασιλέως δ' ἂν γένοιτο ἔρως ὑμῖν, ἔςω μὲν ἔτ@ ὁμόφυλ@. *Attamen ſi Regis vos cupido ceperit, nemo ſit, niſi veſtri generis & ſangvinis.* Jam tum ſupra verba illa adduximus : ex re tamen eſſe videtur, etiam hîc illa nonnihil expendere hujus quoque argumenti gratiâ. Ita vero omninò eſt ; quomodo hactenus quidem Joſephum videmus rem intellexiſſe. Debebant Iſraëlitæ ςέργειν præſentem ſtatum. Si tamen ipſos Regis, qualem cæteræ habebant gentes, inceſſeret cupido, (quod fore aliquando utique prævidebat) autoritate Dei quidem permittit Moyſes, ut Regem conſtituant, qui tamen nequaquam ἀλλόφυλ@ ſit, ſed qui ex eadem gente ſit cum ipſis, quemque præterea Deus ipſe commonſtrarit. Expendenti profectò divini ſcriptoris verba hæc, non poteſt ſenſus eſſe non manifeſtus. Mirum vero, ſi mandatum de conſtituendo Rege abſolutum Ebræis fuiſſet datum, quod illud exſequi aliquot ſeculis auſi fuerint negligere, quodque Gideon, vir ſapiens & conſcius divinæ legis, cum ipſi ex gente ſuâ Regnum propriè dictum addicere quidam vellent, conditionem illam accipere recuſaverit, ſuoſque ut Jehovam amplius agnoſcerent Regem, commonuerit, Deo nunquam improbante. Non porrò reduplicatio verbi, quam Schickardus urget, vim ſuam amittit, ſi ita, quomodo ipſe verba Moyſis non intelligas. Illius nimirum genuina vis hæc eſt ; ut ne ἀλλόφυλον conſtituerent Regem, ſi Regem conſtituere vellent ;

lent: non illa, quam Schickardus exiſtimat verbis ineſſe; ut nimirum Regem omninò conſtituerent.

LIV. VERUM cum Deus annueret, ut Ebræis ex hominibus Rex daretur, mandavit, ut mores, qui in Regnis, vicinarum nimirum gentium, obtinebant, Iſraëlitarum populo Samuel exponeret; quomodo nempe agere Reges cum ſubditis, & quam duriter eos habere ſoleant. Innuere nimirum voluit, regium dominatum, quem petierant, gravem ipſis futurum; ſpecie modò falſos eſſe; reverâ autem longè durius illud imperium fore quod optaverant, quàm crediſſent. Adſcribemus quædam verba ſacri ſcriptoris, quibus id innuitur 1. Sam. *cap.* VIII. *v.* 9. 10. 11. 18: *Nunc ergo vocem eorum audi. Verumtamen conteſtare eos, & prædic eis jus Regis, qui regnaturus eſt ſuper eos. Dixit itáque Samuel omnia verba Domini ad populum, qui petierat à ſe Regem, & ait: Hoc erit jus Regis, qui imperaturus eſt vobis: Filios veſtros tollet, & ponet in curribus ſuis, facietque ſibi equites & præcurſores quadrigarum ſuarum &c. V.* 18. *Et clamabitis in die illâ à facie Regis veſtri, quem elegiſtis vobis, & non exaudiet vos Dominus in die illa, quia petiiſtis vobis Regem.* Sed de jure illo Regis, cujus in his verbis fit mentio, varias obſervare eſt doctorum ſententias. Cum enim iniqua videantur eſſe, quæ ad jus Regis pertinere Sanctus Propheta quaſi ex divino ore affirmavit, per vocem *jus* intelligunt quidam *morem* ſive conſvetudinem. Et ſanè ipſa vocula

cula Ebræa non omninò recuſat ita verti, cum & alibi eodem modo fiat. Neceſſum tamen non eſt, ut eò deveniamus. At nec de vero jure eſt intelligenda, hoc eſt, de facultate honeſtè aliquid agendi. Longè enim alia vivendi ratio præſcribitur Regi in eâ parte legis, quæ eſt de officio Regis. Intelligitur ergo *Juris* vocabulo & appellatur id, quod effectum aliquem juris habere debebat, id eſt, non reſiſtendi obligationem. Ideóque additur, populum preſſum iſtis injuriis Dei opem imploraturum; quia ſcilicet humana remedia nulla exſtarent. Sic ergo hoc *jus* vocatur, quomodo Prætor jus reddere dicitur, etiam cum iniquè decernit. Quæ omnia recte in hunc modum Grotius explicavit, ac proinde illum ſumus hac parte ſecuti. Neutiquam vero hinc colligere eſt, quaſi omnibus ſine diſcrimine Regibus id agere fas ſit, quod hic *juris Regii* eſſe, dictum à Samuele eſt. Tantum enim hic ſermo fuit Prophetæ de jure Regum apud vicinos Ebræis populos: quibus nempe dominatum ſatis aſperum in ſuos exercere, juris fuit Regii conſvetudinarii: ſecus quam apud Germanicas aliaſque Europæ gentes olim obtinuit.

LV. CUM autem manifeſtum ſit ex ſacro codice, Regem Ebræis à Samuele præfectum eſſe, Regnorum verò variæ ſint differentiæ, videndum nunc erit, quænam ſpecies hic obtinuerit. Enimvero Ariſtoteles *lib.* III. *Polit. cap.* XIV. quinque regnorum ſpecies obſervat & recenſet. Primam Laconicam appel-

 lat,

lat, quæ reapſe non niſi ducalis poteſtas belli à populo decreti fuit. Alterum genus vocat Barbaricum, eò quod apud Barbaros Græcis dictos in uſu fuerit: idque differre dicit à Tyrannide eò quod legitimum illud & hæreditarium ſit, tyrannis autem nequaquam: aliàs verò etiam dominatus dici ſolet. Tertia Regni ſpecies Æſymnetia vocata eſt, ubi nimirum ad imperium ſuffragio perveniebat Rex, & ad certa quædam negotia conficienda abſolutam liberámque gerebat facultatem. Quartus Regni modus eſt Heroicus, ita dictus, quod Græcorum Heroum tempore, ut eſt in eorum fabulis, obtinuerit, eumque in volentes, patrium, & legitimum fuiſſe, & propter inſigne collatum beneficium in meritos delatum. Ultimum genus quod Ariſtoteles recenſuit, eſt illud, quod propriè ſic appellatur, quodque inter tres rerumpublicarum bonarum ſimplices formas primam eſſe voluit. Porrò autem ſequente *capite XV.* maximus Philoſophus ita loquitur: *Ferè autem duæ ſunt regni ſpecies; de quibus conſiderationem facere expedit; una hæc de qua diximus proximè* (ὅταν ᾖ πάντων κύριος εἷς ὤν, *quando unus omnium habet poteſtatem*) *altera Laconica. Nam aliarum pleræque inter has mediæ ſunt.* ἐλαττόνων μὲν γὰρ κύριοι τῆς παμβασιλείας, πλειόνων δ' εἰσὶ τῆς Λακωνικῆς. *Pauciorum nimirum poteſtatem habent quam omnimoda poteſtas Regia; plurium vero quam Laconica.* Sequente præterea *capite XVI.* Regem, qui παμβασιλείαν obtinet, ſive qui omnium habet

habet poteſtatem, innuit illum eſſe, qui cuncta ex voluntate ſuâ agit. De Laconico autem Rege ſive Regno ita loquitur: *Ille qui* κατὰ νόμον (*ſecundum legem*) *dicitur Rex, non facit regiæ gubernationis ſpeciem: quia in cunctis rebuſpublicis fieri poteſt, ut ſit quidam ducendo exercitui, cum civitas bellum gerit, perpetuò præfectus, puta in populari ſtatu & optimatum gubernatione, pluresque autoritatem uni committunt belli gerendi.* Liquet igitur ex hiſce, παμβασιλείαν & Regnum Laconicum eſſe quaſi ſummum & infimum Regnorum gradum, inter quos ſint quidam intermedii, Τῶν γὰρ ἄλλων, inquit, αἱ πολλαὶ μεταξὺ τούτων εἰσί. *Aliarum pleræque inter has mediæ ſunt.*

LVI. Ut nunc autem de Ebræo Regno dicere pergamus, Laconicum illud procul dubio non fuit, cum auguſtiora longe in illo animadvertere liceat, quam in Laconum Regno, huicque ſimilibus. Num verò inter παμβασιλείαν & Laconicum Regnum medium fuit? Ita ſanè cenſet * Grotius. Neque nos ipſi adſtipulari dubitamus. Id tamen ita intelligendum eſt, quod Ebræum à Laconico longiſſimè, à παμβασιλείᾳ propius abfuerit. Ubi notandum tamen, παμβασιλείαν propriè eſſe, quando unus, qui totum populum univerſe ſumptum virtute omni civili exſuperat, imperat ad communem utilitatem: eſſe verò quædam & herilia unius imperia, quæ

* *Lib.* I. *de jure p. & b. cap.* III. *num.* 10.

Digitized by Google

cum παμβασιλείᾳ conveniunt quidem ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ, aliàs autem multum differunt, & Ariſtoteli tyrannides audiunt ſi refragentur legibus & ſint in populum invitum. Non itáque veram cenſemus παμβασιλείαν fuiſſe Ebræorum hoc regnum, ſed potius Regnum tyrannicum (ex Ariſtotelis mente acceptâ voce) ſive δεσποτικόν, quod tamen ad Regni propriè dicti modum quodammodo fuerit adminiſtratum; laudato etiam Ariſtoteli circa veras tyrannides more *lib. V. Polit. cap.* X. Nec vero abnuit etiam Grotius. *Hi* Reges Ebræi inquiens, *quin in rebus plerìſque ſummo jure imperaverint, dubitari nefas arbitror.* Rationem additurus pergit: *Voluerat enim populus Regem, qualem habebant vicini. At Orientis populi addictè regnabantur.* Atque hoc quidem oſtendere ille potuit plurimis veterum teſtimoniis. Inter quæ ſunt illa, & quidem Livii: *Syri & Aſiatici, genera hominum ſervituti nata*; Taciti: *Servirent Syria Aſiaque & ſuetus Regibus oriens*; Ariſtotelis: οἱ περὶ τὴν Ἀσίαν ὑπομένουσι τὴν δεσποτικὴν ἀρχὴν, οὐδὲν δυσχεραίνοντες, *Aſiatici dominatum æquo animo ferunt*: Maronis quoque iſta in Georgicis, ubi de apum rege loquitur,

Regem non ſic Ægyptus & ingens
Lydia, nec populi Parthorum aut Medus Hydaſpes
Obſervant.

In Ægypto ſane jam tum Joſephi ætate obtinuiſſe herile imperium & quidem ex lege, indicat

dicat liquidò illa frumenti collectio & venditio, in commodum Regis primario, non niſi per accidens autem in uſum populi, per Joſephum inſtituta: quæ criminis habuiſſet multum, niſi jam tum conſenſu publico dominatus valuiſſet. Id meretur attendi, quod nec etiam hodie alia ſit regnorum per omnem Aſiam & Africam ratio quàm herilis.

LVII. Et hanc quidem ſententiam ſuam de regnis Aſiaticis Ariſtoteles ibi expoſuit, ubi regnorum ſpecies enarrat. Speciatim verò harum ſecundam, quam apud Barbaros obtinere dicit, hiſce verbis deſcribit *lib. III. Polit. cap. XIV*: *Eſt & alia Monarchiæ ſpecies, qualia ſunt apud quoſdam Barbaros regna, vim habentia proximam Tyrannidi, licet ſint legitima & ſecundum morem patria. Ob id enim, quia magis aptæ ſunt naturâ ad ſerviendum nationes Barbarorum quàm Græcorum, & eorum qui incolunt Aſiam, quam eorum qui Europam, perferunt ſervile jugum æquo animo. Et ob hoc tyrannica ſunt hujuſmodi regna, ſed habent ſecuritatem quia more & legibus conſiſtunt.* De Ebræorum igitur regno, quod in Aſiâ itidem fuit, & quidem illorum qui Græcis audîere Barbari, quid judicaturus etiam fuiſſet Philoſophus, ſi illud perſpectum habuiſſet, conjecturam facere haud eſt difficile.

LIIX. Fortaſſis tamen cui videatur, illam potius Regni formam apud Iſraëlitas eſſe inſtitutam, quæ Ariſtoteli dicta eſt κατὰ νόμον; non ſcilicet Dominatum, ſed Regnum legitimum, multis legibus vincta Regia poteſtate.

Idque eo argumento, quandoquidem Deus juſſit, ut & Rex futurus omnis cum cura obſervaret Legem per Moyſen promulgatam. Non provocabimus hic ad ea quæ Schickardus ex Maimonide aliiſque refert; ſunt enim ſi non fabuloſa, ſaltim dubiæ fidei, imo ab ipſa etiam ſimilitudine veri remota: hauſta verò haud dubie ex Thalmudicis commentis, partim conficta quoque ab illo Maimonis filio. At diſerta ſunt ipſiuſmet divinæ Legis *Deuter.* XVII. 18. 19. hæc verba, Pagnino interprete. *Quum autem ſederit* Rex *ſuper ſolium* Regni *ſui, ſcribat ſibi iteratam legem hanc in libro à conſpectu Sacerdotum Levitarum. Eritque apud illum, & leget in eo omnibus diebus vitæ ſuæ, ut diſcat timere Jehovam Deum ſuum, ut cuſtodiat verba Legis hujus, & ſtatuta hæc, ut faciat illa. Ne elevetur cor ejus ſupra fratres ipſius, neque declinet à præcepto ad dexteram aut ad ſiniſtram, ut prolonget dies in* Regno *ſuo ipſe & filii ejus in medio Iſraëlis.* Neutiquam igitur Reges illâ fuiſſe divina ſolutos lege, manifeſtum eſt. Obſervandum autem eſt, Legem, cujus reſpectu Regnum aliquod ſolet κατὰ νόμον aut legitimum appellari, eſſe ſolam poſitivam legem in quam Reges à populo admittuntur ad Regiam dignitatem. Omnes videlicet Reges, quotquot ſunt, æternâ Naturæ ut & divinâ lege tenentur, verùm ea parte non ſunt obſtricti ſuis populis, neque in illas leges ſolent accipi. Si contra illas leges deliquerint, Deo peccant, & illius pœnis ſeſe reddunt obnoxios. Tum demum autem peccant populo, ſi

non

non obſervarint præſcriptas ſibi à populo leges. Quod ſi nullæ tales leges Regibus fuerint datæ, tum vero illi ſoluti ſunt legibus & ἀνυπεύθυνοι, ſaltim coram populo; neque tunc Regnum obtinet legitimum ſive κατὰ νόμον. Jam autem Ebræorum Reges non adacti ſunt à populo ad obſervationem divinæ Legis: nec proinde illi pœnis populi fecerunt ſeſe obnoxios Legis iſtius divinæ tranſgreſſione, ſed ſolius Dei. Ex adverſo ſolvit illos Legis hujus obſervatione, ſaltim civiliter, *Jus Regium*, in cujus licentiam Regnum Ebræum omne fuit inſtitutum. Diſertis enim verbis Jus illud permiſit, contra populi quidem vindictam, quammulta διαῤῥήδην repugnantia Legi divinæ, quam tamen obſervari etiam Regibus Deus juſſit. Enimvero abſque fuiſſet ſtolida illa populi Regum poſtulatio, juxta mores & jura in vicinis gentibus uſitata, crediderim equidem, ut rigidioribus Legibus Reges Ebræorum populo devincirentur, fuiſſe futurum: cum ipſis autem, etiam monitis, præfracte placuiſſet Reges habere ἀνυπευθύνους, acceperunt etiam illos plane liberos & ſui arbitrii, καὶ μὴ κατὰ νόμον, adeoque δεσπότας. Quod ſi ſane fuiſſent coacti Reges, & ipſi vivere & populum regere ex præſcripto divinæ Legis, ad ſummam hujus quidem vitæ felicitatem populus non multo minus, quam Rege ipſomet Deo, pervenire potuiſſet, atque adeo potuiſſet obtineri vera παμ-

βα-

βασιλείᾳ : plena nimirum *αὐτοκρατερία* Regum, eaque ad populi primò ac per ſeſe còmmodum. Sed ipſo populo volente, in vicem *παμβασιλείας* exortum eſt herile imperium, & populus infinita liberos Reges comitantia mala incidit : prout Regum ipſorum aut major aut minor fuit improbitas.

LIX. Rem omnem hanc illuſtrare inſigni aliquo exemplo ex ſacra hiſtoria 1. Reg. XXI. non abs re fuerit. Vetitum erat divina lege, vendere aut alienare prorſus hereditarium agrum. Cum vineam igitur ejuſmodi ſibi acquirere vellet Rex Achabus, meritò eam negavit Nabothus. Scio eſſe, qui cenſeant ab Achabo vineam illam petitam duntaxat in annum uſque Jubilæum. Verùm ita Regi potuiſſet morem gerere, forte & debuiſſet, Nabothus. At perpetuam poſſeſſionem Achabum ſibi petiiſſe, & contra divinam legem, ſatis indicat Nabothi reſponſum: ***Abſit mihi à Jehova, ut dem hereditatem patrum meorum tibi.*** Cum deinde peſſimo ſcelere Rex vineam illam occupaſſet, multis utique modis divinam legem violavit : & haud dubie in conſcientiam vulgi venit ſcelus illud ; ſolus tamen Deus vindictam ſuſcepit : populo in Regem ex crimine iſthoc nullum fuit jus animadverſionis, excuſante Achabum Jure Regio illo quod legitur verſiculo quartodecimo octavi capitis libri primi Regum : *Agros inſuper veſtros & vineas veſtras, & oliveta veſtra optima accipiet, dabitque ſervis ſuis.* Quanquam ſceleſta arte

Je-

Jezabelis per calumnias circumvento Nabotho, maluerit Achabus ſpecie aliqua juris vineam illam ſibi vindicare. Uno verbo : ex eo quod Deus voluerit etiam à Rege obſervari promulgatam Legem , non oportet colligere Regnum *κατα νόμον*, ſeu quale ſolet legitimum appellari.

LX. Cæterum Regnum Ebræorum fuiſſe verè *μοναρχικὸν* imò *δεσποτικὸν*, confirmat ante omnia *Jus Regis* illud , quod à Samuele proponitur, 1. Sam. *c. VIII.* 11. Joſephus rectè interpretatus hoc ipſum , ſcripſit Iſraëlitas fore ſubditos, inſtar mancipiorum regiorum. *συνελόντι δ' εἰπεῖν, δουλεύσετε μετὰ πάντων τῶν ὑμετέρων τῷ βασιλεῖ, καὶ τοῖς αὐτῶν οἰκέταις ἴσοι γενόμενοι.* *Summatim dicendo , ſervietis cum omnibus veſtris Regi , ipſorum famulis domeſticis facti ſimiles.* Et vero paſſim in ſacris Regum libris Iſraëlitæ & Judæi omnes audiunt *ſervi Regum*. Illud ſanè liquido ex Samuelis iſtoc *Regis Jure* apparet, nullam poteſtatem relictam populo fuiſſe adverſus Regum injurias ; ſed , populum obligatum fuiſſe ad non reſiſtendum Regibus , ubi jugo regio ſe ſemel ſubdidiſſet. Sanè ita etiam eveniſſe populo illi omni, quemadmodum prædictum fuerat, ex perquam multis ſacræ Scripturæ locis apparet. De Manaſſe memoratur , multum ſanguinis innocentium illum profudiſſe, *IV. Reg. c.* XXI. 16. Verè Tyrannica, per *εἰρωνείαν* fuſa, fuit vox illa Jezabelis ad Achabum Regem III. *Regem.* XXI. 7 : *Grandis*

autoritatis es & benè regis regnum Iſraël; quod nimirum pateretur Achabus, negari ſibi à Nabotho, vineam hereditate licet acquiſitam. Sed & Urias illud jus regis expertus eſt, cum marita ipſi eriperetur, & de ſubmovendo ipſo conſultaretur. Facti verò pœnitens Rex David ita profeſſus eſt Pſ. LI. 6: *Tibi* (Deo) *ſoli peccavi*. Ad quæ verba notat is qui nomine Ambroſii audit Pſalmorum commentator: *Rex erat, nullis ipſe legibus tenebatur. Quia liberi ſunt Reges à vinculis delictorum: neque enim ullis ad pœnam vocantur legibus, tuti imperii poteſtate. Homini ergò non peccavit, cui non tenebatur obnoxius.* Et Hieronymus epiſtolâ ad Ruſticum: *Rex enim erat: alium non timebat: alium non habebat ſuper ſe.* Roboamum populus ita alloquitur: III. Reg. c. XII. 4. *Pater tuus duriſſimum jugum impoſuit nobis: Tu itaque nunc imminue.* Ex verbis Pſalmi XVII. 2. *A facie tua judicium meum egrediatur*, probavit ipſemet Rambam, teſte Schickardo: *quod nulla creatura judicet regem, niſi Deus opt. maximus.* Eodem pertinet illud Eccleſ. IX, 4. *Quis dicet Regi, quid facis?* Nec vero licet hisce opponere, quod decem tribus deſciverint à Rehabeamo, quaſi nempe populus ea in re libertate ſua ſuoque jure fuerit uſus. Reapſe enim peccavit populus in Rehabeamum: Deus autem illam rebellionem quamvis injuſtam ſua auctoritate roboravit & adjuvit, in ultionem idololatriæ à Salomone exercitæ. Quod ex ſacra hiſtoria palam eſt, ac proinde non eget ulteriore probatione.

LXI.

LXI. EST AUTEM Jus Regis, quod populo expoſuit Samuel 1. Sam. IIX. 13. ſ. illud ipſum, quod in libro conſignaſſe, & coram Domino idem Samuel repoſuiſſe memoratur 1. Sam. X. 25; ut nimirum teſtis aliquando eſſet illa ipſa ſcriptio, mala illa, ſuo jumento, ut cum Comico loquar, ſibi attraxiſſe gentem Ebræam. Nec enim perſuaſerit nobis Cunæus vel quisquam alius, in libro, qui ibi memoratur, conſignata fuiſſe illa, quæ habentur *Deut.* XVII. 16. & *ſeqq. Cumque fuerit conſtitutus, non multiplicabit ſibi equos, nec reducet populum in Ægyptum, equitatus numero ſublevatus, præſertim cum Dominus præceperit vobis, ut nequaquam amplius per eam viam revertamini. Non habebit uxores plurimas, quæ alliciant animam ejus, neque argenti & auri immenſa pondera* &c. Certe hæc jam antea coram Domino repoſita fuerant; tunc nimirum, cum ipſum δευτερονόμιον, cujus illa particulam conſtituunt, ad arcam fœderis reponeretur. Tantùm igitur inde depromenda erant, quæ ad officium moreſque Regis pertinebant. Quid? quod neque illa, quæ ad mores Regum formandos conſcripta erant, *Jus Regis*, cui ex adverſo reſpondeat civium obligatio, commodè dici poterant. Eſt vero etiam 1. Sam. *VIII.* & eadem *Juris regii* appellatio, ut cum priore loco illud ipſum recenſeatur, poſteriore autem deſcriptum & coram Dominó repoſitum memoretur, haud diverſum quid intelligi debeat. Sane nihil omninò prohibet, quo minùs ita ſtatuamus. Nec enim opinandum eſt, quoniam *Jus* illud coram Domino re-

poſitum

poſitum memoratur, idem per omnia rectè ſe habuiſſe & Deo probatum. Legimus autem à Samuele productum Dei præcepto *Jus Regium*, & nunc quoque illud in ſacris literis reperitur, ac proinde in uſum reipublicæ jus illud à Deo promulgatum eſt. Placent nobis illa Joſephi lib. VI. Antiq. cap. V: τὰ μέλλοντα συμβήσεσθαι κακὰ γράψας αὐτοῖς ὁ προφήτης, ἀνέγνω τοῦ βασιλέως ἀκροωμένου· καὶ τὸ βιβλίον τίθησιν ἐν τῇ τοῦ θεοῦ σκηνῇ, ταῖς μετόπειτα γενεαῖς μαρτύριον, ὧν προείρηκε.

LXII. VERUM quod antea diximus de Regum Ebræorum plene monarchica imò herili poteſtate, id patebit etiam amplius, ſi jura majeſtatis expenderimus, quomodo ſe illa Regum ævo habuerint. Sunt autem Majeſtatis jura nobis hodie cum alia tum præcipuè ipſum τὸ κύριον. Cujus quaſi partes ſunt: poteſtas ferendarum & abrogandarum legum, jus belli & pacis: appendices, poteſtas magiſtratuum & judiciorum inſtituendorum, facultas judicandi tam in publicis quàm privatis reipublicæ negotiis. Hæc nimirum omnia penes Reges Ebræos fuerunt.

LXIII. Ut autem de *poteſtate ferendarum & abrogandarum legum* primo dicamus, dubium (fateor) cui videri poſſit, an ea penes Reges Ebræorum fuerit. Ex *quinto* ſanè Moyſis *cap.* XVII.: 18, 19. intelligimus, qui Ebræorum Rex aliquando futurus eſſet,

illum

illum juberi, divinas leges evolvere, & ſervare omnia, quæ ab ipſo Deo ſancita ante fuerant. Debuerunt igitur divina ſcita in Ebræorum republicâ manere rata, etiam tum cum Reges imperarent, neque Regibus illa immutare aut abrogare fuit integrum. Scilicet omnia legis Moſaicæ præcepta vim & conditionem quadamtenus habuerunt juris naturalis: itaque hactenus ſanè non fuit legiſlatoria poteſtas arbitrii regii. Cæterum multa non fuerunt liquidi juris, neque omnia legibus divinis fuere definita: illa itaque conſtituere & abrogare in merâ fuit regiâ facultate, adeoque in his ἡ νομοθεσία regi fuit integra. Hoc perſpicere eſt ex multis conſtitutionibus Davidis & Salomonis, aliorumque etiam optimorum regum: iiſque non profanis duntaxat ſed etiam ſacris. Certe David plurima hujus etiam generis ordinavit: ne quis cauſetur, ab improbis regibus multa eſſe facta ſecus quàm licebat. Quod ſi porro & conſtitueret quidquam Rex adverſus legem illam divinam, tamen iis qui ipſi parebant, facti ſui rationem reddere non tenebatur: velut ſi quando injuſtè jus diceret, ii qui parebant, ſententiam latam juſtè detrectare non poterant, ſed obligati erant, ut jam antè diximus, ad non reſiſtendum

LXIV. Porrò quod ad *belli gerendi poteſtatem* attinet, penes reges Ebræorum utique etiam illa fuit. De Saulo 1. *Sam. cap. XIV.* 47. memoratur: *Saul confirmato regno*

pugnabat per circuitum adverſum omnes inimicos ejus, contra Moab, & filios Ammon & Edom & Reges Soba & Philiſtæos: & quocunque ſe verteret ſuperabat. De Davide itidem narratur, quod expeditionem ſuſceperit cum armatâ manu, & prædas egerit de variis hoſtibus. Ita & de poteſtate deligendi conſcribendique militem dubitari non poteſt, quin penes Reges ea fuerit. Saulus ubicunque fortem & robuſtum deprehendebat; eum ſuæ militiæ addicebat. Immò ubi adverſus Ammonitas bellum gerendum erat, ſub pœna occiſionis & diſcerptionis jumentorum coëgit militem. Par ratio fuit reliquorum regum. Neque verò legas, Reges in bellum profecturos ſemper antè Deum conſuluiſſe, liceret nec ne: utique quod id neglexiſſent, nuſquam à Prophetis reprehenduntur. Fieri autem alterutrum debuiſſet, ſi etiam tunc, ut antè, bellum indicere niſi juſſu divino, fuiſſet nefas.

L X V. *Magiſtratus* etiam & *Judicia* pro arbitrio inſtituerunt Reges Ebræorum. Sane magiſtratus ſingularum civitatum manſère etiam regum ævo. At qua ratione & ex quibus inſtitui deberent, penes reges arbitrium fuit. De Joſaphato II. *Paralip. c.* XIX. 5. memoratur *conſtituiſſe ipſum judices terræ in cunctis civitatibus Juda munitis per ſingula loca.* Ibidem etiam memoratur, eundem Regem Joſaphatum inſtituiſſe illo ſingularum civitatum magiſtratu aliquem auguſtiorem ac ſuperiorem. Is autem erat Concilium judicum in ſanctâ urbe, ad quod referri debebant illa, quæ li-

qui-

quidi juris non eſſent, adeoque in ſingulis civitatibus decidi nequierant. Verba ſacri ſcriptoris, quibus iſthuc memoratur, jam ſupra produximus §. XXXVII. ubi de collegio LXX. virorum agebamus. De Davide etiam, qui integro ſeculo ante * Joſaphatum vixit, memorat *primus Paralipomenωn*, ipſum cum ex Levitis plurimos ſacro muneri addixiſſet, ex iiſdem etiam non paucos civilibus negotiis expediendis præfeciſſe, eoſque judices conſtituiſſe. Ex verbis ſacri libri pauca ſunt illa: *Iſraëlitis præerat Chonenias & filius* (filii) *ejus ad opera forinſecus* (externum) *ſuper Iſraël ad docendum & judicandum eos.* Opera externa benè notat Bertramus eſſe illa, *quæ ſunt extra ſacra illa munera, quæ in æde Domini ſeu Tabernaculo ſacrificiis faciendis erant neceſſaria.* Cæterùm Latina verborum verſio fortaſſis per omnia non ſatis hic rectè habet, & eâ melior eſt verſio noſtri Germanici interpretis. Sed neque de illâ, neque de multis aliis quæ huc omninò pertinent, diſquirere fert inſtitutum.

L XVI. *Judicum* itaque *Judiciorumque* poteſtatem conſtituendorum penes Reges fuiſſe, palàm eſt. *Utrum* verò ipſiſmet *Regibus fas fuerit judicare*, poſſit forte dubium videri, idque quoniam Thalmudici magiſtri hic nonnihil turbant. Intitulo enim *Sanhedrin cap. 2 paragr. 2.* Miſchna citra omnem exceptionem affirmat: *Rex nec judicat nec judicatur.* In Gemara autem hoc reſtringitur ad ſolos Reges Iſraël. Verba Ge-

* 1. *Chron.* XXVII. (*Ebr.*) XXVI. 19.

maræ ſic Latine vertit Coccjeus: *Traditio hæc non attinet niſi ad Reges Iſraël. Nam qui ex familia Davidis ſunt, judicant & judicantur. Q. S. E. Domus Davidis, ſic dicit Dominus, excercete quolibet mane jus. Atqui niſi in jus vocari poſſent; ipſi quomodo judicarent?* Pauló pòſt addit Gemara: *Reges Iſraël quare non? Propter id quod in ſervo Jannæi Regis accidit.* Cumque ſubjunxiſſet hiſtoriolam, tandem ita finit: *Ea tempeſtate factum eſt Decretum; Rex nec judicet nec judicetur, nec teſtimonium dicat, neque in ipſum dicatur.* Sed hæc quidem omnia mera ſunt deliria. Jannæus ſcilicet Rex is eſt, qui alias Alexander audivit, Joannis Hyrcani Etnarchæ Haſmonei filius, Ariſtobuli qui primus ejus familiæ diadema aſſumpſit & frater & ſucceſſor. Si tunc demum itaque decretum factum eſt illud: *Rex nec judicet nec judicetur:* quomodo hoc pertinuit ad Reges Iſraël, priſcos illos, qui regnaverunt à Jeroboamo uſque ad Aſſyriacam deductionem? Quomodo ex eo poteſt probari, quid juris illi Reges habuerint non habuerint? Sed & hiſtoriola illa re vera mendax fabula eſt. Nec vero Joſephus tam memorabile quid ſiluiſſet; in ipſo nempe judicandi actu aſſeſſores judicii *ab Gabriele angelo ita fuiſſe afflictos, ut omnes animam efflarent.* Ita quoque Joſephus narravit ingenium & facta illius Regis, ut non poſſit vel ſimile vero videri, Regem Jannæum teſtimonii dicendi cauſa in Judicio voluiſſe comparere; utpote qui ſævierit in Judæos minus reverentes Regiæ auctoritatis, ejuſque tuendæ gratia pene quinquagin-

ta millia eorum trucidaverit. Ineptiſſima præ-
tereà eſt probatio, quâ uſus eſt in Gemarâ
Rabbi Joſeph: non potuiſſe Davidicæ familiæ
Reges judicare, niſi etiam ipſi fuiſſent judicio
ſubjecti. Ab omnium rerum publicarum in-
ſtitutis enim hoc quidem alieniſſimum eſt.
At verò plurima reperiuntur in ſacris Regum
cum Saulis & Davidicæ poſteritatis, tum
Jeroboami ejusque ſucceſſorum hiſtoriis, exem-
pla Judiciorum, quamvis capitalium, ab ipſiſ-
met Regibus exercitorum; ut ad Thalmudica
teſtimonia aut dicta non neceſſum ſit confugere.
Igitur hoc quidem Regium jus etiam eſt liqui-
dum.

LXVII. Prius autem quam hunc locum
de Regum Ebræorum poteſtate deſeramus,
non abs re fuerit aliquid expendere, quod in
ſacra hiſtoria Regum tribus Judæ nonnullorum
memoratur. Secundo nimirum Paralipomenon
c. XXI. 3. de Joſaphato interprete Pagnino
legitur. *Dederat autem eis* (ſex filiis natu
minoribus) *pater eorum dona multa argenti &
auri & rerum pretioſarum, cum urbibus munitis
in Jehuda: regnum autem dederat Jehoram, quod
ille eſſet primogenitus.* Hoc quidem factum in-
dicat, à Joſaphato, pio quantumvis Rege, ita
exercitam fuiſſe Regiam vim, quaſi in patri-
monio Regio fuerit Judæa omnis collocata.
At vero *cap.* XXX. 6. narratur, cum placu-
iſſet, ad celebrandum Paſcha non tantum Regni
Judæ ſubditos, ſed etiam decem aliarum tri-
buum populares invitare, miſſas eſſe epiſtolas
de manu Regis & principum ejus. verſic. 12.

ſcribitur: *In Jehudah quoque fuit manus Dei, ut daret eis cor unum; ad faciendum præceptum Regis & Principum, juxta verbum Jehovæ.* Hoc enim poſſit videri indicare, quod non penes Regem Ezechiam ſolum fuerit tunc ſumma poteſtas, ſed in partem illius juris etiam *Principes* fuerint admiſſi. Cæterum non licet hoc certo hinc colligere. Potius enim *Principum* quoque nomine literæ illæ fuerunt ſcriptæ, quo perſuaderetur omni populo, ad inſolens illud Paſchæ celebrandæ inſtitutum, probe deliberatum conſilium *Principum quoque populi* acceſſiſſe, non autem ab unius Regis præcipite quodam nutu ita mandatum eſſe. Sunt porro, interque eos ipſe Grotius *lib.* II. *de Jure Belli ac Pac. cap.* III. qui illud, quod de Zedekia Jehudæ Regum poſtremo legitur *Jeremiæ* XXXVIII. 5. reſpondiſſe illum proceribus, depoſcentibus à Rege Jeremiam ad mortem: *ecce in poteſtate veſtra eſt, nam contra vos Rex nihil poteſt*: qui inquam hoc accipiunt, tanquam ſignum limitatæ & communicatæ ex parte proceribus Regiæ poteſtatis. Verum enimvero altiore tunc animo fuiſſe illos principes quam admittit alias Regium faſtigium, & Zedekiam illis fuiſſe quadamtenus obnoxium, liquet hinc fortaſſis: non liquet autem, juri hoc fuiſſe conſentaneum. Sæpenumero enim & cæſos eſſe Reges à conjuratis, docent nos ſacræ hiſtoriæ. Fas autem hoc fuiſſe, neutiquam exinde colligere id licet. Alia addere nec fert inſtitutum nec operæ fuerit pretium.

LXVIII. SUMMA autem Regum pote-

poteſtate ſatis evicta, addemus nunc nonnihil etiam de eo, qua ratione Reges Ebræorum ad Regiam dignitatem olim evecti fuerint. Quamvis verò vulgò exiſtimetur, totum illud in hâc gente habuiſſe ſeſe omni ex parte ad eum modum qui in aliis populis obtinuit, nempe ut Rex fuerit vel electione populari conſtitutus vel ad eam dignitatem heriditario jure pervenerit: non videtur tamen id verò eſſe ἁπλῶς conſentaneum, ſed ſaltim interdum ad Regum conſtitutionem fuiſſe neceſſarium conſenſum ipſiuſmet Dei apertum. Enimverò primum ſanè regem non licuiſſe populo ſibi pro arbitrio ſumere, manifeſtum eſt ex ipſa lege divina Deuteronomii XVII 15; *Eum conſtitues quem Dominus Deus tuus elegerit de numero fratrum tuorum.* Hinc etiam regem populus ſibi à Samuële, Prophetâ nimirum & Legato Dei, conſtitui petiit 1. Reg. VIII. 5. non autem ſuo aliquem arbitrio conſtituit. Samuelis Saulem in Regem inungentis verba fuerunt 1. *Sam.* X. 1: *Ecce unxit te Dominus ſuper hæreditatem ſuam in principem.* Sors quoque quâ Saul electus fuit Rex, *coram Domino* ſcribitur miſſa: & Samuel deinde ita allocutus eſt populum: *Videtis quem elegit Dominus.* Similiter ſigillatim Davidem Deus juſſit in regem ungi, projectò Saulo ejuſque familia: ſed & ejus poſteritati regiam dignitatem promiſit. Salomon quoque, ex omni fratrum numero, non tam Davidis quam Dei ſingulari nutu ad regnum liquet perveniſſe. Huc enim videntur ſpectare illa Davidis ad populum verba: 1. Paral.
 XXVIII.

XXVIII. *al.* XXIX. 5. & XXIX. *al.* XXX. 1. *De filiis meis (filios enim mihi multos dedit Dominus) elegit Salomonem filium meum, ut ſederet in throno regni Domini Iſraël.* Item: *Salomonem filium meum unum elegit Dominus, adhuc puerum & tenellum.* Quemadmodum regnum Deo volente fuerit diviſum, & decem tribus Jeroboamo datæ, palàm eſt ex 1. *Reg. c.* XI. Aliàs idem obſervatum, vel certè debuiſſe obſervari, fortaſſis eſt veroſimile. Nec verò alia videtur eſſe cauſſa, quur Reges paſſim audiant *Chriſti* vel *uncti Domini.* Certo tamen aſſeri id non poteſt. Voluiſſe ſane ipſummet Deum, jam ante exortos Reges, Regnum hereditarium eſſe debere, indicant verba illa *Deuter.* XVII. *v.* 20. *Ut prolonget dies in regno ſuo, ipſe & filii ejus in medio Iſraël.* Cum populus porrò petierit Regem ſibi dari ad morem aliarum gentium; utique eo ipſo itidem ſucceſſionem voluit hereditariam: illa enim obtinebat tunc paſſim gentium. Huc pertinet, quod Joſaphatus legitur inſtituiſſe Regem filium Joramum, eo quod primogenitus eſſet præ ſex fratribus. Fuit porrò hæc ratio ſuccedendi duntaxat Regum Jehudæ: qui decem tribubus imperarunt, non omnes eodem modo ad Regiam dignitatem pervenerunt.

LXIX. Non negamus quidem populum Ebræum interdum, Deo inconſulto, imò contra Dei inſtitutum, nonnullis regiam dignitatem contuliſſe: verùm ex eo non efficitur, idem fuiſſe popularis juris. Ita Abner Saulo defuncto filium ejus Iſboſeth conſtituit regem,

& ta-

& tamen eum non ignoraſſe, quod aliud placuiſſet Deo, manifeſtum eſt ex ejus verbis 2. *Sam.* III. 9: *Hæc faciat Deus Abner & hæc addat ei, niſi quomodo juravit Dominus David, ſic faciam cum eo, ut transferatur regnum de domo Saul: & elevetur thronus David ſuper Iſraël & ſuper Judam, uſque Berſabe.* Similiter Seniores tribuum decem Iſraëlis defuncto Iſboſetho demum dixerunt Davidi: 2. *Sam.* V. 1. & 2: *Ecce nos os tuum & caro tua ſumus: ſed & heri & nudius tertius, cum eſſet Saul rex ſuper nos, tu eras educens & reducens Iſraël: dixit autem Dominus ad te: Tu paſces populum meum Iſraël, & tu eris dux ſuper Iſraël.* Hiſce autem verbis reverâ ſemetipſos graviſſime accuſârunt. Nec verò penes populum jus fuit conſtituendi quem vellent, præſertim ſi Deus jam alium feciſſet in Regem ungi. Sed & regum conſtitutio illa quæ populo in ſacrâ hiſtoriâ adſcribitur, plerúmque non tàm fuit electio, quàm præſtatio homagii, ut verbis noſtri ævi utamur. Verùm & de hoc argumento pro inſtituti ratione ſatis.

LXX. QVÆCUNQUE autem de Regum Ebræorum poteſtate dicta nobis ſunt, ea valdè elevabuntur, ſi vera ſunt, quæ ſive de Synedrii magni poteſtate, ſive de Regibus ipſis, prodiderunt ſequioris ævi Judæi Thalmudici. Ut enim *Synedrii poteſtatem primò* videamus, jam tum ſupra commate XXXVI. auditus quidem de illa eſt Rabbinorum doctrinam ſummatim promens Schickardus, ex re fuerit tamen, ipſum Thalmud quoque audire.

Ita vero in *Tit. Sanhedrin cap.* I. *par. V.* legitur interprete Joanne Coch ſive Coccejo. *Tribus, Pſeudo-propheta, ſacerdos magnus, non niſi à LXXI. Judicum conſeſſu judicantur. Bellum arbitrarium non niſi ex illorum auctoritate ſuſcipitur. Urbs atriumve non niſi his jubentibus amplificatur. Synedria tribuum non niſi horum nutu inſtituuntur. In nullam urbem ſententia univerſalis apoſtaſiæ fertur niſi ab hoc Judicum collegio. Nulla Urbs ob univerſalem idololatriam plectitur ſi in limitibus ſita ſit.* Si hæc vera ſunt, atque adeò ſi tam ampla fuit Synedrii magni poteſtas, idque fuerit in uſu florentibus Regum rebus, non ea obtinuit Regni ratio quam nos definivimus, ſed alia longe reſtrictiore auctoritate. Id ſanè neceſſariò ſequitur, ut alia nunc taceamus, ſaltim ex eo quod Bellum arbitrarium non niſi ex Synedrii auctoritate potuerit ſuſcipi. *Arbitrarii* autem nomine intelligimus illud, quod non à Deo fuit imperatum. Judicandi quoque ſumma poteſtas defuerit Regibus Ebræorum, ſi potiſſima negotia ad ſolum Synedrium pertinuerunt. Et tamen Juriſdictio non levis eſt Summæ civilis poteſtatis portio. Quod ſi denique & Synedria tribuum conſtituere fuerit juris Synedrii hujus magni, ne magiſtratuum quidem conſtitutio omnis in Regum fuiſſet poteſtate collocata. Verum enimverò jam tum liquidum fecimus ex ipſo ſacro codice, Regem iſthæc omnia potuiſſe, quæ Thalmudiſtæ Synedrio magno vendicant: itáque non eſt quod nos παρέδοξις illa hîc turbet. Notum quoque eſt,

(*k* eſt *)* 1. *Reg. cap.* II. 26. Abjatharum Summum Sacerdotem ab ipſo Salomone Rege Pontificatu exutum eſſe, non per Synedrii ſententiam: quod judicium tamen Thalmud attribuit ſoli Synedrio. De Prophetis porrò multi Regum judicarunt: ſæpe quidem inique, non ob id tamen à Deo increpati velut alieni juris invaſores. In univerſum, illius Synedrio à Thalmudicis attributæ poteſtatis, in omni Regum hiſtoria ſacra, nec vola nec veſtigium reperitur, ut proinde ſaltim tunc temporis illa non fuerit in ullo uſu.

LXXI. Imo verò (liceat enim hoc nunc addere) ne quidem in hiſtoria eorum quæ poſt ſolutam Captivitatem acciderunt, ſive ſacra, ſive ea, quam Joſephus conſcripſit, tantæ à Synedrio auctoritatis exercitæ licet ullum vel minimum reperire exemplum. Ex adverſo narrat Joſephus *lib.* XIII. *cap.* XVIII. *Antiq.* Joannem Hyrcanum, non impium utique Ethnarcham, abrogaſſe Phariſæorum decreta, eorúmque obſervatores pœnis affeciſſe. Ex eodem Joſepho conſtat, Alexandrum Regem morti propinquum uxori Alexandræ arbitrium feciſſe conſtituendi ex filiis quem vellet Pontificem, illam vero Summum Sacerdotium contuliſſe Hyrcano: huic Pontificatum ereptum à fratre Ariſtobulo & ſibi vindicatum ad aliquot annos: ab Herode quoque jam facto Rege creatos Pontifices, nec amplius ex Haſmonæo genere, ſed ex ſacerdotali quidem tribu, obſcuros tamen quoſque pro libitu homines: Herodis denique exemplum ſecutos, primo filium

ſium Archelaum, & tandem Romanos. Quæ omnia liquido oſtendunt, ne iſthac quidem tempeſtate Synedrio competiiſſe Jus de Summis Sacerdotibus decernendi. *Libro* quidem *XIV. cap. XVII.* narrat Joſephus nonnulla, de Herode Antipatri filio Galilææ tum præfecto: hunc coram Synedrio cauſam dicere coactum. Fuit vero ille tantum cædis reus. Atque ita ex iſta Joſephi narratione hoc duntaxat colligere eſt, Synedrio tunc fuiſſe jus ordinarium magiſtratus, ſententiam de cæde dicendi. Addit verò etiam itidem Joſephus, omnes Synedrii illos judices ab Herode jam Rege, excepto uno, fuiſſe interemptos. Præter autem hoc unum nihil omnino habet Joſephus, unde auctoritatem Synedrii vel illa Haſmonæorum ætate reapſe multùm uſitatam fuiſſe, poſſit patere.

LXXII. Verùm hæc quæ ultimo loco diximus, ad ſtatum reipublicæ Judaicæ, qualis ille fuit ſub Regibus ante Babylonicam captivitatem, non pertinent. Ut redeamus igitur ad illa Captivitate priora tempora, jam tum ex ipſomet Joſepho demonſtravimus, omni illo à Saule monarcha uſque ad Captivitatem Babylonicam longo temporum intervallo, vere Regium ſtatum obtinuiſſe, non autem penes Synedrium aliquod fuiſſe ſummi regiminis partem. Quæcunque igitur jactitant Thalmudici magiſtri, & eorum hac in parte ſectatores, de amplæ illius Synedralis poteſtatis à Moyſe uſque continuata perpetuitate, ſi quod res eſt, licet, ſalva doctiſſimorum aliquot virorum

rum auctoritate profiteri, fabuloſa ſunt univerſa. Meretur vero etiam hic attendi, quod illa Thalmudica doctrina non reperiatur in Joſephi libris: cum tamen ille à Phariſæiſmo ſui temporis non fuerit alienus. Etenim audivimus quidem illum jam tum ſupra th. XLIII. narrantem, tanquam à Moyſe ſit mandatum, ut Rex aliquando futurus ***nihil agat præter ſententiam Summi Sacerdotis & Senatorum***, quod ſi etiam Rex exorbitet, ***coërcendum*** illum eſſe, ideoque etiam tunc de Synedrii in regenda republica auctoritate, deque ejus jure in temperanda poteſtate Regia, aliquid fuiſſe jactitatum: multum tamen illa omnia mitiora ſunt Thalmudicis placitis. Eſtque proinde haud vero abſimile, poſt excidium Romanum nata demum iſthæc in Regii regiminis everſionem excogitata dogmata. Quàm parum vero liceat fidere Thalmudicis de Synedrio narrationibus, vel illud nos doceat, quod iſthoc ipſo *cap.* I. *Sanhedrin parag.* VI. legatur; alios quidem docuiſſe, Synedrium illud magnum habuiſſe ſeptuaginta unum judices, illudque probaſſe non niſi ex *Numer.* XI. 16. Rabbi Jehudam tamen perhibuiſſe, tantum ſeptuaginta illi judicio interfuiſſe. Quoniam vero ne quidem de numero Synedralium judicum Thalmudici inter ſeſe fuerunt certi, palam utique vel ex hoc uno eſt, Thalmudicis de Synedrio narrationibus haud tuto poſſe credi.

LXXIII. Haud negaverim tamen, ad Synedrium forte trahendum eſſe, id quod habet Joſephus *lib.* XX. *Ἀρχαιολογίας fine capitis*

octavi. μετὰ δὲ τῶν τούτων τελευτὴν, Ἀριστοκρατία μὲν ἡ πολιτεία, τὴν δὲ προστασίαν τοῦ ἔθνους οἱ Ἀρχιερεῖς πεπίστευοντο. Loquitur ſcilicet Joſephus de eo, quid obtinuerit poſt Archelaum, cum jam Romani imperarent Judæis. Nempe tunc temporis rempublicam factam fuiſſe ariſtocraticam, hoc eſt Summam poteſtatem veniſſe ad optimates, præſidentibus tamen Pontificibus. Optimatum autem nomine audiiſſe hic Joſepho Synedriales proceres, per ſanè eſt veroſimile: quod jam tum diximus. Et vero Romanis rerum potientibus, eorum paucorum, quæ gubernanda Judæis ipſis fuerunt relicta, regimen penes Synedrium fuiſſe & Pontifices, etiam ex Evangelica hiſtoria haud obſcurum eſt. Ex ipſo autem illo Joſephi de Pontificibus ſermone, unde alia iſthæc adduximus, manifeſtum eſt, durante & Haſmonæorum & Herodum Principatu, non fuiſſe Synedrii aliquam in regenda republica facultatem: non certe ejus uno meminit verbulo Joſephus vel ibi vel alibi. Quinimo in illa de Pontificibus narratione, cum retuliſſet, quemadmodum habuerit ſeſe à ſoluta Captivitate Pontificum uſque ad Antiochum Eupatorem ſucceſſio, diſerte ſcribit: quindecim Pontifices per annos trecentos tredecim adminiſtraſſe gentis ſuæ rempublicam δημοκρατικῶς. Quod verbum palàm utique facit, ad illam uſque tempeſtatem à Captivitate ſoluta, non penes Optimates Synedriales ſed Pontificem & Populum univerſum fuiſſe rempublicam: quantum

tum ſcilicet ejus ſub Perſarum & Macedonum ſummo imperio fuerat reliquum. Adduximus quidem eos *Theſi quadrageſima quarta* ejuſdem Joſephi verba ex undecimo Ἀρχαιολογίας libro, ubi ſcribitur, eos qui Babylone redierant uſos fuiſſe regimine ariſtocratico cum oligarchia mixto. Sed hæc intelligi nequeunt: non enim ſolet vera ariſtocratia miſceri cum vera oligarchia. Ea porrò ſtatim ſubjungitur ratio pronunciati illius, ut longe minus appareat quænam ibi fuerit mens Flavii: hiſce nimirum verbis: *Pontifices enim præfuerunt rebus, donec Haſmonæi poſteris regnare conceſſum eſt.* Quod verò *Pontifices præfuerint rebus*, id neque ariſtocraticum neque oligarchicum quid ſapit, multò minus aliquid ex utróque miſtum. Ut proinde locus ille omnino ſit mendoſus. Quæ ſanè ſub finem Ἀρχαιολογίας propoſita ſunt, in iis demum Joſephum acquieviſſe veroſimile eſt.

LXXIV. Pergendum nobis nunc eſt etiam ad aliud aliquod Rabbinorum aſſertum *de Regibus ipſiſmet*, idque perquam auctoritati Regiæ contumelioſum. Tradunt nempe illi magiſtri, Reges veterum Ebræorum, quia ipſi judicarint, judicari etiam ſolitos, imò vapulationi fuiſſe obnoxios. Aſſeruerat hoc ex Rabbinorum fide Cæſar Baronius in *Annalibus Eccleſiaſticis.* Contra ipſum autem Caſaubonus negavit, Rabbinos id prodidiſſe. Verùm Wilhelmus Schickardus Caſaubonum παρορώματος in eo convicit: & ſanè liquidò

Rabbinorum teſtimoniis probavit, fuiſſe reges Ebræorum vapulationi obnoxios. Neque diſſentit Grotius. *De Jure p. & b. lib.* I. *cap.* III. *n.* 20. *Video*, inquit, *conſentire Hebræos: Regi in eas leges quæ de officio regis ſcriptæ ex[?]abant, inflicta verbera. Sed ea apud illos infamia carebant, & à rege in ſignum pænitentiæ ſponte ſuſcipiebantur: ideoque non à lictore, ſed ab eo quem legiſſet ipſe, cædebatur & ſuo arbitrio verberibus ſtatuebat modum.* Ita illi.

LXXV. Nos vero facilè credimus Schickardis, Grotiis, aliiſque, tradi à Rabbinis, regem Ebræorum plagis fuiſſe obnoxium. An autem res ita omninò ſe habuerit, quomodo Rabbini prodiderunt, id vero propter illorum aſſertiones non eſt certum, imo ne quidem habet veri ſpeciem. Accedit, quod ejus nullum exemplum in ſacra pariter & profana, quæ quidem fide ſit digna, Ebraicarum rerum hiſtoria reperiatur; etſi frequentiſſime legere ſit, Reges exorbitaſſe. Veroſimile potius eſt, opinionem etiam hanc natam fuiſſe ex illâ de ampliſſimâ poteſtate Synedrii Phariſaica perſuaſione, atque pertinace Phariſæorum Synedralem vim extollendi ſtudio. Quo pravo affectu laboraverunt ſanè olim Phariſæi omnes, Regiæ monarchiæ acerrimi hoſtes: qui proinde hanc ſcabiem etiam Joſepho ipſi quodammodo affricuerunt. Cum autem Thalmudica tantum non omnia ex Phariſæorum ſcholis prodierint, & hos & qui Thalmud ſectati hactenus ſunt Rabbinos, indigna de Regum auctoritate docuiſſe,

cuiſſe, non eſt quod miremur. Quæ Grotius porro adfert, ſunt quidem illa igenioſe excogitata in id ut fidem aliquam inveniant Thalmudica iſthæc; hactenus tamen nemo ex ipſo Thalmude produxit talia, ac proinde meræ ſunt viti maximi, ſed nimium Thalmudicis traditionibus addicti, hariolationes.

LXXVI. Ut igitur quod res eſt dicamus iterum; Rabbinis haud temere credendum in illis eſt, quæ ab ipſorum ævo remotiora fuere, multò minus in iis quæ faciunt ad Phariſæorum placita. Fingunt videlicet ipſi & conjecturâ aſſequi conantur talia, quæ multis ante ipſos ſeculis obtinuerunt, figmentaque ſua ventilare ipſis volupe eſt. Cum verò erroribus & falſis commemorationibus in ipſorum ſcriptis nihil ſit frequentius, in iis etiam, quæ de Regum vapulatione prodiderunt, fidem ipſis derogare non dubitamus. Præiverunt verò hîc exemplo ſuo ipſi Rabbinorum laudatores. Caſaubonus Exercit. I. ad Apparat: *Rabbinis in hiſtoriâ etiam ſacrâ (nam in omni aliâ talpis ut plurimum cæciores ſunt) quam parum fidei ſit tribuendum, ignorat eruditiorum nemo.* Idem Exerc. XVI. n. 15. *Rabbinis, ubi de linguâ Hebraicâ agitur. & vocis alicujus proprietate, vel aliquo Thalmudis inſtituto, à Chriſtianis tribuatur non parum: ubi verò a verbis venitur ad res, aut ad hiſtoriam vel rerum antiquarum veteris populi explicationem, niſi falli & decipi volumus, nihil admodùm eſt illis fidei habendum.* Joſ. Scaliger. *lib.* VII. *emendat. temp.* de computo Judaico agens ſcribit: *eos conſulto*

 videri

videri ignorationem bonarum rerum profiteri. Cunæus *l. I. cap. XIV.* narrato Rabbinorum commento de oleo quo inuncti ſint reges Iſraëlis, ſubjungit: *Sed ipſi addunt id modo, ſic traditum à ſapientibus eſſe: ut jam non magnopere laboremus quam hoc verum ſit.* Alibi ſcribit: *unum in ſuâ gente Maimoniden rectè intellexiſſe, quid hoc ſit, non ineptire*: & tamen etiam ille Moyſes omnia penè ſua videtur vel ex Thalmude tranſcripſiſſe vel propriis hariolationibus effinxiſſe. Verum hæc obiter.

LXXVII. Illud tamen videri poſſit forte, quibuſdam Regibus ut pœnam fuiſſe irrogatum, quod extra Regum ſepulchra ipſorum cadavera ſepulta fuerint. *Secundo* nimirum *Paralip. cap. XXIV. & XXVIII.* narratur, Joaſi atque Achaſi defunctorum cadavera non fuiſſe illata Regum ſepulcris. At neceſſe non eſt in pœnam humanam id fuiſſe factum, multo minus magni Synedrii aut populi aliquo juſſu, ſed quod divinitùs impedimentum aliquod intervenerit, quò minus rite potuerint exequiæ celebrari. Enimverò non ſemel in Sacris literis legere eſt, quibuſdam ut pœnam denunciari: fore, ut ipſorum corpora in ſepulcra majorum non inferantur. Inter alios prophetæ, quem ad Jeroboamum Regem Deus miſerat, id denunciatur 1. *Reg. cap XIII. v.* 22. Velut fato igitur evenire hoc neceſſum fuit, quò divinæ prædictioni ſua conſtaret fides. Veruntamen Reges quorum cadavera in regia ſepulcra non fuêre illata, in loco regibus non indigno fuiſſe ſepultos, haud negaverit quiſpiam.

piam. Et veroſimile id ſit ex eo, quod licet Jezabelis cadaver ſecundum vaticinium Prophetæ à canibus diſcerptum eſſet, ut tamen reliquiæ ejus ſepelirentur, ideo quod regio ſanguine nata ipſa eſſet, Jehu Rex novus juſſerit. Quicquid hujus ſit, quod regum quorundam cadavera in ſepulcra regia non fuerint illata, id ipſis in pœnam ab ipſomet Deo potius, quam ab hominibus irrogatum fuiſſe, credendum eſt.

LXXVIII. Poſſet in teſtimonium hujus rei, quod nempe ſingulari divina vindicta etiam in corpora impiorum Regum divinitus ſit animadverſum, adduci huc, & quidem jure optimo, quod de calvaria Jehojakimi Regis Judæ narratur *capitulo* XI. ſive *Chelec Tituli Sanhedrin*, in Gemara; ſed naratio videtur fabuloſa, ſaltim non tuto admitti poteſt, quia provenit ex officina figmentorum: ideóque legat illam ſuo loco, cui videbitur. Et vero Gemaram integram in vernaculam noſtram lingvam vertit Chriſtianus Gerſon, ex docto Rabbino pius factus Chriſtianus. Habetur autem eadem hiſtoriola etiam in Excerptis Gemaræ capitis noni Sanhedrin §. IV. editionis Coccejanæ pag. 296.

LXXIX. CÆTERUM eorum quæ ad argumentum, quod hactenus tractavimus, pertinent, ſuperare ſcimus non pauca. At ſi ſingula perſequi decretum nunc eſſet, fore prævidemus, ut ea nequaquam capiat harum pagellarum modus. De toto autem argumento, (quod ſanè luculentum eſt) pleniùs, preſſiùs

ac elegantiùs aget, ubi otium fuerit, ipſe Vir Ampliſſimus, qui levidenſia iſta patrocinio ſuo haud eſt dedignatus. Quod cum ſciremus nos, etiam illo nomine multa prætermiſimus conſultò, quæ dici poterant prolixius. Quod igitur ſupereſt, petimus τοῖς παραλελειμμένοις συγγνώμην.

IV. HER-

IV.

HERMANNI CONRINGII

DE

INITIO ANNI

SABBATICI

ET

TEMPORE MESSIS

EBRÆORUM

COMMENTARIOLUS.

Digitized by Google

DE INITIO ANNI SABBATICI ET TEMPORE MESSIS EBRÆORUM.

LEgis verba uſque ſunt adeò perſpicua, ut vix occurrat quod difficiles habere explicatus poſſit. Quoniam tamen queat videri nonnihil ſupereſſe quod ſenſum faciat dubium, illud explicabimus.

I. Et verò circa annum Sabbaticum duo ſtatim veniunt enodanda. *Alterum* eſt, num ipſe ille annus, quo populus Palæſtinam occupavit, fuerit Sabbaticus, an demum ſeptimus qui ſucceſſit. Dixerit ſane quis, prius ſignificari illis verbis commatis ſecundi *Levit. cap.* XXV. *Quum ingreſſi fueritis terram quam ego do vobis, tunc ſabbatizabit terra Sabbatum Jehovæ.* Verum enimverò hoc ſenſu non ſeptimus ſed primus annus fuerit Sabbaticus: id quod diſertè repugnat legi. Non enim proventus illius anni primi potuerunt in illum uſum

uſum cedere quem Sabbatici anni inſtitutio habuit propoſitum, quia bellum omnia haud dubiè abſumpſit, & non induſtriæ Iſraëlitici populi ſed Cananæorum omnis annona debebatur. Igitur vocula *tunc* referenda eſt ad totam hebdomadem primam annorum, quorum ultimus debuit eſſe Sabaticus.

Alterum majoris eſt momenti. Fuit ſcilicet duplex anni ratio apud Iſraëlitas, ac proinde duplex anni initium. Annus nempe vulgaris aut civilis primum menſem numeravit Tiſri Chaldaicè dictum, qui fere noſtro par eſt Septembri. Fuit porrò & Sacer Annus, cujus initium erat menſis Niſan, qui fere coincidit cum noſtro Martio. De hoc enim menſe diſertis verbis ita ſancitum eſt à Deo Exodi c. XII. v. 2: *Menſis iſte vobis erit caput menſium; primus erit in menſibus anni.* Jam verò plærique doctorum menſem Tiſri, ut anno Jubilæo ita & Sabbatico, initium præbuiſſe ſtatuunt. Sunt tamen etiam, qui Sabbatici principium fuiſſe menſem Niſan arbitrentur. II.

Illam verò priorem communem ſententiam alterâ veriorem eſſe, oſtendit ſaltim veroſimiliter, *primum* traditio conſtans Judæorum, & quidem ipſorummet Thalmudicorum. Ex ipſo enim Thalmudis tractatu *De Principio anni* ſive *Roſch haſchana cap. I.* Joannes Buxtorfius *Synagogæ Judaicæ cap.* XII. hæc verba adducit: *Quatuor ſunt anni principia. Prima die menſis Niſan eſt novus annus Regum & Feſtorum. Primo die Elul, novus eſt annus pecoris decimandi. Primo die Tiſri novus eſt annus annorum: anni* III.

nempe

nempe Dimiſſionis, *Jubilæi*, *Plantationis omnium arborum & herbarum. Primo die Schebbat novus eſt annus arborum.* Jam vero *tempus Dimiſſionis*, ut recte interpretatur Buxtorfius, *eſt Anni quietis*, *qui ſeptimus erat annus*, *quo agri & vineæ Ebræorum quieſcebant*. Potuit vero ad Thalmudicos pervenire incorruptâ fide iſthæc quidem traditio, quoniam Sabbatiſmus annorum fuit etiam poſt ſolutam captivitatem Babylonicam ſemper uſque ad Romanum reipublicæ excidium obſervatus. Ceu liquet cùm ex *lib.* 1. *Maccab. cap. VI. v.* 19. tum ex iis quæ narrat Joſephus *lib.* IX. ἀρχαιολογίας *capitis octavi fine*, de remiſſione tributorum ſeptimi cujuſque anni, ab Alexandro Magno per Jaddum impetrata Judæis, ſed Samaritanis negata. Ut & ex *lib.* XIII. *c. VI*, nec non *cap.* XXVIII. *lib. XIV*: ubi, ab Herode captam urbem anno Sabbatico, refert. Ideóque hac fiducia fortaſſis prorupit *lib.* I. *cap.* VI. *de republ. Ebræorum* Cunæus in illa verba: *Illud certiſſimum eſt*, *Hebræos ſemper non Jubilæum modò*, *ſed etiam ſeptimum quemque Sabbaticum annum à Tiſri numeraſſe: qui anni ſacri erat menſis ſeptimus*, *planè ut ſepteni omnes Jubilæíque iiſdem menſibus inchoati finitique ſint.* Ita loqui non dubitavit Cunæus. Ne quid diſſimulem tamen, Thalmudicæ narrationes non ſunt aptæ fidem dubio carentem efficere, ſed duntaxat veriſimilem: nec quidem id ſemper, propter admiſtas fabulas imo mendacia.

IV. Idem *Secundo*, & quidem longe firmius, ratiocinatione poteſt intelligi, ex ipſa Lege divina:

divina: etſi mihi quidem hactenus occurrerit nemo, qui aperte id docuerit. Quoniam nimirum haud fuit vetitum, anno ſexto ſerere, hinc liquidum videtur; etiam in autumno illius anni ſexti; niſi à Tiſri menſes numeraveris, ſationem eſſe inſtitutam, prout paſſim terrarum ſolet fieri. Jam vero menſe Niſan ſaltim nondum fuit peracta integra meſſis ſatarum autumno frugum: & tamen prohibuit Lex anno ſabbatico etiam meſſem omnem; utpote quum toto iſthoc anno debuerit ager quieſcere. Si Niſan igitur fuiſſet primus anni Sabbatici menſis, non potuiſſent meti fruges ſationis anni ſexti, ſed debuiſſent perire. Id quod & creditu & dictu eſt abſurdum: non enim jam ante menſem Niſan fuit vel incepta meſſis.

VIDETUR non invitare duntaxat ſed propemodum jubere hic locus, majore aliqua cura de TEMPORE MESSIS EBRÆORUM agere: Itáque digrediemur nonnihil in campum illum: præſertim quia à viris multò doctiſſimis fortaſſis hic graviter eſt erratum. Igitur nonnulli haud dubitant, omnis meſſis initium in Pentecoſtes feſtum rejicere. Ita ſanè docuit diſerte Buxtorfius *Synagog. Judaicæ cap. XV*, nec obſcure ipſe ὁ θαυμάσιος Grotius ad *cap. VI. verſ. 1. Lucæ*, & Joann. Maldonatus ad *cap. Matthæi XII. verſ. 1*: ut alios quam multos nunc ſilentio prætereàm. Verba Maldonati ipſa, quum ſint inſtructa non vanis rationibus, mereantur hic legi atque expendi. *Nec enim*, in-

quit ille, die decimoquinto, aut vigeſimo Martii ſpicæ maturæ eſſe potuerunt. Quod enim quidam adnotaverunt, in Palæſtina eo tempore propter vehementem calorem ſegetes ſolitas matureſcere, fictum eſſe arbitror. Nam nec illi probare poſſunt: & nos poſſumus Scriptura, experientiáque refutare. Johannes enim teſtatur, tempore paſſionis Chriſti frigus fuiſſe, & ſe homines ad ignem calefeciſſe: & feſtum primitivorum celebrabatur quinquageſimo die poſt Paſcha; celebrabatur autem ſimul atque prima falx in meſſem mittebatur Deut. XVI. v. 9. Non ergo poterant in feſto azymorum, id eſt, quinquaginta ante diebus, ſegetes eſſe maturæ. Experientia vero docet, non ſolùm in Palæſtina ſed neque in multo calidioribus Africæ regionibus ſegetes tam citò matureſcere. Hæc omnia Maldonatus. Videtur porrò & Thalmud idem ſignificaſſe, dum primitiarum oblationem adſtringit ad Feſtum Pentecoſtes: primitiæ enim offerri utique debuerunt initio meſſis. Ex *capite primo Biccurim* doctiſſimus Wagenſeilius ad *Sotæ caput Septimum pag.* 662. verba quædam adducit, eaque ſic interpretatur: *Non offerendæ ſunt primitiæ ante feſtum Pentecoſtes. Aliquando incolæ montis Zeboim attulerant primitias ante illud feſtum, & non fuerunt acceptatæ, ob illud Scripturæ dictum* (Exodi. XXIII. 16.) *Et feſtum meſſis primitiarum laborum tuorum.* Ex quibus verbis etiam hoc videatur diſci, quod Pentecoſte in ipſa Sacra Scriptura appellata ſit ἁπλῶς *feſtum meſſis* & *primitiarum.*

Hæc autem ſi ita ſeſe habeant, multò minus potue-

potuerit menſe Niſan jam finita eſſe meſſis. Facto ſanè initio meſſis omnis circa feſtum Pentecoſtes, quod incidit in Majum aut Sivam menſem, ultima manus illi meſſi vix acceſſerit ante menſem Ab ſive Julium.

Cæterum omnino verius eſt, meſſem aliqua ex parte, frumenti quidem autumno ſati, cum feſto Paſchatis cœpiſſe olim in Palæſtina pariter & Ægypto. Diſerta enim hæc verba ſunt *Deuteronomii cap. XVI. verſ.* 10. ipſiuſmet Moſis: *Septem hebdomades numerabis tibi ab ea die, qua falcem in ſegetem miſeris; & celebrabis diem feſtum hebdomadarum Domino Deo tuo.* Utique enim feſtum illud hebdomadum eſt Pentecoſte, & jam ante ſeptem hebdomades falx miſſa erat in ſegetem. Diſerte item de feſto azymorum ſive Paſchatis *Exodi XXXIV. verſ.* 21. ſancitur: *Sex diebus operaberis, at die ſeptimo ceſſabis in aratione & in meſſe ceſſabis.* Joſuæ item *cap.* III. *verſ.* 15. aperte ſcribitur, tranſitum per Jordanem factum tempore *meſſis*, illum verò contigiſſe menſe Niſan *cap.* IV. *verſ.* 16. legitur. Non porrò potuiſſet jure Niſan dici menſis *Abib*, aut *novarum frugum*, ſi poſt ſeptem demum hebdomades ad maturitatem omnes fruges perveniſſent. Non multo pòſt notabimus, jam tum menſe Februario in Ægypto hordei ſegetem fuiſſe ſpicis gravidam. Etiam præterea Flavius Joſephus *lib.* III. *cap.* X. *Antiquitatum*, ita rem omnem narrat, ut liquido appareat, menſe Niſan ſaltim hordeum jam maturuiſſe. Quod haud dubiè intelligendum de illo hordei ge-

nere, quod itidem tempore autumnali ſolet fieri, eſtque hodiè Friſiis popularibus meis in uſu longe maximo; præ illo certe trimeſtri quod ſeritur verno tempore: quia proventus ejus multo eſt ditior, exigitque præ altero glebam uberem. Verba Joſephi adſcribam, duntaxat qualia Latinè edidit Gelenius. *Secunda azymorum die, quæ eſt menſis hujus Niſan decima ſexta, frugibus demeſſis & hactenus intactis incipiunt frui: æquumque rati, Deum hujus ubertatis autorem per gratitudinem honorari, hordei primitias offerunt in hunc modum. Spicarum manipulum igni torrent, hordeum deinde pinſunt, atque ita in alicæ modum fracti aſſaronem ad aram offerunt: inde pugillo uno in eam injecto, reliquum ſacerdotum uſui cedit: & ex eo licitum fit publicas ac privatas meſſes metere.*

Non exciderant hæc Joſephi Grotio in Lucæ caput ſextum commentanti: ideoque meritò mireris, tantum virum non dubitaſſe ita ſcribere: *Quod poſtridie Paſchatis* δϱάγμα ϛαχύων *ad altare adferebatur, fiebat id dicis cauſſâ, ex ſpicis virentibus, quæ igne torrebantur, ut Joſephus nos docet ex Levit. cap.* II. *verſ.* 14. Paulo ante verò idem Grotius etiam aliud commiſerat παϱόϱαμα, dicens: *Notandum autem eſt: meſſem, ut Hebræi docent, incidiſſe ferme in menſem Elul, qui partim Junio partim Julio reſpondet: itáque Exodi.* XXIII. *verſ.* 16. *Pentecoſtes ſolenne, vocatur ſolenne meſſis, Tabernaculorum autem ſolenne, quod in finem Auguſti aut initium Septembris incidebat,*

feſtum

(ad *feſtum Collectarum in horrea frugum.* Quinam Ebræi id doceant, hactenus ignoro, & ſcire parum refert. Sed Elul, menſis proxime antecedens menſem Tiſri, Auguſtum noſtrum non Junium aut Julium retulit. Pentecoſtes quoque ſolenne loco Exodi laudato non ἁπλῶς dicitur *ſolenne meſſis*; ſed additur: *primitivorum operum tuorum quæ ſeminaveris in agro.* Quibus verbis indicatum eſſe triticum, vel inde colligere eſt, quoniam feſto Pentecoſtes debuerunt offerri panes triticei, ut habet Joſephus. Ipſa verba Legis Exodi XXXIV. 22. illam *meſſem* diſtincte *triticeam* appellant: *Solennitatem hebdomadarum facies tibi primitiis meſſis triticeæ.*

Nec verò eſt, quod illa verba: *meſſis primitivorum operum tuorum quæ ſeminaveris in agro*: ita cum nonnullis accipias, quaſi ἁπλῶς illa loquantur de omni meſſe. Omnino enim illa intelligenda ſunt duntaxat de meſſe eorum quæ primò omnium fuerunt ſata.

Non omnia ſcilicet uno eodemque momento ſeri in agris ſolent, ſed citius alia, alia ſerius: pro cœli pariter & terreni variâ differentia. Etiamnum ſanè *memores ſumus* (verba ſunt Columellæ lib. II. cap. VIII.) *antiquiſſimi præcepti, ut locis frigidis noviſſimè, tepidis celerius, calidis ocyſſime ſeramus*: attamen ſeminum quoque habenda ſemper ratio eſt, ideoque non omnibus in locis idem poteſt ſerendi tempus obſervari. Ne nunc moneam, alia ſemina vere, alia autumno rectius ſeri. Etſi vero & hordeum & triticum aliquod jam

olim à Romanis (ceu conſtat ex illius gentis agricolationis ſcriptoribus) Februario menſe aut vernali tempeſtate ſeri ſolitum, præſtantiâ tamen prævaluit quod autumno ſatum erat. Hoc quoque ſolum utriuſque generis videtur Ebræis fuiſſe in uſu. Non enim fortaſſis obſervare eſt, hordei aut tritici trimeſtris in ſacris monumentis ullam memoriam, aut ullum indicium. Quin imo perinde atque Romani olim linum ſeverunt, *à Calendis Octobris in ortum Aquilæ, qui eſt VII. Idus Decembr.* ceu loquitur Columella *lib.* II. *cap.* X. ita & in Ægypto quondam factum eſſe, apparet ex iis quæ narrantur *Exodi c.* IX. *v.* 51. de iis quæ grandine perierunt: *Et linum & hordeum fuerunt percuſſa,* ἡ γὰρ κριθὴ παρεστηκυῖα, τὸ δὲ λίνον σπερματίζον. Contigit autem grando menſe Februario.

Igitur inter opera ſementis autumnalis primum omnium videtur, ut in quammultis locis aliàs, ita & in terra ſancta (ubivis enim id obſervari olim non ſolere, ex Palladio etiam diſcere, neque nunc ignotum uſu eſt) fuiſſe tritici ſationem, hordei autem tardiorem. Atque ideò huc reſpiciens Moſes meſſem tritici appellavit *meſſem primitivorum operum quæ ſeminata erant in agro.* Serior ſanè nonnihil hordei ſolet plærumque ſementis eſſe & lini adhuc tardior.

Potuit quoque fortaſſis Pentecoſte ſimpliciter *feſtum meſſis* κατ᾽ ἐξοχὴν quandam appellari, quoniam inter fructus omnes in agro ex ſemine natos triticum haud dubiè fuit habitum nobiliſſimum; utpote quod maxime omnium

ceſſerit

ceſſerit in hominum alimentum. Non enim quidem & hordei in hominum cibum uſus fuit apud Iſraëlitas: præcipua tamen dignitas habita tritico. Nec enim ferendum id quod Gamalieli tribuitur *cap.* II. *Miſchnæ tit. Sota* §. *I.* dictum: hordeum eſſe *eſcam belluarum.* Utut enim fortaſſis Babylone, ubi Thalmud illud eſt conſarcinatum, hordeum in jumentorum duntaxat pabulum ceſſerit: Ebræis tamen etiam panes fuerunt hordeacei in uſu ſic ſatis frequente. Diſcere hoc eſt ex Judicum VII. verſ. 13. 4. Reg. IV. verſ. 42. Ezechielis IV. verſ. 12. & Evangelii Joannis cap. VI. verſ. 9. & 13. Licet vero etiam ex iis, quæ habentur 4. *Reg.* VII. *verſ.* 1. 16. & 18. haud difficulter accipere, hordeum iſto tempore in cibo fuiſſe hominum. Ne nunc dicam, Ruth, pauperrimam fœminam, non in alium uſum & collegiſſe hordeum & à Boazo accepiſſe dono. Etiam vero Columella *lib.* II. *cap.* IX. memoravit, *hordeum diſtichum, apud Romanos, tritico miſtum egregia cibaria familiæ præbere.* Conſiderantibus porro, ſaltim exiguum equorum inter Iſraëlitas uſum, & quod aſini pariter mulique paleis fuerint paſti, ingens vero hominum multitudo intra anguſtos ſanctæ terræ limites fuerit concluſa, non poteſt non videri, præter triticum etiam aſſumptum eſſe hordeum in hominum eſcam.

Haud me fugit præterea, nonnullis eruditionis pereximiæ doctoribus viſum eſſe, Pentecoſten ideo dictam *Feſtum meſſis*, quia tunc meſſis omnis fuerit jam finita. Sed illa ſen-

tentia videtur imperitiam aliquam arguere culturæ agri reique ruſticæ. Adhoc notum ex ſacris eſt, primitias offerri ſolere, circa meſſis non finem ſed initia, tritici autem primitias feria Pentecoſtes altera ex inſtituto divino afferri ſolitas.

Ut redeamus igitur in locum, unde longiùs juſto progreſſi queamus judicari, Pentecoſte fuit quondam Iſraëlitis *feſtum meſſis*, non tamen omnis ſed ſolùm triticeæ. Hordeacea autem meſſis incepit in terris illis jam circa Paſchatis feſtum. Quamvis nimirum tritici ſementis ſationem hordei antecedit, temporius tritico tamen matureſcit hordeum: atque ita in Palæſtina hordei meſſis triticeâ ſeptem hebdomadibus fuit prior; hæc autem cæpit circa feſtum Pentecoſtes, atque ita menſe Majo, inque Julium fuit continuata. Etiam ſanè alibi accurate diſtinguitur meſſis tritici & meſſis hordei. Illius *Geneſ. c.* XXX. *v.* 14. *Judicum cap. XV. v.* 1. 1. *Sam. cap.* XII. *v.* 17. Hujus 2. *Sam. cap. XIV. v.* 30, juxta vulgatam quidem verſionem, fit mentio. Certe hordeum non minus quam triticum ſeverunt Iſraëlitæ auctumnali tempeſtate, ideóque & hujus neceſſario fuit aliqua meſſis: & non ſine cauſſa diſtinctè meſſem *triticeam* Sacræ literæ memoraverunt.

Inſtituiſſe vero illos etiam vernalem aliquam ſationem, nonnullorum leguminum, milii, aliorúmque, non poteſt forte dubitari; quia & illorum in agro creſcentium haud infrequens in ſacris literis fit memoria. Sed &

 menſe

menſe Niſan non minus *arare* quam *metere* ſolitos Iſraëlitas, patet ex iis verbis quæ adduximus modò ex *cap.* XXXIV. *v.* 21. *Exodi.* Fuit proinde & horum meſſis. Et verò hæc demum meſſis ſolet incidere in menſem Elul ſive Auguſtum noſtrum; eſtque meſſis ultima, quam excepit Feſtum *collectionis* menſe proximo Tiſri. Ut incomparabilem Grotium alioſque deceperit ignorantia, vel negligentior conſideratio, variæ & ſementis & meſſis, cumprimis ejus hordei, cantherini olim Romanis dicti, quod autumno ſeritur, eſtque plurimis locis planè inſolens aliis infrequens. Cum univerſim loquendo, meſſis ceperit menſe Niſan, & finierit menſe Elul uſque ad Tiſri: ſive cæperit cum feſto Paſchatis & finierit cum feſto Collectionis: quo tempore jam omnia horreis ſolent claudi.

Etſi verò ex iis quæ adduximus ſit ſatis liquidum, menſe Niſan factum fuiſſe meſſis initium, haud abs re tamen fuerit oſtendere, quidnam alios errare fecerit. Ne quæ ſuperſit etiam impoſterum errandi occaſio. Igitur ut Joannem Maldonatum ante omnes adgrediamur, provocat quidem ille ad Scripturam pariter atque Experientiam, ſed fruſtra eſt. Teſtatur ſane Scriptura, tempore paſſionis Dominicæ frigus nocturnum fuiſſe moleſtum: hinc verò non ſequitur, non potuiſſe matureſcere ſegetes. Et verò etiam in noſtris hiſce terris circa meſſem noctes interdum frigidiores eſſe ſolent, idque media æſtate. Deuteronomii porro, ad quæ Maldonatus provo-

 cat,

cat, verba planè jugulant ipſius ſententiam. Non enim ibi dicitur, feſto Pentecoſtes demum falcem in meſſem mitti, ſed altero Paſchatis die id fieri ſolere, atque ab illo die eſſe numerandas ſeptem hebdomades. Quod ſi à feſto Pentecoſtes debuiſſet initium fieri illius numerationis, debuiſſet illa inſtitui ordine retrogrado, ut quinquageſimus dies eſſet Paſchatis feria altera. At verò etiamnum ſolent Judæi numerare illos quinquaginta dies, ſed recto ordine, & facto initio à ſecunda illa Paſchatis feriâ. Joannes Buxtorfius *cap.* XV. *Synagogæ Judaicæ* refert, in hunc modum Judæos ſolere tunc orare: *Benedictus tu Domine Deus noſter, mundi Domine, qui nos præceptis tuis ſanctificaviſti, nobiſque ut dies meſſis numeraremus præcepiſti; hodie verò dies eſt primus:* & ſolere indies illos ita pergere numerando. Pentecoſten porrò fuiſſe *feſtum primitiarum* dictum, verum quidem eſt; ſed non omnium primitiarum ἁπλῶς, ſolarum autem duntaxat triticearum, ceu jam ante oſtendimus. Fruſtra quoque Maldonatus ad Experientiam provocat, & Africæ calores. Non enim ſeritur in Africæ calidioribus locis hordeum; illius autem, non tritici meſſem in Niſan menſem nos conjecimus. Sed & videtur Maldonatus hordei illius quod autumno ſeritur juxta cum aliis uſum ignoraviſſe: quæ inſcitia in errorem præcipitavit virum cætera perſpicacis ingenii & judicii; utinam & minus maledicum! Quicquid hujus ſit, abunde, niſi fallor, Maldonati objectionibus eſt ſatisfactum.

Quod

Quod attinet adducta Thalmudis verba, loquuntur illa de primitiis tritici, non ſimpliciter de omnibus. Si ſane aliud voluerunt iſti magiſtri Babylonii, & ſeſe & alios decepe-runt. Et verò ſaltim illi qui confecere Sotam aperte agnoverunt, illam oblationem manipuli, quam Deus fieri juſſit altera Paſchatis feria, fuiſſe hordeaciam. Verba eorum interprete doctiſſimo Wagenſeilio ſunt paragrapho I. capitis ſecundi Miſchnæ hæc: *Sanè etiam oblatio manipuli ex hordeo parabatur.* Ex Abeneſræ commentario ad Exodi cap. XXIII. verſ. 16. ſunt qui hæc verba adducant: *Ecce feſtum Azymorum ſubinde ejuſmodi erat, ut in eo eſſent primitiæ hordeaceæ*; ut & illa R. Arama: *appetente jam meſſe hordeorum, non erat integrum veſci fructibus, donec primitias obtuliſſemus, illa erant initium proventuum ejus. Sacerdos agitare debuit manipulum, ut ſic intelligerent: omnia nobis data eſſe, non ſimpliciter, ut ſtulti ſibi perſuadent, ſed ut eum colamus.* Frequenter porrò adferri ſolet illud ex Thargum Jonathanis ad *Geneſ. cap.* VIII. *verſ.* 22. de Palæſtinæ terræ conditione: *Sementis in æquinoctio Septembris, meſſis in æquinoctio Martii, frigus in ſolſtitio Decembris, & æſtus in ſolſtitio Junii.*

Tradunt porrò Thalmudici, ſi ſexto decimo Niſan nondum maturuiſſent fruges, ſolere Synedrium intercalare integrum menſem nomine ſecundi Adar. Quod utique indicio fuerit, ſolere plærumque tunc temporis fruges aliquot jam maturas reperiri. Nolo hic adferre

ferre quæ viri docti in id adducunt, cumprimis ex Maimonide: quoniam obvia paſſim ſunt. Sed & ne quid diſſimulem, haud parum mihi etiam illa traditio eſt ſuſpecta. Quod ſi enim propter cœli tale aliquod vitium debuit integer menſis Adar intercalari, non potuit non ſæpenumero tota anni ratio & feſtorum omnium plurimum turbari. Solet etiam frequenter frigidiorem veris tempeſtatem, non multò poſt magnus æſtus excipere; qui non patitur differri meſſem triticeam, & inſtitutam à Deo tritici juſto tempore oblationem: ne quid nunc dicam de oblationibus primitiarum aliis. Si porro menſem Adar novum addere interdum oportuit, propterea quod nondum maturuiſſent hordei ſegetes: debuiſſet interdum & alius aliquis menſis addi; propterea quod triticum nondum maturuiſſet. Illi vero Thalmudici magiſtri perſuadere nobis nituntur, tantum ob Paſchatis feſtum intercalationem ejuſmodi inſtituere fas fuiſſe. Non equidem negaverim, contigiſſe interdum, ut die illo decimo ſexto menſis Niſan maturæ primitiæ hordei offerri non potuerint. Verum illud haud dubie raro accidit. Leges autem feruntur de iis quæ plærúmque ſeſe ita habent. Quando verò nondum ſatis coctæ fuerunt ſpicæ, Deus ſanè non potuit tunc indignari, ſi offerrentur, quales eas Deus ipſe naſci fecerat, aut ſi igne nonnihil ſiccarentur; quod factum fuiſſe, ex Joſepho intelleximus; imo mandatum fuerat *Levit. cap.* II. *verſ.* 14. Certe illa integri menſis intercalatio plus turbaſſet

baſſet omnem etiam ſacrorum ordinem, quam aliquod cœli vitium. Siquidem facta fuit. Factam autem non fuiſſe, etiam inde colligere eſt: quia nec in Joſepho nec in Philone, imò ne quidem in omnibus Sacræ Scripturæ libris, vel tenuiſſimum eſt hujuſmodi intercalationis veſtigium obſervare.

Verum quicquid etiam hujus dixeris, certum eſt, quod ne Thalmudicæ quidem aut Rabbinorum narrationes meſſem omnem à menſe Niſan ſemoverint.

QUONIAM autem prolixe ſatis de tempore meſſis Iſraëliticæ egimus, redeundum tandem eſt in viam unde quaſi digreſſi ſumus, ad id ſcilicet, ut probemus Annum Sabbaticum non incipi ſolitum à menſe Niſan. Tantum repctimus verò adductam jam ante rationem. Nempe anno ſexto licuit pro arbitrio ſerere, in ſpem meſſis: illa autem non potuit inſtitui ante menſem Niſan. Omnia autem rectè ſeſe habent, ſi anni Sabbatici initium fuerit menſis Tiſri, ac proinde nulla potuerit fieri ſatio autumnalis anno ſexto. Autumnalium nempe ſeminum meſſis menſe Niſan primum cœpit & in Julium uſque duravit. Hinc verò colligere certò licet, Sabbatico anno exordium haud præbuiſſe menſem Niſan, quia præcedentis anni proventus ita periiſſet.

Igitur non recedendum eſt à communi ſententia: quod nimirum menſe Tiſri initium nactus olim fuerit Sabbaticus annus. Non de nihilo tamen ſunt quæ pro altera militant. Et quidem quinque eximia attulit in medium, vir

vir non doctrina & pietate minus quam dignitate Epiſcopali excellens, amicus noſter & quondam auditor, Joannes Elai Terſerus, eruditiſſimo *Sacræ Chronologiæ* libello *pag.* 25.

I. eſt, quod anni ſacri initium ſit Niſan, Sabbaticus vero ſit ſacer. At verò uſus anni Sabbatici unice fuit civilis, ut infra docebimus, ergo etiam civilibus non ſacris inſtitutis fuerit annumerandus.

II. eſt, Iſraëlitæ debuerunt ordiri annum illum ab eo tempore quo ingreſſi ſunt terram Canaan, hoc autem contigit menſe Niſan. Sed ab ipſo illo momento ingreſſus fuiſſe numerandum annum Sabbaticum, nuſquam dicitur. Satis eſt, debuiſſe putari annum illum à tempore primæ ſationis, quæ inſtituta demum fuit menſe Tiſri aut Marcheſvan.

III. inexplicabilem cæteróquin eſſe difficultatem circa annum Jubilæum. Quamvis autem omnino & nos fateamur, eſſe illum nodum maxime omnium difficilem, ſolvemus tamen etiam illum in tractatione de Anno Jubilæo.

IV. eſt, quod hac admiſſa hypotheſi, non appareat verum fuiſſe id, quod in Legis divinæ eſt commate 22. *Levit. XXV*: nempe ſeminandum quidem eſſe anno octavo, ſed comedendum *de proventu veteri uſque ad nonum annum, & donec venerit fructus ejus* noni anni *veterem* anni ſexti *proventum eſſe* comedendum. At verò etſi eodem octavo anno quo inſtituta fuit ſatio, ſubſequuta fuerit meſſis, trituratio tamen plena inſtitui nequivit ante annum nonum;

num; ac proinde uſque ad annum nonum fuit vetere anni ſexti proventu utendum. Perperam porrò vocula *ejus* de anno nono accipitur: agitur enim de proventu inſtitutæ anno octavo ſationis, adeóque de proventu non noni ſed octâvi anni.

V. eſt, quod iſthac hypotheſi non ſit verum illud quod verſiculo 21. *Levit.* XXV. legitur, *ſextum annum pro tribus annis facturum fructum.* Utique enim illud intelligendum eſſe de anno ſexto, ſeptimo & octavo: jam autem tempore Collectionis juxta hypotheſin ſextum annum feriaſſe, ac proinde non niſi duos annos ſuperfuiſſe ſeptimum & octavum. At verò duravit meſſis à menſe Niſan uſque in Tiſri: itáque etſi menſe Tiſri demum fuerit Collectionis plenariæ feſtum celebratum, nihil vetat tamen, à Niſan uſque partem aliquam novarum frugum ceſſiſſe in alimoniam. *Partem* ajo *aliquam*: nam aliàs ceſſit in victum potius frumentum vetus. Perinde atque apud nos etiam ſolet fieri, ab iis qui non laborant egeſtate: pauperiores enim etiam novò vivere frumento coguntur.

VERUM duo illa, quæ diximus circa Annum Sabbaticum occurrere dubia, jam ſatis ſunt expedita. Imò forte diutius exſpectatione poſteriori fuimus immorati. Non poſſumus tamen non ſaltim paucis tangere etiam illud, quod ex Judæorum (ni fallor) magiſtris proponit Grotius ad noſtrum Levitici caput. *Eo anno*, ſcribit, *etiam remiſſa ajunt debita, niſi de quibus conveniſſet, ut ad* III.
Jubi-

Jubileum duraret obligatio: idipſum autem pro conventu haberi, ſi pignus redditum eſſet ex lege Exodi cap. XXII. *verſ.* 26. Etſi autem poſſit videri hæc interpretatio benigna: attamen quia Lex ipſa tale quid non dicit, non temere hoc quidem fuerit admittendum. Non negaverimus tamen, ſpontaneâ æquitate fuiſſe ſaltim à nonnullis ita obſervatum, atque adeò ex conſvetudine illa natam hanc interpretationem.

V. STA.

V.

STANISLAI GRSEPSII

DE

MULTIPLICI SICLO

ET

TALENTO HEBRAICO.

ITEM, DE

MENSURIS HEBRAICIS,

Tam aridorum quàm liquidorum.

His præmiſſa eſt Epitome de ponderibus & menſuris, quæ apud profanos leguntur auctores, ex Budæo potiſſimum deſumpta.

Invenies hic multa hactenus noſtri ſæculi hominibus incognita.

CLARISSIMO VIRO DOMINO STANISLAO MILOSHEVIO SACRÆ REGIÆ MAJESTATI À SECRETIS, DOMINO ET AMICO MULTIS NOMINIBUS COLENDO, STANISLAUS GRSEPSIUS,

S. P. D.

CUM Geometriam noſtram ante biennium hoc, ſub tuo nomine in lucem emitterem, vir clariſſime, pollicitus ſum melius aliquid in poſterum, & quod majoris eſſet momenti, nomini tuo me dedicaturum. Promiſſis igitur ſtare volens, libellum hunc, cùm edere in publicum conſtituiſſem, tibi dedicandum putavi: exiguum quidem illum fateor: ſed ſi animo & viribus offerentis eum metiaris, abundè magnum; nec diffido noſtrum hoc qualecumque munuſculum gratum fore tuæ præſtantiæ, ſi non aliâ re, certè novitate ipſâ; nova enim ſunt quæ à nobis in lucem nunc proferuntur. Nam de ſiclo multi ſcripſerunt, ſed de multiplici ſiclo nullus, quorum quidem ego viderim ſcripta. Itidem de menſuris, quæ in ſacris leguntur libris, non pauci ſcripſère; ſed quàm multiplex corus, bathus & aliæ menſuræ fuerint apud Hebræos, nemo hucuſque tradidit.

Hoc

Hoc idem de anno quoque dixerim, neminem hactenus docuiſſe, quorum ſcripta ad nos pervenerint, quàm variè apud Hebræos accipiatur annus, etiamſi permultum referat hæc ſcire ad intelligendas ſacras litteras. Sed qualecumque tandem eſt quod per nos præſtantiæ tuæ offertur, hilari fronte, ſat ſcio, accipies: nempe ab eo cujus tu ſtudiis à teneris annis impenſè delectatus es, ita ut etiamnum præceptoris Grſepſii memoria apud te longè gratiſſima ſit, & in ſummo habeatur precio. Bene vale, vir clariſſime, & Grſepſium tuum ita, ut ſoles, ama. Cracoviæ ex collegio majori tertio, Idus Auguſti. CIO. IO. LXVII.

STANISLAUS GRSEPSIUS LECTORI S.

Libri Budæi de aſſe, candide lector, quantam voluptatem pariter & utilitatem legentibus afferant, facilè qui legit perſpicit. Ego autem opus illud cùm attentius legiſſem, non mediocriter dolui, quòd in Hebraicis ponderibus & menſuris inveſtigandis vir ille non poſuiſſet tantum operæ, quantum in iis poſuit, quæ apud profanos leguntur auctores. Hebraica enim Budæus in genere tantùm tractat, oſtendens apud Hebræos magna & parva atque adeò etiam minima talenta fuiſſe. Sed quantum fuerit aliquod talentum, non definit. Nos igitur cupientes cognoſcere, quæ à Budæo ſunt omiſſa, plurimum in eo negotio laboravimus, ſed qua felicitate, iudicabunt alii, qui noſtra hæc cognoſcere non gravabuntur.

Noſtri certè in hac parte (quorum quidem ego ſcripta poſt aſſem Budæi viderim) nihil ferè norunt niſi quæ Rabini docent: nempe talentum Hebraicum duplex & ſiclum duplicem. De regio autem talento, & ſiclo regio, & item de minimis & maximis talentis ſicliſque, nihil penitus noverunt. Sed nec illud obſervarunt, talentum auri & ſiclum diverſum eſſe à talento & ſiclo argenti: ſicut æris fer-

Digitized by Google

ferrique pondera diverſa fuerunt à ponderibus argenti & auri. Nec menſuras etiam meliùs cognitas habuimus. Nam quæ Hebræi neoterici de menſuris ſentiunt, ridicula ſunt. Joſephus autem nunc eorum decem Atticorum medimnorum dicit eſſe, nunc ſeptuaginta coros efficere dicit Atticos medimnos quadraginta & unum. Quæ quomodo cohæreant, hucuſque nemo oſtendit. Itidem bath menſuram Septuaginta interdum transferunt bathum, interdum metretem, aliquando choea, id eſt, congium, nonnunquam cotulam, quorum rationem reddere nemo, quod equidem ſciam, conatus eſt; quaſi aut Septuaginta minus rectè tranſtulerint, aut hæc ſcire non magni ſit momenti. Atqui Septuaginta illos interpretes, & Joſephum probabile non eſt hæc ignorâſſe, qui templo & repub. Hebræorum ſtante, & ceremoniis veteris legis durantibus, vixerunt ſacerdotes & ſacrarum litterarum ſcientiâ clari, ita ut ignorare talia nefas illis eſſet. Quòd autem non parvi ſit momenti hæc noſſe, manifeſtum eſt, cùm in ſacris libris nuſquam non obvia ſint; ut qui ignarus eorum fuerit, neceſſe ſit in multis ſcripturæ locis eum hærere atque hallucinari. Ut ne commemorem, quòd nec rationem anni Hebraici ſcire poterit, qui hæc non novit.

Quàm variè enim annus apud Hebræos accipiatur, hucuſque nemo tradidit. Ex quo autem ſemel amiſſa eſt cognitio hujus rei, non poteſt recuperari niſi ex proportione ponderum & menſurarum. In menſuris enim & ponderibus Hebraicis eadem proportio invenitur. Menſurarum autem ſuarum modos priſci illi habitâ temporum ratione inſtituerunt:

 proin-

proinde annus apud Hebræos eôdem modô dividitur, quô pondera & menſuræ: unde qui hæc intelligit, & annum facilè intelliget: cujus cognitio quàm ſit neceſſaria ad intelligendas ſcripturas, is demum cognoſcit, qui diligenter perpendit quantas tenebras ignorantia temporum parere ſolet. Ego *verò cognitionem Hebraicorum non ſolùm ad ſacras ſcripturas; verùm etiam ad profanos auctores intelligendos utilem eſſe video. Sicut enim Hebraica ex collatione Græcanicorum & Italicorum; ita & Græcanica Romanaque, ſi conferantur cum Hebraicis, melius intelliguntur. Cur nonnulli aurei dicantur hemiecta apud Athenienſes, non facile rationem dare poterit qui Hebràica non tenet. Item talentum Atticum apud Plinium cur ſedecim ſeſtertiis taxetur: & apud Xenophontem tria millia aureorum Daricorum, qua ratione decem talenta dicantur, aliaque id genus multa, facilè intelligit qui Hebraica tenet. Quin & Romana pondera menſuraſque, ſicut Budæus docuit, eadem cum Atticis ponderibus menſuriſque fuiſſe. Quamvis anteà non dubitaverimus, meditandis tamen Hebraicis magis in noſtra confirmati ſumus ſententia. Unde mirari ſubit Georgium Agricolam, virum alioqui doctum, quòd, quæ Budæus rectè docuit, convellere auſus eſt, aſſerens pondera & menſuras Romanas diverſas eſſe ab Atticis, & argumentis Budæi, quod nihil ad Bacchum facit, opponens pondera & menſuras medicorum. Hinc complures auctorum locos perperàm interpretatur; aut, ſi depravati ſint, tuetur ac defendit. Cujus rei exemplum unum & alterum adducam. Svetonius Cap. LXXXIII. de*

de Julio Cæſare ita ſcripſit: Populo Romano hortos circa Tyberim publicè, & viritim tricenos ſeſtertios legavit. Appiani autem Latina exempla pro CCC. ſeſtertiis, quinque & octoginta drachmas Atticas habent. Quem Appiani locum Budæus, corruptum eſſe judicans, emendavit. Agricola autem contendit rectè ſcriptum eſſe, etiamſi nec ita ſcriptus ad inſtitutum ipſius ſatis quadret. Ceterùm locum hunc in Latinis exemplaribus vitiatum eſſe, & Budæum rectè emendâſſe, Græca exemplaria docent: τῷ δήμῳ δὲ ἦσαν οἱ κῆποι ἐκ διαθή-κης δεδομένοι καὶ κατ' ἄνδρα ῥωμαίων τῶν ἔτι ἐν ἄστει, πέντε καὶ ἑβδομήκοντα ἀττικαὶ δραχμαί. Eſt & alter Appiani locus cum Svetonio mirè congruens. Svetonius in Julio Cap. XXXVIII. (vide ibi Torrentium in notis) ita habet. *Populo præter frumenti denos modios & totidem olei libras tricenos quoque nummos, quos pollicitus olim erat, viritim diviſit; & hoc amplius, centenos pro mora.* Appianus autem Cæſarem poſt triumphum pecuniam diviſiſſe refert, ita ut promiſſa ſuperaret; & addit ſingulis è populo datam eſſe minam Atticam: quem locum Agricola quia contrarium ſibi videbat, conatus eſt eludere. Svetonius (inquit) tricenos ſeſtertios populo datos dicit, Appianus autem minam Atticam; Mina igitur Attica non centum, ſed ſeptuaginta quinque denarios valet. Quaſi Svetonius CCC. tantùm mummos & non CCCC. ſingulis è populo datos eſſe dicat, aut quaſi Appianus non plura dediſſe Cæſarem ſcribat quàm promiſiſſet. Sed hæc quàm frivola ſint, nemo eſt qui non cernat. Nec meliori fide menſuras tradit Agricola: vult enim Romanas menſuras & At-

ticas diverſas eſſe. * *Et hoc dum conatur probare, docet amphoram Atticam ſeu metretam congios duodecim capere, & congium ſextarios ſex; ſextarium duas cotulas; & verſus Fannii citat.*

Attica præterea dicenda eſt amphora nobis
Seu cadus, hanc facies, noſtræ ſi adjeceris urnam.

Ex

* Cave iis credas, qvæ de amphora ceteriſqve menſuris ſcripſit doctiſſimus Politianus Epiſt: ult: Libr. X. Nam ea erroribus ſcatet, planéqve indigna eſt Politiano, qvod, ſi â nobis dici mireris, lege qvæ hac de re ſcripſit Budæus initiô Lib. V. de Aſſe. Julius Africanus in Fragmento περὶ μέτρων. ὁ τοῦ οἴνου ἀμφορεὺς, ὃν καὶ μετρητὴν λέγουσι πολλοὶ, ἡμιαμφόρια μὲν ἔχει δύο, ἃ καλοῦσι κάδδους ὀνόματι κοινῷ, οἱ δὲ ῥωμαῖοι οὔρνας. ὥστε τὸν ἀμφορέα εἶναι ξεςῶν μη. *Amphora vini, qvam & metretam multi vocant, continet ſemiamphoras duas, qvas cados communi nomine adpellant; Romani verò urnas dicunt: ita ut amphora ſit ſextariorum* XLVIII. Voluſius Metianus: *Nam qvadrantal, qvod nunc pleriqve amphoram vocant, habet urnas duas, modios tres, ſemodios ſex, congios octo &c.* Sed hæc capienda de amphora Romana. Nam Attica trium urnarum fuit. Feſtus: *Qvadrantal vocabant antiqvi, qvam Græci amphoram dicunt: qvòd vas pedis qvadrati octo & qvadraginta capit ſextarios.* Columella Lib. XII. Cap. XX. *Qvadrantem medicaminis in binas amphoras miſcere ſolitus ſum, ita ut qvatuor urnarum eſſet muſti modus.* E qvibus conſtat, amphoram liqvidorum aridorumqve menſuram fuiſſe, capientem urnas duas.

Ex quibus poſteà argumentatur: Si Attica amphora capit amphoram Romanam & urnam; Romana verò amphora congios octo, urna quatuor: nonne ſequitur metretem continere choas, qui Romanis congii dicuntur, duodecim? Ita probat amphoram Atticam diverſam eſſe à Romana.

Nec videt interim ſe ſibi contrarium eſſe. Si enim Attica amphora capit tres urnas, & congii ac cotulæ totidem ſunt cum Attica amphora: quot in tribus urnis Romanis neceſſariò conſequitur congios & cotulas Atticas cum Romanis congiis & cotulis æquales eſſe; quod contra Agricolam eſt; qui omnem, quod ajunt, lapidem movet ut hæc diverſa eſſe oſtendat. Et Budæus quidem, cùm menſuras tractat, oſtendit ex multis auctorum locis ſe veritati conſona docere. Agricola autem, ut ne alia commemorem, Atticum chœnicem, qui eſt diurnus hominis cibus, adeò exiguum fecit, ut gallinæ potius quàm hominis diurnus cibus ſit dicendus. Hoc autem Agricolæ ex eo contigit quòd cùm medicus eſſet, medicas menſuras & pondera cum plublicis eadem eſſe voluit. Firmamentum autem argumentorum ipſius in Romano ſextario Galeni conſiſtit: cujus menſuram oſtendit Galenus ex alia menſura quæ libra dicitur. ὁ πάμπολυ καθ' ὅλην τὴν πόλιν ἐστι. *quæ menſura (inquit) frequentiſſima eſt in tota urbe. Quod autem Galenus de libra dicit, dicturus erat & de ſextario ſi publicum & non medicorum intelligeret ſextarium; neque enim minus frequens erat ſextarius publicus in urbe Romana, quàm libra; nec minus notus, ut propterea menſura ipſius ex libra eſſet oſtendenda.*

EPITOME
EX
LIBRIS
BUDÆI DE ASSE
POTISSIMUM DESUMPTA.

AS vel aſſis apud veteres quævis res, quæ in duodecim dividitur partes. As enim aliquando dicitur libra, quæ in duodecim partes, hoc eſt, uncias dividitur. Aliquando nummus libralis, hoc eſt, unius libræ. Aliquando pes, quæ menſura duodecim uncias, hoc eſt, pollices habet. Aliquando jugerum, quod duodecim unciis ſeu partibus conſtat.

Dicitur & de menſura liquidorum, ut poſtea dicemus. Sed & hereditas dicitur as: unde ex aſſe heredem facere, id eſt, totius hereditatis. Uſura qvoqve centenaria pro aſſe intelligitur: quæ dimidiata dicitur ſemis, & rurſus ſemis dimidiatus, quadrans, ſimilis ratio de trientario fœnore.

Breviter, quicquid in duodecim partes dividebant veteres, aſſem vocabant; & partes, uncias.

As in duodecim uncias diſtribuitur.

1	uncia.	2	ſextans.
3	qvadrans.	4	triens.
5	qvincunx.	6	ſemis vel ſemiſſis.
7	ſeptunx.	8	bes vel beſſis.
9	dodrans.	10	dextans.
11	deunx.	12	as vel aſſis.

As igitur, ut ad id quod inſtituimus, veniamus, libralis nummus fuit, libram gravis æris pendens. Nam Romani primò gravi ære, id eſt, nummô rudi & informi uſi ſunt: Poſteà ære ſignatô, quod fuit ſub ſexto demum rege. Deinde argentô ſignatô, quod quinque annis ante primum Punicum bellum fuit. Servius rex primum apud Romanos ſignavit æs: ſignatum eſt autem notâ pecudum, unde & pecunia dicta. Quadrans, teruncius aliter dicitur, à tribus unciis, quod ſit libellæ quarta pars, quomodo & quadrans aſſis.

Triens tertiam aſſis partem valebat.

Semis autem duos quadrantes.

Sextans ſexta pars aſſis: nummulus erat quadrante minor duas uncias valens.

Unciaria ſtips apud Plinium dimidio minor, quàm ſextentaria.

As dipondius duos aſſes valebat. Ab aſſe veniunt treſſis, qvadraſſis, nonuſſis, decuſſis, centuſſis, &c. pro tribus, quatuor, novem, decem & centum aſſibus.

As & libella idem: Sed libella argentea fuit, unde & argentea libella dicta. As nunquam fuit argenteus, ſicut denarius, nunquam fuit æreus. Sed ante argentum ſignatum æreus decuſſis ut centuſſis æreus fuit.

Cùm

Cùm apud antiqvos mille æris legimus, mille aſſes intelligere debemus, mille autem aſſes, centum denarios valent.

Denarius, ut diximus, nunquam fuit æreus apud Romanos, ſicut nec drachma apud Græcos, ſed ſignatâ ſtatim argenteâ pecuniâ conſtitutum, ut denarius libris æris decem valeret, id eſt, decem aſſibus, & ſeſtertius (nam & hic nunquam æreus fuit) dipondiô & ſemiſſe: unde qvatuor ſeſtertii denarium unum æqvabant.

Qvinarius qvinque aſſes, hoc eſt duos ſeſtertios valebat. Hic etiam victoriatus dictus fuit: nos non amplius tres vidimus tales.

Denarios verò permultos vidimus & complures etiam nacti ſumus. Nam in Sarmatia etiamnum multi reperiuntur effigies & inſcriptiones conſulum & Cæſarum Romanorum habentes: nacti ſumus & Gallicanæ monetæ pondera, quibus Budæus in explicandis ponderibus antiquorum utitur, & ex his omnibus deprehendimus denarii Romani pondus eſſe, quantum eſt quatuor ſemigroſſorum noſtrorum, paulò minus, ſemiſiciliquo Cracovienſi.

Quod ut exactius intelligatur, conferemus libram noſtram cum Romana, & quid inter hanc & illam interſit, dicemus.

Libra aurificum noſtrorum in totidem ſiciliquos, in quot & Romana, dividitur. Romana enim libra habuit duodecim uncias, uncia qvatuor ſiciliqvos, atqve ita libra Romana habuit qvadraginta octo ſiciliquos. Noſtra autem libra dividitur in ſelibras, ſeu marcas duas, & marca in XXIIII ſiciliquos, unde libra ne-

noſtra XLVIII ſiciliquorum eſt, ſicut & Romana.

Pondus autem libræ & marcæ noſtrorum aurificum non eſt idem ubiqve. Marca Cracovienſis, Poſnanienſis, Wratiſlavienſis & Lublinenſis eſt eadem: Leopolienſis autem eſt major trium ſiciliquorum pondere. In Maſovia & Pruſſia eſt minor Cracovienſi. Torunenſis Marca unius ſiciliqui pondere, & duæ marcæ, hoc eſt, librâ, minor eſt Cracovienſi pondere duorum ſiciliquorum. Romana autem libra ſuperatur à Cracovienſi ſeptem denariis Romanis & quadrante, hoc eſt, tribus ſiciliquis Cracovienſibus & ſemidodrante ferè ſiciliqui.

Nummulariorum autem noſtrorum libra quantum conjicere licet ex iis quibus nunc utimur nummis, minor eſt quàm libra Cracovienſium aurificum, & groſſi quidem graviores ſunt, ſemigroſſi verò exactè cum ponderibus Romanis conveniunt. Octo enim in ſiciliquum Romanum ſignati ſunt, etiamſi alii aliis paulo ſint vel graviores vel leviores. Deprehendes hoc etiam in majori pondere. Si enim in altera lance ponas libram aut ſelibram Romanam; in alteram autem ſemigroſſos, qvi pondere aqvent libram ſelibramve, invenies in ſingulos ſiciliquos octo ſemigroſſos cedere. Cùm autem dico ſemigroſſos, excipio illos, qui Piorunki vocantur; illi enim leviores ſunt, nec juſtum pondus habere judicati ſunt, etiam tunc cùm primum ſignati eſſent. Habet autem pondus ſemigroſſus noſter idem qvod Auſtriacus Cruciatus, nempe Vienenſis. Ex hoc autem ſemi-

Digitized by Google

m groſſorum pondere ego conjicio libram Nummulariam apud nos antiqvitùs Romanum pondus habuiſſe. Cujus rei argumentô ſunt etiam menſuræ noſtræ cum Romanis menſuris convenientes, ut inferiùs oſtendemus. Unde antiqvitùs cùm in uſu fuiſſent apud nos denarii Romani, marca pecuniæ, hoc eſt, quadraginta octo denarii, marcam argenti valebat, & ex eo etiamnum quadraginta octo groſſi dicuntur marca, etiamſi marcam argenti nec valore nec pondere æqvent.

Romanos autem denarios apud nos fuiſſe in uſu, apparet ex eo, quod etiam nunc multi reperiuntur in agris, & ſingulis annis multi per totum ferè regnum ab aurificibus conflantur. Quod autem denarius ſeu nummus denarii pondere ſignatus in Gallia etiamnum vocetur groſſus, teſtatur Budæus de aſſe.

Cæterum quod libram Romanam dixi fuiſſe duodecim unciarum, hoc intelligendum eſt, non de libra Nummulariorum. Nam libra nummularia apud Romanos, quæ etiam mina & pondo dicitur, centenaria fuit, id eſt, centum denarios habuit, ſeu quod idem eſt, duodecim uncias & ſemiſſem, quæ ſiciliquos efficiunt quinquaginta Romanos. Hanc minam Cracovienſis libra ſuperat, ſeſquiſiciliqvo fermè, nempe tribus denariis & dodrante ſcrupuli.

Eſt autem ſcrupulus ſexta pars ſiciliqvi, & denarii tertia; tres enim ſcrupuli denarium appendunt, & ſex ſcrupuli ſiciliqvum. Sed poſtqvàm de pondere denarii diximus, atqve adeò

etiam de pondere libræ, ac minæ Romanæ; nunc qvanti æſtimanda ſint hæc, dicamus. Marca argenti puri Cracoviæ æſtimari ſolet florenis octo: & duæ marcæ, hoc eſt, libra, ſedecim florenis. Interdum tamen argenti pretium augetur, vel minuitur. Marca argenti nunc venditur octo florenis & qvatuor groſſis; & libra ſedecim florenis & octo groſſis.

Nos verò inter utramqve æſtimationem hanc incedentes ſtatuemus libram argenti, plus quàm ſedecim florenos valere, minus tamen qvàm ſedecim florenos & octo groſſos, Ita ut mina Romana, qvæ minor eſt Cracovienſi ferè ſeſqviſiciliqvo, æſtimetur quindecim florenis & ſemiſſe, & præterea tribus groſſis, qvæ ſumma novem Ungaricos valet aureos: quandoquidem Ungaricus aureus, nunc quinquaginta duobus permutatur groſſis.

Quod autem Romana mina (quæ Cracovienſi minor eſt, ut diximus, ferè ſeſquiſiciliquo) recte à nobis novem Ungaricis aureis æſtimetur, ita colliges. Adde qvindecim groſſos, & ſi libet etiam ſemiſſem, ad prædictam ſummam, nempe ad novem Ungaricos, pro ſeſquiſiciliquo (qvô libra ſeu mina Romana ſuperatur à Cracovienſi) habebis precium Cracovienſis libræ, ſedecim florenos & tres groſſos cum ſemiſſe: qvæ ſumma, ſicut vides, medium tenet inter utramqve æſtimationem, nempe inter eam, quæ eſt ſedecim florenorum, & eam quæ eſt ſedecim florenorum & octo groſſorum.

Si

Si igitur minam, hoc eſt, centum denarios ſtatuemus novem Ungaricos valere, denarius unus valebit ferè qvatuor groſſos & duos ſolidos; & ſeſtertius nummus groſſum unum, & tria ferè minuta. As autem paulo plus valebit, quàm octo minuta, ſemigroſſum videlicet non integrum. Et hæc eſt denarii & minæ ſimplex æſtimatio. Budæus autem minam Romanam æſtimavit coronatis Gallicis decem. Sed Gallicus coronatus tunc minori preciô permutabatur in Gallia, qvàm nunc permutatur. Non enim auri & argenti idem eſt precium ſemper, nec in omnibus regionibus, ſed pro diverſitate regionum & temporum variare ſolet. Qvapropter nec mirum videri debet, ſi quid æſtimatio noſtra diſcrepat ab æſtimatione Budæi.

Denarius drachmæ Atticæ pondus habuit & æſtimationem, & ſicut drachma apud Græcos dividitur in ſex obolos, ſic denarius apud Romanos in qvatuor ſeſtertios, ita ut ſeſtertius ſeſquiobolum Atticum penderet, quod pondus etiam ſemigroſſus noſter habet. Seſtertius & nummus idem. Seſtertius ex eo dictus eſt qvod duos aſſes & ſemiſſem valeret, qvaſi ſemiſtertius.

Libra Romana, ſicut diximus, qvæ & mina & pondo dicitur, centenos denarios, ſeu, quod idem eſt, centenas drachmas habuit. Cum igitnr. denarius quaternos ſeſtertios æqvaret pondere & æſtimatione, liqvet in libra Romana qvadringentos fuiſſe ſeſtertios, & duabus libris & ſelibra, mille ſeſtertios. Qvâ ra-

tione fit, ut ſeſtertia ſingula numerô plurali millenos ſeſtertios valeant, hoc eſt, duas libras & ſemiſſem: ut enim ſeſtertius nummus dicitur ex eo qvòd duos aſſes & ſemiſſem valebat, hoc eſt, duas libras æris gravis & ſelibram: Ita ſeſtertia numerô plurali & genere neutrô ideò dicuntur, qvòd ſingula duas libras & ſelibram argenti valerent, hoc eſt, ducentos & qvinqvaginta denarios, ſive mille ſeſtertios, qvod idem eſt: ſic fit, ut decem ſeſtertia & decem millia ſeſtertium nummorum pro eodem ab antiquis dicerentur.

Mille ſeſtertii æſtimatione noſtrâ viginti duos aureos & ſemiſſem valent. Dicitur autem mille ſeſtertii & mille nummi: vel mille ſeſtertiûm & mille nummûm, vel copulatè mille ſeſtertium nummum.

Decem millia nummum, vel decem millia ſeſtertium, quod idem eſt, ducentos vigintiqvinqve Ungaricos valebant. Hæc etiam decem ſeſtertia dicuntur, cùm ſingula ſeſtertia ſingula millia ſignificant.

Decies ſeſtertium idem eſt, quod decies centena millia ſeſtertium, quæ ſumma centies major eſt decem ſeſtertiis. Idem eſt enim decies ſeſtertium quod mille ſeſtertia. Cùm enim ſingula ſeſtertia millenos nummos ſeſtertios valeant, ſi mille ſeſtertios millies multiplices, fient decies centena millia, qvem lingvâ vernaculâ millionem vocant.

Decies igitur ſeſtertium centies ducentos viginti quinque Ungaricos valent, hoc eſt, viginti duo millia & quingentos: ſic fiet ut mil-

lio Romanus viginti duo millia aureorum & quingentos aureos valeat.

Hoc igitur tenere oportet, quòd quemadmodum cùm à nummis ſeſtertiis ad ſeſtertia genere neutro fit tranſitus, numerus millies multiplicatur; ita cùm ad eam loqvutionem ventum eſt, quæ per adverbia numeralia enuntiatur, ſeſtertia ſingula centuplicata creſcunt, ut verbi gratiâ, ſi centum ſeſtertia dicam, centum millia ſeſtertium intelligere debeas: quod ſi centies ſeſtertium dicam, non jam centum ſeſtertia, ſed centies centena ſeſtertia, ſeu centies centena millia ſeſtertium intelligendum ſit.

Ut autem facilis & obvia ſit unicuiqve earum ſummarum intelligentia, qvæ apud auctores identidem leguntur: ſubjectas hîc oculis propoſuimus, calculandi tædiô ſtudioſos levare volentes.

Decem ſeſtertia: ducenti vigintiquinque aurei Ungarici.

Viginti ſeſtertia: qvadringenti qvinqvaginta aurei.

Triginta ſeſtertia: ſexcenti ſeptuaginta qvinqve aurei.

Qvadraginta ſeſtertia: noningenti aurei.

Qvinqvaginta ſeſtertia: Mille centum vigintiqvinqve aurei.

Sexaginta ſeſtertia: Mille trecenti & quinquaginta aurei.

Centum ſeſtertia: duo millia ducenti & quinquaginta aurei.

Ducenta ſeſtertia: quorum millia & quingenti aurei.

Quadringenta ſeſtertia: Novem millia aureorum. Cenſus equeſtris ſub Julio Cæſare.

Quingenta ſeſtertia: undicem millia & ducenti qvinqvaginta aurei.

Sexcenta ſeſtertia: Tredecim millia & quingenti aurei.

Octingenta ſeſtertia: Decem octo millia aureorum. Cenſus ſenatorius ante Auguſtum.

Notandum quòd ſupra mille ſeſtertia, Romani ferè ſemper per adverbia loqvebantur infra mille, nunquam per adverbia locuti ſunt, hôc modô:

Decies ſeſtertium, id eſt, mille ſeſtertia: viginti duo millia & quingenti aurei.

Duodecies ſeſtertium: vigintiſeptem millia aureorum. Cenſus ſenatorius ſub Auguſto.

Quindecies ſeſtertium: Triginta tria millia ſeptingenti & quinquaginta aurei.

Vicies ſeſtertium: quadragintaquinque millia aureorum.

Tricies ſeſtertium: ſexaginta ſeptem millia & quingenti aurei.

Quadragies ſeſtertium: nonaginta millia aureorum.

Quinquagies ſeſtertium: centum & duodecim millia aureorum & quingenti aurei.

Sexagies ſeſtertium: centum trigintaquinque millia aureorum.

Centies ſeſtertium: ducenta viginti qvinque millia aureorum. Tanti æſtimatus eſt unio Cleopatræ.

Qua-

Quadringenties ſeſtertium: noningenta millia aureorum. Tanti æſtimatus eſt à Plinio ornatus Loliæ.

Millies ſeſtertium: bis & vicies centena & quinquaginta millia aureorum. Id eſt duo milliones & ducenta qvinqvaginta millia.

Bis millies ſeſtertium: quadragies quinquies centena millia.

Quater millies ſeſtertium: nonagies centena millia aureorum.

Decies millies ſeſtertium: vigintiduo milliones & qvingenta millia aureorum.

Qvadragies millies ſeſtertium: noningenties centena millia aureorum, id eſt, nonaginta milliones.

Vicies ſepties millies ſeſtertium coëgiſſe Tiberius dicitur, id eſt, ſexaginta milliones, ſepties centena & quinquaginta millia aureorum.

Præter libram duodecim unciarum & minam nummulariorum, fuit Italica mina, ſicut Epiphanius docet, viginti unciarum. Idem legimus in libello De ponderibus & menſuris titulò Galeni. Atqve hujus minæ ſeu libræ ſemiſſis, hoc eſt, decem unciæ libra ſeu mina etiam dicta fuit, ſicut Priſcianus De ponderibus tradit. Et ex eo apud Romanos menſura olei vocabatur libra, quòd caperet olei libram ponderis decem unciarum. Nec mirum cuiquam videri debet, quod ſemiſſis minæ ſeu libræ dicatur libra, cùm ſemiſſis talenti apud Græcos dicatur talentum, ſicut inferiùs docebimus, & apud

Digitized by Google

Oribaſium legimus minam octo unciarum, qvæ eſt ſemis minæ ſedecim unciarum. Fuit enim mina ſeu libra medicorum ſedecim unciarum, qvæ Ægyptia mina qvoqve dicitur.

Legimus præterea, Italicam minam fuiſſe unciarum decem octo, quæ ſeſqviplam habuit proportionem ad libram duodecim unciarum, & hujus ſemis ſunt novem unciæ, ſeu qvod idem eſt, ſeptuaginta duæ drachmæ, mina Attica, quæ poſtea auctior facta eſt tribus drachmis, qvemadmodum & libra duodecim unciarum aucta eſt qvatuor drachmis, & facta eſt centenaria: quod ex proportione auri ad argentum contigit, ut inferiùs dicemus. Legitur & octoginta qvatuor drachmarum libra, apud Latinos medicos, eam proportionem habens ad libram ſeptuaginta duarum drachmarum, qvam libra duodecim unciarum habuit ad libram octoginta & qvatuor drachmarum. Sed Romanis uſitatiſſima fuit & maximè vernacula libra duodecim unciarum, as & aſſis dicta, & poſt hanc centenaria, qvæ & mina & pondo dicitur.

Sicut autem as ſeu aſſis dividitur in duodecim uncias; ita uncia in qvatuor ſiciliqvos, & ſiciliqvus in duas drachmas ſeu denarios: ita ut uncia octonas contineat drachmas. Drachma rurſus dividitur in terna ſcrupula quæ à Græcis γράμματα, id eſt, litteræ ideò dicuntur, quòd quatuor & viginti litteras Græci in alphabeto ſuo habent; qvod uncia ſcrupulos capit, & dies civilis horas.

Scru-

Scrupulum dividitur in ſex ſiliquas. Siliqua eſt genus minuti ponderis à ſiliquæ grano, cujus habet pondus, ſic dicti. Eſt enim ſiliqua genus fructus cujus ſex grana ſcrupulum appendunt, noſtri hoc genus fructus, panem S. Joannis, vernaculâ lingvâ vocant, in officinis pharmacopolarum invenitur, ſcrupuli pondus non multum abeſt à pondere ſemiargentei noſtri, qvem Triplicem vocamus. Drachma ſeu denarius, pondus habet duodecimâ parte majus qvàm Ungaricus aureus. Proinde undecim drachmæ appendunt duodecim Ungaricos.

SUPPUTATIO GRÆCORUM.

DRACHMA Attica denarii Romani pondus & æſtimationem habuit. Idem de mina Attica & Romana ſentiendum eſt. Mina Attica centum drachmas Atticas habuit. Drachma ſex obolos, obolus ſemiſcrupuli Romani habuit pondus. Obolus octonos valuit chalcos, id eſt, æreos. Bini chalci τεταρτημόριον, id eſt, qvadrans dicti ſunt, qvadrantem enim oboli valebant.

Obolus juxta proportionem æſtimationis drachmæ eſt æſtimandus. Si enim drachma Attica, ſicut & denarius Romanus, quatuor groſſos & duos ſolidos valet; obolus Atticus, cùm ſit ſexta pars Atticæ drachmæ, valebit duos ſolidos & minuta duo. Atque ita chalcus, id eſt, æreus, valebit pauxillô minus duobus minutis, nempe minutum unum & dodrantem.

Digitized by Google

Talentum Atticum (inqvit Pollux) Atticas drachmas valebat numerô ſex millia. Babylonium ſeptem millia. Ægineum decem millia. Syrium mille & qvingentas, ſi qvis ſupputationem ad drachmas Atticas faciat. Itidem minas Atticas Atticum quidem talentum ſexaginta: Babylonium ſeptuaginta: Ægineum centum juxta proportionem habuit. Porrò mina ipſa, ut apud Athenienſes centenas drachmas; ita apud alios quoque totidem ſuas cujuſqve gentis: quæ pro ratione cujuſqve talenti plus minuſve valerent augmentô vel decrementô. Quæ verba Pollucis Budæus explicans, ex his, inqvit, verbis ad formulam unam omnia propemodum genera talentorum minarumque redigere poſſumus. Qvomodo enim Atticum talentum ſexagenas minas capit, & mina Attica centenas ſuas drachmas, ſic Babylonium ſexagenas minas Babylonias quæ centenas & ipſæ drachmas vernaculas capiunt, & Æginenſe talentum totidem minas Æginenſes, & Ægineticæ rurſus minæ centenas drachmas Ægineticas. Verùm enim verò ut Babylonium talentum proportionem epheĉtam, id eſt, ſeſqviſextam (vel ut alii loqvuntur ſuperſextam) ad talentum habet Atticum, ſextâ enim parte hoc ab illo ſuperatur; ſic drachma Babylonia Atticam drachmam ſeſqviſextâ proportione ſuperat: Et ut Æginenſe talentum proportionem ſuperpartientem ad Atticum talentum habet, utpote quod ſemel id capit & duas inſuper ejus partes (ita enim ſe habet centenarium talentum ad ſexagenarium) ſic eamdem

dem qvoqve proportionem Æginea drachma ad Atticam drachmam habet, ut quæ denos obolos Atticos capiat, qvos Attica tantum ſenos. Hactenus Budæus. Notandum verò eſt, quòd ſicut Pollux hôc locô dixit, Babylonium talentum ſeptuaginta minas Atticas habere; ita Herodotus hoc ipſum talentum, nempe Babylonium, Euboicas minas itidem ſeptuaginta valere dicit, undè colligitur, minam Atticam & Euboicam æqvales fuiſſe. Quod ſi mina Attica & Euboica ſunt æquales, proculdubio & talentum Atticum cum Euboico ſunt æqualia. Pro magnitudine enim talenti eſt magnitudo minæ, quandoquidem ſexaginta minas qvodvis talentum pro quantitate ſui habet. Porrò Euboica pondera eadem cum Atticis ponderibus fuiſſe, argumentô eſt etiam talentum magnum, nempe octoginta minarum, quod utriſque fuit commune.

Babylonium tamen talentum paullò majus ſeptuaginta minis Euboicis fuiſſe, ex ipſius Herodoti computatione, qua Babylonia talenta reducit ad Euboica, colligit Budæus; quare Herodotus, cum Babylonium talentum dicit ſeptuaginta minas Euboicas valere, non ad vivum reſecuiſſe rem credendus eſt: ſicut nec Julius Pollux cùm Babylonium talentum ſeptuaginta minas Atticas habere dicit. Quod ex Æliano etiam probari poteſt, qui hoc librô primô variæ Hiſtoriæ capite XXII. exactiùs tradidit, his verbis, δύναται δὲ τὸ τάλαντον τὸ βαβυλώνιον δύο καὶ ἑβδομήκοντα μνᾶς ἀττικάς. id eſt, valet autem talentum Babylonium duas & ſeptua-

ptuaginta minas Atticas. Quare talenti Babylonii ad talentum Atticum Euboicumve proportio non eſt ſeſqviſexta ſeu ſuperſexta, ſed ſeſqviqvinta, ſeu ſuperquinta, nempe quam ſex habent ad quinque, eademque erit proportio minæ Babiloniæ ad minam Atticam Euboicamve; & drachmæ ad drachmam.

Talentum Atticum minus ſeu Euboicum, hoc eſt, ſexaginta Atticæ ſeu Romanæ minæ efficiunt libras aurificum Cracovienſium ferè quinquaginta octo & quinque ſiciliquos, ſeu quod idem eſt, centum & ſedecim marcas & ſiciliquos quinque. Si quis autem æſtimet ſingulas minas, ſicut nos æſtimavimus novem aureis Ungaricis, talentum Atticum, hoc eſt, ſexaginta minæ argenti valebunt qvingentos & quadraginta aureos Ungaricos.

Majus autem talentum Atticum ſeu Euboicum octoginta minas appendit, hoc eſt, ſeptuaginta ſeptem libras Cracovienſes, & ferè ſemiſſem, centum quinquagintaquinque marcas. Porrò octoginta minæ argenti juxta æſtimationem noſtram valent ſeptingentos & viginti aureos Ungaricos.

Hoc talentum Græci commune habuerunt cum Ægyptiis.

Ægineum talentum ſermone noſtrô poteſt dici *centner*: centum minas appendit, hoc eſt, nonaginta ſex libras noſtras & quadraginta unum ſiciliquum, nempe centum nonaginta tres marcas Cracovienſes, & decem ſeptem ſiciliquos.

Va-

Valent autem centum minæ, hoc eſt talentum Ægineum æſtimatione noſtrâ noningentos aureos.

Babylonium talentum majus qvidem ſeptuaginta duas minas Atticas valuit, quæ efficiunt ſexaginta novem libras, & dodrantem, hoc eſt, centum triginta novem marcas & duodecim ſiciliquos aurificum Cracovienſium.

Minus verò idem cum Euboico ſeu Attico minore fuit. His enim ponderibus, ſicut ex Herodoto diſcimus, Perſarum reges uſi ſunt, quibus Babylonica pondera fuerunt in uſu.

Syrium talentum fuit quadrans Attici talenti, libras noſtras appendit circiter quatuordecim & ſemiſſem. Marcas vigintinovem & ſiciliquum.

Præter hæc autem legimus talentum parvum fuiſſe numiſmaticum, nempe talenti juſti aliquotam partem, ſicut apud Athenienſes talentum fuit numiſmaticum minoris talenti ſexta pars, majoris autem octava. Apud Perſas autem, qui Babyloniis ponderibus uſi ſunt, numiſmaticum fuit majoris quidem talenti ſexta pars, minoris autem quinta. Attici talenti numiſmatici Suidas meminit in dictione obolus: Talentum inquiens eſſe moderna quatuor, numiſmatica autem octo & ſex. Minam autem ſexageſimam talenti partem &c. Quomodo autem intelligendum ſit, quòd dicit, talentum eſſe moderna quatuor, inferiùs dicemus, cùm de ponderibus Hebraicis tractabimus. Quòd autem dicit talentum eſſe, numiſmatica octo & ſex, hoc intelligitur de majori, & mi-

nori

nori talento Attico; majus enim octo talenta numiſmatica efficit, & minus ſex: unde colligitur numiſmaticum talentum apud Athenienſes decem minas Atticas Romanasve valuiſſe; ſicut apud Babylonios numiſmaticum talentum decem minas Babylonicas valuit, quæ eſt ſexta pars Babylonii talenti. Meminit autem Babylonii talenti numiſmatici Xenophon librô primô Anabaſeos Cyri hiſce verbis.

Ἐνταῦθα Κῦρος Σιλανὸν καλέσας τὸν Ἀμβρακιώτην μάντιν, ἔδωκεν αὐτῷ δαρεικοὺς τρισχιλίους, ὅτι τῇ ἑνδεκάτῃ ἀπ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας πρότερον πυθόμενος, εἶπεν αὐτῷ, ὅτι βασιλεὺς οὐ μαχεῖται δέκα ἡμερῶν. Κῦρος δ' εἶπεν, οὐκ ἄρα ἔτι μαχεῖται, εἰ μὴ ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις μαχεῖται, ἐὰν δὲ ἀληθεύσῃς ὑπισχνοῦμαί σοι δέκα τάλαντα. τοῦτο τὸ χρυσίον τότε ἀπέδωκεν, ἐπεὶ παρῆλθον αἱ δέκα ἡμέραι.

Hoc eſt, ut Romulus Amaſæus tranſtulit: Ibi Cyrus vatem Silanum Ambraciotem ad ſe vocatum, Daricis ter mille donavit, qvod undecimô die ante proximis decem diebus regem, cùm id ex eo quæreretur, prælium commiſſurum negaſſet. Cui Cyrus reſponderat, non præliaturum certè illum, ſi intra decem dies non eſſet congreſſus: quod ſi id eventô ipſô verum eſſe cognoviſſet, talenta ſe illi decem receperat daturum. Hoc igitur aurum (ſive pecuniam auream) tunc illi reddidit cùm decem dies præteriiſſent. Hactenus Xenophon. Hîc manifeſtè vides, ter mille Daricos decem talenta dici: unde ſequitur talentum unum eſſe trecentos Daricos. Daricus autem ſicli Hebraici pondus habuit, hoc eſt, qua-

quatuor Atticarum drachmarum, ſicut ex Joſepho diſcimus, qui librô antiqvitatum tertiô, pro decem auri ſiclis juxta ſiclum ſanctuarij decem Daricos interpretatus eſt. Nec ignoro ſcripſiſſe quoſdam aureum Daricum fuiſſe didrachmalem & viginti drachmas argenti valuiſſe. Sed hoc falſum eſſe coarguitur etiam ex Xenophonte, qui ſcribit ſtipendium menſtruum Græcorum militum qui in caſtris Cyri merebant, fuiſſe aureum Daricum, etiamſi poſteaqvam ſuſpicari cœpiſſent Græci, ſe adverſus regem Perſarum duci & proinde ſequi recuſarent, Cyrus ſtipendia iis auxerit & pro Darico promiſerit ſeſquidaricum. Quod ſi Daricus didrachmus fuit, & viginti drachmas valuit; quomodo credibile eſt Græcos tam levis mercedis gratiâ transmarinam militiam ſuſcepiſſe, idque apud Perſas ad quos non niſi magnâ ſpe lucri propoſitâ in militiam proficiſci conſveverant? Legimus apud Xenophontem ſtipendia militum Græcorum in Peloponeſo ternos obolos Ægineticos fuiſſe in ſingulos dies, tres autem oboli Æginetici valent quinque Atticos, unde colligitur ſingulos milites in menſem vigintiquinque Atticas drachmas accipere ſolitos. Apud Athenienſes autem ſtipendium militum fuit drachma Attica in ſingulos dies: unde ſeqvitur ſtipendium menſtruum fuiſſe militis triginta Atticas drachmas. Non igitur Daricus didrachmus fuit, nec viginti drachmas valuit. Quis enim credat Græcos tam parva ſtipendia in caſtris Perſarum meruiſſe? Sed ſicut Joſephus tranſfert

ſicli

ſicli Hebraici, id eſt, qvatuor Atticarum drachmarum pondus habuit. Atque ita non viginti drachmas, ſed plusquàm quadraginta drachmas valuit: ex puriſſimo enim auro ſignabantur Darici, ſicut Herodotus teſtatur. Nos antiquiſſima vidimus aurea numiſmata Philippi, & Alexandri filii ipſius, & item Lyſimachi, quorum pondus deprehendimus tredecim ferè obolos Atticos & ſemiſſem, niſi quòd Lyſimachei aurei pondus non detritum, ſed ab initio, ut apparet, fuit diminutum, quemadmodum & argentei ſtateris. Nam vidimus & argenteos ſtateres Lyſimachi duos pulcherrimos ſanè, qui non attriti appendebant obolô minus quatuor Atticas drachmas. Sed Macedonicos aureros pondus arguit Cygicenis aureis fuiſſe æquales. Legimus enim apud Demoſthenem Cygicenum aureum valuiſſe vigintiocto drachmas, quanti & Macedonici poſſunt æſtimari. Si qvis enim pro Macedonico aureo pauxillo plus quàm duodecies tantum argenti appendat, juxta auri ad argentum analogiam antiquis uſitatam, habebit vigintiocto drachmas argenti. Præter hos autem vidimus aureum Alexandri longè majorem & formâ diverſâ factum, non enim galeatum, ſicut in illis prioribus, ſed diademate ornatum caput in eo apparet, & quanquam adulterinus ſit, elegantiſſimè tamen ad exemplar probi aurei videtur eſſe factus. Tales ego nummos Alexandræos poſt devictos Perſas crediderim percuſſos pondere Daricorum, ea enim magnitudo nummi illius eſt. Ut niſi adulterinus

ſit, quatuor Atticas drachmas appendere poſſit, hoc eſt, qvatuor Ungaricos & trientem ferè. Sed unde digreſſi ſumus revertamur. Trecenti Darici pondus habent mille ducentarum Atticarum drachmarum, quæ minas Atticas efficiunt duodecim: Babylonias verò decem. Decem autem Babylonicæ minæ ſunt ſexta pars talenti Babylonii, ſicut decem Atticæ minæ ſunt ſexta pars talenti Attici. Sed de talento numiſmatico adhuc dicetur, cùm de ponderibus Hebraicis tractabimus. Babylonium talentum numiſmaticum viginti tres marcas Cracovienſes & qvadrantem appendit. Atticum autem talentum numiſmaticum decemnovem marcas Cracovienſes & ſiciliquos ferè novem.

DE AUREO NUMISMATE GRÆCORUM.

STATER aureus apud Græcos dimidium pondus argentei ſtateris habuit. Stater argenteus tetradrachmus fuit, hoc eſt, quatuor drachmarum; aureus verò ſtater fuit didrachmus, hoc eſt, duarum drachmarum, ſicut teſtatur Pollux.

Fuit apud Athenienſes, ſicut idem auctor tradit, præter ſtateres didrachmos aliud genus aureorum, qui ſemiſtateres & tetraſtateres vocabantur. Semiſtateres qvidem, ut apparet, dicti, qvòd ſemiſſem argentei ſtateris appenderent: tetraſtateres verò, quòd, ſicut Pollux dicit, quatuor ſtateres argenteos valerent,

 iidem

iidem vocabantur hemiecta octonum obolorum pondus habentes. Hemiectum enim ſignificat ſextæ partis dimidium, ſicut menſura quatuor Chœnicum dicta eſt hemiectum, quod ſextæ partis medimni eſſet dimidium: & ſemiobolus apud Heſychium hemiectum dicitur, quod oboli, qui eſt ſexta pars drachmæ, ſit dimidium. Ad hunc igitur modum & aureus octo obolorum hemiectum dictus eſt, qvod qvatuor ſtaterum, à qvibus etiam nomen accepit, ſextæ partis dimidium appenderet. Si enim hemiectum octo obolorum fuit, ſexta pars haud dubiè ſedecim obolos habuit, & integrum ipſum ſexies ſedecim, hoc eſt, nonaginta ſex obolos, qui ſtateres quatuor efficiunt tetradrachmos. Quod verò ſtateres tetradrachmos valerent hujuſmodi aurei, res ipſa arguit. Si enim pro octo obolis auri appendas duodecies tantum argenti (nam & hæc auri ad argentum analogia antiqvitus fuit) habebis nonaginta ſex obolos, hoc eſt, quatuor ſtateres tetradrachmos. Non injuriâ ergo tetraſtateres dicti ſunt hujuſmodi aurei à precio, qvandoqvidem qvatuor ſtateres valebant tetradrachmos: Semiſtateres verò quoniam ſemiſſem ſtateris argentei appendebant. Apparet enim apud Græcos fuiſſe etiam ſtateres argenteos ſedecim obolorum, qualis planè fuit Corinthius ſtater, qui, ſicut Pollux ſcribit, decalitros, dictus fuit, quòd decem valeret litras. Litra autem, eôdem teſte, obolum Ægineticum valuit, unde ſtater Corinthius valuit decem obolos Ægineticos, qui ſedecim fermè

At-

Atticos obolos efficiunt. Si ergo nummus qui ſedecim obolos Atticos appendit, ſtater dicitur, ſemiſſis hujus, hoc eſt, octo oboli, dicetur ſemiſtater. Jam igitur ex iis quæ diximus, vides aureos nummos apud antiquos dimidium pondus argenteorum habuiſſe. Deinde illud etiam animadvertere debes, quod ſtater ſedecim obolorum, eſt didrachmum, talenti majoris Attici, & ſemiſtater octo obolorum, drachma: ſex millia enim drachmarum octonum obolorum efficiunt talentum octogenarium, ſicut ſex millia drachmarum ſenum obolorum conſtituunt talentum ſexagenarium.

Unde ſtater apud Græcos, ſicut & ſiclus apud Hebræos, didrachmi rationem habet, & ſemiſtater drachmæ. Hinc ſeptuaginta ſiclum Hebraicum, qui idem cum ſtatere tetradrachmo Græcorum fuit, didrachmum ſolent transferre: propterea qvod talenti Hebraici didrachmum ſit, ut inferiùs, Deô volente, oſtendemus.

Præter aureos verò jam dictos fuerunt & alii majores aurei, nempe octo drachmi, qui minam, hoc eſt, centum drachmas valebant, ſicut talentum auri ſex drachmas Atticas appendens minam Atticam ſeptuagintaquinque drachmarum valuit. Fuit enim apud Athenienſes mina non ſolum centum drachmarum, ſed & ſeptuagintaquinque drachmarum, eam proportionem habens ad minus talentum, quam centenaria mina habuit ad talentum majus.

Cæterùm talentum ſex drachmarum non ſolùm apud Athenienſes, ſed & apud Siculos fuit

in uſu. Siculum enim talentum, ſicut Pollux ex Ariſtotele annotavit, antiquum quidem valuit vigintiquatuor nummos; poſterius verò talentum duodecim nummos. Nummus autem ſeſquiobolum valuit, unde vigintiquatuor nummi ſex drachmas efficiunt, & duodecim nummi tres drachmas.

DE AUREIS ROMANIS.

AUREUS Romanus Attici aurei didrachmi pondere percuſſus fuit, quod pondus habent octo ſemigroſſi noſtri. Hoc igitur fuit juſtum pondus aurei Romani, duæ videlicet drachmæ Atticæ, ſeu quod idem eſt, duo denarii. Verùm Cæſares Romani ſenſim diminuerunt pondus, de qva re Budæus plura ſcribit: ad extremum autem pro duobus tres ſignari cœperunt, ita ut tres aurei Romanorum principum quatuor drachmarum pondus haberent, quod fuit pondus antea duorum aureorum. Tales autem aurei vocabantur ſolidi & pondus quatuor ſcrupulorum habuerunt. Nos vidimus hujuſmodi complures, ex qvibus alii quatuor ſcrupulos, alii minus appendebant: nam & horum pondus ſucceſſu temporis diminutum eſt. Probabile eſt autem fuiſſe apud Romanos & octodrachmos aureos, ſicut apud Athenienſes. Nam vidimus multos hujuſmodi non aureos quidem illos, ſed aurum imitantes, ad exemplar, ut apparet, proborum aureorum elegantiſſimè factos; nominatim, Claudii, Cæſaris, Nervæ, Neronis, Vi-

Vitellii, Antonii pii, Veſpaſiani, Domitiani,&c. qvorum ea magnitudo fuit, ut ſi aurei eſſent, unciam potuiſſent appendere. Sed & aureum exſtare audio apud Magnificum D. Joannem Chriſtophorum Comitem à Tarnou Caſtellanum Woynicenſem, non diſſimilem aureis Romanis cum inſcriptione Græca ΚΑΛΛΙΜΑΧΟΥ. ſicut amicus quidam mihi retulit aulæ ipſius addictus, qvi pondus nummi illius decem aureorum eſſe dixit. Sed hæc hactenus.

DE AURI AD ARGENTUM ANALOGIA.

AURI ad argentum apud veteres varia fuiſſe deprehenditur analogia. Pollux decuplicem apud Athenienſes fuiſſe docet, ita ut talentum auri decem talenta argenti valeret; qvod tamen non de obryzo, ſed de inferioris notæ auro intelligendum eſt.

Apud Romanos aureus, quem didrachmum fuiſſe diximus, centum ſeſtertiis nummis permutabatur, id eſt, viginti qvinqve denariis: qvâ ratione auri drachma duodenis argenteis drachmis & ſemiſſe valuit: quam analogiam auri ad argentum fuiſſe apud Athenienſes quoque conjicere poſſumus: quippe ſi aureus octodrachmus minam argenti valuit, non dubium eſt, quin auri ad argentum analogia fuerit, qvam unum habet ad duodecim & ſemiſſem; ſiqvidem aureus uncialis minâ argenti, hoc eſt, duodecim unciis & ſemiſſe permutabatur.

Itidem mina ſeptuaginta quinque drachmarum videtur fuiſſe pretium talenti auri ſex drachmarum. Si enim pro ſex drachmis auri duodecies tantum appendas argenti, habebis ſeptuaginta duas drachmas; qvibus ſi addas ſemiſſem de ſex, hoc eſt, tres drachmas, habebis ſeptuaginta quinque drachmas. Libra autem duodecim unciarum non ex hac auri ad argentum analogia, ſed ex duodecupla, ut apparet, nata eſt, nempe cùm aureus uncialis duodecim unciis argenti permutabatur. Quæ quidem analogia non multum abeſt ab ea quæ nunc eſt auri ad argentum proportione.

DE MENSURIS JUXTA ORDINEM ALPHABETI.

AMPHORA * vas pedis quadrati, quam formam teſſerariam Græci cubum vocant. Quadrantem pedis Romani ex Glareano hîc apposuimus.

QUADRANS PEDIS ROMANI.

Hæc menſura qvadruplicata efficit Romanum pedem, qui idem fuit cum Pariſienſi, quo Budæus eſt uſus, juxta cujus pedis menſuram & tu faciendam curare poteris amphoram Romanam, ita ut intus qvoqvo verſus ſit pedalis. Amphora quadrantal etiam dicitur, & fuit liquidorum & aridorum menſura. Ampho-

* *Vide Infra Pag. 308.*

phora duas urnas capit. Amphora dividitur in octo congios, congius in ſex ſextarios, ita amphora capit quadraginta octo ſextarios. Amphora Romana capit mediam baryllam, hoc eſt, duodecim Cracovienſes ollas vini. Amphora geminata medimnum conſtituit. Amphora ſeu quadrantal tres modios capit, hoc eſt, Coretum Cracovienſem vulgò dictum, qvæ menſura quartario Caliſienſi, qui vernaculô ſermone *viertel* dicitur, eſt æqvalis, itidem & ſemicoro Maſovitico. Nam corus in Maſovia duos coros ſeu corétos Cracovienſes capit, ſicut & qvartarios Caliſienſes duos. Amphora Romana ab Athenienſibus pervenit ad Romanos: quandoquidem amphora ſemimedimnum capit; medimnus autem Romanus idem fuit cum Attico.

Præter hanc autem amphoram fuiſſe & alteram apud Athenienſes diſcimus ex carminibus illius Fannii:

Attica præterea dicenda eſt amphora nobis,
Seu cadus, hanc facies noſtræ ſi adjeceris urnam.

Ex his carminibus conſtat fuiſſe amphoram apud Athenienſes, qvæ tres urnas, hoc eſt, ſeſquiamphoram Romanam caperet: nempe duodecim congios. Hinc enim & choëus, hoc eſt, congius δωδεκεὺς, dictus èſt, qvaſi dicas duodecimarius, quòd duodecima pars amphoræ, ſeu cadi eſſet & ſemicongium ἡμιδωδέκατον, ſicut apud Heſychium videre eſt. Eſt enim δωδεκεὺς vox planè Attica, ita dicta ſicut

σιτικὸς, ἐκτικὸς &c. Apparet enim apud Athenienſes, ſicut pondera, ita & menſuras duplices fuiſſe, nempe majores & minores, qvæ eam proportionem inter ſe haberent, qvam habent pondera ad pondera; eam enim proportionem habet amphora duodecim congiorum ad medimnum ſedecim congiorum, quam talentum ſexaginta minarum habet, ad talentum octoginta minarum: qva de re etiam inferius dicemus, cùm de menſuris Hebraicis tractabimus.

ACHANE eſt menſura magna. Achane Perſica capiebat quadraginta quinque medimnos Atticos. Nec Græcis ignota fuit Achane. Nos Achanen habemus ſexaginta medimnorum. *laſt*

ACETABULUM eſt ſeſquicyathus heminæ quarta pars: idem oxybaphus dicitur.

ARTABA apud Barbaros, idem quod medimnus apud Græcos: capiebat autem artaba medimnum Atticum, ſicut Heſychius & Suidas teſtatur. Perſica autem artaba major fuit medimnô Atticô tribus Chœnicibus Atticis, Herodotô teſte. Præter has autem fuiſſe artabam, quæ ſemimedimnum Siculum capiebat, inferiùs oſtendemus, cùm de menſuris Hebraicis dicemus.

BROCHUS non eſt certum menſuræ genus, ſed eſt vas fundendo vino adcommodatum, implendis deplendiſque culeis, & vino quoquomodo tranſvaſando. Dicitur autem Brochus à βρέχω verbo Græco, quod fundo ſigni-

ſignificat. Græci œnophorum ex eo appellant quod comportando vino aptum ſit.

CADUS ſeu amphora Attica, ſicuti diximus, ſeſquiamphoram Romanam capiebat. Apud Latinos Cadus & metretes decem congiorum fuit. Decima cadi pars, hoc eſt, congium, dicitur cadus, unde & congiarius cadus dicitur, hoc eſt, qvi congium tantum capit. Hoc ad intelligendas menſuras Hebraicas expedit ſcire. Columella cadum vocat amphoram duarum urnarum, ut cadus & amphora pro eodem accipiantur.

CONGIUM menſura liqvidorum, octava pars amphoræ, ſextarios ſex capiens. Congium, hoc eſt, decimam partem cadi non ejuſdem menſuræ fuiſſe credo cum hoc congio.

COTULA κοτύλη, Latinè hemina, duodecima pars congii, ſextarii dimidium, vide in dictione chœnix.

CYATHUS duodecima pars ſextarii, vide inferiùs in dictione ſextarius.

CHOENIX ἡμερήσιος τροφὴ, id eſt, diurnus cibus, menſura eſt aridorum capiens frumenti qvantum unus homo ſingulis diebus abſumere poteſt. Chœnix tres cotulas capit, ſicut docet Pollux & alii pleriqve: proinde & placentarum genus quoddam cotyliſci dicuntur apud Athenæum, quod ex tertia chœnicis parte ſinguli nempe ex cotula farinæ conficerentur, quare chœnicem tres cotulas capere ſtatuemus. Sed quoniam Budæus chœnicem duos ſextarios capere, hoc eſt, qvatuor heminas ſeu cotu-

las, evidentibus argumentis probat, ne quis argumenta Budæi rejicienda putet, qvaſi ſcriptis probatorum auctorum contraria, ſcire debet utrumqve verum eſſe, & qvod Budæus adſtruit, & quod prædicti auctores Græci docent. Apud Athenienſes enim, ſicut pondera, ita & menſuræ duplices fuerunt; majores videlicet & minores, unde majoris menſuræ, hoc eſt, medimni cotula fuit major & minoris menſuræ, hoc eſt, cadi, ſeu amphoræ cotula fuit minor: fac enim medimnum chœnices capere qvadraginta octo, ſicut Pollux docet, & ſingulos chœnices cotulas ternas; ſic medimnum efficiet centum quadraginta quatuor cotulas, quem numerum cotularum etiam minor menſura, nempe cadus ſeu amphora duodecim congiorum efficit; duodecim enim congii ſeptuaginta duos ſextarios efficiunt, hoc eſt, centum quadraginta quatuor cotulas. Cùm ergo major & minor menſura eundem numerum cotularum efficiant, neceſſe eſt illas cotulas non æqvales fuiſſe, ſed majoris menſuræ fuiſſe majores, minoris autem minores, ita ut cotula major eam proportionem habeat ad minorem quam medimnum ad cadum ſeu amphoram habet. Conſtat autem tres medimnos tantundem capere quantum capiunt qvatuor cadi ſeu amphoræ duodenûm congiorum, nempe tres medimni efficiunt ſex amphoras Romanas, ſicut & qvatuor cadi; neceſſe eſt ergo & cotulas tres majores tantundem capere, qvantum minores quatuor capiunt. Sic igitur chœnix capiet cotulas tres majores, ſicut auctores

Græ-

Græci docent, & quatuor minores ſicut Budæus adſtruit. Videtur autem apud Athenienſes major cotula, id eſt, tertia chœnicis pars magis aridorum fuiſſe menſura qvàm liqvidorum: Minor contrà magis liquidorum, quàm aridorum.

CHOEUS Græcè, Latinè congius dicitur.

CHUS interdum ſignificat idem quod choëus. Chus, inqvit, Nicandri interpres, ſunt duodecim cotulæ. Interdum chus pro ſexta parte hujus accipitur, nempe pro ſextario. Unde Hieronymus duos choas Atticos exponit duos ſextarios Italicos. Et Plinius chun aliqvando exponit congium, aliquando ſextarium, quod ad Hebraicas menſuras ſcire expedit. Sicut autem congium duodecim cotulis, ita ſextarius duodecim cyathis conſtat. Cyathus autem & cotula plerumque confundi ſolent. Unde qvod Nicander in Alexipharmacis quatuor cyathos dixit, interpres Græcus quatuor cotulas interpretatur. Rurſus Hieronymus pro cotula exponit Cyathum; ſic ergo congius & ſextarius, chus unô nomine dicitur, & uterqve duodecim cotulis ſeu cyathis conſtat. Suidas inter choëa & chun hoc intereſſe dicit, quòd choëus ſex capiat ſextarios, chus autem duos ſextarios. Nos autem jam oſtendimus inter chun & choëa interdum nihil intereſſe. Quod autem dicit Suidas chun pro menſura duorum ſextariorum accipi, hoc apud alios fuiſſe arbitror; non apud Athenienſes neqve apud Romanos. Nam apud pleroſqve Græ-

co-

corum ſextarius inter ſex Cyathos dividebatur, ſicut videre eſt apud Epiphanium, qvi ſextarium Alexandrinum dicit in ſex cyathos dividi, non in duodecim, ſicut apud Romanos, etiamſi Alexandrinus ſextarius major eſſet qvàm Romanus. Duo igitur ſextarii qvi dividuntur in duodecim cyathos; non abſurdè dicuntur chus, ſicut Suidas tradit.

CULEUS viginti amphoras continet, vel urnas quadraginta; ſed ſæpe hoc vocabulum, ad ſpeciem & formam vaſis refertur, non ad certum menſuræ genus.

DICHUS geminatus chus.

DEMENSUM à menſe vel metiendo quòd ſervis qvôlibet menſe ſolet admetiri: qvatuor autem ferè modii dabantur ſervis in menſem, ſicut Donatus ſcripſit.

DOLIUM non habuit certam menſuram, ventricoſum fuiſſe apparet. Vina in doliis inveteraſcere non ſinebant antiqvi, ſed in amphoras & cados diffundebant. Dolium qvadragenarium fortaſſè qvadraginta amphorarum.

DEFRUTARIUM ahenum prægrande qvô muſtum coqvitur.

FIDELIA vas Samium ad plurimos uſus: fidelia congialis legitur, fidelias vitreas & fictiles legimus apud Columellam.

HEKTEUS, ἑκτεὺς apud Athenienſes idem quod modius Romanus. Dicitur autem Hecteus quaſi dicas ſextarius, qvòd ſit ſexta pars medimni.

HE-

Digitized by Google

HEMINA dimidium ſextarii, dimidia quarta Cracovienſis.

HEMIECTUM ſextæ partis medimni dimidium, id eſt, ſemodius.

LAGENA dicitur λαγύνη & λάγυνον, apud Athenæum ita legitur. λάγυνον μέτρον λέγουσιν εἶναι ὄνομα παρὰ τοῖς ἕλλησιν ὡς χοὺς καὶ κοτύλης, χωρεῖν δ' αὐτὸ κοτύλας ἀττικὰς ιβ, id eſt, lagena menſuræ nomen dicitur eſſe apud Græcos, ſicut chus & cotula, capere autem lagenam dicunt cotylas Atticas duodecim: ex qvibus verbis diſcimus lagenam idem eſſe qvod congium. Hinc enim & λαγυνοφορίαι feſtum apud Alexandrinos dictum, quod apud Athenienſes choës vocabatur. Hoc tantum interérat, quòd apud Athenienſes cùm celebrabantur choës, is qvi excipiebat convivas, ſingulis congium apponebat vini. Alexandriæ verò lagenophoriis lagenam ſeu congium vini qviſqve ſecum in convivium afferebat.

LIBRA menſura fuit apud Romanos, qvâ oleum metiebatur, & capiebat olei libram, hoc eſt, pondus decem unciarum. Dividebatur autem hæc menſura in duodecim partes, & ſingulæ partes vocabantur unciæ. Proindè libra olei menſura, capiebat duodecim uncias menſurales, ponderales autem uncias decem.

MEDIMNUM ſeu medimnus menſura eſt aridorum & liqvidorum duas amphoras capiens. Medimnus Romanus duos coretos vulgò dictos Cracovienſes capit: Maſovienſem autem unum duos qvartarios Calliſienſes, qvi

qvi *viertele* vocantur. Medimnus Atticus & Romanus idem fuit. Medimnus Siculus qvadrante fuit major qvàm Atticus. Joſephus enim librô antiqvitatum tertiô, Siculos medimnos triginta unum & Atticos quadraginta unum pro eodem accipit. Unde colligitur Siculum medimnum, cujus mentio fit apud Polybium & alios auctores, octo modios Romanos capere, ita ut tres Siculi medimni qvatuor Romanos efficiant. Medimnus apud Athenienſes in tres partes dividitur: tertia pars medimni vocatur τριτεὺς, id eſt, tertiarius, & hujus dimidium dicitur ἑκτεὺς, hoc eſt, ſextarius, quod fit ſexta pars medimni, Romani & alii Græci modium vocant. ἡμιεκτὸν autem eſt ſextarii ſeu modii dimidium quatuor chœnices capiens.

MODIUS ſexta pars medimni, proinde etiam dicitur ἑκτεὺς, Græci medimnum; alii in quinque, alii in ſex modios partiuntur, etiamſi interdum unus & idem ſit medimnus, unde naſcitur diverſitas modiorum: qvemadmodum in Sicilia medimnus Romanus dividebatur in quinque modios, quem Romani in ſex modios dividebant. Modius Romanus major eſt Cracovienſi modiô, qvi vernaculô ſermone dicitur *matza*. Tres enim modii Romani quatuor Cracovienſes efficiunt.

METRETA idem quod cadus menſura decem congiorum: Congius autem non ejuſdem menſuræ fuit apud omnes. Congius pro magnitudine menſuræ magnæ puta metretæ aut amphoræ fuit.

OXIBAPHUS idem quod acetabulum.

ORCA vas ad ſimilitudinem belluæ orcæ; ſunt enim teretes atqve uniformi ſpecie hujusmodi vaſa.

OENOPHORUM idem quod brochus.

QUADRANTAL idem quod amphora à forma nomine factô.

QUARTARIUS qvarta pars ſextarii, qvaterca vulgò dicitur; in ponderibus verò quartarius pro quadrante libræ.

SEXTARIUS dicitur, quòd ſit ſexta congii pars. Sextarius Romanus duas libras liquoris capit. Proinde ſi aquæ aut vini pondus viginti quattuor unciarum accipias, habebis ſextarium Romanum. Sextarius Romanus capit quantum Cracovienſis quarta. Sextarii Romani dodrantem capit, *Sietl* menſura vulgò dicta Olomucenſis, quæ Moraviæ eſt metropolis, proinde quatuor *ſietl* efficiunt tres ſextarios Romanos. Sextarii Romani menſura in pleriſqve oppidis Maſoviæ etiamnum reperitur. Plotiæ antiquitus fuit menſura, quarta vulgo dicta, ſextario Romano par. Nunc verò non ita pridem eſt diminuta. In nonnullis tamen oppidis ad Plotiam pertinentibus adhuc priſca retinetur Sextarii Romani menſura; nominatim in oppido Mlana, ubi tùm agebamus, cùm hæc ſcriberemus. In qvo oppido etiam eſt menſura congio Romano par, quæ menſura cerviſiæ ſemigroſſo venundari ſolet. Sextarius apud Romanos in duodecim

Cya-

Cyathos dividitur. Cyathus duas uncias, hoc eſt, ſedecim drachmas liqvoris appendit. Sextans duos cyathos capit, nempe ſextam partem ſextarii. Triens verò tertia pars ſextarii fuit, hoc eſt, quatuor cyathi. Sic quincunx, ſeptunx, bes, deunx, pro menſura quinque, ſeptem, octo & undecim cyathorum dicuntur. Romani enim ſextarium, quaſi legitimam ac quotidianam virilis potus menſuram ſtatuentes ab eo, quaſi ab aſſe incipientes, reliqua vocabula partes ejus fecerunt, ut ſextarius aſſis & partes ejus partium aſſis rationem haberent.

SERIA formam certam vaſis denotat, non certam menſuram: erant enim ſeriæ vaſa grandia, ut dolia, variæ capacitatis.

ΤΡΙΤΕΥΣ, id eſt, tertiarius, medimni tertia pars, nempe decem octo chœnices, ſeu quod idem eſt, triginta ſex ſextarii. Vide medimnus.

XESTES Græcis, Latinis dicitur ſextarius, etiamſi nonnunquam pro cyatho accipiatur. Sicut enim chus non ſolùm pro congio, ſed pro ſexta congii parte, nempe pro ſextario accipitur: itidem cotula pro cyatho, cyathuſqve pro cotula, etiamſi cyathus propriè cotulæ ſit ſexta pars, ad eundem modum Xeſtes, non ſolùm pro ſextario, ſed & pro ſexta parte ſextarii, hoc eſt, pro cyatho dicitur. Dividebatur enim Xeſtes apud nonnullos Græcos in ſex cyathos, ſicut cotula ſeu hemina apud Atticos & Romanos.

DE

DE SICLO ET TALENTO HEBRAICO.

SICLUS apud Hebræos idem quod ſtater apud Græcos, genus nummi & modus ponderis: etiamſi interdum ſiclus pro pondere ſimpliciter accipitur, ſicut ſpecies pro genere.

Dicitur autem ſiclus à verbo ſchacal, quod appendere ſignificat, ſicut apud Græcos ſtater ab ἵστημι, id eſt, ab appendendo, undè & στατικὴ, id eſt, ratio ponderandi dicta.

Siclus apud Hebræos didrachmi rationem habet, & ſemiſiclus drachmæ. Sicut enim apud Græcos talentum qvodvis pro qvantitate ſui drachmas habet ſex millia, & didrachma tria millia; ita apud Hebræos talentum pro magnitudine ſui ſiclos ter mille habet, & ſemiſiclos ſexies mille. Unde Septuaginta ſiclum ſanctuarii didrachmum transferre ſolent, &

ſemiſiclum drachmam, etiamſi ſanctuarii ſiclus drachmas Atticas qvatuor appendat; ut Joſephus docet, & ſemiſiclus duas drachmas.

Qvod verò talentum Hebraicum tria millia ſiclorum habuerit, diſcimus in Exodo, Cap. XXX: 12, 13, 14, 15. ubi præceptum legimus, ut qvando recenſeretur populus, ſinguli offerent Domino dimidium ſiclum. Dives (inqvit) non addet ad medium ſiclum, & pauper nihil minuet. Recenſiti ſunt itaque omnes à viginti annis & ſupra, & inventus eſt numerus illorum ſexcenta tria millia virorum, qvingenti & qvinqvaginta viri. Quantum autem argenti contulerint prædictus numerus, habemus ſcriptum Cap. XXXVIII: 25, 26. hiſce verbis juxta tranſlationem Septuaginta, καὶ ἀργυρίου ἀφαιρέματα παρὰ τῶν ἐπισκεμμένων ἀνδρῶν τῶν συναγωγῆς, ἑκατὸν τάλαντα, καὶ χίλιοι ἑπτακόσιοι ἑβδομήκοντα πέντε σίκλοι, δραχμὴ μία τῇ κεφαλῇ τὸ ἥμισυ τοῦ σίκλου κατὰ τὸν σίκλον τὸν ἅγιον. πᾶς ὁ παραπορευόμενος τὴν ἐπίσκεψιν ἀπὸ εἰκοσαετοῦς καὶ ἐπάνω, εἰς τὰς ἑξήκοντα μυριάδας καὶ τρισχιλίους πεντακοσίους πεντήκοντα. id eſt, & argenti oblati ab iis qvi recenſiti ſunt ſynagogæ viris, fuerunt centum talenta & mille ſeptingenti ſeptuaginta quinque ſicli, drachma una in ſingula capita, hoc eſt, dimidium ſicli, juxta ſiclum ſanctum, qvotqvot à viginti annis & ſupra recenſiti ſunt in numerum ſexcentorum trium millium & qvingentorum qvinqvaginta virorum. Hactenus Septuaginta. Eundem ſenſum haberi in Hebræo Lyranus docet. Sic enim ex Hebræo legit: Argentum (inquit) numerationis po-

puli

puli fuit centum centenarii & mille ſeptingenti & ſeptuaginta quinque ſicli ad pondus ſanctuarij, dimidius ſiclus per ſingula capita omnium tranſeuntium ad numerum à viginti annis & ſupra de ſexcentis tribus millibus, quingentis, quinquaginta viris. Lyranus ſicut & Judæi non abſurdè talentum Hebraicum proptet magnitudinem centenarium interpretatur, Polonicè *centnar*. Et vides eundem haberi ſenſum apud Septuaginta & in Hebræo, nempe argenti collati à ſexcentis tribus millibus & qvingentis quinquaginta viris fuiſſe centum talenta & mille ſeptingentos ſeptuaginta quinque ſiclos, ſingulis dimidium ſiclum conferentibus. Noſtra autem tranſlatio hôc locô mutilata eſt, unde nec ſenſus idem ex ea elicitur; qvô factum eſt, ut Budæus Hebraici talenti qvantitatem, & qvot habeat ſiclos, ignoraverit. Qvod utiqve niſi locus mutilatus fuiſſet, facilè deprehendi poterat. Sexcenta enim millia virorum, ſingulis dimidium ſiclum conferentibus, trecenta millia ſiclorum contulerunt, & tria millia quingenti & quinquaginta viri contulerunt mille ſeptingentos ſeptuaginta quinque ſiclos. Pro trecentis millibus ſiclorum ſcriptura centum talenta dixit, tria millia ſiclorum haud dubiè pro ſingulis talentis numerans. Mille autem ſeptingentos & ſeptuaginta qvinqve ſiclos, quoniam integrum talentum non efficiunt, ita ut erant, reliqvit. Ex hoc igitur evidenti ſcripturæ teſtimonio ſatis, ut puto, conſtat, Hebraicum talentum ter mille ſiclos continere. Sed

adſcribemus Lyrani verba, qvæ ex Rabbi Salomone ſuper hunc locum annotavit. Dicit Rabbi Salomon (inqvit Lyranus) quod centenarius continet ſexaginta mnas: mna autem ſanctuarii duplex erat reſpectu communis, & ſic centenarius continebat centum viginti mnas: & mna viginti qvinqve ſiclos, & ſic centenarius ſanctuarii continebat tria millia ſiclos. Hactenus Lyranus. De mina ſanctuarii & vulgari, inferiùs videbimus. Interim autem hoc jam tenere debemus, talentum Hebraicum tria millia ſiclorum continere. Sed & Epiphanius talentum hoc centum viginti qvinqve librarum pondus habuiſſe dicit. Libras autem Epiphanius Romanas intelligit, nempe duodenum unciarum & unciam octonum drachmarum. Si ergò ſiclus ſanctuarii quatuor Atticas drachmas appendit, ſicut Joſephus & Hieronymus docet, uncia una duos ſiclos habebit, & duodecim unciæ, hoc eſt, Libra ſiclos viginti quatuor efficiet. Atqve ita centum viginti qvinque libræ efficient tria millia ſiclorum, ſicut ſuprà collegimus. Indubitatum igitur eſſe debet, talentum Hebraicum ſiclos ter mille continere, & ſemiſiclos ſexies mille, ut ſemiſiclus drachmæ rationem habeat, & ſiclus didrachmi, ſicut Septuaginta transferre ſolent. Hoc idem fuiſſe deprehendes apud Græcos, qvi Hebraicis etiam ponderibus uſi ſunt, ſicut inferiùs patebit; qvippe apud Athenienſes ſicut duplex talentum, ita & ſtater duplex fuit. Legimus ſtaterem apud Pollucem duarum drachmarum, quod minoris

ris

ris talenti haud dubiè didrachmum fuit, ex eodem ſemiſtaterem, qui & hemiectum dictus fuit, octo obolorum diſcimus. Unde ſeqvitur, ſtaterem ſedecim obolorum fuiſſe, quod didrachmum prorſus fuit majoris talenti; tres enim ſtateres ſenum denum obolorum efficiunt drachmas ſenum obolorum octo; & tria millia ſtaterum hujuſmodi, nempe majoris talenti, efficiunt octo millia drachmas minoris talenti, hoc eſt, octoginta minas Atticas: quod pondus talentum majus Atticum habuiſſe conſtat. Sed quoniam præter ea qvæ diximus, ſtaterem tetradrachmum conſtat fuiſſe apud Græcos: ſcire debemus & talentum, cujus ille ſtater fuit, non ignotum Græcis fuiſſe: fac enim talentum habere ſtateres tetradrachmos ter mille, talentum illud habebit centum & viginti minas, mille enim ſtateres tetradrachmi qvadraginta minas efficiunt, & tria millia ſtaterum ter quadragenas, hoc eſt, centum & viginti minas. Quod talentum nempe centum & viginti non ignotum fuiſſe Græcis, conſtat ex Victruvio, Heſychio, & Dionyſio Halicarnaſſæo, qvi librô nonô Romanæ archæologiæ duo millia aſſium efficere dicit ſedecim talenta æris; ἦν δὲ ἀσσάριον, χάλκεον νόμισμα, βάρος λιτραῖον. *erat autem* (inquit) *aſſis, æreum numiſma, pondus libræ habens.* Qvòd ſi duo millia aſſium, ſeu librarum, ſedecim talenta efficiunt, neceſſe eſt talentum unum centum viginti qvinqve librarum, ſeu quod idem eſt, centum & viginti minarum habuiſſe pondus. Tam igitur apud Græcos quàm apud Hebræos

ſtater, ſeu ſiclus didrachmi locum obtinet, pro quantitate ejus talenti cujus eſt ſtater ſeu ſiclus: ſicut enim talentum majus ter mille ſtateres ſeu ſiclos habet majores, ita minus talentum totidem habet minores; qvô fit, ut cognitâ qvantitate talenti alicujus, facilè & ſtateris, ſeu ſicli ejus qvantitas cognoſcatur; & contrà, cognitâ ſicli quantitate, & talenti quantitas cognoſcatur: ut verbi gratiâ: Siclus ſanctuarii quatuor Atticas drachmas valuit; tria millia igitur ſiclorum, hoc eſt, talentum ſanctuarii, efficiunt duodecim millia Atticarum drachmarum, quæ ſunt centum & viginti minæ Atticæ, ſeu quod idem eſt, duo talenta Attica. Talentum igitur ſanctuarii duo Attica talenta valuit; ſicut & illud, cujus modò ex Dionyſio Halicarnaſſæo & Heſychio mentionem fecimus.

Talentum ſanctuarii marcas aurificum noſtrorum appendit ducentas triginta duas, & decem ſiciliquos.

Siclus autem ſanctuarii pondus habet ſedecim ſemigroſſorum noſtrorum. Poteſt autem æſtimari talentum ſanctuarii, juxta æſtimationem noſtram, Attici talenti & minæ, mille & octoginta aureis Ungaricis. Siclus autem decem octo groſſis & tredecim minutis. Sicli igitur & talenti ſanctuarii ea qvantitas eſt, qvam diximus.

Nunc ad alios ſiclos & talenta veniamus.

DE

DE MINORI TALENTO PUBLICO.

Apud Græcos, qui iiſdem etiam, quibus Hebræi, uſi ſunt ponderibus, legimus majora & minora fuiſſe pondera. Minus talentum apud Græcos ferè ſemiſſis fuit majoris: ut verbi gratiâ, Talentum Atticum ſexaginta minas Atticas valens fuit ſemis talenti centum & viginti minarum, cujus Victruvius & Dionyſius Halicarnaſſæus meminit; ſimiliter talentum quod apud Plinium taxatur, ſedecim ſeſtertiis, hoc eſt, qvadraginta minis, fuit ſemis talenti octoginta minarum. Ad eundem igitur modum & apud Hebræos talentum minus publicum fuit ſemis talenti ſanctuarii, unde & ſiclus hujus talenti dimidium pondus habuit ſicli ſanctuarii, nempe duas drachmas, cùm ſiclus ſanctuarii quatuor drachmas valeret. Quod qvidem ita eſſe, docet nos auctor libri primi Machabæorum, qvi capite decimo in Epiſtolà Demetrii verſ. 47. pro decem millibus drachmarum (ſic enim Demetrium hominem Græcum ſcripſiſſe diſcimus ex Joſepho) quinque millia ſiclorum Hebraicô more dixit, binas drachmas pro ſingulis ſiclis computando, unde colligitur talentum publicum dimidium pondus talenti ſanctuarii habuiſſe, ſicut & talentum Atticum ſexagenarium. Atque hinc etiam ſeqvitur talentum Hebraicum minus idem fuiſſe cum Attico talento, tria enim millia ſiclorum didrachmorum efficiunt ſex millia drachmarum,

Dd 4 hoc

hoc eſt, ſexaginta minas, ſemiſſem videlicet talenti ſanctuarii, quod duo talenta Attica, ſeu quod idem eſt, centum & viginti minas valuiſſe diximus. Sed & Rabbini teſtantur ſiclum & talentum publicum, dimidium pondus ſicli & talenti ſanctuarii habuiſſe. Quin & pondus quantnm fuerit hujus talenti docent, obolum juxta doctrinam Cabalæ affirmantes habere pondus ſedecim granorum hordei, ſex obolos efficere drachmam ſeu denarium, quatuor denarios ſiclum, viginti quinque ſiclos minam, ſexaginta minas talentum. Atqve hæc ſunt qvæ Rabini tradunt de ponderibus Hebraicis, nempe de talento publico & talento ſanctuarii: aliud autem talentum præter hæc duo, nullum ſciunt: Nos autem & alia qvæ illi ignorant, dicemus. Prius antem monendus eſt lector, ut perpendat pondera Hebraica quæ hucuſqve diximus, per omnia cum Græcis convenire. Nam talentum ſanctuarii idem fuit cum talento Græcorum, quod ex Heſychio & Halicarnaſſæo diximus *, centum & viginti minarum fuiſſe. Siclus quoque ſanctuarii ejuſdem ponderis fuit cum ſtatere tetradrachmo Græcorum. Sic talentum publicum idem pondus habuit cum Attico talento ſexagenario, & ſiclus publicus cum ſtatere didrachmo Attico. Atqve hæc magis etiam confirmantur ex iis quæ de numiſmatico talento jam dicturi ſumus.

DE

* p. 353.

DE TALENTO NUMISMATICO.

Talentum Numiſmaticum, ſicut apud Athenienſes, ita & apud Hebræos mille Atticas drachmas valuit, hoc eſt, ſextam talenti publici partem, ſanctuarii autem talenti duodecimam. Talia talenta centum & viginti regina Saba ſcribitur Salomoni donaſſe librô tertiô Regum Capite decimo verſ. 10 Joſephus enim pro centum viginti talentis auri (auro enim potiſſimum deputata fuerunt hujuſmodi talenta parva) viginti talenta ſcripſit, ſena talenta pro ſingulis talentis numerans. Quæ parva talenta apparet Ægyptiis qvoqve fuiſſe in uſu. Legimus enim apud Cleopatram drachmam fuiſſe Ægyptiam quæ Attici oboli pondus habuit; unde ſeqvitur, ſex millia drachmarum hujuſmodi, hoc eſt, talentum parvum mille drachmas Atticas valuiſſe, ſextam videlicet partem Attici talenti, qvod cum Hebraico publico idem fuit. Si autem drachma obolum Atticum valuit, didrachmum ſeu ſiclus valuit duos Atticos obolos, quod pondus ferè ſemiſſis argentei noſtri habet, quem triplicem vocamus. Et talis ſiclus eſt ſexta pars ſicli didrachmi, tetradrachmi verò duodecima; eam enim proportionem habet ſiclus ad ſiclum, quam talentum habet ad talentum; unde duodecim hujuſmodi ſicli parvi valebant ſiclum ſanctuarii, ſicut liber Paralipomenon & Regum nos docet. Nam ſecundi Regum Capite ultimo,

verſ. 24. David dicitur aream exſtruendo altari & boves in holocauſtum emiſſe quinquaginta ſiclis: primi autem Paralip. Cap. XXI. verſ. 25. pro quinquaginta ſiclis ſexcenti leguntur. Cùm enim David ad Ornam veniſſet, dicens, Da mihi locum areæ tuæ, ut ædificem in ea altare Domino, ita ut, quantum valet argenti, accipias: Orna reſpondit Davidi; Tolle, & faciat dominus meus Rex quodcunque ei placet; ſed & boves do in holocauſtum & tribulas in ligna, & triticum in ſacrificium omnia libens præbebo. Cui David, Neqvaqvam ita fiet, ſed argentum dabo, qvantum valet; neque enim tibi auferre debeo, & ſic offerre Domino holocauſta gratuita. Poſteà infertur, Dedit ergo David ipſi Ornam pro loco ſiclos ponderis auri ſexcentos (ſic enim tranſlatio Septuaginta habet, & Neoterici nonnulli ſimiliter ex Hebræo transferunt) non aureos ſiclos; argentum enim datum eſt non aurum, ſicut Regum liber teſtatur, & hoc loco David argentum promittit, non aurum. Unde ſexcenti ſicli dati ſunt non aurei, ſed argentei ſicli ponderis aurei, nempe parvi & juxta pondus auri. Hæc enim minuta pondera propter aurum principaliter inſtituta fuerunt, nempe ut talentum parvum auri valeret; talentum magnum argenti; & ſiclus aureus parvus, valeret ſiclum argenteum magnum. Hinc enim & nomen talenti & ſicli, accepiſſe videntur hæc parva pondera à valore videlicet: qvod talentum valeret talentum, & ſiclus ſiclum. Sexcenti ergo parvi argentei ſicli, quinquaginta

ſiclos

ſiclos ſanctuarii efficiunt, ſi quis duodecim parvos pro ſingulis tetradrachmis numeret. Unde ſequitur ter mille ſiclos hujuſmodi: hoc eſt, talentum parvum efficere ducentos & quinquaginta ſiclos tetradrachmos; ſeu, quod idem eſt, mille drachmas Atticas, ſicuti diximus, quæ ſunt talenti ſanctuarii duodecima pars, publici verò talenti ſexta: ſicut Joſephum etiam diximus computâſſe.

DE TALENTO MAJORI PUBLICO.

Talentum publicum non unum fuiſſe apud Hebræos probabile eſt, ſicut nec apud alias gentes fuit unum. Atqve ejus rei argumento ſunt etiam menſuræ publicæ tam aridorum qvàm liqvidorum, qvæ apud Hebræos fuerunt, ſicut & apud alios majores & minores; unde & pondera publica majora & minora fuiſſe, credendum eſt. Corus major apud Hebræos decem medimnos Atticos capiebat; minor verò ſex, ſicut inferiùs oſtendemus, cùm de menſuris agemus: eadem proportio fuit majoris bathi ad minorem; unde colligitur & talentum fuiſſe majus; eam proportionem habens ad talentum minus, quam habent majores menſuræ ad minores. Antiqvitùs enim non ſolùm apud Hebræos, ſed & apud alias gentes eadem in ponderibus & menſuris deprehenditur fuiſſe proportio; unde ſi talentum minus ſex numiſmatica talenta capiebat, ſicut ſuprà oſtendimus, majus talentum capie-

bat decem: ut majus talentum ad minus eam proportionem habeat, qvam corus major ad minorem habet, & bathus major ad minorem; hoc eſt, qvam denarius habet ad ſenarium, quæ proportio ſuperpartiens dicitur. Si ergo talentum publicum minus apud Hebræos valuit Atticum talentum, hoc eſt, ſexaginta minas Atticas ſeu Romanas; majus talentum ſimiles minas centum valebit, hoc eſt, talentum Ægineticum. Nam talentum Ægineticum, ſicut ſuprà * oſtendimus, centum Atticas minas valuit, atqve ita ſiclus talenti majoris fuit didrachmum Ægineticum, ſicut ſiclus minoris fuit didrachmum Atticum. Ad hunc igitur modum talentum majus publicum talenti ſanctuarii eſt dextans, eam proportionem habens ad ſanctuarii talentum, qvam decem habent ad duodecim, & qvinqve ad ſex; eadem proportio erit & ſicli ad ſiclum. Hanc proportionem in ponderibus fuiſſe apud Babylonios ſuprà † diximus; quæ quare inſtituta ſit, dicemus inferius, cùm de partibus talenti agemus.

DE TALENTO REGIO.

Poſtquam igitur de ſiclo & tâlento ſanctuarii & item de publicô majori & minori diximus; ſupereſt, ut de Regio qvoqve dicamus. Reges enim apud Hebræos, ut ex Joſepho colligitur, ſicut menſuris minoribus, ita & talentô minori eôdem cum cæteris ſuæ gentis hominibus uſi ſunt. Majus autem talentum peculiare habuerunt, ſicut & menſuras majores; ſiclus

* p. 318. † p. 327.

ſiclus regius dodrans fuit ſicli ſanctuarii, nempe tres Atticas drachmas appendens, ut qvatuor ſicli regii tres ſiclos ſanctuarii efficerent, & quadraginta ſicli regii triginta ſiclos ſanctuarii, ſicut ex Joſepho colligitur, qvi librô tertiô antiqvitatum talentum ſanctuarii centum minarum fuiſſe dicit, triginta ſiclos tetradrachmos, haud dubiè pro ſingulis minis computans. Septimô autem librô ejuſdem operis de Abſalonis coma ſcribens, quam Abſalon ſtatis temporibus tondere conſveverat ducentos ſiclos appendentem juxta ſiclum regium, (ſic enim in Hebræo & apud Septuaginta 2. Sam. XIV. 26. legitur) Joſephus cùm dixiſſet pondus comæ Abſalonis fuiſſe ducentos ſiclos, addit, quæ ſunt qvinque minæ, quadragenos ſiclos regios numerans pro mina, ut quadraginta ſicli regii efficiant minam triginta ſiclos ſanctuarii appendentem, qvæ planè eadem fuit cum Babylonica mina, centum & triginta drachmarum Atticarum pondus habens. Sic igitur ſiclus regius dodrans fuit ſicli ſanctuarii, & per conſequens talentum regium talenti ſanctuarii fuit dodrans, ſeſqviplam habens proportionem ad talentum minus, ſicut ſiclus trium drachmarum ſeſquiplam proportionem habet ad ſiclum didrachmum. Qvæ proportio & in menſuris deprehenditur. Bathus enim regius major ſeſquibathum minorem capiebat, ut poſteà oſtendemus. De ſiclo igitur & de talento ſanctuarii, & item publico & regio, hæc dicta ſunto.

Nec

Nec eſt quod qviſpiam miretur tam multa talenta apud Hebræos fuiſſe; conſtat enim Græciæ civitates ſingulas non unô talentô fuiſſe uſas: qvota autem pars ampliſſimi regni Hebræorum fuit una Græciæ civitas? Deinde illud etiam perpendere convenit ſacris litteris hiſtoriam multorum millium annorum contineri, tempus autem multa novare ſolet; unde nec mirum videri debet, ſi qva tantô tempore varietas ponderum nata eſt. Antiqviſſimum talentum apparet fuiſſe qvod ſanctuarii talentum dicitur, idemqve perfectiſſimum; quippe reliqua talenta hujus partes ſunt, & ex hoc nata videntur. Talentum enim publicum minus eſt ſemis talenti ſanctuarii, ſicut diximus: majus autem dextans, regium verò eſt dodrans: ut ſi qvis talentum Hebraicum unum eſſe dicat ſanctuarii talentum, reliqua autem hujus partes appellet, is à vero nihil aberrare videatur. Hinc & Septuaginta ſiclum talenti ſanctuarii didrachmum ſæpe transferre ſolent: reliquorum autem ſiclos, tanquam hujus partes & minutias didrachmi vocabulô non dignantur: ſed minoris quidem talenti publici ſiclum drachmam, reliquorum autem ſiclos tantùm vocant: unde colligitur antiqviſſimis temporibus, hoc eſt, Abrahæ, Iſaac, & Jacob, talentum quod ſanctuarii dicitur apud Chananæos fuiſſe in uſu, qvippe ſiclos temporis illius; Septuaginta interpretantur didrachma & beca, id eſt, ſemiſiclum, drachmam. Reliqva talenta poſteriùs nata videntur. Regium verò apud Hebræos ſicut & menſuræ regiæ,

giæ, ſimul cum regibus & orta & exſtincta videntur, nec illorum ante reges & poſt reges mentio fit uſpiam. Majus talentum publicum idem uſus peperit, qui & talenti partes, nempe decimas & duodecimas, & item quintas & ſextas, de qvibus paullò pòſt dicemus. Minus autem talentum, hoc eſt, ſemis ſanctuarii talenti apud Hèbræos ita natum videtur, ſicut aliæ quoque gentes ſucceſſu temporis pondera ſua diminuerunt, ita ut pro talento haberent, quæ olim fuerunt ſemiſſes talenti: quemadmodum apud Siculos talentum fuit antiqvum viginti quatuor nummi, poſterius autem duodecim nummi: & apud Athenienſes talentum fuit olim octoginta minarum, poſterioribus autem temporibus quadraginta minarum, ſicut Plinius teſtis eſt *, apud quem talentum Atticum ſedecim ſeſtertiis æſtimatur, ſedecim enim ſeſtertia quadraginta minàs efficiunt. Progreſſu verò temporis ſemiſſes rurſus ſunt dimidiatæ, ita ut poſterioribus temporibus talentum eſſet apud Græcos ſemiſſis dimidium, hoc eſt, qvadrans talenti, unde apud Suidam talentum dicitur moderna quatuor, & Julius Pollux, qvi libros ſuos Commodo Cæſari dicavit, Syrium talentum dicit mille quingentas Atticas drachmas valere, qui plane eſt quadrans Attici talenti ſexagenarii.

DE TALENTO ÆGYPTIO.

Sed quoniam in ſacris litteris Ægyptii ſicli fit mentio, neceſſe eſt, ut de Ægyptio quoque

* *l. XXXV. c. XI.*

que ſiclo & talento nonnihil dicamus. Talentum igitur Ægyptium conſtat ex Plinio * octogenarium fuiſſe; octoginta enim pondo ſeu minas capiebat: quod pondus etiam Attici & Euboici talenti majoris fuit, unde neceſſe eſt, ſiclum talenti hujus ſedecim obolorum Atticorum pondus habuiſſe. Tres enim hujuſmodi ſicli efficiunt octo drachmas Atticas, & per conſeqvens talentum, hoc eſt, tria millia ſiclorum hujuſmodi, efficiunt drachmas Atticas octo millia. Quare apud Athenienſes, qvi hôc talentô pro majori uſi ſunt, ſemiſtater fuit, qvi & hemiectum dicebatur, octo obolorum, ut ex Julio Polluce diſcimus. Quod ſi ſemiſtater fuit octo obolorum, neceſſe eſt, ſtaterem ſedecim obolorum fuiſſe; ut ſtater Atticus idem habuerit pondus cum ſiclo Ægyptio, ſicut & talentum Atticum idem cum Ægyptio fuit.

DE DIVISIONE TALENTI.

Talentum apud Hebræos dividitur in decimas & duodecimas. Decimæ rurſus dividuntur in alias decimas, hoc eſt, centeſimas, & centeſimæ in milleſimas. Dicitur autem talentum & decima talenti & centeſima & milleſima. De decima exemplum exſtat primi libri Paralip. Capite vigeſimô ſecundô, verſ. 14. ubi David ad Salomonem ita loqvitur: Ego in paupertate præparavi impenſas domus Domini, auri talenta centum millia & argenti mille millia: hôc locô talenta parva intelliguntur, nem-

* *l.* XXXIII. *c.* III.

nempe talenti decimæ, ſicut Joſephus libro antiqvitatum VII. indicat, qvi pro centum millibus decem millia talentorum auri ſcripſit, & pro mille millibus centum millia talentorum argenti, dena talenta pro ſingulis numerans. De centeſima autem habetur qvarti Regum capite vigeſimô tertiô, verſ. 33. ubi rex Ægypti multaſſe terram Judæorum ſcribitur centum talentis argenti & centum auri. Sic enim tranſlatio Septuaginta habet. Hoc idem autem ſecundi Paralipomenon ultimô, verſ. 3. ita ſcribitur. Et condemnavit terram centum talentis argenti & talentô auri. Non igitur dubitare debemus, in ſuperiori exemplo centum talenta auri parva talenta intelligenda eſſe, hoc eſt, centeſimas talenti; quandoqvidem pro illis talentis aliô locô talentum unum ſcribitur. De milleſima ex ſacra ſcriptura teſtimonium proferre non poſſumus. Sed Julius Pollux docet fuiſſe apud Athenienſes talentum auri tres ſtateres didrachmos; quæ prorſus eſt milleſima pars Attici talenti, quod idem cum Hebræorum publico talento minori fuit. Idem auctor docet Siculum talentum viginti quatuor nummos fuiſſe, nummum autem valuiſſe ſeſquiobolum, nempe ſeſtertium Romanum, unde viginti qvatuor nummi ſex drachmas efficiunt, milleſimam videlicet talenti Hebraici, ſeu Attici, qvod idem eſt. Nec mireris tam multiplicem talenti acceptionem apud Hebræos antiqvitus fuiſſe; fuit enim & apud Græcos hoc idem; etiamſi poſterioribus temporibus ſicut & apud Hebræos ambi-

guitas vocis hujus reſtricta ſit. Hac enim de cauſſa Ariſtoteles ſcripſit talenti pondus indefinitum antiqvitus fuiſſe. Decima talenti ſunt trecenti ſicli. Centeſima verò triginta ſicli. Milleſima autem tres ſicli majores & minores pro qvantitate cujuſque talenti. Quod autem & duodecima talenti dicatur talentum, patet ex eo quod ſuperiùs de numiſmatico talento diximus, qvòd minoris qvidem talenti eſt ſexta pars, ſanctuarii autem talenti eſt duodecima. Dividuntur autem duodecimæ in decimas, & decimæ rurſus in alias decimas, qvæ ad decimarum decimas; hoc eſt, ad centeſimas talenti & milleſimas eam proportionem habent, quam ipſæ duodecimæ habent ad talenti decimas. Sic igitur talentum in decimas & duodecimas dividitur. Eſt præterea & altera diviſio talenti in qvintas & ſextas. Sexta talenti ſunt duæ duodecimæ: & qvinta talenti ſunt duæ decimæ. Verbi gratiâ: Qvinta talenti ſanctuarii ſunt ſexcenti ſicli tetradrachmi, & hujus decima ſunt ſexaginta ſicli, qvæ eſt ſanctuarii mina, triginta uncias Romanas appendens: ſeu qvod idem eſt, duas libras & ſemiſſem; ſicut Joſephus ſcribit librô antiqvitatum quatuor decimo, & Kimchi apud Hebræos. Decima autem hujus ſunt ſex ſicli, qvi dicuntur ſiclus, ut inferiùs dicemus. Sexta verò talenti ſanctuarii, eadem eſt cum qvinta publici talenti majoris, nempe qvingenti ſicli tetradrachmi, & hujus decima qvinqvaginta ſicli, mina videlicet ſanctuarii, ſicut Rabbi Salomon docet, cùm dicit vulgarem minam viginti qvin-

qvinqve ſiclos; ſanctuarii autem minam duplô majorem, nempe qvinqvaginta ſiclos. Duplex enim fuit mina ſanctuarii, ut apparet; ſicut & publica mina fuit duplex. Decima autem hujus ſunt quinque ſicli, qvi & ſiclus dicuntur, ut paulò poſt oſtendemus.

Itidem publici talenti, qvod eſt ſemis talenti ſanctuarii qvinta pars, ſunt ſexcenti ſicli didrachmi, hoc eſt, trecenti ſicli ſanctuarii; ad hos enim tanquam principales minores ſicli reducendi ſunt. Qvinta igitur publici talenti minoris ſunt trecenti ſicli tetradrachmi, quæ planè eſt decima talenti ſanctuarii. Decima enim illius eſt quinta hujus: ſicut duodecima illius eſt hujus ſexta. Hâc qvinta Perſæ uſi ſunt pro talento numiſmatico. Conſtat enim ex primo Anabaſeos Xenophontis, talentum numiſmaticum fuiſſe apud Perſas trecentorum Daricorum. Daricus autem ſicli ſanctuarii pondus habuit, ut videre eſt apud Joſephum, qvi librô antiquitatum tertiô decem ſiclos auri juxta ſiclum ſanctuarii, decem Daricos interpretatus eſt. Qvod qvidem talentum trecentorum ſiclorum apparet Babylonios ab Hebræis mutuatos eſſe; unà cum talento minore publico, quod ſemiſſem talenti ſanctuarii eſſe diximus, quod Perſis etiam in uſu fuit; ſicut Auctor eſt Herodotus, qui & Euboicum illud vocat; eò qvòd cum Euboico minore idem pondus habuit. Qvinta pars ergò Hebraici talenti minoris ſunt trecenti ſicli ſanctuarii, talentum

 par-

parvum Perſis etiam, ſicuti diximus, uſitatum: cujus ſiclus duos obolos Hebraicos appendebat: quam enim proportionem talentum habet ad talentum, eam & ſiclus ad ſiclum habeat neceſſe eſt. Unde quoniam hoc talentum eſt qvinta pars publici talenti minoris, ſiclus qvoqve ejus qvintam partem ſicli didrachmi habebit; hoc eſt, duos obolos Hebraicos. Siclus enim ſanctuarii viginti obolos habuit Hebraicos & ſemis hujus, hoc eſt, ſiclus publicus decem obolos; quinta autem pars de decem ſunt duo: duos itaqve obolos Hebraicos habuit hic ſiclus. Decima talenti trecentorum ſiclorum tetradrachmorum, ſunt triginta ſicli, quæ fuit mina Hebraica; ſicut Joſephus indicat, cùm dicit talentum Hebraicum, nempe ſanctuarii, eſſe centum minas, tricenos ſiclos haud dubiè pro ſingulis minis computans. Triginta ſicli tetradrachmi centum viginti drachmas Atticas efficiunt; quod pondus etiam Babylonica mina habuit. Hæc antiqvitus talentum etiam vocabatur, cùm talenti ſanctuarii eſſet centeſima. Mina autem ſeu mna, ut Græci dicunt, vox eſt Hebraica, non Græca nec Latina, & ſignificat partem; id quod non ignorant, qui Hebraicas litteras ſaltem à limine ſalutârunt. Decima autem hujus ſunt tres ſicli tetradrachmi, ſex videlicet ſicli didrachmi, qvi & ſiclus dicti ſunt. Porrò ſexta pars talenti publici minoris ſunt qvingenti ſicli didrachmi; tetradrach-

drachmi verò ducenti qvinqvaginta ſicli; talentum illud numiſmaticum, de qvo ſupra diximus, aureo numiſmati potiſſimùm deputatum, ſicut & illud qvô Babylonii uſi ſunt trecentorum ſiclorum, ſeu Daricorum. Unde & ſicli argentei talenti hujus ſicli ponderis auri dicuntur, ſicut ſuprà oſtendimus. Hoc talentum cùm ſit ſexta pars minoris talenti publici, majoris publici eſt decima; ſicut illud trecentorum ſiclorum, eſt ſanctuarii talenti decima. Siclum hujus talenti diximus duos obolos Atticos habuiſſe, ſicut illius trecentorum ſiclorum talenti ſiclus duos obolos habuit Hebraicos. Decima autem hujus talenti ſunt viginti qvinqve ſicli tetradrachmi, mina videlicet altera publica eadem cum Attica mina; viginti enim & qvinqve ſicli tetradrachmi centum drachmas Atticas efficiunt, hoc eſt, Atticam minam. Hæc talentum antiqvitus dicta fuit, cùm ſit majoris talenti publici centeſima pars. Has minas auctor libri primi Machabæorum intellexit, capite quatuordecimo, verſ. **24.** cùm ſcribit Clypeum aureum, qvem Simon Hebræorum dux Romanis miſit, fuiſſe minarum mille; ſicut patet ex decreto Romano, quod apud Joſephum exſtat libro antiquitatum quatuordecimô; in qvo decreto clypeus ille qvinqvaginta millium aureorum fuiſſe dicitur.

Qvinqvaginta enim millia aureorum Romanorum cùm ſinguli duas drachmas appendant,

mille Atticas minas centenarum drachmarum efficiunt, qvæ ſunt Hebraicæ minæ vicenûm qvinûm ſiclorum. Decima hujus minæ, ſunt duo ſicli tetradrachmi & ſemis, hoc eſt, qvinqve didrachmi ſicli, qvi & ſiclus dicuntur primô librô Machabæorum, ſicut inferiùs oſtendemus.

Talen-

Digitized by Google

Talentum minus publicum 3000 ſicli didrachmi, 1500 tetradrachmi, cujus	Decima 300. ſicli didrachmi 150. tetradrachmi.	cujus	Decima 30. didrachmi, 15. tetradrachmi.	cujus	Decima tres didrachmi.
	Duodecima 250. didrachmi 125. tetradrachmi.		Decima 25. didrachmi.		Decima duo & ſemis didrachmi.
	Quinta 600. didrachmi, 300. tetradrachmi		Decima 60. didrachmi, 30. tetradrachmi.		Decima 6. didrachmi.
	Sexta 500. didrachmi, 250. tetradrachmi		Decima 50. didrachmi, 25. tetradrachmi		Decima 5. didrachmi.

Talentum ſanctuarii ter mille ſicli tetradrachmi, cujus	Decima trecenti ſicli.	cujus	Decima triginta ſicli.	cujus	Decima tres ſicli.
	Duodecima ducenti quinquaginta ſicli.		Decima viginti quinque ſicli.		Decima duo ſicli & ſemis.
	Quinta ſexcenti ſicli.		Decima ſexaginta ſicli.		Dicima ſex ſicli.
	Sexta quingenti ſicli.		Decima quinquaginta ſicli.		Decima quinque ſicli.

Digitized by Google

Ad eum modum & alia talenta dividi poſſunt.

Talis autem diviſio talenti & aliis fortè de cauſſis inſtituta eſt, & quòd unius & ejuſdem metalli non eadem cujuſlibet nota ſit; unde inſtitutum videtur, ut auri obryzi ſexta, auri non obryzi qvintæ reſponderet æſtimatione, & duodecima decimæ, & item decimæ decimis qvæ ex iis naſcuntur. Et alioqvi magnam commoditatem habuit hujuſmodi diviſio talenti. Decima enim auri vel duodecima pro qvalitate metalli, videlicet valuit talentum argenti, unde & talenta ſunt dictæ decimæ & duodecimæ, quòd videlicet talentum argenti valerent. Itidem parvi talenti decima, hoc eſt, mina auri, valuit parvum talentum argenti, proinde & talentum qvoqve fuit dicta; qvia talentum argenti valuit. Rurſùs decima minæ, hoc eſt, qvinqve ſéxve ſicli auri, minam argenti valuit, & ob hoc milleſima talenti dicta fuit talentum, qvod videlicet talentum, nempe minam argenti valeret. Siclus autem auri, qvi fuit dimidiô minor qvàm argenti, decimam minæ, hoc eſt, qvinqve ſéxve argenti ſiclos valuit. Hinc qvinqve ſéxve ſicli argenti ſiclus etiam dicti ſunt, qvòd ſiclum auri valerent, ſicut inferiùs oſtendemus.

Porrò quintæ & ſextæ talenti inſtitutæ videntur, ut eam proportionem ad decimas & duodecimas haberent, qvam talentum argenti habet ad talentum auri, ut videlicet decima aut duodecima auri ſexcuplex aut quincuplex, ſit ad qvintam ſextámve argenti.

DE

DE SICLO ET TALENTO AURI.

Siclus aureus apud Chananæos & Hebræos dimidiô fuit minor qvàm argenteus ; ſicut apud Græcos aureus nummus fuit dimidiô minor, qvàm argenteus , quippe ſtater aureus apud Græcos, fuit didrachmus ; argenteus verò, tetradrachmus. Item aureus qui hemiectum dictus eſt , octo obolorum pondus habuit, idem & ſemiſtater fuit dictus, qvòd videlicet ſtateris argentei dimidium pondus haberet. Ad eumdem igitur modum & apud Hebræos ſiclus aureus dimidiô fuit minor qvàm argenteus : unde apud Eſdram aurum non ad ſiclos, ſed ad drachmas juxta veterem conſvetudinem computatur, quòd videlicet drachma, ſeu ſemiſiclus auro eſſet deputatus, ſicut argento ſiclus. Et Geneſis vigeſimô qvartô verſ. 22. juxta tranſlationem Septuaginta ita ſcriptum legimus. καὶ ἔλαβεν ὁ ἄνθρωπος δύο ἐνώτια χρυσᾶ ἀνὰ δραχμὴν ὁλκῆς, καὶ δύο ψέλλια ἐπὶ τὰς χεῖρας αὐτῆς, δέκα χρυσῶν ὁλκὴ αὐτῶν. Id eſt , & accepit homo ille inaures aureas : quæ ſingulæ drachmam appendebant , & duas armillas, quarum fuit pondus decem aurei. Hactenus Sept. Duæ inaures habuerunt pondus duarum drachmarum ſeu ſemiſiclorum ; potuit ergo dici inaures aureas, quarum pondus fuit ſiclus. Sed ſcriptura juxta receptam conſvetudinem, aurum ad ſemiſiclos potiùs quàm ad ſiclos computat. Ut intelligamus etiam in ſeqventibus

cùm dicit decem auri, ſic enim habetur in Hebræo, pro quo, Septuaginta tranſtulerunt decem aureos, ut, inqvam, decem aureos ſeu decem auri intelligamus decem drachmas auri, ſeu decem aureos drachmales; nempe drachmæ, ſeu ſemiſicli pondus ſingulos habentes. Noſtra autem tranſlatio pro drachmis ſeu ſemiſiclis, exponit ſiclos: unde colligitur auctorem tranſlationis illius non ignoraſſe, qvòd ſiclus aureus dimidiô minore eſſet, quàm argenteus. Neqve enim pro beca, quæ vox ſignificat ſemiſiclum, tranſtuliſſet, ſiclum, niſi ſciret ſiclum auri ſemiſicli pondus habuiſſe. Aureus enim nummus qvatenus argentei ſicli dimidium pondus habet, ſemiſiclus dicitur; quatenus verò proprium pondus juſtum ac integrum habet, dicitur ſiclus. Unde & qvinqve ſexve argentei ſicli dicuntur, ſiclus à valore, nempe qvòd ſiclum auri valerent, valere autem non poſſent, niſi duplô eſſent majores qvàm ſiclus auri. Secundi Regum Capite decimô octavo verſ. 11. ſcribitur qvidam veniſſe ad Joab dicens: Vidi Abſalonem pendêre de quercu. cui Joab, Si vidiſti, qvare non confodiſti eum, & ego tibi dediſſem decem argenti? ſic enim habetur in Hebræo, ſubauditâ voce, ſiclos, ut ſit decem argenti ſiclos. Eſt enim hujuſmodi loqvutio uſitata, & paſſim obvia in ſcriptura. Septuaginta autem & Joſephus hôc locô pro decem argenti ſiclis, tranſtulerunt qvinqvaginta ſiclos, qvinqve ſiclos pro ſingulis ſiclis computantes, eo qvòd qvinqve ſicli argenti dicuntur ſiclus. Annotavit hoc etiam

Sui-

Suidas, neſcio ex quo auctore, nempe ſiclum argenteos qvinqve dici apud Moſen. Locus autem, qvem deſignâſſe videtur Suidas, exſtat Geneſis triceſimô ſeptimô verſ. 28. ubi Joſeph dicitur venditus viginti argenti, hoc eſt, viginti ſiclis argenti, pro qvo Septuaginta tranſtulerunt viginti aureis, ut intelligamus viginti argenti ita dictum eſſe, ſicut apud nos, viginti aurei monetæ dicuntur. Sic enim vernaculô ſermone noſtrô dicere conſvevimus, cùm non aureos, ſed aureorum pretium volumus deſignare. Qvondam enim aureus Ungaricus apud nos triginta groſſis permutabatur ex Caſimiri etiam conſtitutione, unde triginta groſſi etiamnum aureus vocantur â valore, qvod videlicet aureum valerent. Ad hunc igitur modum viginti argenti accipiemus hôc locô pecuniam argenteam viginti aureos valentem, nempe centum ſiclos argenteos; viginti enim ſicli centum argenteos efficiunt, ſi qvis ſingulos ſiclos pro pretio aurei accipiat, hoc eſt, pro qvinqve argenteis ſiclis. Quod ſi quis viginti argenti pro viginti aureis accipiat, ex pretio aureorum aureos ipſos deſignatos credens, cum hoc non contendemus, præſertim cùm apud Græcos qvi iiſdem cum Hebræis uſi ſunt ponderibus, exemplum hujus rei reperiatur. Aureus enim nummus apud Græcos nonnunquam pretii vocabulô deſignabatur, ſicut apud Athenienſes ſemiſtateres aurei vocabantur tetraſtateres, qvòd videlicet qvatuor ſtateres valerent. Qvamquam propriè illi aurei (ut hoc quoque admoneam) à pretio non tetraſtateres, ſed hexa-

hexaſtateres dici deberent, ſinguli enim ſemiſtateres aurei octonum obolorum, ſex ſtateres argenteos ſenum denum obolorum valebant, ſicut apud Hebræos ſiclus aureus, qvinqve ſéxve argenteos.

Hinc enim hemiecta quoque dicebantur hujuſmodi aurei, ſicut ſupra pag. 364. oſtendimus. Verùm qvoniam ſtateres tetradrachmi magis fuerunt in uſu Athenienſibus, & qvatuor tetradrachmi tantundem efficiunt qvantum ſex ſenum denum obolorum, factum eſt, ut tetraſtateres magis dicerentur. Sed viginti ſiclos argenti qvibus Joſeph venditus eſt, ſive pretium viginti aureorum intelligas, ſive viginti aureos, parum refert cùm utrumqve idem valeat. Exſtat alter locus in Geneſi, qvem Suidas etiam deſignâſſe videri poſſit, cùm dicit apud Moſen ſiclum dici qvinqve argenteos, nempe qvadrageſimô qvintô capite, verſ. 22. ubi Joſeph in Ægypto ſcribitur donâſſe fratri ſuo Benjamin trecentos argenti. Septuaginta enim ad eumdem modum tranſtulerunt, trecentos aureos. Aliàs autem hoc genus locutionis, Septuaginta variè ſolent transferre: verbi gratiâ; ſi in Hebræo ſcriptum ſit, decem argenti; Septuaginta, ſi ſimplices ſicli intelliguntur, tranſferunt decem argenteos per adjectivum, vel decem ſiclos argenti per ſubſtantivum, additâ voce, ſiclos: ſi verò ſicli pro pretio aureorum accipiuntur; Septuaginta interdum qvinqvaginta ſexagintáve ſiclos pro decem ſiclis interpretabuntur, nonnunquam ἀργυρίου, id eſt, argenti, ſive argen-

argenteæ pecuniæ tranſferent per ſubſtantivum, omiſſâ voce, ſiclos, ſicut Judicum decimô octavô, verſ. 2, 3, 4, 10. quæ differentia in Hebræo non reperitur. Hebræi enim ſemper per ſubſtantivum efferunt, qvaleſcunqve ſicli intelligantur, decem argenti, viginti argenti, vel additâ voce, ſiclos, viginti ſiclos argenti &c. Septuaginta autem, ut dixi, diſcrimen facere ſolent. Qvod & Tzetzes vir multiplicis eruditionis non ignoravit, qvi in varia Hiſtoria, pro eo quod eſt Judicum ſedecimô verſ. 2. juxta tranſlationem Septuaginta, mille & centum argenti interpretatus eſt, χρυσοῦς χιλίους ἑκατὸν, id eſt, mille & centum aureos. Intelligebat Tzetzes aliud eſſe mille & centum argenti; aliud mille & centum argentei.

Qvòd autem ſiclus aureus qvinqve argenteos valeret, in Heſychii qvoqve collectaneis legimus his ferè verbis. Drachma (inquit) auri eſt pondus numiſmatis ad rationem argenti didrachmorum decem, Δραχμὴ χρυσίου, ὁλκὴ νομίσματος εἰς ἀργυρίου λόγον διδράχμων δέκα. Qvæ qvidem verba, ut apparet, ex ſcriptore qvopiam Eccleſiaſtico annotata ſunt, ſicut & alia pleraqve multa. Drachma enim Hebraica, qvæ apud Moſen beca, apud Eſdràm verò darcmon, dicitur. Septuaginta autem, ſicuti diximus, drachmam tranſferre ſolent, eſt ſiclus auri, nempe minoris talenti publici ſiclus, ſemis ſanctuarii ſicli. Hæc, inquam, drachma auri, ad rationem argenti efficit decem, didrachma Græca, hoc eſt,

quin-

Digitized by Google

quinque ſiclos tetradrachmos. Qvod autem & ſex ſiclos argenteos valuerit aureus, poteſt probari ex tranſlatione ſeptuaginta, qvi tertii Regum capite decimo, verſ. 29. pro ſexcentis argenteis, tranſtulerunt, centum argenti. Egrediebatur Salomoni ex Ægypto ἅρμα ἀντὶ ἑκατὸν ἀργυρίου, id eſt, currus pro centum argenti: hic enim centum argenti, hoc eſt, pretium centum aureorum, ſexcenti argentei ſunt, non qvinqvaginta; unde arguitur, aurei pretium fuiſſe ſex argenteos ſiclos, ut proportio auri ad argentum fuerit duodecuplex; ſex enim ſicli argentei cùm ſint aureis duplo majores, duodecies appendunt aureum: qvam auri ad argentum analogiam apud Græcos etiam fuiſſe arguitur, ex eo qvòd ſemiſtater aureus octo obolorum ſex argenteos ſtateres ſenum denum obolorum valebat, hoc eſt, qvatuor ſtateres tetradrachmos. Qvod autem decuplex quoque fuerit proportio auri ad argentum, docet Pollux ex Menandro: qvod tamen non de Obryzo, ſed de inferioris notæ auro intelligendum eſt. Sicut & apud Hebræos non unius notæ fuit aurum. Legimus enim aurum optimum, aurum puriſſimum in ſacris litteris, ad differentiam utiqve auri non perindè probati. Item aurum Arabicum, aurum Ophir, ad differentiam auri ex aliis regionibus non perinde boni; unde ſi auri probatiſſimi ſiclus valuit ſex argenteos ſiclos, juxta auri ad argentum duodecuplicem proportionem, ſiclus auri inferioris notæ potuit qvinqve ſiclos argenteos valere juxta decuplicem auri

auri ad argentum analogiam. Sicut autem ſiclus auri ad argentum fuit ſexcuplex & quincuplex, ſex enim & qvinqve argenteos unus auri ſiclus valuit; ad eumdem modum & talentum auri ad talentum argenti fuit ſexcuplex, ſicut Suidas in dictione Obolus annotavit, & qvincuplex, ſicut ex Heſychio diſcimus, qvi talenti meminit qvadringentarum minarum. Qvadringentæ enim minæ efficiunt qvinqve talenta Ægyptia ſeu Attica octogenarum minarum: unde etiam diſcimus quòd ſicut ſiclus dicitur & argenteus unus, & qvinqve ſexve argentei, hoc eſt, ſicli auri pretium. Ita talentum dicitur non ſolùm unum ſimplex talentum, ſed & qvinqve ſexve talenta, nempe talenti auri pretium. Qvoniam ergò ſiclus auri ad argenteum ſiclum, ſexcuplex & quincuplex eſt, & item talentum auri ad talentum argenti eſt qvincuplex & ſexcuplex, neceſſe eſt, ſiclum & talentum auri dimidium pondus ſicli & talenti argenti habuiſſe, ut auri ad argentum ſit proportio decuplex & duodecuplex. Præter decuplicem autem & duodecuplicem proportionem invenitur & tertia, medium inter has duas locum obtinens, nempe qvæ eſt unius ad undecim. Id ita eſſe, docet nos liber Judicum capite decimô ſeptimô, verſ. 3. ubi filius promittit ſe matri pecuniam reſtituere velle, mille videlicet & centum argenteos, χιλίους καὶ ἑκατὸν ἀργυρίους, ita enim Septuaginta tranſtulerunt per adjectivum, quòd ſimplices ibi ſicli intelligantur. Ceterùm ne promiſſæ tantùm putetur, additur, verſ. 3.

καὶ

καὶ ἀπέδωκε τοὺς χιλίους καὶ ἑκατὸν ἀργυρίους τῇ μητρὶ αὐτῦ, id eſt, Et reddidit mille & centum argenteos matri ſuæ. Et rurſus idem, verſ. 4. ita ut mos eſt ſcripturæ, repetitur, καὶ ἀπέδωκε τὸ ἀργύριον τῇ μητρὶ αὐτῦ, καὶ ἔλαβεν ἡ μήτηρ αὐτῦ διακοσίους ἀργυρίου, id eſt, & reddidit pecuniam illam matri ſuæ; & accepit mater ejus ducentos argenti. Hîc ducentos argenti per ſubſtantivum ſeptuaginta tranſtulerunt, non ducentos argenteos, propterea quòd ducenti argenti, pro mille & centum argenteis ſiclis accipiantur: eadem enim ſumma qvæ prius mille & centum argentei vocabatur, nunc ducenti argenti dicuntur. Faciunt autem ducenti argenti mille & centum argenteos: ſi qvis ſingulos ſiclos non pro qvinqve ſiclis, nec pro ſex ſiclis, ſed pro qvinqve & ſemiſſe accipiat, in undecupla auri ad argentum proportione, qvam mediam inter decuplicem & duodecuplicem eſſe diximus. Ita intelligendum eſt, qvod eôdem librô ſcriptum eſt, capite ſedecimô verſ. 6. de pecunia qvam Philiſtinorum Satrapæ promiſerunt Dalilæ meretrici, qvam Samſon amavit. Decipe, inqviunt, eum, nempe Samſonem, & diſce ab illo in qvo habeat tantam fortitudinem, & qvomodo eum ſuperare valeamus, & vinctum affligere: qvod ſi feceris, dabimus tibi ſinguli mille, & centum argenteos. Lyranus admonet, Satrapas Philiſtinorum fuiſſe qvinqve, & ſingulos mille & centum argenteos promiſiſſe. Proinde ſummam promiſſæ pecuniæ dicit eſſe qvinqve millia & qvingentos ſiclos, qvæ ſumma

ma Χιλίους ἀργυρίου, id eſt, mille argenti efficit in undecupla proportione, vel χιλίους ἀργυρίου, id eſt, mille & centum argenti in decupla, ſicut Septuaginta tranſtulerunt, καὶ ἡμεῖς δώσομέν σοι χιλίους καὶ ἑκατὸν ἀργυρίου, Et nos dabimus tibi mille & centum argenti: ſed hæc hactenus.

Antiqviſſimis ergo temporibus ſiclus argenti & talentum argenti fuit, qvem ſiclum ſanctuarii & talentum ſanctuarii ſcriptura vocat; auri verò ſiclus & talentum fuit ſemis ſicli & talenti ſanctuarii. Poſterioribus verò temporibus, qvi fuit ſiclus auri, cœpit eſſe & argenti ſiclus; & qvod fuit talentum auri, cœpit eſſe & argenti: qvô factum eſt rurſus, ut poſtqvam ſiclus argenti didrachmus cœpit eſſe, ſiclus etiam auri dimidiô minor, id eſt, drachmalis factus ſit, unde centum aurei drachmales minam efficiebant centum drachmarum, ſicut hiſtoria ſacra teſtatur. Nam ſecundi Paralipomenon capite nonô verſ. 16. ſcribitur Salomon feciſſe trecenta ſcuta aurea trecentorum aureorum, qvibus tegebantur ſingula ſcuta. Tertii autem Regum capite decimô verſ. 17. pro trecentis aureis, legimus tres minas in Hebræo & in tranſlatione Septuaginta & apud Joſephum. Qvòd ſi trecenti aurei drachmales eſſent, Joſephus Græcè loqvendi obſervantiſſimus non tres, ſed ſex minas dixiſſet, aut ſaltem minæ interpretationem addidiſſet. Tempore igitur Salomonis ſiclus auri præter didrachmum fuit etiam drachmalis: non enim propter minorem majoris uſum pe-

clos tetradrachmos. Machabæorum autem libri primi cap. X. 40. qvindecim millia ſiclorum argenti accipiemus, pro pretio qvindecim millium ſiclorum auri drachmalium. Joſephus enim pro qvindecim millibus ſiclorum ſcripſit qvindecim Myriadas, hoc eſt, centum & qvinqvaginta millia drachmarum, decem drachmis, qvæ qvinque ſiclos efficiunt; pro ſingulis ſiclis computatis. Ad eundem modum Geneſis XLV. 22. ubi Joſeph ſcribitur fratri ſuo Benjamin donâſſe trecentos argenti, intelligemus vel trecentos aureos octonum obolorum, vel trecentorum hujuſmodi aureorum pretium, nempe mille & qvingentos ſiclos Ægyptios ſenum denum obolorum. Tertii autem Regum cap. X. 29. ubi pretium eqvorum legitur, qvi Salomoni ex Ægypto adducebantur, currus pro centum argenti, & eqvus pro qvinqvaginta argenti, ſic enim tranſtulerunt ſeptuaginta, intelligere debemus centum argenti pretium centum aureorum qvaternorum obolorum, nempe ſexcentos ſiclos argenti Ægyptios octonum obolorum, non qvòd Ægyptium numiſma apud Hebræos cuderetur, ſed qvod importatò numiſmate Ægyptiô Hebræi uterentur, & in contractibus cum Ægyptiis, rationibus & ponderibus uterentur Ægyptiorum. Probabile eſt enim hæc Hebræis uſitatiſſima fuiſſe propter vicinitatem utriuſqve regni, & contractûs, qui inter finitimos frequentes fiunt, præſertim cùm neceſſitudo etiam ex connubio regum Hebræis tunc interceſſerit cum Ægyptiis. Ægyptius ſiclus ha-

habuit pondus, ſicut diximus, ſedecim obolorum Atticorum; aureus autem ſiclus dimidiô minor fuit, nempe octo obolorum: qvalem fuiſſe apud Athenienſes oſtendimus, qvi talentô Ægyptiô, nempe octogenariô, etiam uſi ſunt. Poſterioribus autem temporibus ſiclus, ut apparet, apud Ægyptios dimidiõ minor factus eſt, ſicut & apud Hebræos, ut argenteus eſſet etiam octo obolorum, aureus verò etiam qvatuor obolorum, noſtri ferè argentei, qvem triplicem vocamus, pondus habens: qvod pondus etiam habuit ſiclus talenti parvi, nempe ſextæ partis talenti ſanctuarii. Tales autem aureos fuiſſe apud Athenienſes probabile eſt. Hinc enim videtur tetraobolum pro pretioſo accipi. τετρώβολον Suidas interpretatur πολυτίμητον, id eſt, magni pretii. Alioqvi qvatuor oboli pro vili pretio accipiuntur, ut videre eſt apud Eraſmum in Chiliadibus: fuiſſe autem ſiclum qvatuor obolorum etiam Phavorinus Camertes, neſcio ex qvo auctore, annotavit. Cùm igitur dicitur currus pro centum argenti, pretium centum aureorum quaternorum obolorum intelligemus, hoc eſt, ſexcentos ſiclos argenteos octonum obolorum, qvos Joſephus propter parvitatem drachmas vocavit. Sunt enim hujuſmodi ſicli drachmæ talenti Ægyptii octogenarii Atticis drachmis majores, Ægineticis verò minores. Sic enim legitur apud Joſephum. Conſtituit autem Salomon (inqvit) & mercatoribus Ægyptiis, ut adducentes venderent ſibi currum cum duobus equis ſexcentis drachmis argenti. Se-

ptua-

ptuaginta autem, ſicuti diximus, tranſtulerunt: Egrediebatur ex Ægypto ἅρμα ἀντ' ἑκατὸν ἀργυρίου καὶ ἵππος ἀντὶ πεντήκοντα ἀργυρίου, id eſt, currus pro centum argenti, & eqvus pro qvinqvaginta argenti. Centum argenti igitur pretium centum aureorum qvaternorum obolorum intelligemus ſexcentos videlicet argenteos ſiclos octonum obolorum. Alioqvi ſi centum argenti hôc locô accipias pro pretio centum aureorum Hebraicorum, qvi drachmæ Atticæ pondus habuerunt, aut Ægyptiorum, qui octonos obolos appendunt, reclamabit Joſephus: non enim centum hujuſmodi aureorum pretium eſſent ſexcentæ drachmæ, ſed mille & ducentæ. Notabis autem hôc locô apud Septuaginta currum pro biga accipi, ſicut & apud Joſephum. Si enim currus pro centum argenti, & eqvus unus dimidiô hujus, hoc eſt, pro qvinqvaginta argenti, neceſſe eſt currum intelligamus bigam, non quadrigam. Secundô autem Paralipomenon capite primô verſ. 17. currus non pro biga accipitur, ſed pro qvadriga, etiam juxta tranſlationem Septuaginta, qvamvis illo in loco tranſlatio Septuaginta non ſatis integra ſit; ſic enim legitur: καὶ ἐξῆγον ἐξ Αἰγύπτου ἅρμα ἐν χιλίοις (lego ἐν χ σίκλοις) ἀργυρίου, καὶ ἵππον ν καὶ ρ ἀργυρίου. id eſt, Et educebant ex Ægypto currum ſexcentis ſiclis argenti, & eqvum centum & qvinqvaginta argenti, repetitô ex ſuperiori, ſiclis, qvare ſexcentos ſiclos qvibus qvadriga emebatur, duplô majores intelligemus, nempe ſenum denum obolorum; ſexcentos autem ſi-

clos, qvibus emebatur biga dimidiô minore, nempe octonum obolorum, qvos Joſephus, ſicuti diximus, drachmas vocat; ſic enim ſexcenti ſicli majores efficient mille & ducentos ſiclos minores, nempe pretium duarum bigarum, unius videlicet qvadrigæ, & centum qvinqvaginta ſicli majores, efficient trecentos minores, quod eſt pretium unius eqvi. Ad hunc igitur modum uterqve locus de equis Salomonis conſonus ſibi invicem eſſe reperitur, qvod vel Scriba vel Rabbini apud Hebræos non intelligentes, alterum locum ex altero caſtigaverunt; videbantur enim iſti duo loci inter ſe pugnare, nec ſimul ſtare poſſe. Proinde nunc uterqve locus in Hebræo eôdem modô legitur, nec poteſt uterqve niſi de qvagriga intelligi, cùm tamen ex tranſlatione Septuaginta & Joſepho conſtet alterum de biga ſcriptum fuiſſe. Qvod igitur ſiclus & talentum auri dimidium pondus ſicli & talenti argenti habuerit, ſatis, ut puto, oſtenſum eſt. Sciendum tamen quòd aurum interdum ad pondus argenti computatur, præſertim quando poſt ſummam argenti ſumma auri deſcribitur: cujus rei exemplum eſt, quod ſuperiùs citavimus, ubi rex Ægypti dicitur IV. Reg. XXIII. 33. à Judæis exegiſſe centum talenta argenti & talentum auri; & in Moyſi libris, aurum freqventer ad ſiclum & talentum ſanctuarii, ſicut & argentum computatur. Sic apud Pollucem talentum auri dicitur decem talenta argenti, non qvinqve aut ſex. Qvin & argenti ſumma nonnunqvam numeratur ad pondus auri. Sicut

lib.

lib. primo Paralip. cap. XXII. 14. ubi David dicit ſe præparâſſe impenſas domus Domini, auri talenta centum millia, & argenti mille millia talentorum; hôc locô enim argenti talenta, ſicut & auri parva intelliguntur, qvemadmodum ex Joſepho oſtendimus; & capite XXI. ejuſdem libri argentum numeratur ad ſiclos parvos nempe ponderis auri. Majora tamen pondera principaliter argento fuerunt deputata, & minora auro, ſicut ſuprà oſtendimus.

Præter aureos verò, de qvibus jam diximus, fuerunt & alii majores apud antiqvos. Pollux docet apud Athenienſes fuiſſe ſtaterem, qui minam valuit, & minam ſtateram vocatam eſſe. Budæus ex pretio conjicit ſtaterem hujuſmodi fuiſſe uncialem, id eſt, octodrachmum, qvales etiam aureos credo fuiſſe apud Romanos, qui Athenienſium ponderibus & menſuris uſi ſunt. Vidimus multos tales, adulterinos qvidem illos, non enim aurei fuerunt. Sed aurum imitabantur elegantiſſimè ad exemplar, ut apparet, proborum aureorum facti, qvorum ea magnitudo fuit, ut ſi aurei eſſent, unciam poſſent appendere. Sed & aureum hujuſmodi exſtare audio apud Magnificum Dominum Joannem Chriſtophorum Caſtell num Voinicenſem Comitem à Tarnou, cum inſcriptione Græca ΚΑΛΛΙΜΑΧΟΥ, cujus magnitudo citra ultra decem aureorum eſſe dicitur. Si igitur octò drachmarum aureus fuit apud Athenienſes, ſex aureis conſtabat octonum obolorum; qvemadmodum pretium aurei

 octo

octo obolorum, ſex argenteis conſtabat ſenum denum obolorum, qvod pretium Hebraicè ſiclus dicitur. Sicut autem argentei ſtateris dimidium pondus habuit aureus; ita ſicli, hoc eſt, ſex argenteorum, aureus ſtater magnus dimidium pondus videtur habuiſſe. Sex enim aurei octonum obolorum, quibus conſtabat, ſemiſſem appendunt ſicli ſex argenteorum, nempe tres ſtateres ſenum denum obolorum, qvæ fuit milleſima talenti majoris Attici, quod idem cum Ægyptio fuit. Sicut talentum illud auri ſex drachmarum, cujus ſuprà mentionem fecimus ex Polluce, fuit milleſima minoris talenti Attici, qvod idem cum Hebraico talento fuit. Similes igitur aureos fuiſſe apud Hebræos & Ægyptios, qvibus Athenienſes ſua pondera debent, probabile eſt, & ſiclos ita vocatos, ſicut ſtateres apud Græcos, non ſolûm ipſos aureos, ſed & pretia eorum, hoc eſt, minas ſeu ſtateras. Hinc enim Judicum nonô verſ. 4. ſeptuaginta argenti (ita enim in Hebræo & apud Septuaginta legitur, ſubauditâ voce, ſiclos, ut ſit ſeptuaginta argenti ſiclos) noſtra tranſlatio exponit ſeptuaginta pondo argenti, & certè, locus ille reqvirit hoc, ut ſeptuaginta argenti majorem ſummam intelligamus, qvàm ſeptuaginta aureorum didrachmorum pretium. Similiter Joſephus in antiqvitatibus, Gen. XXXVII. 28. Joſeph venditum ſcribit viginti minis, viginti enim argenti, qvod habetur in Hebræo, intellexit. Joſephus pretium viginti aureorum, non minorum, ſicut nos

nos interpretati ſumus ex Suida, ſed grandiorum, qvi ſcilicet ſinguli minam valerent. Sic igitur ſiclus aureus fuit non ſolùm parvus nempe argentei ſicli dimidium pondus habens, ſed & grandior, nempe qvinqve ſéxve minores aureos appendens; & item pretium ſicli aurei, qvod etiam ſiclus dicitur, non ſolùm qvinqve ſéxve argentei, ſed & mina grandioris aurei pretium. Notabis etiam in talentis, qvæ qvinqvies ſexiéſve talentum capiunt, qvantum ſimplex continet talentum, ſiclum etiam qvinqvies ſexiéſve tantum eſſe, qvantum ſimplex continet ſiclus, ut qvod in ſimplici talento eſt argenteus unus, hoc in hujuſmodi talento ſit auri unius dimidiô minoris pretium, & qvod in ſimplici talento eſt pretium aurei ſicli, hoc in hujuſmodi talento ſit pretium quinque ſexve aureorum ſiclorum, hoc eſt, unius grandioris aurei. His ita expoſitis, priuſqvam ad alia tranſeamus, non inutile fortaſſè fuerit, & locum Matthæi expendere de pecunia, qva conductus Judas Dominum prodidit. Apud Zachariam Cap. XI. 12. triginta argenti legimus, apud Matthæum Cap. XXVII. 3. 9. τριάκοντα ἀργύρια. Eſt autem ἀργύριον Græcis pecunia argentea, ſicut χρύσιον pecunia aurea. Et ſi qvidem τριάκοντα ἀργυρίους ſcriptum haberemus, neceſſario intelligeremus triginta argenteos. Verùm cùm τριάκοντα ἀργύρια ſcriptum ſit, poſſumus intelligere triginta ſummulas, ut ita dicam, hoc eſt, triginta ſiclorum auri pretia. Nam quòd non triginta denarios hîc intelligere debeamus, res ipſa arguit.

Conſtat enim pecuniâ illâ agrum emptum eſſe, in ſepulturam peregrinorum. Triginta autem denariis emi non poterat: Qvid enim tantillô pecuniæ emas? nam triginta denarii non multô plus valent qvatuor taleris: qvapropter hîc triginta ἀργύρια accipiemus, pro pretio triginta ſiclorum auri. Utebantur autem tunc Judæi, ut conſtat ex Evangeliis, Romanâ monetâ. Romanis autem aurei didrachmales erant; qvapropter XXX, aureorum hujuſmodi pretium trecentos ſuperat denarios. Qvod ſi non numiſmatici, ſed rudis, & inferioris notæ auri pretium intelligere volumus, XXX. ſicli hujuſmodi auri efficiunt in decupla proportione, trecentos denarios: æſtimabatur autem ungventum, qvod in caput Domini effuſum eſt, pluſqvam trecentis denariis. Judas autem, ſicut Joannes Cap. XII. 5. ſcribit, indignabatur, qvòd non eſſet trecentis denariis venditum; unde probabile eſt, Judam tantum à Judæis poſtulaſſe, & accepiſſe, qvanti ungventum valere putabat, vel qvanti non eſſe venditum indignabatur.

DE SICLO ÆRIS ET FERRI.

Siclum æris & ferri eundem fuiſſe, probabile eſt; quantus autem fuerit hic ſiclus, non ſatis conſtat: Siclum tamen æris omnino non minorem fuiſſe argenti ſiclô, credere debemus, ſed aut majorem, aut certè parem; neqve enim probabile eſt, vilioris metalli minorem

rem fuiſſe ſiclum. Secundi Regum cap. XXI. verſ. 16. Philiſtæi cujuſdam de genere Gigantum pondus haſtæ ſcribitur fuiſſe, juxta tranſlationem Septuaginta, trecentorum ſiclorum ponderis æris, unde diſcimus fuiſſe ſiclum, qui peculiariter ſiclus ponderis æris vocabatur: nempe, diverſus à ſiclo argenti. Quod ſi diverſus fuit, major fuit; non enim quòd minor, ſed qvòd major eſſet diverſus erat: comprobat hoc & noſtra tranſlatio, qvæ pro trecentis ſiclis, habet trecentas uncias. Cujus (inqvit) haſta, trecentas uncias appendebat. Ut ſit ſiclus æris duplô major ſiclô argenti, ſicut argenti ſiclus, duplô fuit major qvàm ſiclus auri. & primi Regum Cap. XIII. 20. 21. ſcribitur in univerſa terra Iſraël non fuiſſe fabrum ferrarium, qvod Philiſtini caviſſent ne Hebræi gladium facerent, aut haſtam. Unde univerſus Iſraël, deſcendebat in terram Philiſtinorum ad fabricanda inſtrumenta, agriculturæ neceſſaria. Inſtrumenta autem fuerunt, juxta tranſlationem Septuaginta, tres ſicli in dentem, ſeu vomerem, & ſecùri atqve falci idem fuit pondus, ſeu, ut verbis Septuaginta utar, eadem hypoſtaſis, ſeu ſubſtantia. Qvod & ſi videtur dictum ad oſtendendam parvitatem inſtrumentorum; ſiclum tamen ferri, arguit majorem fuiſſe argenti ſiclô, nempe, tetradrachmô. Atqve hæc cauſſa videtur eſſe, quòd æris & ferri ſumma nunqvam recenſetur in ſcriptura, ad ſiclum ſanctuarii, ſicut argentum & aurum, nimirum quòd ſiclus hic, di-

ver-

verſus & major ſit tetradrachmô, & ſemiunciali ſiclô. Sic igitur ſiclus æris & ferri, videtur fuiſſe major ſiclô argenti. At ſi pondus armorum Goliath expendamus, diverſum reperiemus, nempe ſiclum æris & ferri, ſemiuncialem fuiſſe. 1 Sam. XVII. 5. 6. 7. Lorica Goliath, habuit pondus qvinqve millia ſiclorum, æris & ferri; haſta autem ejus, immò non haſta ſed ferrum haſtæ, ſexcentos ſiclos ferri habuit. Fac ſiclum æris & ferri ſemiuncialem fuiſſe, qvinqve millia ſiclorum efficient ducentas minas, & ſexcenti ſicli, viginti qvatuor minas; qvibus addatur pondus conti, ſeu haſtilis, quod erat quaſi liciatorium texentium, & item gladii, galeæ, ocrearum ærearum, & clypei ærei qvi humeros ejus tegebat. Hæc enim ſingula, pro magnitudine prædictorum juxta proportionem competentem, magnitudinem ſuam habuerunt, unde conjuncta ſimul omnia arbitror plus habuiſſe ponderis qvàm thoracem cum ferro haſtæ. Atqve ita pondus univerſorum armorum Goliath aſcendet ultra qvadringentas minas. Budæus juſtum pondus bajularii dicit eſſe centum ſexaginta libras zygoſtaticas Pariſienſes qvæ ducentas ferè minas efficiunt, ſeu duos centenarios. Arma igitur Goliath, plus qvàm duorum bajulariorum eſt juſtum pondus, habuerunt. Si autem ſiclum æris & ferri uncialem intelligemus, duplô majus pondus armorum ipſius ſtatuamus neceſſe eſt, ut arma Goliath, plus qvàm qvatuor bajulario-

lariorum habuerint pondus, quod videtur eſſe impoſſibile, præſertim cùm armatum, non ita oneratum eſſe armis conveniat, ut tantùm ea ferat, ſed ut armatus expeditè & pugnare, & currere, & alia id genus facere, qvoties opus eſt, valeat: quod viro dimidium juſti oneris, ut puto, adimet. Plutarchus in Demetrii exercitu ſcribit fuiſſe Alcimum qvemdam Epirotam, qvi ſolus panopliâ duorum talentorum utebatur, cùm alii panopliam dimidiô minorem geſtarent, nempe unius talenti. Alcimus igitur, duorum virorum geſtabat arma, nempe, duorum centenariorum, ut jam concedamus ibi talenta centenarum minarum eſſe intelligenda. Goliath autem, pluſqvam qvatuor virorum, ſi, inqvam, ſiclum æris & ferri, ſemiuncialem intelligamus; alioqvi ſi uncialem accipias ſiclum, bis tantùm erit pondus armorum Goliath, qvod fidem excedere videtur. Ex prædictis igitur apparet qvòd ſiclus æris & ferri inſtitutus ſit duplô major qvàm argenti, nempe uncialis. Ceterùm ſicut argenti ſiclus, qvamvis tetradrachmus eſſet inſtitutus, cœpit eſſe & didrachmus: ita ſiclus æris & ferri, ut apparet, cœpit eſſe & ſemiuncialis, etiamſi propriè ſiclus æris & ferri diceretur, qvi unciam appenderet: ſic igitur qvinqve millia ſiclorum thoracis Goliath & ſexcentos ſiclos, qvos ferrum haſtæ ipſius appendebat, ſemiunciales ſiclos intelligemus. Trecentos autem illos ſiclos

haſtæ

haſtæ alterius Philiſtini unciales intelligemus ſiclos, qvi propriè ſicli æris dicuntur, ut haſta trecentorum ſiclorum, idem pondus haberet cum ferro haſtæ Goliath, pro miraculo enim & illa haſta refertur, undè & pondus ejus ingens fuiſſe credendum eſt. An autem, ſicut argenti ſiclus dicitur & unus tetradrachmus ſiclus, & qvinqve ſexve tetradrachmi ſicli & mina argenti; ita etiam æris ferrive ſiclus, dicatur & unus uncialis ſiclus, & qvinqve ſexve unciales ſicli, & libra ſeu mina ferri, non conſtat, niſi quod locus ille, quem ex tranſlatione Septuaginta de inſtrumentis ruſticorum adduximus, tale aliquid innuere videtur: qualis enim ſecuris, ex tribus ferri unciis eſſe poteſt? quare ſicli ferri illo in loco videntur eſſe accipiendi, pro libralibus, aut quincuncialibus ſexuncialibusſve ſiclis, qvod qvidem non in ponderibus tantùm, ſed & in menſuris tam aridorum, quàm liqvidorum fuiſſe obſervavimus. Qvin & in Geometricis menſuris hoc idem deprehenditur; cubitus enim antiquitus apud Geometras fuit, qvi in ſex cubitos ſimplices diducitur, ſicut Origenes & Auguſtinus annotârunt, ſuper Geneſim, cap. VI. 15. ubi Noë dicitur feciſſe arcam trecentorum cubitorum. Hæc habuimus de ſiclo æris & ferri; de ſiclo argenti & auri, de talento ſanctuarii, de talento publico, majori & minori; & item de regio, & Ægyptio talento: ſupereſt jam ut ad menſuras Hebraicas veniamus, quod & faciemus, Deô favente, ſi

prius

priùs paucis dixerimus, unde pondera Hebraica ad Babylonios & Græcos pervenerint. Ad Babylonios igitur perveniſſe videntur, cùm Hebræi latè in Syria imperarent, à mediterraneo mari, ad Meſopotamiam uſqve; aut certè, cùm Chaldæi Hebræos Phœnicas & alias gentes, in Syria armis ſubegiſſent. Ad Græcos autem tranſmarinos homines pervenisse videntur pondera Hebraica, non ab Hebræis mediterraneam incolentibus, ſed vel ab Ægyptiis vel à Phœnicibus Hebræis vicinis, qvod & probabilius eſt. Phœnicum enim cum Græcis antiqviſſima commercia fuiſſe, ex Homero & Herodoto diſcimus. Qvod autem Phœnices iiſdem ponderibus uterentur, qvibus Hebræi, colligitur etiam ex Joſepho qvi librô ſecundô de bello Judaico, Tyrii numiſmatis meminit, qvod qvatuor Atticas drachmas valuit, ſicut & ſiclus Hebraicus, ut Tyrium numiſma idem fuerit cùm ſiclo Hebraico: ſed de his, lectorem paucis admonuiſſe ſufficiat.

DE

DE MENSURIS HEBRAICIS.

NOMINA MENSURARUM QVÆ HIC EXPLICANTUR.

ARIDORUM.

Gomor, ſive Homer,
Corus,
Lethek,
Epha,
Satum,
Aſſaron, ſeu Gomor,
Cabus.

LIQVIDORUM.

Bathus,
Hin,
Log,
Corus,
Homer, ſeu Gomor,
Schalis & ſatum.

DE

DE MENSURIS ARIDORUM.

CORUS aridorum maxima menſura.

Corus & Gomor idem, ſicut Rabini docent, & tranſlatio Septuaginta, qvæ pro Gomor ſæpe corum interpretatur. Hoc tamen intereſt, quòd Gomor eſt vox antiqvior, & Hebræis uſitatior, & ut ita dicam, magis vernacula. Corus autem, quem Hebræi Cor dicunt, vox non perindè antiqva videtur, nec ita Hebræis uſitata. Non enim vel in Moſi libris, vel apud prophetas, uſqvam reperitur, præterqvam apud Ezechielem, cap. XLV. 14. Eſdram, cap. VII. 22. & in libris Regum, vid. III. Reg. IV. 22. c. V. 11. ac 2. Paralipomenon, II. 10. & XXVII. 5. & videtur ad Hebræos ab externis perveniſſe; quibus, ut apparet, magis uſitata qvàm Hebræis fuit: id qvod ex ſcriptis Joſephi, & Septuaginta tranſlatione colligi poteſt. Joſephus enim Græcè ſcribens, cori voce ſæpe utitur. Gomor autem vox nuſqvam in ſcriptis ejus reperitur. Septuaginta verò pro Gomor, ſicut diximus, ſæpe corum interpretantur, qvod ſatis arguit, externis vocem hanc magis notam, & uſitatam fuiſſe, contrà qvàm Hebræis, qvibus vocem Gomor, magis uſitatam & vernaculam fuiſſe conſtat.

Corus igitur, ut Epiphanius, Epiſcopus Salaminis ejus, qvæ in Cypro eſt, ſcribit, triginta modios capit, hoc eſt, ſex medimnos.

Nam Salaminius medimnus in qvinqve modios dividebatur, ut Epiphanius docet. Probabile autem eſt, Salaminios medimnum Romanum habuiſſe: qvandoqvidem etiam pondera habuerunt Romana, ut ex eodem Epiphanio diſcimus. Libra enim apud Salaminios, ſuit duodecim unciarum, & uncia, octo drachmarum. Sed quòd medimnus Salaminius idem eſſet cum medimno Romano, ex eodem Epiphanio poteſt evidentiùs probari. Satum enim, qvod Joſephus dicit capere ſeſqvimodium Italicum, Epiphanius dicit capere modium Salaminium, & qvadrantem, ut qvatuor ſata, quæ ſex modios Italicos conſtituunt, hoc eſt, medimnum Romanum, qvinqve Salaminios modios efficiant, nempe, medimnum Salaminium. Si igitur qvatuor ſata conſtituunt medimnum Salaminium, & medimnum Romanum; neceſſe eſt, Salaminium medimnum, cum Romano æqvales eſſe. Nec movere quemqvam debet, qvòd apud Romanos medimnus, ſex modiis conſtat: Salaminius verò, qvinqve modiis. Sic enim medimnum antiqvitus, alii in quinque, alii in ſex modios partiebantur, etiamſi interdum unus & idem eſſet medimnus. Unde Budæus ex Cicerone annotavit medimnum Romanum, Ciceronis tempore, Siculis in uſu fuiſſe, qvem tamen illi in qvinqve, non ſicut Romani in ſex, dividebant modios. Qvòd autem corus, ſeu gomor, ſex caperet medimnos, teſtis eſt Eupolemus, ſcriptor Græcus, qvi dicit, corum Hebraicum, ſex artabas capere, ut videre

re eſt, apud Euſebium librô nonô de præparatione Evangelica. Et Septuaginta Eſaiæ qvintô 10. eorum eodem modô interpretati ſunt ſex artabas. Artaba autem, ut videre eſt, apud Heſychium & Suidam, capiebat Atticum medimnum; eſt & menſura Perſica Artaba, qvæ, ut Herodotus ſcribit, Atticum medimnum ſuperabat, tribus chœnicibus Atticis, ut artaba Perſica chœnices Atticos qvinqvaginta & unum caperet: Atticus autem medimnus, qvadraginta octo. Hîc autem ſex artabas, non Perſicas menſuras, ſed Hebraicas, ſex Atticis medimnis pares, intelligere debemus. Nam Athenienſes, ſicut ponderibus, ita & menſuris iiſdem, qvibus Hebræi, uſi ſunt; id quod inferiùs magis apparebit. Similis coro Hebraico fuit Cypſele, menſura apud Athenienſes, ſex medimnos capiens, cujus etiam fit mentio apud Ariſtophanem in Pace, κἀμοῦ λίθον ἐμβαλόντες ἑξμέδιμνον κυψέλην ἀπώλεσαν, id eſt, Ac meam injectô lapide, ſex medimnos capientem Cypſelem confregerunt. Sed qvantitas cori manifeſtiùs etiam eſt oſtendenda. Sciendum itaqve, qvòd decima cori pars, dicitur corus, ſicut decima talenti talentum. Unde qvod tertii libri Regum capite qvintô verſ. 11. legitur, Salomonem Tyriorum regi qvotannis præbuiſſe viginti millia coros tritici: Joſephus pro viginti millibus, ſcripſit duo millia, decem coros, pro ſingulis coris computans: qvod cùm ita ſit, videamus alterum Joſephi locum, qvi librô antiqvitatum tertiô, ſub finem, hiſce verbis legitur.

ἀλλὰ καὶ τοῦδε τοῦ πολέμου μικρὸν ἔμπροσθεν κλαυδίου ῥωμαίων ἄρχοντος, ἰσμαήλου δὲ παρ᾽ ἡμῖν ἀρχιερέως ὄντος, καὶ λιμοῦ τὴν χώραν ἡμῶν καταλαβόντος, ὡς τεσσάρων δραχμῶν πωλεῖσθαι τὸ ἀσσαρῶνα, κομισθέντος ἀλεύρου κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν ἀζύμων ἐς κόρους ἑβδομήκοντα (μέδιμνοι δὲ οὗτοι σικελικοὶ μὲν εἰσὶν εἷς καὶ τριάκοντα, ἀττικοὶ δὲ τεσσαράκοντα εἷς) οὐδεὶς ἐτόλμησε τῶν ἱερέων κρίμνον ἓν φαγεῖν. id eſt, Qvin & pauló ante Judaicum hoc bellum, principatu Claudii, pontificatum apud nos Iſmaële obtinente, cùm tam valida fames regionem noſtram premeret, ut aſſaron qvatuor drachmis veniret, & in feſtivitate azymorum, allati eſſent farinæ cori ſeptuaginta (qvi ſunt medimni, Siculi qvidem unus, & triginta; Attici verò, qvadraginta unus) nemo tamen ſacerdotum auſus eſt micam unam inde comedere, hactenus Joſephus. Septuaginta cori parvi, id eſt, decimæ, efficiunt integros coros ſeptem. Si autem ſeptem cori, qvadraginta & unum medimnum Atticum efficiunt; neceſſe eſt corum unum capere ſex Atticos medimnos, modiô fermè unô, id eſt, ſexta medimni parte minus. Atqve ita artaba Hebraica, ſexta pars cori, Atticô medimnô minor erit, ferè chœnice & triente, ut inter Hebraicas, & Atticas menſuras, ea ſit differentia, qvæ eſt inter raſas & cumulatas menſuras; facilè enim medimnus, pro auctuario chœnicem, & trientem, atqve adeò etiam amplius admittit. Jam igitur juxta hanc ſupputationem, corus Hebraicus pauxillô minus, qvàm ſex Atticos medimnos capiebat, qvod tamen

de minori coro intelligendum eſt. Fuit enim præter hunc, alius major, qvi, ut Joſephus librô antiqvitatum qvindecimô ſcribit, capiebat Atticos medimnos decem. ὁ δὲ κόρος δύναται μεδίμνους ἀττικοὺς δέκα. valet autem (inqvit) corus Atticos medimnos decem. Undè oritur dubium, ſi major corus decem Atticos medimnos capit, qvomodo minor non integros Atticos ſex capiebat; neceſſe eſt enim, ſi major decem Atticos medimnos capit, minorem Atticos etiam ſex capere; aut ſi minor non integros ſex Atticos capit, majorem qvoqve non integros decem capere, ut proportio inter corum, & corum, conſervetur; alioqvi nulla proportio ratiocinabilis eſſet inter has menſuras, qvod eſt abſurdum. Qvare dicendum, aut Joſephum diſcrimen qvod eſt inter medimnos Atticos, & corum majorem Hebraicum, propter exiguitatem neglexiſſe, ſicut Herodotus, & Julius Pollux talentum Babylonium ſeptuaginta Euboicarum, ſeu Atticarum minarum pondus habere dixerunt; & tamen, ex ipſius etiam Herodoti ſupputatione, pauló majus eſſe conſtat ſeptuaginta minis Euboicis. Et Ælianus manifeſtè docet, Babylonium ſeptuaginta duas minas Atticas appendere. Sic igitur, & hic tenue diſcrimen, qvod eſt inter decem Atticos medimnos, & Corum Hebraicum potuit neglexiſſe Joſephus. Aut inter ſacras menſuras, & publicas fuit aliqvid diſcriminis, fortaſſe quód publicas cum auctuario metiendi eſſet conſvetudo, aut conſertas & coagitatas, nam & hanc conſvetudi-

nem metiendi fuiſſe antiqvitus, ex Evangelio Luc. VI. 38. diſcimus. In ſacris autem, non licuit qvidqvam addere, ſicut nec minuere: unde ſi ſeptuaginta cori ſacri, de ſacris enim locus ille Joſephi intelligitur, efficiunt quadraginta unum medimnum Atticum, totidem publicæ menſuræ, ſi aliqvantò pleniùs admetiebantur, facilè quadraginta duos Atticos medimnos efficere poſſunt, ita ut in ſingulos decem coros, qui unum integrum efficiunt, ſex integri Attici medimni cedant. Sed hæc lectoris judicio permittimus. Corum itaqve ſtatuemus, majorem qvidem decem Atticos medimnos, minorem verò ſex capere; aut ſi quod diſcrimen fuit, non tale tamen putandum eſt fuiſſe, ut ob hoc, aut ille decem Attici medimni, aut hic ſex dici non poſſit.

Qvod cùm ita ſit, ſupereſt, ut de regio dicamus coro, qvod & facturi ſumus, ubi prius de partibus, in qvas dividitur corus, dixerimus.

DE DIVISIONE CORI.

Corus in decimas, & duodecimas dividitur, ſicut annus etiam antiqvitus dividebatur. Non enim ſine reſpectu temporis, antiqvi menſurarum ſuarum, & ponderum modos inſtituiſſe videntur. Hinc illi Fannii verſus, de ſcrupulis, qvæ grammata dicuntur Græcis:

unde

——— ——— *unde putandum*
Grammata dicta, quod hæc viginti quatuor in ſe
Uncia habet; tot enim notis vox noſtra notatur,
Horis qvot mundus peragit, noctemque diemque.

Et de uncia.

Uncia in libra pars eſt, quæ menſis in anno.

Decima anni annus dicitur, ſecundi Regum quindecimô: verſ. 7. poſt qvadraginta autem annos dixit Abſalon ad regem David. Similiter apud Septuaginta, & in Hebræo legitur. Joſephus autem pro qvadraginta dixit qvatuor. Tranſactis (inquit) poſtqvàm reconciliatus eſt patri quatuor annis, μετὰ δὲ τὴν τοῦ πατρὸς καταλλαγὴν τεσσάρων ἐτῶν ἤδη παρεληλυθότων. vides ut hic denos annos, Joſephus pro ſingulis annis computat. Qvod autem duodecima anni qvoqve, hoc eſt menſis, ipſe dicatur annus, teſtis eſt Plinius, qvi annum Ægyptiis ſeniô lunæ determinari dicit. Hinc & apud Romanos annus ab initio in decem partes diviſus fuit; poſtea verò in duodecim. Sed ad corum redeamus. Decima cori dicitur corus, ſicut oſtendimus ex Joſepho, & tales coros intelligere debemus Numeri undecimô, verſ. 18. 19. 20. ubi de coturnicibus ſcribitur. Sed præſtat integrum locum hîc adſcribere. Dixit Dominus ad Moſen: Populo qvoqve dices, ſanctificamini, cras comedetis carnes; ego enim audivi vos dicere: Qvis dabit nobis eſcas carnium? benè nobis erat in Ægypto. Ut

det vobis Dominus carnes, & comedatis non unô die, nec duobus, vel qvinqve, aut decem, nec viginti qvidem, ſed uſqve ad menſem dierum, donec exeat per nares veſtras. & infra. verſ. 37. Surgens ergò populus, totô die illo, & nocte, ac die alterâ, congregavit coturnices, qvi parum decem coros. Hactenus verba Scripturæ. Decem cori parvi, id eſt, decimæ efficiunt unum corum integrum, ſex aut decem medimnorum: ſed eſto efficiant ſex medimnos, decem parvi cori: Sex medimni frumenti ſufficere poſſunt in menſem alicui cum familia, qvatuor enim modii apud Romanos antiquitus dabantur in menſem ſervis, ut ſcribit Donatus, & militibus, ut Polybius teſtatur de Romana militia, unde ſex medimni qvi modios triginta ſex efficiunt, ſufficere poſſunt in menſem novem hominibus. Qvod ſi frumenti ſex medimni ſufficiunt novem hominibus in menſem; multò magis, ſex medimni carnis, poſſunt ſufficere. Nec enim homo, qvotidie tantum carnis comedere poteſt qvantum panis. Qvod ſi qvis hôc locô decem coros, non decimas cori, ſed integros coros velit intelligere, vide qvàm ſenſus non qvadrabit cum verbis ſcripturæ. Decem cori ſenum medimnorum, ſexaginta medimnos Atticos efficiunt; qvæ ſumma, non in menſem, ſicut ſcriptura dicit, ſed in annum ſufficeret alicui cum familia. Multò magis autem, ſi coros majores intelligamus. Hanc igitur abſurditatem Hebræi vitare volentes, ignari corum decimam cori qvoque dici, pro decem
go-

gomor, decem cumulos interpretantur, nihilominus abſurdè: qvid enim certi hæc expoſitio affert? Omnino enim ſcriptura, cùm dicit decem coros, certum aliqvid his verbis indicare voluit, qvare cùm dicitur, qvi parum, decem coros, decem coros, intelligemus parvos, nempe decimas; qvæ ſex medimnos Atticos efficiunt. Decima cori ſex medimnorum, ferè tres modios Atticos, quos illi hecteas vocant, & ſemiſſem capit. Majoris autem cori decima eſt medimnus Atticus, duo Cracovienſes coreti. Sed de cori decima hactenus.

Duodecima cori, Hebræis dicitur epha, Ægyptiis autem œphi, ſicut Septuaginta transferre ſolent. Ægyptia enim videtur hæc vox, non Hebraica. Sic enim ut plurimum Ægyptiorum vocabula, deſinunt in i. Sicut videre eſt in iis qvæ apud auctores leguntur voces Ægyptiæ, qvas proinde Græci in *is* vel in forma Græca; efferre ſolent, unde Heſychius quoque œphin, juxta formam Græcam dixit. œphin, inqvit, eſt menſura Ægyptia, quatuor chœnicum. Hinc diſcimus Ægyptiis hanc vocem fuiſſe in uſu, à qvibus, ut puto, ad Hebræos pervenit. Porrò chœnices qvatuor, ſunt duodecima pars medimni. Medimnus enim, pro quantitate ſui, quadraginta octo chœnices continet. Sed ad Hebraicam epham redeamus. Epha, ut Hieronymus teſtis eſt; tres capit modios, id eſt, ſemimedimnum, qvod qvidem ex Joſepho videtur hauſiſſe Hieronymus. Joſephus enim aſſaron menſuram,

hoc eſt, decimam partem ephi, ſeptem cotulas Atticas capere teſtatur, librô Antiqvitatum tertiô, hoc eſt, duos chœnices Atticos, & trientem; unde decem aſſarones, ſeu epha, ſeptuaginta cotulas Atticas, hoc eſt, viginti tres chœnices, & trientem efficiunt, qvæ menſura ſemimedimnô Atticô, duobus tantùm cotulis eſt minor; nam viginti quatuor chœnices, ſemimedimnum efficiunt; & XLVIII; medimnum. Duæ igitur ephæ, Atticô medimnô, qvatuor cotulis tantùm, hoc eſt, chœnice, & triente minores erunt. Atqve ita duodecim ephæ, efficient corum, ſex medimnos Atticos capientem, modiô tantùm uno deficiente: qvæ ſupputatio, ut vides, ad ungvem convenit cum illa ſuperiori, de ſeptuaginta coris. Quod igitur epha, ſit duodecima pars cori, ſatis, ut puto, evidenter oſtendimus. Epham Septuaginta interdum exponunt œphi, interdum, τρία μέτρα, id eſt, tres menſuras: unde qvod habetur Exodi XVI. verſ. 36. Gomor autem eſt decima pars ephi, Septuaginta tranſtulerunt. τὸ δὲ γομὸρ τὸ δέκατον τῶν τριῶν μέτρων ἦν. Hoc eſt; Gomor autem, decima pars trium menſurarum erat. Et Eſaiæ qvinto, verſ. 10. pro eo quod in Hebræo legitur, Sementis homer faciet epham: Septuaginta tranſtulerunt, Qui ſeminat artabas ſex, faciet menſuras tres: ὁ σπείρων ἀρτάβας ἓξ, ποιήσει μέτρα τρία. Gomor ſeu corum exponunt ſex artabas: Epham verò tres menſuras. Sic igitur & noſtra tranſlatio, pro epha, frequenter tres modios habet, tranſlatio-

lationem Septuaginta in hoc ſeqvuta. Septuaginta enim, pro modio, menſuram dicunt, propterea, qvòd modius Hebræis menſuram ſonat; non enim modius Græca vox eſt, ſicut nec mina, nec cadus, nec lagynum ſeu lagena. Sed hæc, & ſimilia à barbaris pervenerunt ad Græcos. Qværendum autem eſt hôc locô, qvo nomine iſtæ tres menſuræ, ſeu modii epham conſtituentes vocentur apud Hebræos. Chaldaica igitur paraphraſis docet, ſata vocari tres hujuſmodi menſuras, ſeu modios. Nam Exodi ſedecimo, verſ. 36. qvod Septuaginta tranſtulerunt; Gomor autem, decima pars trium menſurarum fuit; Chaldaica paraphraſis ita habet: Gomor autem (inqvit) eſt unum de decem, in tribus ſatis. Qvorum verborum ſenſus eſt; Gomor eſſe unam de decem menſuris, qvæ tribus continentur ſatis. Hôc locô paraphraſtes Chaldæus, ut vides, epham, ſeu tres menſuras, vocat tria ſata. Quin & Septuaginta paſſim ſatum interpretari ſolent, μέτρον, id eſt, menſuram ſeu modium, & tria ſata. Gen. XVIII. 6. τρία μέτρα interpretati ſunt, eôdem modô, qvô epham ſolent interpretari, ut jam nemini dubium eſſe poſſit, epham tria ſata efficere, ita ut ſatum ſit tertia pars ephæ, id eſt, modius Atticus, ſeu Romanus. Si igitur corus, ut jam probavimus, duodecim capit ephas, & epha tria ſata; ſeqvitur corum triginta ſex continere ſata. Atqve, ut in compendium reducamus ea, qvæ diximus, Decima cori dicitur corus, & duodecima cori dicitur epha. Epha dividitur

tur in tria ſata, & decima pars ephæ, dicitur Gomor, ſeu aſſaron. Gomor autem, id eſt, decima ephæ, apud Hebræos non iiſdem litteris, quibus Gomor, hoc eſt, corus ſcribitur. Nam Gomor pro coro, per aſpirationem ſcribitur homer: Gomor autem, id eſt, aſſaron, ſine aſpiratione per litteram ain. Epha ad corum parvum, qvi eſt decima cori, eam proportionem habet, qvam habent decem ad duodecim: unde ſi epha decem aſſarones continet, corus, hoc eſt, decima cori, continebit duodecim. Diviſionem in minutiora perſeqvi non poſſumus. Interim autem monendus eſt lector, qvod pro magnitudine cori, eſt partium cori magnitudo: ut exempli cauſſâ, Corus ſex medimnorum, decimam habet, tres modios Romanos fermé, & ſemiſſem, nempe duodecim aſſarones continentem. Corus autem major, decimam habet ſex modios Romanos, hoc eſt, medimnum capientem. Eâdem ratione corus ſex medimnorum ſatum habet modium Romanum capiens. Corus autem decem medimnorum ſatum, hoc eſt, triceſimam ſextam partem habebit, aliquantô majorem ſeſqvimodiô, &c. Sciendum item eſt, quod ſicut talentum diximus, dividi non ſolùm in decimas & duodecimas, ſed etiam in qvintas, & ſextas: ita Corus, præter prædictam diviſionem, etiam in ſextas dividitur. Nam ſextas in menſuris Hebraicis annotare potuimus, quintas non item. Sexta minoris cori eſt artaba Hebraica, nempe medimnus Atticus, eadem cum decima cori majoris: unde ſi deci-

decima cori dicitur corus; ſeqvitur, & ſextam qvoqve dici corum, cùm ſexta minoris cori eadem ſit cum decima majoris. Sic igitur, & artaba, ſeu medimnum, dicitur corus. Majoris autem cori ſexta, ſunt decem modii Romani. Major enim corus, decem Atticos, ſeu Romanos medimnos capit, qvi ſunt ſexaginta modii. De ſexaginta igitur ſexta pars ſunt decem modii, quæ menſura eâdem ratione, corus ſeu homer dicitur. Hujus menſuræ decima, erit modius Ezech. XLV, verſ. 11. juxta tranſlationem Septuaginta: ita legimus; Decima pars Gomor menſura. Menſuram autem Septuaginta, ſicuti diximus, ſolent vocare medium. Sic igitur intelligemus, decimam Gomor ſeu cori eſſe modium. In Hebræo autem habetur decima pars Gomor epha. Sciendum igitur eſt, qvòd Septuaginta epham interdum transferunt ephi, interdum tres menſuras, ſicuti diximus; interdum etiam, ut hîc menſuram, hoc eſt, modium, qvos ſecutus auctor tranſlationis noſtræ epham interdum ephi interpretatur, interdum tres modios, interdum etiam modium, ut Levitici XIX. verſ. 36. qvod habetur in Hebræo epha juſta, & hin juſtus, noſtra tranſlatio habet modius juſtus, & ſextarius juſtus. Videtur enim corus antiquiſſimus, fuiſſe duodecim medimnorum, qui ad minorem duplam haberet proportionem, ſicut talentum ſanctuarii, qvod antiqviſſimum conſtat fuiſſe, duplam habuit proportionem ad talentum minus publicum. Hujus autem cori ſexta fuerit duo medi-

dimni, id eſt, duodecim modii. Atqve ex eo modius, ſeu ſatum ephæ nomen accepiſſe videtur, qvòd ſcilicet eſſet duodecima pars Gomor, ſeu cori duos medimnos capientis, & poſtea etiam idem nomen retinuiſſe, etiamſi poſteà decima Gomor non duodecima eſſet. Atqve ex hoc loco Ezechielis non intellecto, Judæorum Rabini dicunt epham decimam partem cori eſſe menſuræ magnæ, neſcientes vocem Gomor, & ephæ variè in ſcriptura accipi. Sed & locus ille Ezechielis, non alium ſenſum reqvirit, qvàm qvem habet tranſlatio Septuaginta. Præcipitur enim illîc de menſuris & ponderibus, qvibus pauperes circumveniebantur à divitibus, nempe de parvis, id qvod ſatis arguunt & pondera, qvæ illîc nominantur, nempe XX oboli, XV ſicli, XX ſicli, XXV ſicli. Vides hîc nullam mentionem fieri magnorum ponderum, ſed tantùm parvorum, qvibus tenues qvotidie circumveniebantur. Sed locum illum Ezechielis cap. XLV. 10. 11. 12. hîc apponemus, juxta tranſlationem Septuaginta. ζυγὸς δίκαιος καὶ μέτρον δίκαιον καὶ χοῖνιξ δικαία ἔστω ὑμῖν τοῦ μέτρου, καὶ χοῖνιξ ὁμοίως· καὶ ἔσται τοῦ λαμβάνειν τὸ δέκατον τοῦ γομὸρ χοῖνιξ, καὶ τὸ δέκατον τοῦ γομὸρ τὸ μέτρον. πρὸς τὸ γομὸρ ἔσται ἴσον. καὶ στάθμιον εἴκοσιν ὀβολοί, εἴκοσι σίκλοι, πέντε καὶ εἴκοσι σίκλοι, δέκα καὶ πέντε σίκλοι ἔσται ὑμῖν. id eſt, ſtatera juſta, & menſura juſta, & chœnix juſtus ſit vobis menſuræ & chœnix ſimiliter: & erit ut accipiat decimam Gomor chœnix, & decimam Gomor menſura; ad Go-

Comor erit æqvalis, & appendiculum (σταθμίον ſignificat autem ponduſculum, qvod lancibus imponitur, *gewicht*) viginti oboli, viginti ſicli, quinqve & viginti ſicli, decem & qvinqve ſicli erit vobis. Sic legitur hic locus apud Septuaginta, in exemplaribus vulgatis Græcis. Apud Hieronymum autem, ita legitur tranſlatio Septuaginta: Statera juſta, & menſura juſta, & chœnix juſtus erit vobis ad menſuram; & chœnix ſimiliter, unus erit ad accipiendum. Decima pars Gomor chœnix, & decima pars Gomor ephi. Gomor erit æqvum, ad pondus viginti oboli, viginti ſicli, qvinqve & viginti ſicli, & qvindecim ſicli mina erit vobis. Tranſlationem igitur Septuaginta, & Græcam poſuimus, & ex Hieronymo Latinam, ut altera lectio poſſit ex altera emendari. In Hebræo itaqve qvod Septuaginta tranſtulerunt, menſura habetur epha: unde epham accipiemus hôc locô, pro modio, nempe, pro decima parte Gomor, ſeu cori decem modiorum, pro chœnice autem in Hebræo legitur bath, qvæ vox de menſuris liqvidorum tantùm dicitur. Neqve enim vel in ſcriptura, vel apud auctorem qvemqvam exſtat mentio bathi aridorum menſuræ. Sed & locus Ezechielis poſtulat, ut bath intelligamus hôc locô menſuram liqvidorum: præcipitur enim hîc de ponderibus, & menſuris, qvibus pauperes circumveniebantur: circumveniuntur autem menſuris, non ſolùm aridorum, ſed & liqvidorum, puta olei, mellis, vini &c. qvapropter alterum Gomor hîc intelligemus menſu-

ram

ram liqvidorum, cujus decima eſt bath, ſeu chœnix menſura parva liquidorum, etiamſi chœnix apud Græcos de aridis ferè dicitur. Sed Septuaginta abuſi ſunt hâc voce, certa de cauſſâ, ut poſteà dicemus. Qvod autem Gomor fuiſſet menſura liqvidorum, & bath decima ipſius, eôdem capite verſ. 13. 14. apud Ezechielem legitur, juxta tranſlationem Septuaginta. καὶ αὕτη ἡ ἀπαρχὴ ἣν ἀφοριεῖτε ἑκτὸν τοῦ ὕφι ἀπὸ τοῦ κόρου τοῦ πυροῦ καὶ ἑκτὸν τοῦ ὕφι ἀπὸ τοῦ κόρου τῶν κριθῶν. καὶ τὸ πρόσταγμα τοῦ ἐλαίου ἀπὸ δέκα κοτυλῶν. ὅτι αἱ δέκα κότυλαι εἰσι γομόρ. id eſt, & hæ ſunt primitiæ, qvas ſeparabitis, ſextam partem ephi de coro tritici, & ſextam partem ephi de coro hordei, & præceptum olei de decem cotulis, quia decem cotulæ ſunt Gomor. Qvod hîc dicitur decem cotulas eſſe Gomor, in Hebræo habetur, decem bath ſunt homer ſeu Gomor: unde homer ſeu Gomor, fuiſſe etiam menſuram liqvidorum, decem bath ſeu cotulas capientem, ex hoc loco manifeſtè diſcimus, etiamſi Rabini multiplicem acceptionem bath & Gomor ignorantes, longè ſecùs hæc intelligant, qvorum errorem etiam noſtri ſunt imitati: qva de re plura dicemus, cùm de menſuris liqvidorum tractabimus. Nunc autem poſtqvàm de majori & minori coro diximus, & item de cori partibus, ſupereſt ut de regio qvoqve dicamus coro: apparet enim reges antiqvitus pondera & menſuras ſuas habuiſſe, qvæ peculiari nomine Regiæ dicebantur, nec id apud Hebræos ſolùm, ſed & apud alias gentes regibus uſu veniſſe credendum eſt.

Nam & Herodotus ſcribens de rebus Perſicis cubiti qvoqve regii meminit, qvem vulgari cubitô dicit majorem tribus digitis fuiſſe. Majores menſuræ apud Hebræos regiæ peculiariter dictæ, ſicut & pondera, ſeſqvıplam habuerunt proportionem ad minores menſuras, qvas minores communes cum aliis ſuæ gentis hominibus habuerunt. Batus regius major ſeſquibatum minorem capiebat, ſicut oſtendimus inferiùs. Sic igitur & de aridorum menſuris ſentiendum eſt. Corus major regius ſeſqvicorum capiebat minorem. Unde corus major novem medimnorum erit. Qvam autem proportionem corus ad corum, eam & partes cori unius ad partes alterius habuerunt, verbi gratiâ: Satum minoris cori capiebat modium, ergò ſatum majoris cori ſeſqvimodius fuit. Qvod autem fuiſſet ſatum ſeſqvimodium capiens Italicum ſeu Romanum, teſtatur Joſephus librô Antiqvitatum nonô. Ex parte autem totum cognoſcitur, & ex toto pars, ſicut de ponderibus qvoqve diximus.

DE CORO ÆGYPTIO.

SICUT talentum Ægyptium, ad talentum minus Hebraicum, eam proportionem habuit, qvam habent octo ad ſex; ita & corum Ægyptium, eandem proportionem habuiſſe ad minorem corum Hebraicum, credere debemus: colligitur id ex menſuris Græcorum, qvi ſicut ponderibus, ita & menſuris Ægyptiorum uſi ſunt, ſac enim corum Ægy-

ptium, octo medimnos Atticos capere; ſexta pars ejus erit menſura modiorum octo, ſicut Hebraici cori ſexta pars fuit ſex modii. Octo enim medimni Attici efficiunt modios qvadraginta octo, qvorum ſexta pars ſunt octo modii, Siculus medimnus videlicet, qvi Atticum medimnum duobus modiis ſuperabat, ſicut patet ex illo Joſephi loco, qvem ſuperiùs citavimus; ubi triginta Siculi medimni & qvadraginta Attici pro eodem numerantur. Si enim triginta Siculi qvadraginta Atticos valent, ſeqvitur Siculos tres valere qvatuor Atticos. Atque ita Siculus medimnus capiet Atticum medimnum & trientem, hoc eſt, hecteas Atticos ſeu modios Romanos octo, qualem medimnum Athenienſibus etiam in uſu fuiſſe teſtatur Cornelius Nepos XXV. II. 6. cùm ſcribit à Pomponio Attico frumentum Athenienſibus fuiſſe donatum, ita ut ſingulis VIII modii darentur: VIII enim, non VII, in emendatioribus exemplaribus legitur nominatim, quæ Venetiis apud Paulum Manutium ſunt excuſa. Et addit Nepos, qvi modus menſuræ medimnus Athenis appellatur. * Sed & Ariſtophanes cùm

* *Joan. Savaro & Beurerus legunt* VII. modii. *Sed Faërnus hunc locum rectè reſtituit* VI. modii *cùm antea etiam pro* modiis *legeretur* modius. *Ceterùm cùm ſelectæ eruditionis viri Johan: Andr. Boſius & Henr: Ernſtius non ſolùm hunc* Nepotis Cornelii *locum in notis ſuis egregiè explicârint: verùm etiam illud ipſum præ-*

cùm introducit qvendam, dicentem, qvòd ſibi cypſele ſex medimnorum injectô lapide fracta eſſet, videtur cypſelen ſex medimnorum dixiſſe

præſentis libri argumentum; non ab re erit verba illorum hîc repetere ex optima, qvam laudatus nobis JenæBoſius dedit editione M.DC.LXXV. *in 8t. qvippe qvæ hîc in paucorum manibus verſatur, & ut Germanica ob non nitidam, cui impreſſa, chartam imperitè contemnitur.* Sex modii] *ita*, inqvit Ernſtius *in notis; Faërnus hunc locum reſtituit. Alii legunt VII. qvomodo etiam in MS. Medic. II. inveni. ſed malè. idqve propterea, qvòd auctor paullò poſt ipſe dicat, eum modum menſuræ medimnum Athenis adpellari. Jam verò Suidas docet, medimnum eſſe menſuram aridorum diſcretorum modios ſex continentem. Error autem hîc inde natus, qvia in nonnullis libris editis & MSS. pro* modus *corruptè legitur* modius, *qvod etiam in MSo. Medic.* I. *reperi. Suidæ adſtipulantur Fannius* de Amphora *ſcribens, item Budæus de Aſſe lib. V. Et. Georgius Agricola lib. II. de menſuris Græcorum. Sed Caſpar Waſerus lib. II. Antiqvarum menſurar. cap. VII. Sect. III. ea non de medimno Attico, qvem vult præter ſex modios completos capere XIII. libras, & trientem libræ ampliùs, ſed Siculo majori accipit. Hæc Ernſtius.* Boſii verba hæc ſunt: Septem modii] *ſic edd. vett. & MSS. Manutii, Giſanii, Schotti, Leid. & Medicæus II. Sed qvoniam ê Cicerone Verrin.* III. c. XLV. XLVI. & XLIX. *Fannio,*

dixiſſe ad differentiam alterius, nempe, quæ eſſet octo medimnorum. Athenienſes enim uſi ſunt Ægyptiis ponderibus, & menſuris liqvi-

Auſonio, Svida, aliiſqve veterum conſtat medimnum continuiſſe ſex modios, idcircò totidem & heîc reſcripſêre cum Georg. Agricola. lib. II. de menſur. & ponder. Græc. ac Rom: Manutius, Faërnus, Urſinus; eamqve lectionem pro vera recepêre Lambinus, & qvotqvot poſt eum Nepotem edidere, ceteri. Verùm non idem medimnorum omnium modus, ſicuti nec modiorum, fuit. Auctori veteri de Menſuris inter Auctores finium regundorum â Rigaltio edito p. 335. modii qvinqve medimnum faciunt. *Iſidoro qvoqve XVI.* Origin. *XXV.* Medimnum eſt menſura modiorum qvinqve: *Qvæ Jac. Capellus lib. de menſuris cubicis definit: LVIII. de medimno & modiis Hebræorum: Salmaſius Epiſt: LXVII. de Paphio, ſive Cyprio accipit. Erant & Siculi, majores Atticis. De illis haut dubiè Cicero loqvitur. Qvos ceteri deſignent, non æqvè in aperto eſt. At noſter* Nepos *ſine dubio de Atticis loqvitur. Qvibus pleriqve quidem recentiorum ſex modios dant, etiam Salmaſius, teſtem advocans Africanum, qvi hoc accuratiſſimè perſeqvutus ſit: Sed intelligunt Italicos ſive Romanos. Noſter autem Nepos fortaſſis Atticos. At medimnum Atticum diſertè ſeptem modiorum facit Varinus Phavorinus in Commentario Græcæ Lingvæ:* Μέδιμνον, τὸ μόδιον ἢ μέτρον Ἀττικὸν, γινόμενον μόδιον ἑπτὰ, ἤτοι

πε-

qvidorum, ut inferiùs docebimus: proinde non mirum qvòd & aridorum Ægyptias menſuras habuerint in uſu. Hieronymus ſuper Eſaiam, τεσσαράκοντα ὀκτὼ χοίνικες· *Ubi Capellus* modios *de Romanis accipit; addit tamen*, id præciſè verum non eſſe. *Waſerus II. de menſur. Hebræor. VII. 3. ſcribit*; medimnum Atticum præter ſex modios completos capere libras XIII. cum triente. *Atqvi modius Romanus pendebat, ut volunt, libras (tritici ſcilicet) XX. Non malè ergò medimno ſeptem modii tribuentur. Sed omnis iſtarum menſurarum ratio nondum ſatis expedita eſt. Qvæ cùm ita ſint, revocandam cenſui priſcam lectionem, præſertim in tanto librorum conſenſu. Poſſis &* modum menſuræ *de ſingulis modiis accipere, non de ſeptenis: nam aliqvando* ἰσοδυναμοῦσι modius & medimnus: *etſi id hôc locô fretus negat Gonſalius ad Petronium p. 148. & Salmaſius l. c. Diſertè Heſychius*: Μεδιμναῖον μέτρον μοδίου· Μέδιμνον μέτρον ὄμβριον· *(non opus cum Guyeto addere μοδίῳ·) Et alibi*: Διμέδιμνον, μέτρον χωροῦν δύο μοδίους· *Idem è Cicerone conatur elicere Capellus l.c. definit*: XLI. *Qvin & definit*: LXVIII. *vexatiſſimum Joſephi locum fine lib. III. Antiqvit. ſic accipit; ut* μέδιμνος *vox pro modio ſumatur. De qvo nos plura ad eum locum. Hactenus Boſius. Alexander ab Alexandro l. II. c. XX. ita diſtingvit, ut modios qvidem ſex medimnum facere: Athenienſem autem medimnum ſeptem modiis conſtare dicat.*

Eſaiam, menſuram ſex artabas Ægyptias capientem, dicit viginti modios eſſe, quod utiqve Hieronymus, ut ſolet, ex Græco qvopiam accepit auctore, qvi hoc ita docuit modios accipiens eos, qvi qvinqve medimnum efficiunt, & tales viginti efficiunt qvatuor medimnos, corum videlicet minorem Ægyptiorum, eam proportionem habentem ad corum majorem, qvam talentum minus habuit ad talentum majus. Diximus enim talentum minus Ægyptium ſemiſſem fuiſſe talenti majoris, unde & corus minor erit ſemis majoris cori.

Ita & apud Hebræos fuit ſemiſſis cori lethech dicta, cujus mentio fit apud Oſeam prophetam cap. tertiô 2. qvam menſuram Epiphanius etiam Gomor vocatam tradit. Rabbini lethech, ſicut & Epiphanius, dimidium corum interpretantur, ſed cujus cori dimidium ſit lethech, nec ex translatione Septuaginta, nec ex Joſepho conſtat. Probabile tamen eſt, majorem corum propter magnitudinem dimidiatum fuiſſe, ita ut lethech qvinqve medimnos caperet Atticos, ſeu, qvod idem eſt, decem ephas ternorum modiorum. Atqve ita epha eſſet decima pars Gomor ſeu cori, qvi dicitur lethech, ſed hæc affirmare omnino non poſſumus.

Cabus menſura fuit qvatuor ſextarios capiens; qvartam enim partem cabi, cujus fit mentio quarti Reg. cap. VI. 25. Joſephus xeſtem, hoc eſt, ſextarium interpretatur. Hanc ego menſuram puto, cujus Xenophon librô primô Anabaſeos meminit, cùm dicit

ca-

capithen farinæ binis ſiclis venalem fuiſſe. Capithe autem (inqvit Xenophon) duos chœnices Atticos capiebat. Sicli vox arguit, & capithen vocem Hebræam Chaldeámve eſſe, etiamſi detorta ſit ad Græcam formam, ſicut ſchecel forma Græca dicitur ſiclus, ſeu, ut Xenophon dicit, ſiglus. Porrò duo chœnices qvatuor xeſtas, id eſt, ſextarios efficiunt. Sed hæc hactenus.

Diximus ſuperiùs, antiqvos menſurarum ſuarum modos, non ſine reſpectu temporis inſtituiſſe. Corus Ægyptius, qvem diximus octo medimnos capere, præter alia etiam in hoc videtur inſtitutus, ut eſſet cibus unius hominis in annum integrum. Qvatuor enim modii Attici ſufficiunt uni in menſem: unde qvadraginta octo modii; corûs videlicet Ægyptius; in duodecim menſes ſufficient uni. Habet ſua commoda & corus ſex medimnorum. Satum, qvod diximus eſſe modium Romanum, ſufficere poteſt hominibus octo in unum diem. Modius enim octo chœnices continet, & chœnix frumenti eſt diurnus hominis cibus: ita ſatum ſufficere poteſt homini cum familia non magna in unum diem. Cui autem ſatum in diem ſufficit, huic corus in annum, hoc eſt, decimam anni ſufficiet. Annus enim, id eſt, decima anni, ſicut inferiùs oſtendemus, ſunt triginta ſex dies, qvot ſata corum diximus continere. Qvod ſi qvis frumenti non trientem ephæ, hoc eſt, ſatum, ſed trientem cori parvi, hoc eſt, qvatuor aſſarones ſingulis diebus cum familia abſumat, hic corum, hoc eſt,

ſex medimnos in annum, id eſt, menſem abſumet: corus enim, ſicuti diximus, dividitur in decem coros parvos: qvos rurſus ſi in trientes dividas, erunt triginta trientes, qvot videlicet dies menſis habet. Ægyptii enim, ſicut Herodotus tradit, omnes menſes tricenûm dierum faciunt, unde ſeqvitur, annum illis eſſe trecentorum ſexaginta dierum. Duodecim enim menſes ſi per triginta multiplicentur, efficiunt CCCLX, & tot gradus ſunt Zodiaci, qvem ſol peragrans annum conficit. Verùm qvoniam ſol intra trecentos ſexaginta dies, curſum ſuum non conſummat, ideò adjiciunt Ægyptii alios qvinqve dies extraordinarios, qvi & intercalares ab illis vocantur, ut idem Herodotus ſcribit, Diodorus Siculus, Dion & Gaza. Qvòd verò extraordinarii eſſent hi qvinqve dies, nec in annum, partésve anni computarentur ab Ægyptiis, docet Plutarchus etiam in libello, qvem de Iſide & Oſiride ſcripſit, fabulam qvamdam ſuper ea re referens, nempe Solem imprecatum eſſe Rheæ: μήτε μηνὶ μήτε ἐνιαυτῷ τεκεῖν, hoc eſt, ut nec menſe nec annô pareret. Atqve Mercurium ea de cauſſâ Lunæ hos qvinqve dies taxilorum luſu ademiſſe, & Rheam ita in iis peperiſſe: qvos dies, inqvit Plutarchus, nunc Ægyptii intercalares vocant, & natalitios deorum celebrant. Qvòd autem Hebræi in civilibus negotiis rationem menſium Ægyptiorum obſervâſſent, docet Joſephus in Antiqvitatibus. Annus igitur, id eſt, duodecima anni pars, triginta dies ſunt. Annus verò,

hoc

Digitized by Google

hoc eſt, decima anni, ſunt triginta ſex dies; de trecentis enim & ſexaginta decima pars eſt triginta ſex, duodecima autem pars triginta. Qvi ergo, ſicuti diximus, tertiam partem cori parvi, hoc eſt, qvatuor aſſarones ſingulis diebus abſumebat, hic duodecim coros ſenum medimnorum abſumebat per annum integrum. Cui autem ſatum, hoc eſt, modius in ſingulos dies ſufficiebat, huic corus ſex medimnorum in decimam anni partem qvoqve ſufficiebat, & decem hujuſmodi cori in annum integrum. Decem autem cori efficiunt *laſt* noſtrum, hoc eſt, ſexaginta medimnos ſeu coretos Maſoviticos, qvi ſinguli Cracovienſes duos capiunt: unde noſtrates qvoqve videntur inſtituiſſe ſuum *laſt*, ut eſſet annuus cibus hominis cum familia mediocri. Porrò menſuras magnas, noſtris *laſt* non diſſimiles, apud antiqvos fuiſſe oſtendemus inferiùs. Qvod ergo de coro ſex medimnorum jam diximus, ſimilia de aliis coris intelligi poſſunt. Poterit autem aliqvis præter hæc, & alia eòdem pertinentia, per ſe inveſtigare. Nos autem poſtqvàm de his qvoqve lectorem admonuimus, ad alia tranſibimus.

DE MENSURIS LIQUIDORUM.

BATHUS inter liqvidorum menſuras, qvarum in ſacris libris fit mentio, maxima fuit. Bathus apud Hebræos, ſicut & corus, fuit major & minor, & præter hos etiam ba-

thus regius, eam proportionem inter ſe habentes, qvam pondera & menſuras aridorum habuiſſe diximus. Paralipomenon librô II. cap. IIII, verſ. 5. vas quoddam à Salomone rege factum, qvod & mare propter capacitatem dictum eſt, ſcribitur ter mille bathos capere. Regum autem hiſtoria in III. lib. c. VII, 26. idem vas, bis mille bathos capere tradit: unde manifeſtè bathi ad bathum ſeſqviplam fuiſſe proportionem diſcimus. Septuaginta, qvos & noſtra tranſlatio ſequitur, in Regum libris bis mille bathos tranſtulerunt; in libris verò Paralip. Ter mille metretas, minorem bathum metretam exponentes. Joſephus autem ter mille bados ſcribit æneum mare capere, lib. VIII, cap. II. paulò autem ſuperiùs eôdem capite docet, badum menſuram eſſe ſeptuaginta duorum ſextariorum, cùm ſcribit, Salomonem Regem qvotannis Tyriorum Regi miſiſſe bis mille coros tritici, & totidem bados olei & vini. Badus autem (inqvit Joſephus) poteſt capere ſextarios duos & ſeptuaginta. Et ſi quidem Joſephus poſt hanc interpretationem bathi, dixiſſet mare æneum bis mille bathos capere, ſicut in libris Regum ſcriptum eſt; intelligeremus bathum Regium majorem fuiſſe ſeptuaginta duorum ſextariorum. Nunc autem non duo millia, ſed tria millia dixit, ſicut liber Paralip. habet. Neceſſe eſt ergò, ut intelligamus bathum minorem, ſeptuaginta duos ſextarios capere, & per conſeqvens majorem bathum, qvandoqvidem ſeſquiplam habet proportionem, ad minorem, centum

tum & octo ſextariorum eſſe. Nam centum & octo ſeſqviplam habent proportionem ad ſeptuaginta duo. Qvòd verò minor bathus ſeptuaginta duorum ſextariorum fuerit, poteſt etiam probari ex menſuris Athenienſium, qvibus talentum minus Hebraicum, & menſuræ aridorum minores in uſu fuerunt. Apud Athenienſes ergo, ſicut pondera duplicia, ita & menſuræ duplices fuerunt. Attica amphora capiebat amphoram Romanam, & ſemiſſem, ſicut manifeſtè illa carmina docent.

Attica præterea dicenda eſt amphora nobis
Seu cadus, hanc facies noſtræ ſi adjeceris urnam.

Amphora Romana, ſicut ſupra p. 208. ex Budæo docuimus, capiebat ſextarios XLVIII, urna autem viginti qvatuor. Si ergo quadraginta octo addas ad viginti quatuor, habebis ſeptuaginta duos ſextarios: Atticam videlicet amphoram, eamdem, ut vides, cum batho Hebraico. Ac ne qvid dubites à barbaris ad Græcos hanc menſuram perveniſſe, cadi vox te admonet. Cadus enim ſicut & bathus Hebraica vox eſt, cad, & ſignificat interdum hydriam, id eſt, vas qvô aqva è puteo hauritur, Geneſis XXIIII, verſ. 14. in qva ſignificatione apud Græcos nonnunqvam uſurpatur: unde apud Plutarchum περὶ ἀδολεσχίας legimus, Socratem poſt exercitium corporis, qvando maximè ſitire ſolet homo, cadum aqvæ qvem primum

mum hauriret, effundere in terram ſolitum, ut hôc modô appetitum aſſveſceret rationi obtemperare. Cadum Joſephus nonnunqvam interpretatur amphoram. Sic hydria apud Græcos, qvamvis propriè ſignificat vas, qvô hauritur aqva; unde & nomen ab aqua habet. Sæpe tamen accipitur pro menſura vini, ſicut ex Polluce, & aliis auctoribus notum eſt. Attica igitur amphora, ſicuti oſtendimus, Romanam amphoram & ſemiſſem, hoc eſt, tres urnas capiebat. Medimnum autem capiebat qvatuor urnas, hoc eſt, duas amphoras Romanas, eam proportionem habens ad amphoram trium urnarum, qvam talentum majus ad talentum minus habuit, hoc eſt, qvam tria ad quatuor, & ſex ad octo habent. Sic ergo Athenienſes habuerunt amphoram ſeu cadum, qvi reſponderet talento minori; & medinumm, qvod reſponderet talento majori: unde colligitur, qvòd ſicut talentum minus Atticum, idem fuit cum talento minori Hebraico; ita & menſura liqvidorum minor Attica, reſpondens talento minori, eadem fuit cum menſura liqvidorum Hebraica, minori itidem talento reſpondente. Qvòd igitur bathus ſeptuaginta duorum ſextariorum fuerit, & qvòd is bathus minor fuerit, ſatis, ut puto, liqvet. Notandum autem eſt, qvòd Bathus Ægyptius, ſi qvis eum ſtatuat (ſicut certè ſtatuere debet) eam proportionem habere ad bathum Hebraicum, qvam pondera ad pondera, & aridorum menſuræ ad aridorum menſuras habuerunt: qvòd, inqvam, bathus is

erit

erit æqvalis menſuræ aridorum, qvæ eſt apud Hebræos ſexta pars cori minoris. Talentum enim Ægyptium continet Hebraicum talentum ſemel, & trientem inſuper ipſius, & corus Ægyptius, qvem octo medimnos Atticos capere diximus, continet corum Hebraicum minorem itidem ſemel & trientem ipſius: fac igitur & bathum Ægyptium, qvi bathum minorem Hebraicum capiat ſemel, & trientem, hoc eſt, ſeptuaginta duos ſextarios, & item ſextarios viginti qvatuor. Nam viginti qvatuor, ſunt tertia pars de ſeptuaginta duobus: Septuaginta duo, inqvam, cum viginti qvatuor efficiunt nonaginta ſex ſextarios, medimnum videlicet Romanum & Atticum, qvi idem fuit cum ſexta parte cori Hebraici minoris. Sic ergo bathus Ægyptius, cum ſexta parte cori minoris Hebraici coincidit; unde Athenienſes medimnum aridorum Hebræis debent ſeu Phœnicibus: Medimnum autem liqvidorum Ægyptiis, etiamſi eæ menſuræ æqvales inter ſe reperiantur. Bathus minor Hebraicus, ſicuti diximus, ſeptuaginta duos ſextarios capiebat, & regibus etiam in uſu fuit. Sicut locus Joſephi, qvem paullò antè citavimus, arguit: alter autem bathus regius peculiariter dictus, qvi ſeſqviplam ad hunc proportionem habuit, centum & octo fuit ſextariorum. Publicus autem bathus major, ſi eum ſtatuemus proportionem eam habere ad bathum minorem, qvam corus major habuit ad corum minorem, centum & viginti ſextariorum haud dubiè fuit. Sic enim decima hujus

erit

erit ſexta illius, duodecim videlicet ſextarii, ſicut decima cori majoris eſt ſexta pars minoris. Qvod autem bathus centum viginti ſextariorum fuiſſet, apud Hebræos colligitur ex Joſepho, qvi in vita ſua ſcribit de Joanne qvodam veteratore homine, qvi â Joſepho res Galileæ tunc adminiſtrante, petiit, ut oleum ſibi extra fines liceret exportare, propter Judæos, qvibus oleô â gentibus factô uti nefas eſſet. Hæc autem (inqvit Joſephus) non religionis, ſed turpis lucri gratiâ faciebat; ſciebat enim Cæſareæ Philippi duos ſextarios olei drachmâ unâ venire: Giſchalis autem, qvæ patria Joannis fuit, octoginta ſextarios drachmis qvatuor. Rurſus de bello Judaico Joſephus eadem de re ita ſcribit: Coëmens (inqvit) Joannes Tyriô numiſmate, qvod qvatuor drachmas Atticas valet, amphoras olei qvatuor, eôdem pretiô amphoræ dimidium venundabat. Qvod ibi dixit octoginta ſextarios, qvatuor drachmis, hîc, Tyriô numiſmate, qvod qvatuor Atticas drachmas valet amphoras qvatuor, efficiant amphoras vicenum ſextariorum: unde diſcimus amphoram Hebræis in uſu fuiſſe viginti ſextariorum, ſiqvidem octoginta ſextarii quatuor amphoras vicenûm ſextariorum efficiunt. Joannes ergo qvatuor drachmis in patria qvatuor amphoras vicenûm ſextariorum emebat. Cæſareæ autem dimidiam amphoram, hoc eſt, decem ſextarios eôdem pretiô vendebat, qvamvis oleum Cæſareæ carius veniret, priusqvàm à Joanne importatum eſſet: & Joannes, ut puto, iis ven-
de-

debat oleum, qvi qvæſtum ex ea re qvoqve facturi erant. Nec enim probabile eſt, Joannem oleum cotulatim divendidiſſe. Sit ergo amphora viginti ſextariorum Hebræis uſitata: qværendum cujus bathi pars illa amphora fuit. Minor bathus qvi ſeptuaginta duos ſextarios capiebat, non poteſt in hujuſmodi amphoras dividi. Sed nec regius bathus, hoc eſt, centum & octo ſextarii diviſionem hujuſmodi admittit. Supereſt igitur, ut amphoram illam majoris bathi partem eſſe dicamus; is enim ſolus in hujuſmodi amphoras dividi poteſt; nempe viginti ſextarii, ſunt ſexta pars de centum viginti ſextariis. Nam qvod menſuræ liqvidorum antiqvitus in ſextas dividerentur, ex Hieronymo etiam diſcimus, qvi ſuper caput qvintum Eſaiæ ſcribens, batum (qvem ex ſententia Rabinorum æqvalem ephæ autumat) interpretatus eſt tres amphoras, amphoram haud dubiè ſedecim ſextariorum menſuram vocans, qvæ planè eſt ſexta pars medimni Attici, hoc eſt, bathi Ægyptii. Qvod autem fuerit bathus ſeu metretes in Syria qvi centum & viginti ſextarios caperet, docet etiam Cleopatra, & Nicandri interpres. Cleopatræ verba ſunt. Apud Syrios metretes eſt ſextariorum Italicorum centum viginti. Hujus igitur bathi ſexta pars, nempe amphora viginti ſextariorum, vocatur Gomor Ezechielis capite XLV. 11. 13. 14. ubi dicitur juxta tranſlationem Septuaginta, Decima pars Gomor chœnix; in Hebræo autem legitur, decima pars Gomor bath. Si enim decimam Gomor,

hoc

hoc eſt, bath ſtatuamus tantum capere, qvantum chœnix capit, nempe duos ſextarios; neceſſe eſt, ut Gomor, qui in hujuſmodi menſuras decem dividitur, viginti ſextarios capiat. Ideò enim Septuaginta abuſi videntur chœnicis voce de bath, liqvidorum menſura; qvòd hæ duæ menſuræ æqvales inter ſe eſſent; & ob hoc altera alteri nomen facilè communicaret. Deinde qvia amphora hæc viginti ſextarios capiens, qvamvis liqvidorum ſit menſura, nomen tamen aridorum menſuræ habet: nam Gomor & corus de aridis potiùs dicuntur, ideò & decima ejus chœnix aridorum menſuræ nomine vocatur. Gomor autem hæc menſura dicta eſt, ex eo qvòd bathus etiam cori nomine appellatur, ſicut videre eſt apud Ezechielem, & in libris Regum, & apud Eupolemum Græcum ſcriptorem: proinde nec mirum, qvòd pars ejus Gomor ſeu corus etiam dicatur. Non ſolùm autem ſexta bathi, ſeu cori liqvidorum vocatur Gomor, ſed & duodecima eôdem nomine appellatur, ſicut inferiùs dicemus. Qvemadmodùm enim de ponderibus diximus, qvòd ſexta pars talenti & duodecima vocatur talentum; qvin & decimæ eorum, talenta qvoqve dicuntur: Ita & bathi ſeu cori ſexta & duodecima vocantur Gomor ſeu corus; & horum decimæ bathi qvoqve dicuntur.

DE BATHI PARTIBUS.

BATHUS dividitur in ſextas, ſicut jam diximus; & præterea dividitur in decimas, & duodecimas, ſicut apud Græcos & Latinos cadus in decem congios, & amphora Attica ſeu cadus, qvi idem fuit cum batho minore Hebraico, in duodecim congios: unde corus, hoc eſt, congius dictus eſt δωδεκεύς, id eſt, duodecimarius; ſicut Heſychius teſtatur, & ſemicongium ἡμιδωδέκατον. Eſt autem δωδεκεύς, ſicut τριτεὺς, ἑκτεὺς vox Attica: unde liqvet Athenienſium hanc diviſionem amphoræ fuiſſe, à qvibus etiam Romani congii ſui modum habuerunt, amphoram, id eſt, ſemimedimnum in octo congios dividentes, & duas amphoras, hoc eſt, medimnum in ſedecim congios, non ſuæ amphoræ medimnive proprios, ſed alterius amphoræ, qvam diximus eamdem fuiſſe cum batho minore Hebraico. Sicut enim talentum Atticum majus octoginta minas continere dicitur, non ſuas utiqve proprias, ſed minoris talenti minas; ſuas enim minas ſexaginta haud dubiè habuit, ita & medimnum cùm dicitur ſedecim congiorum eſſe, intelligemus non proprios ipſius congios, ſed minoris menſuræ congios; ſuos enim congios duodecim aut decem habuit, ſi qvidem in decimas & duodecimas, & item in ſextas menſuræ antiqvitùs dividebantur. Decima cadi, hoc eſt, congius apud Græcos & Latinos dicebatur cadus, unde congiarius cadus dictus eſt,

qvi congium capiebat. Sic apud Hebræos decima bathi dicitur bathus, ſicut ex Joſepho diſcimus, qvi qvod in Regum libris (III. Reg. V. 11.) & 2. Paralip. II. 10. ſcriptum eſt de Salomone, qvod ſcilicet Tyriorum regi qvotannis mitteret tritici coros viginti millia, & olei bathos viginti millia, & vini bathos, itidem viginti millia tranſtulit, ſicut diximus, bis mille coros & totidem bados olei & vini: denos coros pro ſingulis coris, & denos bathos pro ſingulis bathis accipiens. Ita tertii Regum cap. ſeptimô, verſ. 38. ubi ſcriptum eſt, qvadraginta bathos capiebat luter unus, Septuaginta interpretati ſunt qvadraginta congios, & Joſephus ſimiliter librô octavô; unde bathos ibi decimas bathi intelligemus, ut qvadraginta bathi parvi qvatuor valeant bathos, qvos metretas Septuaginta vocant: & Joannes Evangeliſta cap. II. 6. cùm dicit hydrias capientes binas aut ternas metretas, per metretas deſignans bathos minores, qvi ſinguli ſeptuaginta duos ſextarios capiebant. Convenienter igitur decima bathi minoris choëus, ſeu congius dicitur, cùm ſit decima ejus menſuræ, qvæ metreta, ſeu cadus, ſeu amphora dicitur. Metreta enim & cadus, pro eodem accipiuntur: itidem amphoram & metretam, pro eodem interdum accipi docet Julius Pollux. Eupolemus apud Euſebium bathum Hebraicum vocat corum; & addit: Corus autem vini ſunt menſuræ decem, ὁ δὲ κόρος τοῦ οἴνου ἐςὶ μέτρα δέκα. Decem menſuras Eupolemus vocat decem parvos bathos, hoc eſt, decimas bathi, qvi di-
cun-

cuntur congii. Diximus bathum qvoqve dici, ſextæ partis bathi decimam, menſuram videlicet duorum ſextariorum, qvam Septuaginta chœnicem interpretati ſunt Ezechielis XLV. 11. 13. 14. eôdem capite Septuaginta duodecimæ partis bathi nempe Gomor decimam exponunt cotulam. Atqve ita ſanè cadus apud Græcos nonnunqvam accipitur pro parvo vaſculo, nempe pro cyatho, ſeu poculo, ſicut Athenæus docet librô undecimô, adducens etiam hos verſiculos de qvodam Paſiſocle.

Ἐξ ἠοῦς εἰς νύκτα καὶ ἐκ νυκτῶν πασισοκλῆς
Εἰς ἠοῦν πίνει τετρακοσίοισι κάδοις.

id eſt, de luce in noctem, & de nocte in lucem, Paſiſocles qvadringentis bibit cadis. Ex prædicto autem loco Ezechielis malè intellecto, Hebræorum Rabini, qvos etiam Latini ſcriptores ſeqvuntur, ſtatuunt bathum decimam partem eſſe Gomor, id eſt, cori menſuræ magnæ aridorum, cùm bathus cori ſit octava pars, non decima; ſicut ex iis, qvæ ſuperiùs diximus, conſtat. Sed is error Hebræis evenit, ex eo qvòd bathi & Gomor, multiplicem acceptionem in ſcriptura ignorarent.

HIN menſuram, cujus mentio fit freqvens in libris Moſi; Septuaginta χοῦν interpretantur, Levitici XIX. 36. ubi præcipitur ut ſint ſtateræ juſtæ, epha juſta, & hin juſtus. Sic enim habetur in Hebræo. Septuaginta autem tranſtulerunt, ζυγὰ δίκαια καὶ μέτρα δίκαια καὶ χοῦς δίκαιος, id eſt, ſtateræ juſtæ,

menſuræ juſtæ, & chus juſtus. Noſtra tranſlatio habet, modius juſtus æqvusqve ſextarius. Hieronymus ſuper Ezechielem cap. IV. 12. Hin, inqvit, duos choas Atticos facit, qvos nos appellare poſſumus duos ſextarios Italicos; ita ut hin menſura ſit Judaici ſextarii, noſtriqve caſtrenſis, hactenus Hieronymus. Hinc igitur diſcimus, qvod hin, id eſt, chus Hebraicus, ſicut Septuaginta tranſtulerunt, duplô major fuit qvàm Atticus, ſicut didrachmum Hebraicum (ſic enim ſiclum ſanctuarii ſolent interpretari Septuaginta) duplô majus fuit, qvàm didrachmum Atticum. Si qvidem chus Atticus, ſicut hîc Hieronymus docet, ſextarium Romanum capiebat. Hebraicus autem bis tantùm, hoc eſt, duos choas Atticos, ſeu qvod idem eſt, duos ſextarios Romanos. Qvalem etiam chun, nempe duorum ſextariorum, fuiſſe apud nonnullos Græcos, ex Suida diſcimus. Accipitur autem chus interdum pro menſura duodecim cotularum, ſicut ſuprà ex Nicandri interprete oſtendimus; unde chus interdum congium ſignificat, interdum etiam ſextam congii partem, hoc eſt ſextarium. Ad eumdem modum apud Hebræos Hin interdum ſignificat menſuram parvam, nempe duorum ſextariorum, interdum etiam magnam, & qvæ parvum hin aliqvoties capit. Unde Epiphanius hin capere dicit ſextarios Alexandrinos, ſi rectè vulgata exemplaria habent, novem. Sextarius autem Alexandrinus major fuit, qvàm Romanus, ut ex eodem Epiphanio colligitur. Rabi autem Salomon men-

menſuram Log (qvæ vox in plurali facit login, unde lagynon & lagena * apud Græcos nomen

* *Eruditiſſ. Jacob. Rigaltius in Phædr.* 1 *Fab.* XXVII. 8. Lagonam *edidit, ac* lagenam, lagonam, & lagunam *ait reperiri, qvod ultimum video è Marmoribus adferri, cùm in veteri inſcriptione legatur apud Grüterum pag.* DCCLXXVIII. *Inſcript:* L. TROPHIMUS AUG: LIB: *A VESTE ITEM A LAGUNA. In Gloſſis etiam Cyrilli eſt* λάγυνος lacuna, *ubi* laguna *legendum. Factum hoc Græcorum more, qvi* λάγυνος *dicunt, ut cùm ex adlato Gloſſarii loco, tùm ex Suida conſtat. Indeqve* λαγυνοφορία· *de qva Athenæus initiô lib. VII. Videlicet hîc itidem factum eſt, ut in aliis nominibus Græcis, in queis* Υ *in* O *converſum fuit. Ita à Græco* νὺξ, *Latinum* nox, *à* μύλα *(qvod Doricum pro* μύλη*)* mola; *&* è λάγυνος *&* λαγύνιον, *qvæ Pollux & Etymologus agnoſcunt, fit* lagona *&* laguna. *Etſi autem plurimum per* Y *in veteribus libris ſcribatur, interdum tamen & per* η *legas* λάγηνος, *ut in Latinis* lagena, *qvod uſitatè dicitur. Qvamqvam verò* λάγηνος, *ſeu* λάγυνος, *&* lagena *pro* poculi genere *accipi ſoleant: tamen cùm hæc poſterior ſignificatio eſſe poſſit, & Athenæus librô XI. diſertim ſcribat, qvoſdam velle* λάγυνον *Græcis eſſe* menſuræ genus, *veluti* χοᾶ, *&* κοτύλην, *planè veriſimile eſt Gerardo Joanni Voſſio pag.* 279. *a. Etymolog.* λάγυνον *venire à* לוג, *qvod & ipſum eſt* menſuræ genus. Sextarium *tranſfert Hieronymus Levit.* XIIII. 12. *Vide ſupra p.* 345.

accepit) capere dicit ſex ova; & duodecim login efficere menſuram hin. Ovum autem genus minutæ menſuræ antiqvitus fuit, ut apparet, dictum à forma ovi. Unde apud Athenæum etiam ovum inter pocula recenſetur, & ex Heſychio colligimus, cyathum formam ovi habuiſſe: qvare qvod legitur apud Rabinos log capere ſex ova, ego intelligo cyathos duplò majores Romanis, ut log ſit, ſicut Latina tranſlatio habet Levitici XIV. 12. ſextarius, qvi ſex ova, id eſt, cyathos capit. Antiqvitùs enim ſextarius, apud alios in duodecim, apud alios in ſex cyathos dividebatur. Arbitror enim Rabinos antiqvos ita ſenſiſſe, etiamſi poſteriores Judæi hoc à majoribus acceptum, de gallinaceis ovis perperam intellexerunt, amphibologiâ vocis decepti: nec ſcriptô à qvoqvam hoc traditum habent, qvod dicunt de ovis gallinaceis, ſed conjectura tantùm utuntur. Ego verò, qvod dicitur log, capere ſex ova, de ovis ipſis intelligi poſſe conceſſero, ſi qvis ova grandiuſcula intelligat, qvalia ſunt anſerum: teſtula enim anſerini ovi, ſextam ferè partem ſextarii Romani capit, & ſex teſtulæ ſextarium Romanum. Qvod autem antiqvi Rabini, ſex ova ſeu log, pro ſextario acceperint, argumentô eſt, qvòd Cabum menſuram continere dicunt, qvatuor logim; legerunt enim apud Joſephum, pro qvarta parte cabi ſextarium, unde cabum ipſum qvatuor logim, hoc eſt, qvatuor ſextarios interpretati ſunt. Nam qvod ex Joſepho hoc deſumpſerint Rabini, apparet etiam ex inter-

terpretatione ſati; ſatum enim capere dicunt, ſex cabos; Joſephum haud dubiè ſecuti, qvi ſcripſit, ſatum ſeſqvimodium Italicum capere: ſi quidem ſex cabi, viginti qvatuor ſextarios efficiunt; ſeu, qvod idem eſt, ſeſqvimodium Italicum. Qvod igitur ſex ova ſeu log pro ſextario Rabini acceperunt, ſatis jam, ut puto, liqvet. Septuaginta autem log interpretati ſunt cotulam à proportione, ſicut & ſiclum interpretari ſolent didrachmum, etiamſi duplô major ſit didrachmô Atticô. Sic igitur & log interpretati ſunt cotulam, qvod eſſet Hebraici congii, hoc eſt, menſuræ hin pars duodecima; ſicut cotula apud Athenienſes, eſt Attici congii duodecima pars. Apparet autem log dictum eſſe qvoqve bath. Nam Septuaginta apud Ezechielem XLV. 11. 13. 14. bat decimam partem Gomor cotulam ſimiliter interpretantur, ut intelligamus eo in loco Gomor menſuram liqvidorum, duodecimam partem bathi majoris fuiſſe, capientem decem cotulas Hebraicas, qvi ſunt decem ſextarii Romani. Sic enim & apud Epiphanium legimus Gomor eſſe duodecimam partem bathi: ſed ad hin redeamus. Sicut apud Græcos chus pro congio, & pro ſexta congii parte, hoc eſt, pro ſextario accipitur: ita hin apud Hebræos, ſtatuemus interdum pro duobus congiis accipi, interdum pro ſexta parte duorum congiorum, id eſt, pro duobus ſextariis. Id ita eſſe, ex Joſepho etiam probari poteſt: is enim librô tertiô ἀρχαιολογίας de oleo unctionis ſcribens, hin menſuram hunc in modum definit. Eſt au-

tem (inqvit) hæc menſura vernacula, duos choas Atticos capiens: μέτρον δ' ἐστὶ τοῦτο ἐπιχώριον δύο χόας ἀττικοὺς δεχόμενον. Et paullò poſt de ſacrificiis. ὁδὲ ἲν μέτρον ἀρχαῖον ἑβραίων. δύναται δὲ δύο χόας ἀττικούς. Id eſt, Hin autem eſt menſura antiqva Hebræorum, & poteſt duos choas Atticos efficere. Bis eamdem vocem interpretatur, ut intelligamus duo ſignificata ipſius, qvemadmodum choos apud Græcos duo ſignificata ſunt. Alioqvi qvorſum attinebat in una propemodùm charta, bis eandem vocem interpretari, præſertim cùm in omnibus ſuis ſcriptis Joſephus unam menſuram bis non ſit interpretatus? Qvod igitur dicit Joſephus, duos choas poteſt accipi pro duobus congiis, & pro duobus ſextariis; ſed in ſuperiori loco, duos choas neceſſe eſt, ut intelligamus magnos, nempe congios; in poſteriori verò parvos, hoc eſt, ſextarios. Sic enim Exodi XXX. 23. 24. 25. de oleo unctionis ſcribitur: Sume tibi aromata primæ myrrhæ, & electæ qvingentos ſiclos, & cinamomi medium, id eſt ducentos qvinqvaginta ſiclos: caſiæ autem qvingentos ſiclos in pondere ſanctuarii, olei de olivetis menſuram hin, facieſqve unctionis oleum ſanctum ungventum compoſitum opere ungventarii, & unges ex eo tabernaculum teſtimonii, & arcam teſtamenti, menſam cum univerſis vaſis ſuis, candelabra & utenſilia ejus, altaria thymiamatis & holocauſti, & univerſa ſupellectilia, qvæ ad cultum eorum pertinent &c. Pondus aromatum, qvæ hic recenſentur, ſunt mille qvingenti ſicli ſan-

ſanctuarii, id eſt, talentum Atticum ſexaginta duas libras Romanas efficiens & ſemiſſem. Ad tantum igitur pondus aromatum non convenit, ut intelligamus additos eſſe duos choas, id eſt, duos ſextarios; ſed potiùs duos congios intelligemus, præſertim cùm totum illud confectum dicatur oleum ex qvo tam multa ungenda erant. In ſacrificiis autem offerendis præceptum eſt, Exod. XXIX. 40. Num. XXVIII. 5. 7. 14. Ezech. XLV. 24. XLVI. 5. 7. 11. 14. ut cum agno offeratur ſimilæ aſſaron, & olei qvarta pars hin, cum ariete ſimilæ duo aſſarones, & olei tertia pars hin, cum bove aſſarones ſimilæ tres, & olei medium hin. Hoc loco hin parvum, id eſt, duorum ſextariorum intelligere debemus, ut videlicet ſimilæ reſpondeat oleum, alioqvi qvartam partem hin, id eſt, duorum congiorum tres videlicet ſextarios olei cum aſſarone ſimilæ offerri non eſt probabile. Probabilius enim eſt cum aſſarone ſimilæ qvartam partem hin, id eſt, heminam olei offerri &c. Hæc igitur eſt cauſſa, quòd Joſephus vocem hin, bis in una ferè charta interpretatur, nempe qvòd duo ſignificata ejus ſint. Alioqvi ſi in poſteriori loco acciperetur, ſicut in ſuperiori; qvid attinebat ſtatim eadem repetere, præſertim cùm id Joſephus aliàs nunqvam faciat?

Hin duodecim ſextariorum, tres congios, ſeu tres ollas Cracovienſes efficit.

Hin menſura duorum congiorum tantum ferè capit; qvantum cerviſiæ groſſô in Maſovia venditur.

Hin duorum ſextariorum ſemicongium, ſeu dimidiam ollam Cracovienſem capit, in Pruſſia *ſtoff* Germanicè vocatur.

Eſt autem hin menſura duorum congiorum, gnomon menſurarum magnarum, nempe minoris & majoris bathi, & item regii. Atqve adeò etiàm Ægyptii bathi. Minoris enim bathi, eſt ſexta pars, majoris autem decima, Regii verò nona, Ægyptii autem octava. Qvemadmodùm artaba Hebraica medimnum Atticum valens, minoris cori eſt ſexta pars, majoris decima, regii nona, Ægyptii octava. Sic etiam talentum numiſmaticum mille Atticas drachmas valens, minoris talenti publici eſt ſexta pars, majoris decima, regii nona, Ægyptii octava.

Sed de ſextario Hebraico, nempe de parvo hin, & item de cotula Hebraica, qvæ ad explicandum Ezechielis locum facere videntur, adjiciemus.

Diximus ſuperiùs eandem menſuram apud Hebræos interdum diverſis nominibus vocari, aliô atqve aliô reſpectu: ſatum enim qvod modium Romanum capit, qvatenus eſt triens ephæ, vocatur ſatum; qvatenus autem ſextæ partis cori eſt pars, vocatur epha: ad eundem igitur modum in liqvidis, menſura duorum ſextariorum, qvatenus eſt ſexta pars hin congii Hebraici, vocatur hin, hoc eſt, Chus, ſive ſextarius Hebraicus, duplô major qvàm Atticus chus, ſeu Romanus ſextarius: qvatenus verò eſt decima ſextæ partis bathi, vocatur bathus. Itidem de menſura unius ſex-

tarii

tarii ſentiendum eſt: qvatenus enim congii Hebraici eſt duodecima pars, & choos ſeu ſextarii Hebraici ſemiſſis, vocatur log, hoc eſt, cotula ſeu hemina Hebraica, duas cotulas Atticas ſeu heminas Romanas capiens: qvatenus verò duodecimæ partis bathi eſt pars, vocatur bathus. Nec illud prætereundum, qvòd antiqvi menſuras ſuas ita inſtituerunt, ut aridorum menſuræ haberent octuplicem proportionem ad liqvidorum menſuras. Corus minor ſex medimnos capiens bathum minorem ſeptuaginta duorum ſextariorum octies capit; & major corus decem medimnorum, bathum majorem centum & viginti ſextariorum capit itidem octies: idem ſentiendum de aliis coris & bathis, idem de partibus cororum & bathorum. Hæc proportio antiqvitus convenientiſſima eſt judicata, inter menſuras aridorum & liqvidorum. Proindè Salomon totidem bathos olei, itemqve vini Tyriorum Regi donat, qvot & coros tritici: III. Reg. V. 11. qvo locô Joſephus, ſicut diximus, coros intellexit, non integros, ſed decimas cori; qvapropter bathos qvoqve pro decimis bathi accipit: bathus enim coro, & decima bathi, decimæ cori convenienti, hoc eſt, octuplici proportione reſpondet: hinc eſt, qvod in ſcriptura hin & epha conjunguntur. Levitici XIX. 36. epha juſta & hin juſtus. Septuaginta autem epham interpretati ſunt μέτρον, id eſt, modium, & hin chun, ſeu ſextarium. Sciebant enim Septuaginta, qvòd menſura ephæ trium modiorum non reſpondet, neqve magno

magno hin neqve parvo ; ideò epham, modium & hin ſextarium expoſuerunt. Chus enim, ſeu ſextarius Hebraicus, reſpondet modio in octuplici proportione, in modio enim ſunt octo chœnices, chœnix autem tantundem capit qvantum chus, ſeu ſextarius Hebraicus. Sic & apud Ezechielem locô ſuperiùs allegatô, cap. XLV. 11. epham aridorum exponunt, μέτρον, id eſt, modium, & bath liqvidorum menſuram chœnica, proportionem liqvidorum ad arida, hâc voce ſignificantiùs exprimere volentes. Eôdem capite Ezechielis, 13. 14. ubi præcipitur, ut primitiæ dentur è coro frumenti, ſexta pars ephæ, id eſt, ſemodius, ex batho autem olei decima pars Gomor, hoc eſt, bath menſura. Septuaginta bath interpretati ſunt cotulam. Atqvi bath accipitur etiam pro ſextario Hebraico: cur igitur cotulam potiùs qvàm chœnicem hôc locô interpretati ſunt? nimirum qvia cotula Hebraica ſextarium Romanum capiens, reſpondet ſextæ parti ephæ, id eſt ſemimodio, in octuplici proportione; modius enim capit ſedecim ſextarios; hujus igitur octavam partem capit Hebraica cotula. Qvot autem ſunt modii in coro, tot ſunt ſextarii Hebraici in batho; & qvot ſemodii, tot cotulæ. Verbi gratiâ: in batho majori ſunt centum & viginti Hebraicæ cotulæ, hoc eſt, ſextarii Romani, totidem & ſemodii ſunt in coro majori decem medimnorum; nam decem medimni ſexaginta modios efficiunt, & ſemodios bis tantùm, hoc eſt, centum viginti. Idem

de

de batho minori; & coro minori dicendum eſt. Sicut enim in batho minori cotulæ Hebraicæ ſeu ſextarii Romani ſunt ſeptuaginta duo, ita in coro ſex medimnorum, modii ſunt triginta ſex, ſemodii verò ſeptuaginta duo. In ſacrificiis tamen apud Moſen non eadem proportio ſervatur. Sed qvoniam locus Ezechielis ubi de oleo ſcribitur, non eſt integer in tranſlatione Septuaginta; ideo adſcribemus integrum ex Hebræo. Sic enim in Hebræo verſ. 14. legitur: Statutum verò olei, bathus olei, decimarius bathus de coro, decem bathis Gomor explentibus, qvia decem bathi ſunt Gomor. Corum vocat bathum integrum, homer duodecimam hujus partem; bathum autem, hoc eſt, cotulam vocat decimam partem homer ſeu Gomor. Proinde cùm dicit ſtatutum olei, bathus olei, velut exponens addit decimarius bathus, ut intelligamus eum bathum qvi eſt decima pars Gomor decem cotularum, nempe cotula Hebraica. Septuaginta autem pro decimario batho tranſtulerunt, de decem cotulis ſeu bathis: & certè ex Hebræo poteſt ita legi, vocalibus punctis mutatis; qvæ * puncta tempore Septuaginta non-

* *μέγα λίαν αἴτημα.* Contrarium docent Summus D. N. Calovius in Critico ſacro pag. 328. & Tomô I. Syſtematis. Q. XXIX. pag. 728. ſ. Magnus Gerhardus in Exegeſi Loci I. cap. XV. §. 334. ſ. p. m. 130. ſ. B. D. Dannhawer in Hodoſophia Phænom. I. pag. 58. D. Jo. Andr.

nondum fuerunt, ſed poſteà addita ſunt à Rabbinis. Similis apud Græcos proportio fuit menſurarum: cadus ſeu amphora Attica duodecim congiorum reſpondebat cypſelæ ſex medimnorum in octuplici proportione, & bicongium medimno, &c. Atqve hæc videtur eſſe cauſſa, quòd Romani cùm accepiſſent menſuras ſuas ab Athenienſibus, nempe medimnum, qvi Atticus medimnus dicitur aridorum, & ſemimedimnum liqvidorum, hoc eſt, amphoram diviſerunt in alterius amphoræ congios liqvidorum menſuram, ſicut ſuprà admonuimus, ut videlicet congii reſpondere poſſint medimnis aridorum, ſicut apud Athenienſes. Siculis autem medimnis qvi Atticis majores ſunt qvadrante, non hæc diviſio amphoræ, ſed alia congruebat. Dividebatur enim am-

pho-

Andr. Qvenſtedt in Exercitatione inaugurali de Puritate Fontium, Hebræi Veteris, & Græci Novi Teſtam: Wittenb. habita CIↄ Iↄc *lxxv.* Obſ. XIV. *Et qvi hîc cumprimis nominandi, incomparabiles Buxtorfii: Johannes Pater in libro* I. *nunqvam ſatis laudati Theſauri (verè Theſauri) Grammatici Lingvæ Hebrææ cap. V. p.* 55. *edit: primæ Baſileenſ.* CIↄ IↄC. *IX. Item in Tiberiade, ſive Commentario Maſorethico c. VII. p. m.* 31. *Johannes filius in ſolido tractatu de punctorum antiqvitate & origine. Item Jo. Henr. Hottingerus in Theſauro Philolog. l.* I. *c.* III. *Sect. IV. p.* 400. *ſ. Adde Cl. Leuſdenii Philologum Hebræum Diſſert.* XIII. XIV. XV. XVI. *pag.* 143—195.

phora Romana præter congios ſenum ſextariorum, etiam in amphoras ſedecim ſextariorum, ſicut ex Hieronymo annotavimus ſuperius, ita ut amphora tres, & duæ amphoræ, hoc eſt, medimnum liqvidorum ſex hujuſmodi amphoras minores caperet. Talis igitur amphora ſedecim ſextariorum reſpondebat medimno Siculo in octuplici proportione, ſicut bicongium medimno Attico ſeu Romano eâdem analogiâ reſpondebat. Qvòd verò Siculus medimnus Italis fuerit in uſu, colligitur ex Polybio, qvi librô ſecundô tantam fertilitatem Italiæ dicit eſſe, ut temporibus Polybii in Italia ſæpe venderetur Siculus medimnus tritici, qvatuor obolis; & hordei, duobus obolis. Sed hæc hactenus.

SCHALISCH mensura liqvidorum. Pſal. LXXX. 6. potaſti eos lachrymis ſchaliſch, id eſt, menſurâ magnâ, ſchaliſch dictâ. Eſa. XL. 12. pro menſura aridorum dicitur, Qvis menſus eſt pugillô aqvas, & cælum ſpithamâ, & totum pulverem terræ menſurâ ſchaliſch. Septuaginta pſalmô ſupradictô, ſchaliſch interpretati ſunt μέτρον, ſicut ſatum, id eſt, modium interpretari ſolent: eôdem modô & alterum ſatum, qvod Joſephus ſeſqvimodium dixit, interpretati ſunt qvarti Reg. Septimo verſ. 2. 17. 19. Judæi menſuram hanc ſchaliſch dictam putant qvaſi dicas tertiariam; qvòd ſit tertia pars menſuræ magnæ. Fac trientem menſuræ magnæ, hoc eſt, bathi, tertia pars de ſeptuaginta duobus ſextariis, ſunt viginti qvatuor ſextarii, nempe men-

menſura duos hin capiens : fac menſuram aridorum tantundem capientem, viginti qvatuor ſextarii efficiunt ſeſqvimodium Romanum, nempe ſatum cujus Joſephus meminit. Qvod autem ſatum poſſit dici ſchaliſch, qvaſi dicas triens, conſtat ex iis, qvæ ſuperiùs de ſato diximus; nam ſatum diximus tertiam partem eſſe duodecimæ partis cori. Probabile igitur eſt, utramqve menſuram cùm ejuſdem qvantitatis eſſet, & utraqve majoris menſuræ eſſet triens, nomina invicem ſibi communicâſſe, ita, ut aridorum menſura ſchaliſch, & liqvidorum menſura ſatum diceretur. Hæc ſi cui parum probantur, ſuſpendat ſententiam, qvoad certius aliqvid invenerit de illa menſura. Eſt & alius locus, ex qvo colligi poteſt, ſatum fuiſſe menſuram liqvidorum, licet non ejuſdem magnitudinis cum hac menſura, de qva modò diximus. Tertii Reg. cap. XVIII. verſ. 32. hæc ferè verba leguntur: Et fecit ſulcum duorum ſatorum (ſic enim Lyranus tranſtulit.) alii autem: Fecitqve aqvæ ductum ſpatiô duorum ſatorum ſementis in circuitu altaris. Septuaginta autem tranſtulerunt, Fecit mare qvod caperet duas metretas ſementis in circuitu altaris: ἐποίησε θάλασσαν χωροῦσαν δύο μετρητὰς σπέρματος κύκλοθεν τοῦ θυσιαστηρίου. Hîc Septuaginta *ſatum* interpretati ſunt *metretam*, qvô nomine aliàs bathum, ſicuti diximus, expoſuerunt. Hinc auctor tranſlationis noſtræ bathum nonnunqvam ſolet interpretari ſatum, qvaſi ſatum ſit idem qvod bathus, qvamvis hôc locô non ſimpliciter pro ſato metreta dicitur,

tur, ſed pro ſato ſementis metreta ſementis. Qvod ſi ſatum ſementis menſura aridorum intelligenda eſt, metreta qvoqve ſementis, neceſſe eſt, ut aridorum menſura intelligatur, etiamſi metreta Græcis, qvod eqvidem ſciam, non niſi de liqvidis dicatur. Sed arbitror Septuaginta abuſos hâc voce, certa qvapiam de cauſſa, fortè qvòd ſatum eſſet menſura qvædam aridorum æqvalis batho ſeu metretæ menſuræ liqvidorum: unde probabile eſſet, utramqve menſuram commune nomen habuiſſe: qvod Septuaginta fortè indicare volentes, tranſtulerunt pro ſato ſementis, metretam ſementis, ut intelligamus hanc menſuram liqvidorum & aridorum fuiſſe. Nam ex hoc qvod metreta dicitur, liqvidorum menſura intelligitur: ex eo verò qvod additur, ſementis; intelligitur etiam aridorum menſura eſſe. Bathus qvem Septuaginta metretam interpretati ſunt, capiebat ſeptuaginta duos ſextarios Romanos: fac igitur aridorum menſuram qvæ tantundem capiat: ſeptuaginta duo ſextarii efficiunt modios qvatuor & ſemiſſem, qvæ eſt planè duodecima pars cori Regii novem medimnorum, ephæ rationem obtinens, qvem corum in Samaria, qvæ Regum Iſraël regia fuit, colligimus in uſu fuiſſe ex Joſepho, qvi librô nonô ſatum, cujus uſus in Samaria fuit, ſeſqvimodium Italicum interpretatus eſt. Sed hîc forraſſè aliqvis objiciat: Si ſatum de qvo in præſentia agimus, æqvale metretæ ſeu batho fuit, qvatuor modios, & ſemiſſem capiens; cur ſatum & non potiùs epha dicitur, cùm non tri-

ceſima ſexta ſed duodecima ſit cori pars? Arbitror igitur, ſicut ſuprà oſtendimus, tertiam partem ephæ, nempe modium Romanum, unam & eamdem menſuram juxta aliam atqve aliam rationem interdum ſatum, interdum epham dici; ita & hanc menſuram certa de cauſſa etiam ſatum dictam eſſe. Credo enim fuiſſe apud Hebræos, & alias menſuras, iis, qvas diximus, majores; qvemadmodùm apud Perſas fuit Achane, qvadraginta qvinqve medimnos Atticos capiens, ſicut Ariſtophanis interpres ex Ariſtotele annotavit. Nec Græcis ignota fuit Achanę, ut apparet ex Ariſtophane & Arato Plutarchi. Talis apud nos etiam Achane eſt, *laſt*, noſtrô ſermone vernaculô dicta, ſexaginta medimnos capiens. His igitur non diſſimiles fuiſſe apud Hebræos credo, alioqvi menſuræ liqvidorum hoc ipſum ſatis arguunt. Qvis enim credat bathum, hoc eſt, baryllam, maximam fuiſſe menſuram liqvidorum, ipſa etiam voce refragante? bath enim Hebræis filiam ſignificat, unde barylla dicta eſt bath, qvòd eſſet velut proles magnorum vaſorum, in qvibus liqvida aſſervari ſolent. Sicut igitur de talento diximus, talentum non ſolum ſexaginta minas, ſed & qvinqvies ſexieſve tantum pondus talentum dici; ita & menſuras arbitror fuiſſe majores tàm aridorum, qvàm liqvidorum, qvæ coros & bathos, de qvibus ſuprà diximus, caperent aliqvoties: ut verbi gratiâ, in Samaria, qvæ fuit regia Regum Iſraël, ſtatuamus fuiſſe corum novem medimnorum, & minorem corum, ſemiſſem hujus,

jus, hoc eſt, qvatuor medimnorum cum ſemiſſe. Fac igitur menſuram, qvæ minorem hunc eorum ſexies capiat, nempe viginti ſeptem medimnos, hujus, inqvam, menſuræ triceſima ſexta pars, hoc eſt, ſatum erit qvatuor modii & ſemis, metreta ſementis, ut Septuaginta interpretati ſunt. Sed de his ſentiat, ut qviſqvis vult, ſi hæc, qvæ attulimus, parum probabilia videntur. Qvod autem de talento, coro & batho diximus, fuiſſe videlicet majora pondera, qvàm ſimplex talentum eſt, & majores menſuras, qvam corus & bathus eſt, idem de anno dicere poſſumus. Annus, qvi Hebræis ſchana dicitur, non ſolum de ſpatio duodecim menſium ſed de longè majori tempore dicitur. Sicut γένεα apud Græcos ſignificat ſeptem annorum, ſignificat & triginta anorum ſpatium: ita apud Hebræos ſchana de longo tempore etiam dicitur; primi Reg. XIII. verſ. 1. filius unius anni erat Saul cùm regnare cœpiſſet. Conſtat autem Saulem adultum fuiſſe, cùm factus eſſet Rex: qvomodo igitur fuit unius anni, niſi annum accipiamus pro ſpatio multorum annorum? Et Judicum decimô: verſ. 8. Judæi hoſtibus ſuis dicuntur eſſe traditi illô annô per decem octo annos, ubi annum intelligemus ſpatium majus, aut certè non minus, qvàm decem octo ſunt anni. Joſephus librô primô ἀρχαιολογίας, annum magnum dicit eſſe ſexcentorum annorum, qvæ planè eſt decima de ſex millibus annorum, qvibus duraturum mundum credunt Judæi ex ſententia Heliæ, qviſqvis tandem fuit ille

 Heli-

Helias, cujus feruntur eſſe illa verba: Sex millia annorum mundus & poſteà deſtructio: Decima pars de ſex millibus ſunt ſexcenti anni, & de ſexcentis decima ſunt ſexaginta anni, cujus ſemiſſis ſunt triginta anni; γενεὰ Græcis dicta, tempus, qvô pervenit ad perfectionem homo.

PLURA DE ANNO.

SED non abs re fortaſſè fuerit de anno plura etiam addere; præſertim cùm multa, qvæ ſumus hîc dicturi, nondum à qvoqvam, qvod eqvidem ſciam, obſervata ſint.

Annus apud Hebræos duplex fuit, Solaris & Lunaris. Solaris annus eſt tempus, qvô ſol totum peragrat Zodiacum. Lunaris annus, duodecim lunationibus conſtat. Solaris annus ſunt trecenti ſexaginta qvinqve dies, & qvadrans diei, hoc eſt, ſex horæ. Lunaris autem annus, ſunt trecenti qvinqvaginta qvatuor dies.

Sicut autem duplex eſt annus, ita & menſis eſt duplex. Solaris menſis eſt, dum ſol in Zodiaco unum qvodqve ſignum percurrit, qvod fit triginta ferè diebus. Tales Ægyptii menſes obſervabant, apud qvos annus fuit CCCLX. dierum, propterea qvòd Zodiacus in totidem gradus ſit ſectus. Sed qvia per CCCLX dies ſol non conſummat curſum ſuum, ideo ſingulis annis poſt duodecim menſes tricenum dierum adjiciebant qvinqve extraordinarios dies & qvadrantem.

Luna-

Lunaris autem menſis eſt tempus à novilunio ad novilunium XXIX dies continens, & ſemiſſem diei. Hos menſes Græci qvoqve obſervabant, apud qvos menſes erant tricenûm & alternatim XXIX dierum. Tales menſes duodecim efficiunt lunarem annum, trecentorum qvadraginta qvinqve dierum, qvi annô ſolari minor eſt undecim diebus & qvadrante, & hac de cauſſa Græci ut annus lunaris adæqvaretur ſolari anno, intercalabant non qvidem ſingulis annis undecim dies, ſed tertiô annô menſem triginta dierum: nam per tres annos colliguntur, intercalares dies XXXIII, ex qvibus intercalabant XXX, & reſiduos tres dies addebant ad intercalares ſeqventium annorum, qvoad rurſus excreſceret numerus epactarum ad XXX.

Hoc autem ideò faciebant, ut lunaris annus iiſdem finibus qvibus & ſolaris coërceretur. Bifariam enim annum conſiderabant Græci, præſertim Athenienſes, ſicut Gaza de menſibus docet. Nam & ſolarem annum CCCLX dierum, obſervabant, & lunarem CCCLIIII dierum, poſt ſolares duodecim menſes qvinqve dies, & ſi qvid ampliùs opus erat intercalantes, poſtlunares verò XXX dies. Qvòd autem ſolaris lunariſque annus & menſis communis fuerit Athenienſibus cum Hebræis, ſicut pondera, & menſuras eis communes eſſe docuimus, ex iis qvæ deinde ſumus dicturi de partibus anni, & multiplici apud Hebræos acceptione anni, manifeſtum fiet.

Primò autem ex profanis auctoribus de varietate anni dicam, ne qvis nova & inaudita me tradere putet, cùm apud Hebræos tale aliqvid fuiſſe docebimus. Plinius librô ſeptimô cap. XLVIII de anno ita ſcribit. Annum alii æſtate unum determinabant, & alterum hieme, alii qvadripartitis temporibus, ſicut Arcades, qvorum anni trimeſtres ſuêre; qvidam lunæ ſeniô, ut Ægyptii. Sed & Solini verba qvæ capite tertiô leguntur, adſcribemus. Annus inqvit, apud Ægyptios qvatuor menſibus terminabatur, apud Arcades tribus, apud Acarnanes ſex, in Italia apud Lavinios tredecim, qvorum annus trecentis ſeptuaginta qvatuor diebus ferebatur. Romani initiô annum decem menſibus computaverunt. Hactenus Solinus. Xenophon autem in æqvivocis ita ſcribit: Annus etiam diverſus eſt; etenim Ægyptii utuntur annô qvandoqve menſtruô, ſæpe bimeſtri, non raro trimeſtri; ſæpe qvadrimeſtri, nonnunqvam ſolari. Qvæ varietas etiam ex noſtris, qvi ab eis litteras habuerunt, ſapientes coëgit aberrare. Iberis annus qvadrimeſtris, ut plurimùm, eſt, rariſſimè ſolaris. E contra Chaldæi qvum in antiqvitate diſciplinarum ſuarum utantur menſtruô, in ceteris ſemper ſolarem ſe intelligere fatentur. Hactenus Xenophontis verba. Ex his ergo & ſimilibus auctorum teſtimoniis diſcimus, qvòd ſemiſſis anni, & triens anni, & qvadrans anni, & ſexta duodecimaqve pars anni, antiqvitùs vocabatur annus non ſolùm apud alios atqve alios, ſed & apud eoſdem interdum, ſicut apud

Ægyptios anni multiplicem acceptionem fuiſſe Xenophon hoc loco teſtatur. De majoribus autem annis Cenſorinus ſcribit, magnitudinem eorum diverſam, inqviens, & à gentibus obſervatam, & ab auctoribus traditam, ut alii unum annum magnum eſſe in annis vertentibus duobus, alii in multis millibus annorum arbitrati ſint. Hujuſmodi autem anni Cenſorinus proprium eſſe vult, ut ex annis vertentibus ſolidis conſtet. Sed ad Hebraicum annum redeamus.

Annus apud Hebræos, ſicut pondera & menſuræ, dividitur in decimas & duodecimas, & item in qvintas & ſextas. Solaris anni decima ſunt XXXVI. dies: Duodecima XXX. dies, ſicut ſuprà oſtendimus, cùm de menſuris ageremus. Qvinta LXXII. dies, qvæ qvidem Athenienſibus etiam fuit uſitata, ſicut Gaza ex Ariſtotele annotavit. Sexta autem ſunt LX. dies, Ægyptiis non ignota. Ultimò librô Reg. cap. XV. 23 Phacejas dicitur ſuſcepiſſe regnum qvinqvageſimô annô Azariæ Regis Juda, & regnâſſe in Samaria duodecim annos, juxta tranſlationem Septuaginta: qvô locô XII. annos intelligere debemus parvos annos, nempe ſextas partes anni. Nam paulló poſt verſ. 25. 27. Phacea ſcribitur, occiſô Phacejâ regnum occupâſſe, qvinqvageſimô ſecundô annô Azariæ Regis Juda: ut dubium non ſit, duodecim annos, pro duobus annis accipi debere.

Lunaris autem anni partes, præter lunationes, de qvibus diximus, decimas etiam &

qvintas obſervavimus. Decima lunaris anni ſunt XXXV. dies. Qvinta autem ſeptuaginta dies. Sicut enim ſolaris annus non poterat commodè in ſuas partes dividi, niſi qvinqve diebus amotis, ita lunarem qvoqve annum Hebræi remotis priùs qvatuor diebus diviſerunt in decimas & qvintas, ita ut lunaris annus apud Hebræos, præter intercalares dies, fuerit trecentorum qvinqvaginta dierum, qvalem annum Herodotus qvoqve non ignoravit, apud qvem Solon cùm eſſet apud Crœſum, vitæ humanæ ſpatium dixit eſſe ſeptuaginta annos; qvi, inqvit, efficiunt dies viginti qvinqve millia, & ducentos, non computatis intercalaribus diebus. Si qvis autem velit alterum qvemqve annum, menſe unô longiorem fieri, ut ſingulæ partes anni in tempus ſibi congruum incidant, menſes intercalares per annos ſeptuaginta fiunt triginta qvinqve, ex qvibus menſibus dies ſunt mille & qvinqvaginta. Ex qvo loco Herodoti intelligimus annum antiqvitùs apud nonnullos fuiſſe dimidiô menſe, id eſt, qvindecim diebus minorem, qvàm eſt juſtus annus, ita ut alternis annis menſem triginta dierum neceſſe fuerit intercalare: talis autem annus eſt CCCL. dies, de qvo in præſentia agimus. Nec illud qvemqvam movere debet quòd numerus dierum qvem in vulgatis Herodoti exemplaribus legimus, non lunaribus ſed ſolaribus annis congruat. Nam qvod Herodotus lunares intellexerit annos, manifeſtius eſt, qvàm ut probatione indigeat: alioqvi, ſi qvis ſolarem annum ſemimenſe longiorem

rem faciat, ita ut altero qvôqve annô, intercalaris menſis integer excreſcat; fieri non poteſt, qvin horæ, id eſt, qvatuor partes anni varient, & tempus hiemis incidat in ver, veris tempus in æſtatem &c. Qvod eſt contra Herodotum, qui intercalationem ideò fieri debere ſcribit, ut ne quippiam tale accidat. Non dubium eſt igitur numerum dierum depravatum eſſe à ſciolo qvopiam, & harum rerum imperito, qvi cùm ignoraret annum CCCL. dierum, ſeptuaginta annos intellexit ſolares annos CCCLX. dierum. Atqve ita pro viginti qvatuor millibus & qvingentis diebus ſubſtituit viginti qvinqve millia & ducentos dies, ex qvo errore ſecutus eſt & alter error, quem ibidem videre licet apud Herodotum. Sed ad inſtitutum redeamus. Partes, qvas dixi, lunaris anni, Hebræis propter ſeptenarium numerum, qvem in ſe complectuntur, in magno fuerunt uſu. Decima enim, hoc eſt, XXXV dies ſunt hebdomades qvinqve, & qvinta, hoc eſt, LXX. dies ſunt hebdomades decem. Primi Reg. cap. XXVII. 7. David dicitur in terra Philiſtæorum egiſſe dies & qvatuor menſes. Joſephus interpretatus eſt viginti dies, & qvatuor menſes. Nam hujuſmodi locutione Hebræi decimas anni partes deſignabant. Nihil enim aliud eſt decima anni, niſi menſis & dies aliqvot, nempe qvinqve aut ſex. Non immeritò igitur Joſephus, qvod in ſcriptura dicitur, dies & qvatuor menſes, tranſtulit viginti dies & qvatuor menſes: qvatuor enim decimæ tricenûm qvinûm dierum efficiunt viginti

 dies,

dies, & qvatuor menſes. Hac de re etiam capite XXIX. ejuſdem libri v. 3. Lachis Philiſtæorum Rex, ad Satrapas dicit: Numqvid non iſte eſt David ſervus Saul Regis Iſraël, qvi iſtis diebus aut annis fuit mecum? Ita enim in Hebræo legitur. Septuaginta autem ſecus legiſſe videntur, ſic enim tranſtulerunt: γέγονε μεθ' ἡμῶν ἡμέρας τοῦτο δεύτερον ἔτος, id eſt, fuit nobiſcum dies ſecundum hunc annum: hoc eſt, egit apud nos tempus alterum hunc videlicet annum, videntur Septuaginta conjunctionem disjunctivam non legiſſe, qvamqvàm & aliàs hujuſmodi locutionem non diſſimili modo tranſtulerunt, Geneſis XXIV. 55. ubi in Hebræo legitur, maneat puella nobiſcum dies vel decem: Septuaginta habent, ὡσεὶ δέκα ἡμέρας, id eſt, circiter decem dies. Sic & nos vernaculô ſermone noſtrô dicere ſolemus, manſiſſe aliqvem in oppido per diem aut decem, id eſt, decem circiter dies. Præterea videntur Septuaginta duali numerô legiſſe dies pro plurali. Sed ſive ſecùs legerunt Septuaginta qvàm nunc in Hebræo legitur, ſive explicandi gratiâ ita transferre voluerunt, omnino ex auctoritate illorum poſſumus intelligere hôc locô duos annos parvos, nempe duas anni qvintas, qvæ qvatuor decimis conſtant. Nam ſi decima anni dicitur annus, ſicut ſuprà oſtendimus, & hôc locô Hebraica docent; multò magis qvinta pars anni, quæ duas decimas valet, poteſt annus dici. Adeò autem decima pars Lunaris anni uſitata fuit Hebræis, ut annum etiam haberent, qvi duodecim hujuſmodi conſtabat de-

ci-

cimis, ſicut Solaris annus conſtabat duodecim menſibus tricenûm dierum; ita ut annus apud Hebræos præter ſolarem, & qvem modò dixi lunarem annum, fuerit CCCCXX dierum: qvi qvidem annus cum ſolari eam proportionem inter ſe habent, qvàm & partes eorum, nempe qvæ eſt ſeptenarii ad ſenarium: hanc enim proportionem habent XXXV ad XXX. Qvô fit, ut iſti anni in hebdomade annorum coincidant. Septem enim ſolares CCCLX dierum tot habent dies, qvot & ſex anni CCCCXX dierum. Septem igitur anni duodenûm menſium valent ſex annos duodenûm decimarum. Proindè qvod Solomon juxta tranſlationem Septuaginta duodecim annorum dicitur fuiſſe, cum regnum ſuſcepiſſet; Joſephus qvatuordecim annos eum vixiſſe ante ſuſceptum regnum dicit, ſeptenos annos pro ſenis numerans. Nec illud movere qvemqvam debet, qvod in Hebræo de ætate Solomonis ante ſuſceptum regnum nihil legatur. Nam Septuaginta qvæ tranſtulerunt, ex Hebræo haud dubiè tranſtulerunt. Nec de fide exemplarium Græcorum, qvod ad hunc attinet locum, dubitare poſſumus; cùm à Clemente, qui fuit Petri diſcipulus, hoc ipſum in Conſtitutionibus Apoſtolicis librò ſecundô citetur hiſce verbis, καὶ γὰρ Σολομὼν δωδεκαέτης τοῦ ἰσραὴλ ἐβασίλευσεν. etenim Solomon (inqvit) duodecim natus annos factus eſt Rex Iſrael. Probabile eſt igitur Hebræos locum illum omiſiſſe, qvòd cum aliis ſcripturæ locis diſſidere videretur. Scribitur enim Solomon ſenex

factus

factus eſſe. Si autem ſenex fuit, non eſt probabile eum duodecim annos vixiſſe ante regnum, qvandoqvidem qvadraginta annos tantum regnâſſe ſcribitur. Deinde ſi qvadraginta annos regnavit Solomon, & duodecim annorum fuit cùm ſuſcepit regnum, qvomodo filium Roboamum qvadraginta unius anni relinqvere ſucceſſorem potuit? Solomon enim decem annos natus, non potuit Roboamum procreare, ut undecimô Solomonis annô naſceretur. Propter vitanda igitur hujuſmodi abſurda, videtur locus ille, de duodecim annis omiſſus eſſe. Atqvi in ſcriptura nihil eſt abſurdi, ſi modò qvis eam rectè intelligat, ſicut Septuaginta intellexerunt & *Joſephus*, qvi nihil contrarium veritati in ſcriptura videntes, locum hunc integrum ſervaverunt. Porrò qvadraginta annos Joſephus, qvibus Solomon regnavit, duplicatos intellexit annos, cùm dixit, Solomonem octoginta annos regnâſſe, & nonaginta qvatuor vixiſſe. Nec dubium qvin ſolares annos Joſephus intellexerit, Græcis videlicet & Romanis, qvibus ſuam hiſtoriam ſcripſit, uſitatos: undè colligimus qvòd apud Hebræos, ſicut & apud alias gentes, duo ſolares anni vocabantur annus. De anno autem duodecim decimarum duplicato, exſtat teſtimonium librô primô Paralipomenon, cap. XXII. 12. ubi Davidi optio proponitur à Deo, ut eligat ſibi, aut famem tribus annis, aut hoſtium perſecutionem tribus menſibus, aut peſtem tribus diebus. Hôc locô annos duplicatos intelligere debemus, ita ut

tres anni valeant ſex annos duodenûm decimarum. Nam ſex hujuſmodi anni conſtituunt ſeptem ſolares annos: & ideò ſecundus liber Regum cap. XXIV. 13. pro tribus annis habet ſeptem annos, & Joſephus ſeptem annos qvoqve interpretatur. Septuaginta tamen ſecùs intellexiſſe videntur illum locum qvàm Joſephus, nam utrobiqve tres annos interpretati ſunt. Itaqve in libro Regum ſeptem annos accepiſſe videntur, pro ſeptem ſemiſſibus anni ſolaris. Nam ſeptem ſemiſſes anni ſolaris efficiunt tres annos duodenûm decimarum. Sicut enim ſemiſſis talenti dicitur talentum; ita & ſemiſſis anni annus, non ſolùm apud Hebræos, ſed & apud alias pleraſqve gentes, ſicut ſuprà oſtendimus. Hinc eſt qvòd decimæ qvoqve anni partes dimidiatæ fuerunt; nam dimidiato anno dimidiatæ competunt partes. Dimidiatæ decimæ vocantur menſes primi Reg. ſexto, verſ. 1. ubi dicitur arca apud Palæſtinos fuiſſe ſeptem menſibus. Joſephus enim pro ſeptem menſibus, qvatuor menſes interpretatus eſt. Nam ſeptem ſemiſſes decimarum, ſeu, qvod idem eſt, tres decimæ & ſemis efficiunt dies integros CXXII, qvatuor videlicet menſes Romanos, qvi tempore Joſephi Græcis etiam fuerunt in uſu.

Sicut autem * ſex talenta dicuntur talentum,

* *Lege hîc Jacobum Uſſerium Armachanum parte II. Chronologiæ ſacræ c. IV. p. 65. ſ. edit: Oxonienſ. M. DC. LX. in qvarto.*

tum, ita & ſex anni dicuntur annus apud Hebræos: proinde qvod in Geneſi Sem dicitur genuiſſe Arphaxatem, bienniô poſt diluvium; Joſephus * duodecim annos interpretatus eſt, ſenos annos pro ſingulis numerans.

Sed de anno Hebraico in præſentia hæc dicta ſufficiant. Neqve enim ex profeſſo de anno hîc tractare inſtituimus, ſed guſtum tantùm ſtudioſis voluimus dare, & occaſionem exactiùs hac de re commentandi: fortaſſè autem & nos plura de anno ſcribemus, ſi otium ad eam rem fuerimus nacti. Nam in pleriſqve nondum ipſi nobis ſatiſfecimus, qvod genus eſt de annis Adami & qvi Adamum ſecuti ſunt. Conſtat enim Adamum, & pleroſqve alios poſt Adamum pluſqvàm nongentos annos vixiſſe. Sed illud quærendum eſt, cùm in Hebræo legatur Adam vixiſſe CXXX. annos anteqvam genuiſſet Setum, poſt natum autem Setum octingentos annos; cur Septuaginta pro annis CXXX. tranſtulerunt ducentos & triginta (ſic enim habent emendatiora exemplaria) & pro octingentis annis ſeptingentos. Hæc & ſimilia non defuturos ſpero, qvi explicabunt.

Qvan-

* *Scilicet in Græca Joſephi editione hodie corruptè legitur* ιβ, *pro* β *poſitô*: Σήμα δὲ υἱὸς Ἀρφαξάδης ἦν, μετὰ ἔτη δώδεκα τῆς ἐπομβρείας γενόμενος. *At in Ruffiniana Joſephi verſione*: Sem filius Arphaxad natus eſt poſt annos duos facti diluvii.

FINIS.

Qvandoqvidem nobis egregiam præſenti de menſurarum ac ponderum argumento eruditiſſimus reliqvit Salmaſius epiſtolam, qvæ eſt in libro Epiſtolarum ejus n. LXVII. p. m. 141. placuit eam hîc in Lectoris gratiam inſerere, cùm multi deſtituantur illô epiſtolarum volumine, & id ibi haberi neſciant, vel non recordentur.

Viro Clariſſimo atqve eruditiſſimo

JOANNI WALÆO. S. P. D.

ITa qvidem eſt, ut dicis, Clariſſime & Doctiſſime Walæe, nihil in tota Antiqvitate de qvo magis varient veterum Auctorum ſententiæ, quàm de PONDERIBUS ac MENSURIS; nec id ipſorum fortaſſe vitio, ſed rei, qvæ tam varia, cum ſingulæ Gentes ſua habuerint, & qvædam partim eadem ſub diverſis appellationibus, partim diverſa ſub iiſdem. Hæc omnia ut explicatu difficilia, ſi qvis vel ſolas differentias exponere ſatagat, ita conciliari inter ſe poſſe qvæ diſcrepant vix unqvam ſperandum. Ea de qvibus qvæſiſti, breviter, ut potero, hic attingam; qvæ ſi pluribus eſſent pertractanda, non Epiſtolæ, ſed libri negotium foret. De Coro primum videbimus, deinde alia ſeqventur. Haud benè illud in tuis ſignatum, qvod Epha decem χόρους ſive Gomer capiat, Chomer verò

rò decem Ephas recipiat. Imò κόρος & Chomer idem fuit, & decem Ephas hoc vel illud habuit. κόρος maxima apud Hebræos Aridorum Menſura, adeò ut Onus Cameli fuiſſe velint. Chomer decem Ephas continuiſſe conſtat ex Ezechielis XLV. 10. 11. ſ. Epham rurſum decem Gomer habuiſſe diſcimus ex Exodi XVI. 36. Sic Gomer centeſima pars fuerit τοῦ Chomer. Duo hæc vocabula עמר & חמר cùm in tantum & litteris & ſignificatione differant, Græci tamen Septuaginta Interpretes utrumqve γόμος appellant. Qvæ res non minimam confuſionem in Scriptis Antiqvorum Patrum peperit, qvi eas Menſuras interpretari conati ſunt. Epiphanius, & poſt *eum Iſidorus* aliique multi, Gomor XV. Modiorum onus appendere dicunt, Corum verò triginta Modiis impleri. Qvod neqve cum Chomer convenit, qvi idem eſt cum Coro; neque cum Gomer, qvæ centeſima pars eſt Cori. Verùm de his alibi. Has Menſuras Hebraicas ſi qvis revocare ſtudeat ad Romanum vel Græcum uſum, & cum utriuſvis Gentis Menſuris æqviparare, Auctoribus antiqvis acqvieſcat oportet, qui & ipſi mirum qvantum inter ſe diſſident. Meliores eligendi ac probatiores qvos ſeqvamur. Joſephus, ut rectè notaſti, docet κόρον decem Medimnis Atticis adæqvatum. Medimnus Atticus, teſte Africano, qvem habeo, qvi hoc accuratiſſimè perſecutus eſt, ſex Modios Italicos implebat; adeò ut ἑκτεὺς Atticus, qvi ſexta pars erat Medimni, idem eſſet cum Modio Italico: Ergò Medimnus Atticus idem cum

cum Epha Hebraica, eaqve ſex Modios Italicos receperit. Hac ratione Corus qui decem Ephas, ſeu decem Medimnos Atticos continebat, ſexaginta Modios Italicos compleverit. Qvod & cum Epiphanio aliiſqve Veterum qvàm plurimis è diametro pugnat, qvi Corum triginta tantùm Modiis definiunt. Ne hoc qvidem congruit cum Hieronymi ſententia, qvi Satum Seſqvimodio Italico æqviparat. *Epha* tria Sata complectebatur. Si decem Ephas Corus tenebat, triginta Sata comprehendet. Hi ſanè ſunt Modii qvos Coro implendo ſatis fuiſſe tradit Epiphanius. Nam & paſſim Hieronymus vocem Hebraicam סאה, qvod eſt Saton, Modium reddit. Et viciſſim Græcam dictionem Μόδιον apud Matthæum V. 5. Syrus Interpres vertit סאה. Sic facilè patiar Corum dici triginta Modios habere qvæ Sata ſunt. Sed ſi Saton auctore Hieronymo Seſqvimodium Italicum adæqvavit; tum Corus qvi triginta talia habuit Sata, qvadraginta qvinqve Modios Italicos adpenderit neceſſe eſt. At ſecundùm Joſephum, Saton duos Modios Italicos adimplevit, qvi ſexaginta tales Modios Coro adtribuit, decem Atticis Medimnis reſpondentes, & triginta Sata exæqvantes pondere. Sunt rurſus Auctores qui Medimno dant tantum qvinqve Modios, ut Iſidorus, & Auctor vetus qvi de Ponderibus ſcripſit, adjectus Scriptoribus Rei Agrimenſoriæ. *Modia*, inqvit, *qvinqve Medimnum faciunt. Tres Medimni Gomer complent. Duo Gomer Corum reddunt. Duo Cori culleum qvæ*

 ſunt

ſunt Modia ſexaginta. Atqvi totidem Joſephi Corus Modios habuit, qvot hic Culleo reddit. Medimnus autem ille qvinqve Modiorum, Paphiorum ſive Cypriorum proprius. Nam *Atticus* ſex Italicis adpenſus eſt. Alius fuit & Siculus Modius, cujus meminit idem Joſephus Lib. III. c. ult. his verbis; κομισθέντος ἀλεύρου εἰς κόρους ἑβδομήκοντα, μέδιμνοι δὲ οὗτοι σικελοὶ μέν εἰσιν εἷς καὶ τριάκοντα, Ἀττικοὶ δὲ τεσσαράκοντα εἷς. Qvæ verba nullus intelligo. Nam ſi ex præſcripto Joſephi decem Medimni Attici in *Coro* fuere, qvomodo ſeptuaginta Cori reddere poterunt tantùm Atticos Medimnos unum & qvadraginta? Hunc enim ſenſum verba Græca præferunt, Septuaginta Coros reſpondere uni & triginta Siculis Medimnis, item uni & qvadraginta, qvales Attici. Interpretes ita reddunt qvaſi Siculi triginta & unus Medimni, juncti cum uno & qvadraginta Atticis, effecerint ſeptuaginta Coros. Qvod non poteſt obtineri. Alii porrò ex illo Joſephi loco adſtruunt Corum unum valuiſſe qvadraginta & unum Medimnos Atticos, ut triginta & unum Siculos. Sed tum legendum foret in verbis illis Joſephi: Μέδιμνοι δὲ οὗτος εἰσὶν Σικελοὶ μὲν εἰσὶν εἷς καὶ τριάκοντα. οὗτος nimirum ὁ κόρος. Qvo ex calculo Joſephi ſi hanc lectionem admittimus, Satum habuit Modium Italicum & trientem. Cum autem conſtet Corum triginta Satis conſtitiſſe, ſic Modios habebit præter propter qvadraginta & unum Italicos. Qvod minus recedit à ratione Hieronymi qui Seſquimodium Italicum

Sato

Sato dat, & minus etiam ab illa Epiphanii, qvi Modium cum qvarta parte tribuit eidem Sato. Secundum Epiphanium Corus erit Satorum triginta ſeptem cum dimidiò. Secundum Hieronymi calculum Modiorum qvadraginta qvinqve. Juxta rationem Joſephi verò qvadraginta. Triginta autem Sata cum triginta Trientibus, qvadraginta Modios efficiunt. Atqve ita corrigendum fuerit in ſuprà citato Joſephi loco: Μέδιμνοι δὲ οὗτος Σικελοὶ μὲν εἰσὶν εἷς καὶ τριάκοντα, Ἀττικοὶ δὲ Μέδιμνοι τεσσαράκοντα. Verùm hæc omnia falſiſſima, qvæ tum demùm procederent, ſi Medimnus Atticus idem eſſet cum Modio Italico, qvi ſextuplus eſt ad Italicum. Tales qvidem Modios, qvales Italici ſunt, Corus continet, ex Hieronymi ſententia, qvadraginta qvinqve; ex Epiphanii, triginta ſeptem cum dimidio: at Medimnos tantum Atticos decem, qvi ſexaginta Italicos continent. Longe itaqve alia Medicina locus ille indiget, qvi ſic mihi ſanandus videtur: Μέδιμνοι δὲ οὗτοι, Σικελοὶ μὲν εἰσὶν εἷς καὶ τριακόσιοι, Ἀττικοὶ δὲ ἑπτακόσιοι. Certè Septuaginta Cori Hebraici ex computatione Joſephi tenere debent Medimnos Atticos ſeptingentos. Siculus Medimnus longè major Attico fuit. Nec enim aliam ſententiam ferre poſſunt verba illa Joſephi, qvàm ut explicârit qvot Medimni fuerint Siculi, & qvot Attici, ſeptuaginta illi Cori Hebraici.

De *Epha* non minor variatio. Chomer ſive Corus decem Ephas recipit. Ergò, ut diximus, Epha eadem cum Medimno Attico

ſive ſex Modiis Italicis, qvi qvadraginta octo Chœnicas habebant. Οἶφι Heſychio τετραχοίνικον eſt, οἰφὶ Epiphanio eſt χοῖνιξ. Atqvi, ut computat Joſephus, habuit qvadraginta & octo Chœnicas, totidem qvot Medimnus Atticus. Ecce alia dividia. Exodi XVI. verſ. XXXV, Gomer dicitur eſſe pars decima Ephæ. Ubi Chaldæus pro Epha ponit tria Sata. Arabes duo Interpretes, Saadias & ille Erpenii, verterunt ويبة, qvod idem eſt cum Epha. Reperio apud Arabes qvi de Menſuris ac Ponderibus ſcripſerunt, Epha, vel Oeba, ut appellant, habere viginti qvatuor قدح *Cadas*, qvi ſunt Catini vel patinæ qvæ ſingulæ pendunt libram cum qvadrante. Sic Oepha appendebat triginta libras. Cum autem decem Oephæ ſint in Chomero vel Coro, non plus qvam trecentas libras penſitarit Corus; qvod onus Aſini vel Muli vix eſſe qveat, nedum Cameli, ut fuiſſe tradunt Veteres. Longè majus pondus Cori ex Joſepho adſtruere licet. Modius Italicus pendebat raſus triginta duas libras. Nam σπόριμος Modius, teſte Herone, qvadraginta libris appendebatur; qvia cumulatum ad ferendum ſolebant appendere. Cumulus autem qvartam ferè partem adjiciebat additus, aut detrahebat deraſus. Sexaginta autem Modii inerant Coro. Ita Corus ſuſtinebat pondus librarum mille ſexcentarum ac viginti, Modio raſo. Hæc de Coro qvæ habui ad manum. De *Bato* nunc videamus.

Hæc

Hæc Menſura in Liqvidis locum habuit; atqve ut Corus aridorum maxima, ita hæc liqvidorum. Qvantum olei ex una factura premi potuit, & ex uno trapeto redire, hoc nomine appellatum Veteres tradunt. Inter Magiſtros Judæorum conſtat Batum tria Sata habuiſſe, qvæ unum Epha conſtituebant. Epha in Aridis, Joſepho teſte, libras colligebat centum & ſexaginta duas. In Liqvidis haud ſcio an pondus reſpondeat. Immo certum eſt non reſpondiſſe. Gomer etiam in Liqvidis decimam Ephæ conſtituebat; & qvadraginta ac tria ova, cum parte qvinta ovi tenebat. Qværis qvo auctore hæc dicantur? Citant ex opere *R. Alphes*, *Tractatu de Paſchate*, è qvo enucleata hæc omnia Ponderum in Liqvidis nomina reperies apud Buxtorfium in Lexico Hebraico, in voce קבב. Lego apud Anonymum de Ponderibus Batum conſtare Modiis duobus totidemqve ſextariis, duos Batos Metretam facere, qvi ſunt centum ſextarii. Septuaginta apud Ezechielem verterunt χοίνικα, ubi dicitur χοῖνιξ, hoc eſt Batus, eſſe τὸ δέκατον τοῦ γόμορ, hoc eſt Chomer, C. XLV. verſ. XI. Plura de hoc non habeo qvæ hiſcam. De Μνᾶ qvæ reſtant, abſolvere pergam ut poſtulatis tuis ſatisfaciam. Nulla ferme gens fuit qvin hoc vocabulum uſurparit ab illo Hebræo *Manes*. Scribit Africanus apud omnes Nationes Minam centum Drachmas habuiſſe, ſed ſui duntaxat generis. Hinc differentia Minarum. Cum enim eſſet coacervatio nummorum ſive drachmarum

centum, prout erant majoris vel minoris ponderis drachmæ, ita plus, vel minus appendebat Mina. Apud alias omnes nationes fortaſſean hoc obtinuerit qvod vult Africanus de Mina centum drachmarum. Apud Hebræos aliud fuit. Apud Ezechielem legitur cap. XLV. Mina ſive *Manes* ſexaginta ſiclorum fuiſſe. Siclus teſte Joſepho tetradrachmum Atticum valebat. Sic Mina Hebraica ſexaginta tantum ſui generis habuerit drachmas, qvæ ducentis qvadraginta Atticis exæqvabatur. Siclus ille qvattuor drachmarum major erat, & ſiclus Sanctuarii dicebatur. Alias minor fuit, didrachmus. Septuaginta tamen ubicunqve occurrit mentio Sicli in ſcripturis ſemper δίδραχμον reddunt. Tempore Chriſti hæc δίδραχμα etiam in uſu fuere Judæis, ſed imagine Cæſaris incuſa. Imò tunc temporis non amplius uſitatam fuiſſe Minam illam Hebraïcam planè liqvet. Moneta Romana paſſim vigebat, ut apparet ex nominibus, quæ tum uſurpabantur, ἀσσάριον, δηνάριον, κοδράντης, prorſus Romanis. Docet & Africanus ſuo tempore Minarum ceteras differentias cum ſuis appellationibus exoleviſſe, nec amplius uſpiam audiri Minam Ægyptiacam, Syriacam, Tyriam, Ptolemaicam, Ægineticam & alias, ſed omnes aſſumpſiſſe uſum Italicæ. Τῇ Ἀττικῇ, inqvit, δραχμῇ χρυσίον πρὸς σταθμὸν καὶ νόμισμα, ἐπειδήπερ ἰσοδύναμος ἐστὶ καὶ ἰσοστάσιος τῇ ἰταλικῇ, ἣ καλεῖται Δηνάριον, ὡς γὰρ ἐπίπαν τοῖς Ἰταλικοῖς νῦν χρῶνται πάντες. Dicit Drachmam Italicam ἰσοδύναμον & ἰσοστάσιον fuiſſe Atticæ,

ticæ, hoc eſt paris & pretii & Ponderis. Qvod non uſqve qvaqve tamen verum eſt, & aliqva fuit differentia, licet non magna. Nam ſeptem Denarii, ſive drachmæ Italicæ, Unciam conſtituebant, cum octo Atticis opus eſſet Unciæ explendæ. Parvi tamen pependerunt hoc diſcrimen. Mina igitur cujus apud Lucam XIX. 16. mentio, eſt aut Attica, aut Romana, centum utiqve drachmarum. Si ad æſtimationem noſtræ monetæ Denarium Romanorum reducamus, Regalem Hiſpanicum valere putanda eſt, hoc eſt qvinqve aſſes Gallicos. Hæc habui qvæ raptim ad qvæſita hic exararem, qvæ heſterno die miſiſſem ſi per occupationes licuiſſet. Occupationem illam qværis qvæ fuerit? Ambulatio fuit. Tam pulcrum diem perdere nolui. Vale & Clariſſimum Reverendumqve Parentem meo nomine ſaluta. VIII. Id. Feb. cIↃ. IↃ. cxxxv.

Tuus ad omnia

CL. SALMASIUS.

Additamentum geminum, qvorum prius continet menſuras vaſorum ſacrorum, & poſterius pecuniam & pondera ſacra, qvorum S. Scriptura meminit.

De vaſis ſacris.

IN genere obſervandum eſt, menſuras cubicas ſive vaſorum apud Hebræos ſupputari ſecundùm capacitatem communium ovorum. A minoribus vaſis initium faciemus.

Menſuræ illæ ſunt vel aridorum, vel liqvidorum.

Veteris Teſt. menſuræ aridorum ſunt ſeqventes.

1. Cabus, קב continet qvantitatem viginti quatuor ovorum, 2 *Reg. VI.* 25.
2. Gomer, עומר eſt menſura duplo ferè major præcedente, comprehenditqve ova qvadraginta tria, *Exod. XVI.* 36.
3. Sea, סאה eſt menſura plus qvam triplo major præcedente, & comprehendit centum & qvadraginta qvatuor ova. h. e. 144. 2 *Reg. VII.* 1. 18. *Gen. XVIII.* 6.
4. Epha, איפה eſt menſura triplo major præcedente, continetque tria ſata, h. e. ova

Vide Martin. Etym. col. 672.

ova qvadringenta triginta duo. h. e. 432. *Exod. XVI. 36. Deut. XXV. 14. Levit. V. 11. & XIX. 36.*

5. Lethech, לתך eſt menſura qvintuplo major præcedente, continetqve ova bis mille, centum & ſexaginta, h. e. 2160. *Hoſ. III. 2.*

6. Chomer, חומר continet onus aſini, ſive capacitatem 30 ſatorum, hoc eſt 4320. ovorum. *Lev. XXVII. 16. Num. XI. 32.* — *Martin. d. l. col.* 1143.

7. Corus, כור eſt ejuſdem qvantitatis cum præcedente Chomer, *Ezech. XLV. 14.* — *Martin. Etymol. col. 514. f.*

Novi Teſt. Menſuræ aridorum ſunt:

1. Chœnix, χοῖνιξ eſt menſura tritici qvæ homini unico die ad vitam ſuſtentandam ſufficit, ſive continet menſuram duodecim ovorum, *Apoc. VI. 6.*

2. Satum, σάτον convenit cum סאה Hebræorum, continetque ova 144. *Matt. XIII. 33.*

3. Corus, κόρος etiam convenit cum כור Hebræorum, continetqve ova 4320. *Luc. XVI. 7.*

Veteris Teſt. Menſuræ liquidorum ſunt:

1. Log, לוג continet ſex ova, *Levit. XIV. 10.*

2. Hin, הין comprehendit ſeptuaginta duo ova. *Exod.* XXX. 24. *Lev.* XIX. 36.

Martin. Etym. col. 132.

3. Bath, בות eſt ejuſdem capacitatis cum Epha, continetqve ova 432. *Ezech.* XLV. 11.

4. Cor, כר bis etiam uſurpatur de liqvidis, 1 *Reg.* V. 11. *Ezech.* XLV. 14. Eſt ejuſdem capacitatis in liqvidis, cujus eſt in aridis.

Novi Teſt. Menſuræ liqvidorum:

1. Xeſtes, ξέστης continet ſex ova. *Marc.* VII. 4.

2. Metreta, μετρητής comprehendit ova 432. *Joh.* II. 6.

3. Batus, βάτος convenit cum בת Hebræorum, continetqve ova 432. *Luc.* XVI. 6.

Additamentum poſterius de pecunia & ponderibus ſacris.

Vide D. Sebaſtian. Schmidt. Diſp. XIV. *Faſciculi Diſputationum Theologico-Philologicar.* §. 10. *pag.* 815. *ſ.*

Veteris Teſt. nummi & pondera ſunt:

1. Siclus, שקל: eſtqve ſacer *Exod.* XXX. 13. vel profanus, 2 *Sam.* XIV. 26. *Gen.* XX. 16. Sacer ponderat ſemiunciam argenti, valetqve ſemiſſem Thaleri imperialis. Profanus valet dimidium h. e. qvartam partem talis imperialis.

2. Ge-

2. Gera, גרה ponderat circitèr ſeptendecim grana hordei, & reſpectu valoris viginti geræ efficiunt ſiclum ſacrum, *Exod.* XXX. 13. *Levit.* XXVII. 25.
3. Agorah, אגורה 1 *Sam. II.* 36.
4. Keſchita, קשיטה *Gen.* XXXIII. 19. *Joſ.* XXIV. 32. Hi duo nummi conveniunt cum Gera.
5. Adarcon, אדרכון 1 *Chron.* XXIX. 7. *Eſra* VIII. 27. ſive דרכמון darcemon, *Eſra II.* 69. Eſt nummus aureus, & convenit cum ducato.
6. Ciccar, ככר talentum. Eſtqve ſacrum aut profanum; utrumqve iterum argenteum vel aureum. Talentum ſacrum argenteum continet ter mille ſiclos ſacros, h. e. 1500 Thaleros imperiales, *Exod.* XXXVIII. 25. profanum comprehendit dimidium, 2 *Reg. V.* 5. Talentum ſacrum auri valet duodecies mille aureis ducatis, *Exod.* XXXVIII. 24. Profanum continet dimidium, 2 *Reg. XVIII.* 14.

2 Lege Cl. Dn. Martin. Lipenium in Navigatione Salomonis Ophirica illuſtrata cap. VII. Sect. III. §.7. p.595. ſ. Witteb. 1660.

Novi Teſt. nummi ſeqvuntur.

1. Nummulus, λεπτὸν eſt minimus nummus, qvorum octo valent aſſe, *Marc.* XII. 42.
2. Qvadrans, κοδράντης eſt qvatra pars aſſis, *Matt. V.* 26. *Marc. XII.* 42.
3. Aſſarius, Ἀσσάριον videtur eſſe dimidia pars aſſis, *Matth.* X. 29.

4. Drach-

4. Drachma, δραχμὴ in N. T. denotat nummum argenteum, qvi valet qvadrantem ſicli ſacri argentei, *Luc. XV.* 8.

5. Denarius, δηνάριον. Denarius eſt vel ſacer *Matth.* XXII. 19. vel profanus *Matt.* XVIII. 28. & XX. 2. Sacer aliàs vocatur didrachmum. Profanus convenit cum drachma.

Vide Seb. Schmidt d. l. §. 8. p. 811.

6. Didrachmum, δίδραχμον continet duas drachmas profanas, h. e. ſemiſiclum ſacrum, *Matth.* XVII. 24.

7. * Stater, στατὴρ continet pondus qvatuor drachmarum, ſive ſicli ſacri, h. e. dimidii Imperialis. *Matth.* XVII. 27.

** Vide rurſus Dn. Schmidt* §. 9. *pag.* 814. *ſ.*

8. Argenteus, ἀργύριον. *Matt.* XXVI. 15. denotat ſiclum ſacrum, ſed *Actor.* XIX. 19. ſignificat denarium. Vide de hoc utroqve additamento uberiorem explicationem in *Philologo Hebræo-mixto.* Cl. *Leuſdenii.*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

1-7-3

Digitized by Google